

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ – ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Πτυχιακή εργασία:

«Ιστορία και δημοκρατική πολιτειότητα: Διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών σχετικά με την πολιτισμική ετερότητα στο παρόν και το παρελθόν»

Εισηγήτρια:

Κοτσίδου Ελένη

Φλώρινα, 2020

Βαθμολογητής Α': Κ. Κασβίκης

Βαθμολογήτρια Β': Β. Παπαδοπούλου

Τμήμα: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Εξάμηνο: Η'

«Ιστορία και δημοκρατική πολιτειότητα: Διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών σχετικά με την πολιτισμική ετερότητα στο παρελθόν και στο παρόν»

«Χρωστάμε σ' όσους ήρθαν, πέρασαν, θα 'ρθουνε, θα περάσουν. Κριτές θα μας δικάσουν οι αγέννητοι, οι νεκροί»

Κ.Π.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	7
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ	12
1.1 ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (1821-ΣΗΜΕΡΑ)	12
1.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ»	15
1.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ «ΠΟΛΙΤΗ».....	18
1.4 ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	20
1.4. 1 ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ.....	21
1.4.2 ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	23
1.4.3 ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	24
1.5 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ	26
1.6 ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΟΤΗΤΑ	28
1.7 ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	31
1.8 ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.....	33
1.9 ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Η ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ.....	38
2.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑΣ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ.....	38
2.2 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ	41
2.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ»	43
2.4 ΝΑΖΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΡΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΙΔΕΕΣ.....	45
2.4.1 ΕΘΝΙΚΟΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΛΙΚΗ ΛΥΣΗ.....	47
2.5 ΟΜΑΔΕΣ ΘΥΜΑΤΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΝΑΖΙΣΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ.....	49
2.5.1 ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ	49

2.5.2 ΟΙ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΙ.....	52
2.5.3ΟΙ ΡΟΜΑ	55
2.5.4 ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ	58
2.5.5 ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	60
2.6 ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΝΑΖΙΣΜΟΣ	63
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	66
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ.....	67
3.2 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ	67
3.3 ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	69
3.4 ΕΠΙΛΟΓΗ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ	70
3.5 ΔΕΙΓΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	70
3.6 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	74
4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	120
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	123
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	126
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	135

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία με θέμα «Ιστορία και Δημοκρατική πολιτειότητα» εκπονήθηκε στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας κατά το ακαδημαϊκό έτος 2019 – 2020 και αποτελεί μια σειρά αλληλεπιδράσεων με διάφορα άτομα.

Κρίνεται, λοιπόν, σκόπιμο να αφιερώσω τη συγκεκριμένη σελίδα, προκειμένου να ευχαριστήσω θερμά αυτά τα άτομα για την ιδιαίτερη συνεισφορά τους στην ολοκλήρωση αυτής της προσπάθειας.

Αρχικά, τον κ. Κωνσταντίνο Κασβίκη, επιβλέποντα καθηγητή της πτυχιακής εργασίας, για την συνεχή καθοδήγηση και υποστήριξή του, τις χρήσιμες συμβουλές καθώς επίσης και για την αδιάκοπη συμπαράσταση και ενθάρρυνση, που μου παρείχε.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους φοιτητές του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης, οι οποίοι δέχτηκαν να συμμετάσχουν ως δείγμα στην έρευνα, απαντώντας στο ερευνητικό εργαλείο (ερωτηματολόγιο).

Επιθυμώ, ακόμη, να ευχαριστήσω όλους όσους μου έμαθαν να «προσπερνώ», να δέχομαι και να συμβιβάζομαι στα τέσσερα αυτά χρόνια των σπουδών μου.

Τέλος, το μεγαλύτερο «ευχαριστώ» το οφείλω στους γονείς μου, οι οποίοι πίστευαν, πιστεύουν και θα πιστεύουν σε εμένα, αποδέχθηκαν τις επιλογές μου και μου παρείχαν στήριξη σε όλα αυτά τα χρόνια, χωρίς την οποία οι στόχοι μου δεν θα είχαν γίνει ποτέ πραγματικότητα.

Κοτσίδου Ελένη

Φλώρινα, 2020

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κατά τα έτη 2019 - 2020 η ένταση του προσφυγικού - μεταναστευτικού ζητήματος έφθασε στο αποκορύφωμά της. Χιλιάδες ανθρώπων καταφθάνουν καθημερινά από Συρία και Μ. Ανατολή με φουσκωτές βάρκες, οι οποίες πολλές φορές έχουν αποβεί μοιραίες, επιδιώκοντας ως τελικό τους προορισμό τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης, για ανεύρεση ενός καλύτερου τρόπου ζωής μακριά από τη μάστιγα του πολέμου, από ανεπιτυχείς πολιτικές των κρατών τους, από ιμπεριαλιστικές πολεμικές επεμβάσεις, από τη φτώχεια και την εξαθλίωση.

Ωστόσο, αποτέλεσμα των παραπάνω είναι η επίδειξη ενός «αυταρχικού προσώπου» από μέρους των ευρωπαϊκών κρατών, με το κλείσιμο των συνόρων τους, με άμεση συνέπεια της συγκεκριμένης στάσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι σε αυτό το μείζον πρόβλημα, είναι οι άνθρωποι αυτοί να βρίσκονται εγκλωβισμένοι στο Ελληνικό κράτος, το οποίο αφενός δείχνει να έχει υιοθετήσει ένα ρατσιστικό και σχεδόν εθνικιστικό θα λέγαμε πρότυπο για την αντιμετώπιση του ζητήματος και αφετέρου δεν διαθέτει τις απαραίτητες υποδομές. Ενώ ταυτόχρονα η ελληνική κοινωνία φαίνεται να έχει υποστεί κόπωση την τελευταία πενταετία (2015 - 2020), με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζει τους πρόσφυγες και τους μετανάστες από τη μία, ως υπαίτιους για πιθανά εγκλήματα (βιασμούς, δολοφονίες, ληστείες), ενώ από την άλλη τους θεωρεί υπεύθυνους για την αλλοίωση του ελληνικού έθνους και του ελληνισμού, μιας και διαφέρουν από την πλειοψηφία ως προς τη θρησκευτική τους πίστη και τον πολιτισμό τους (πολιτισμική ετερότητα).

Ακόμη, καθημερινά ενημερωνόμαστε για περιστατικά ρατσιστικής αντιμετώπισης, ακόμη και περιστατικά ωμής ρατσιστικής βίας απέναντι σε άτομα ή και ομάδες ατόμων που διαφέρουν από την πλειοψηφία εξαιτίας των διαφορετικών τους σεξουαλικών προτιμήσεων από τις πλειοψηφικές ομάδες της σύγχρονης ελληνικής δημοκρατικής κοινωνίας. Ποιος άλλωστε μπορεί να ξεχάσει το ειδικό έγκλημα το οποίο σημειώθηκε σε κάποια γειτονιά της Αθήνας κατά το έτος 2018, με θύμα τον νεαρό ακτιβιστή Ζακ Κωστόπουλο;

Επιπλέον, εκτός από τα παραπάνω περιστατικά ρατσιστικής αντιμετώπισης της ετερότητας, καθημερινά ακούγονται από ορισμένες ομάδες ατόμων στην ελληνική κοινωνία ρατσιστικές και στερεοτυπικές απόψεις και γνώμες αναφορικά με τα Άτομα ΜΕ Αναπηρία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η άρνηση του Συλλόγου Ιδιωτικών Σχολείων της προτεινόμενης από το Υπουργείο απαγόρευση της άρνησης εγγραφής μαθητών με αναπηρία στα συγκεκριμένα εκπαιδευτήρια κατά το έτος 2017.

Κάνοντας, λοιπόν, μια γενικότερη ανασκόπηση σε αυτό το σημείο των εγκλημάτων, τα οποία σημειώθηκαν στην ελληνική κοινωνία τα τελευταία χρόνια, θα θυμηθούμε τη δολοφονία του μικρού Άλεξ, του μικρού Αλέξη, του Βαγγέλη, του Παύλου, του Ζακ, της Ελένης. Απόρροια των παραπάνω αποτελεί το γεγονός πως τα συγκεκριμένα άτομα αποτέλεσαν θύματα ειδικών εγκλημάτων όχι επειδή αδίκησαν κάποιον ή παραβίασαν κάποια νομοθεσία, αλλά εξαιτίας της διαφορετικότητάς τους, επειδή ακριβώς διέφεραν κάποια χαρακτηριστικά τους από τα χαρακτηριστικά του θύτη.

Ωστόσο, οφείλουμε και πρέπει να αντιληφθούμε και να εμπεδώσουμε πως καμία σύγχρονη και δημοκρατική κοινωνία, όπως η ελληνική, δεν είναι απολύτως

ομοιογενής ως προς τα μέλη της, αλλά συντίθεται από ετεροειδείς πολιτισμικές, θρησκευτικές, κοινωνικές και ταξικές ομάδες ατόμων.

Για να κατασταθεί αυτό το γεγονός αντιληπτό από όλους τους πολίτες του ελληνικού κράτους πρέπει να θωρακιστεί αρχικά, το εκπαιδευτικό του σύστημα και γενικότερα ο θεσμός της εκπαίδευσης. Κάτι το οποίο δεν συμβαίνει, μιας και το εκπαιδευτικό σύστημα στη χώρα μας αποτελεί εδώ και χρόνια έρμαιο της εκπαιδευτικής πολιτικής των εκάστοτε κυβερνήσεων που ανεβοκατεβαίνουν στο πολιτικό στερέωμα.

Συνεπώς, κρίνεται επιτακτική και αναγκαία, λοιπόν, η πολιτική διαπαιδαγώγηση καθώς και η διαπολιτισμική εκπαίδευση των μαθητών όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης, ξεκινώντας από την Πρωτοβάθμια εκπαίδευση και το Δημοτικό σχολείο, προκειμένου να δημιουργηθούν δημοκρατικά σκεπτόμενοι πολίτες, οι οποίοι σύμφωνα με το δημοκρατικό πρότυπο, θα «αγκαλιάζουν» την ετερότητα κλείνοντας, στόχος, λοιπόν, του σύγχρονου σχολείου οφείλει να είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών, δημιουργία δημοκρατικών, ιστορικά και κριτικά εγγράμματων πολιτών με καλλιεργημένη την ενσυναίσθηση (empathy).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελείται από δυο συνολικά βασικές θεματικές ενότητες. Η πρώτη θεματική ενότητα αποτελεί το θεωρητικό μέρος, ενώ η δεύτερη αφορά στην ποσοτική έρευνα.

Αρχικά, το θεωρητικό μέρος της συγκεκριμένης εργασίας περιλαμβάνει δύο κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο θίγονται οι έννοιες της δημοκρατίας, της πολιτειότητας και του δημοκρατικού πολίτη, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της πολιτικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης, του πλουραλισμού και πολυπολιτισμού καθώς και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας τίθενται υπό επεξεργασία και ανάλυση η έννοια της σύγχρονης ετερότητας, των μειονοτήτων και τέλος, εξετάζονται οι ομάδες θυμάτων, οι οποίες βασανίστηκαν και εξοντώθηκαν μαζικά εξαιτίας της διαφορετικότητας τους από την πλειοψηφία κατά τα έτη 1933 – 1945 στα πλαίσια του ναζιστικού καθεστώτος και της ρατσιστικής του ιδεολογίας.

Ακόμη, όπως προαναφέρθηκε, η δεύτερη θεματική ενότητα της εργασίας αφορά στην ποσοτική έρευνα, η οποία διεξήχθη κατά το χειμερινό και εαρινό εξάμηνο του 2020 και στόχευε στη διερεύνηση των απόψεων του δείγματος όσον αφορά την πολιτισμική ετερότητα σε παρόν και παρελθόν. Συγκεκριμένα, στην προκειμένη ενότητα παρουσιάζονται ο σκοπός και οι επιμέρους στόχοι της έρευνας, το εργαλείο συλλογής δεδομένων, το οποίο παρατίθεται αυτούσιο στο παράρτημα της εργασίας, το δείγμα της έρευνας, τα ερευνητικά αποτελέσματα καθώς και τα εξαγόμενα συμπεράσματα – συζήτηση.

Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε πως η συλλογή ερευνητικών δεδομένων έγινε εξ' ολοκλήρου με τη χρήση ερωτηματολογίου, το οποίο απαντήθηκε αποκλειστικά από φοιτητές και φοιτήτριες διαφόρων εξαμήνων του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης της Φλώρινας.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

1.1 ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (1821-ΣΗΜΕΡΑ)

Με την έναρξη της ελληνικής επανάστασης (Αγώνα) το 1821 ιδρύθηκαν τα πρώτα τοπικά πολιτεύματα. Συγκεκριμένα ιδρύθηκε η «Μεσσηνιακή Γερουσία», ο «Οργανισμός της Πελοποννησιακής Γερουσίας», η «Βουλή της Θετταλομαγνησίας», ο «Οργανισμός της Γερουσίας της Δυτικής Ελλάδος» ή «Οργανισμός του Αρείου Πάγου, Γερουσίας της Ανατολικής Ελλάδος» .

Αξίζει να σημειωθεί, πως τα συγκεκριμένα πολιτεύματα ψηφίστηκαν κατά το 1821 από τις τοπικές Συνελεύσεις των προκρίτων των επαρχιών με απώτερο σκοπό να οργανώσουν στρατιωτικά και διοικητικά την Ελλάδα καθώς και να ιδρύσουν τη «Βουλή του Έθνους». Επιπλέον, κατά τη διάρκεια του εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα ψηφίστηκαν από τις λαϊκές συνελεύσεις των επαναστατημένων και τα συνταγματικά σχέδια των νήσων Κρήτης (1822) και Σάμου (1821).

Κορυφαία στιγμή της ιστορίας του ελληνικού κράτους ήταν η ψήφιση του πρώτου ελληνικού Συντάγματος από την Α΄ Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου το 1822, το οποίο προέβλεπε την αντιπροσωπευτική αρχή και την αρχή της διάκρισης των εξουσιών. Η «Διοικήσεις» αποτελείτο, δηλαδή, από το «Βουλευτικό», το «Εκτελεστικόν» και το «Δικαστικόν» όργανο. Το Μάιο του 1827 ψηφίστηκε από τη Γ΄ Εθνοσυνέλευση στην Τροιζήνα το σημαντικότερο Σύνταγμα της Επανάστασης . Η Γ΄ Εθνοσυνέλευση, λοιπόν, αποφάσισε, πως η νομοτελεστική εξουσία έπρεπε να παραδοθεί αποκλειστικά σε ένα μόνο άτομο και κατόπιν με ψήφισμα εξέλεξε τον Ιωάννη Καποδίστρια ως «Κυβερνήτη της Ελλάδος» και ψήφισε το «Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδος», το οποίο χαρακτηρίστηκε ως το πιο φιλελεύθερο και δημοκρατικό Σύνταγμα της εποχής του.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας συγκέντρωνε όλη την εξουσία με λαϊκό χρίσμα, το οποίο λάμβανε και ανανέωνε με το αντιπροσωπευτικό σύστημα, «Μετά του Κυβερνήτου» μετείχαν το «Πανελλήνιον» και αργότερα η Γερουσία, τα οποία αποτελούσαν συμβουλευτικά όργανα. Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια και την ταραχώδη περίοδο που ακολούθησε , επήλθε η Απόλυτη Μοναρχία (1832-1843) του Όθωνα, ο οποίος επέδειξε περιφρόνηση προς τη φιλελεύθερη ελληνική ιδιοσυγκρασία με αποτέλεσμα τη λαϊκή εξέγερση και τη στάση της φρουράς των Αθηνών με επικεφαλής τον Δ. Καλλέργη στις 3 Σεπτεμβρίου 1843. Το Σύνταγμα του 1844 καθιέρωνε την κληρονομική συνταγματική μοναρχία, με κυρίαρχο όργανο του τον μονάρχη, στον οποίο εκτός από ουσιώδεις εξουσίες, του αναγνωρίζονταν και το

«τεκμήριο της αρμοδιότητας». Για το λόγο αυτό χαρακτηρίστηκε «Σύνταγμα – συνάλλαγμα». Ο μονάρχης ασκούσε την εκτελεστική εξουσία μέσω των Υπουργών του. Τη νομοθετική από κοινού με την εκλεγμένη Βουλή και τη διορισμένη Γερουσία και τέλος, τη δικαστική, η οποία πήγαζε από εκείνον μέσω των δικαστηρίων. Το Μάριο του 1844 ψηφίσθηκε ο εκλογικός νόμος, ο οποίος καθιέρωσε την εκλογή των βουλευτών με πλειοψηφικό σύστημα δύο γύρων. Τον Οκτώβριο του 1862 οι πολίτες και ο στρατός της Αθήνας εξεγέρθηκαν και προκάλεσαν την έκπτωση του Όθωνα και της δυναστείας των Wittelsbach. Η επανάσταση αυτή σηματοδότησε την κατάλυση της συνταγματικής μοναρχίας και τη μετάβαση στο πολίτευμα της βασιλευομένης δημοκρατίας με μονάρχη. Τον Οκτώβριο του 1863 ορκίστηκε ο Δανός πρίγκιπας Γεώργιος, ως Γεώργιος Α΄ « Βασιλεύς των Ελλήνων». Το Σύνταγμα του 1864 περιελάμβανε 110 άρθρα και ήταν επηρεασμένο από τα Συντάγματα του Βελγίου και της Δανίας. Το σημαντικότερο χαρακτηριστικό του νέου καταστατικού χάρτη της Ελλάδος ήταν ότι επανέφερε την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας και του Συντάγματος της Τροιζήνας (1827) και διείπετο από τη δημοκρατική αντί της μοναρχικής αρχής. Επιπλέον, καθιέρωσε την αρχή της άμεσης, καθολικής και μυστικής ψηφοφορίας, τα δικαιώματα του συνέρχεσθαι και συνεταίριζεσθαι, ενώ κατήργησε την Γερουσία. Τέλος, στις 11 Αυγούστου του 1875 χάρη στον πολιτικό Χαρίλαο Τρικούπη εδραιώθηκε η Αρχή της Δεδηλωμένης, η οποία νομιμοποίησε ουσιαστικά την εισαγωγή του κοινοβουλευτικού συστήματος στη χώρα. Το σύστημα του 1864 ίσχυσε χωρίς ιδιαίτερες μεταβολές έως το 1911, όταν οι έντονες πάσης φύσεως πιέσεις οδήγησαν στο «στρατιωτικό κίνημα» στο Γουδί (1909) και την άνοδο του Ελευθερίου Βενιζέλου, επέβαλαν την αναθεώρησή του. Οι σημαντικότερες μεταβολές που επέφερε η αναθεώρηση του 1911 ήταν η ενίσχυση των ατομικών ελευθεριών και το κράτος δικαίου καθώς και ο γενικότερος εκσυγχρονισμός των θεσμών. Ο εθνικός διχασμός, η μικρασιατική καταστροφή, η μεταβολή των γεωπολιτικών συνθηκών στη Ν.Α Ευρώπη καθώς και η έλευση των προσφύγων στον Ελλαδικό χώρο, οδήγησαν στην επανάσταση του Σεπτεμβρίου το 1922 και στην εγκαθίδρυση του αβασίλευτου δημοκρατικού πολιτεύματος.

Το Σύνταγμα του 1952 αποτελούνταν από 114 άρθρα εξαιτίας των ιδιαίτερων κοινωνικοπολιτικών συνθηκών, οι οποίες επικράτησαν κατά την κατάρτισή του, υπήρξε συντηρητικό και προσκολλημένο σε μεγάλο βαθμό στο Σύνταγμα του 1864 και 1911. Καινοτόμα χαρακτηριστικά του ήταν η καθιέρωση του Κοινοβουλευτισμού σε καθεστώς βασιλευομένης δημοκρατίας καθώς και η καταχώρηση για πρώτη φορά στις Ελληνίδες το δικαίωμα της ψήφου και της υποβολής υποψηφιότητας για το βουλευτικό αξίωμα. Η επτάχρονη στρατιωτική δικτατορία στις 21 Απριλίου (1967-1974) ψήφισε δύο συνταγματικά κείμενα, το 1968 και το 1973, εκ των οποίων το τελευταίο προέβλεπε την αβασίλευτη δημοκρατία. Τα κείμενα αυτά του Συντάγματος είχαν αντιδημοκρατικό χαρακτήρα και συντηρητική νοοτροπία και γι' αυτό δεν εφαρμόστηκαν. Μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας τον Ιούλιο του

1974, η κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας είχε ως απώτερο σκοπό της καθιέρωση της Δημοκρατίας και επανέφερε σε ισχύ το Σύνταγμα του 1952 εκτός των διατάξεων, οι οποίες αφορούσαν τον Βασιλέα. Ο νέος καταστατικός χάρτης της Ελλάδος εισήγαγε το πολίτευμα της προεδρευομένης κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας και παρείχε ευρύ κατάλογο ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Το Σύνταγμα του 1975 αναθεωρήθηκε έως και σήμερα συνολικά τρεις φορές. Η πρώτη αναθεώρηση του Συντάγματος του 1975 διεξήχθη το 1986, η δεύτερη αναθεώρηση το 2001 και η Τρίτη το 2008. Συμπερασματικά, το ισχύον Σύνταγμα μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε Σύνταγμα με πολιτική και ιστορική νομιμοποίηση, σύγχρονο, αλλά και προσαρμοσμένο στις διεθνείς εξελίξεις του 21^{ου} αιώνα.¹

¹Συνταγματική ιστορία. Ανακτήθηκε από: <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagmatiki-Istoria/>

1.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ»

Δημοκρατία, -ας (η), ουσ., [δήμος + κράτος]: Πολίτευμα στο οποίο την εξουσία έχει ο λαός²

*Δημοκρατία (η) ουσ. [*αρχ. δημοκρατία < δημοκρατέομαι- οὔμαι*] πολίτευμα λαϊκής κυριαρχίας, όπου ο λαός κυβερνά με αιρετούς αντιπροσώπους του: στη δημοκρατία, αυτός που θάνει το νόμο είναι ο ίδιος ο λαός, με την εξουσία που δίνει στους καλύτερους, κι όχι ο τύραννος. (Π. Πρεβελάκης). Αντιθ. Τυραννία, απολυταρχία || χώρα που κυβερνιέται με τέτοιας μορφής πολίτευμα|| δημοκρατία άμεση, που λειτουργεί με απευθείας άσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων του λαού σε συνέλευση (όπως στην αρχ. Αθήνα) || δημοκρατία έμμεση ή αντιπροσωπευτική, η συνήθης μορφή δημοκρατικού πολιτεύματος κατά την οποία η πολιτική εξουσία ασκείται από το λαό, με εκλεγμένους αντιπροσώπους του|| βασιλευσόμενη δημοκρατία, κατά την οποία ο ανώτατος άρχοντας είναι κληρονομικός || προεδρευόμενη δημοκρατία, κατά την οποία ο ανώτατος άρχοντας εκλέγεται από το λαό έμμεσα δια αντιπροσώπων του || προεδρική δημοκρατία, κατά την οποία ο ανώτατος άρχοντας εκλέγεται άμεσα από το λαό|| λαϊκή δημοκρατία, το πολίτευμα που εφαρμόστηκε στις λεγόμενες «ανατολικές χώρες» μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.³*

Κατά την αρχαιότητα, η Αθηναϊκή Δημοκρατία διήρκεσε 186 χρόνια. Ωστόσο, υπάρχει η αντίληψη από τη μία, πως ο αρχαίος πολιτισμός εξαιρείται και από την άλλη πως η Αθηναϊκή Δημοκρατία οδήγησε σε ακρότητες με αποτέλεσμα την καταστροφή της, διότι αποτελούσε την εξουσία των φτωχών, οι οποίοι αποτελούσαν έρμαια των δημαγωγών, που εξοστράκιζαν δίκαιους και μετριοπαθείς πολίτες. Αυτήν την δυσπιστία εξέφρασαν μέσω των έργων τους ο Πλάτων, ο Αριστοτέλης, ο Αριστοφάνης καθώς και ο Θουκυδίδης, ο οποίος θαύμαζε τον Περικλή.⁴

Επιπλέον, σύμφωνα με την αντίληψη των φιλελεύθερων του 19^{ου} αιώνα έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα η δημοκρατία ήταν ένα επικίνδυνο καθεστώς, το οποίο ταυτιζόταν με την «τυραννία των μαζών», η οποία απειλούσε με καταστροφή του πολιτισμού αφενός και αφετέρου των ευνοούμενων πολιτειών.⁵

Επιπροσθέτως, στη νεότερη πολιτική αντίληψη πολιτικοί διανοητές, όπως ο Hobbes, ο Locke καθώς και οι φιλόσοφοι του Διαφωτισμού θεωρούσαν τη Δημοκρατία ως μια παθολογία, η οποία μαστίζει τις κοινωνίες.⁶

Η έννοια της Δημοκρατίας επιφορτίστηκε με θετική σημασία στις ευρωπαϊκές επαναστάσεις κατά το 1848, η οποία επισκιάστηκε παρόλα αυτά από τον συνταγματισμό και τον φιλελευθερισμό. Αξίζει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο,

² Τεγόπουλος, Φυτράκης (2007). *Μείζον Ελληνικό Λεξικό*. Αθήνα: Εκδόσεις Αρμονία

³ Φραγκούλης Α. (2010). *Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη

⁴ Λιάκος Α. (2018). *Η Δημοκρατία και η ιστορία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις (σ. 15-16)

⁵ Λιάκος Α. (2018). *Η Δημοκρατία και η ιστορία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις (σ. 12)

⁶ Λιάκος Α. (2018). *Η Δημοκρατία και η ιστορία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις (σ.16)

πως αυτή η σύγκυση ανάμεσα στον φιλελευθερισμό και τη δημοκρατία επικρατεί έως και σήμερα.⁷

Στις μέρες μας το πολίτευμα της δημοκρατίας αποτελεί το κυρίαρχο σύστημα, το οποίο έχει τη δυνατότητα να εκπληρώσει την ανθρώπινη ευτυχία. Άλλωστε ανά τους αιώνες παρατηρήσαμε δημοκρατίες να αναπτύσσονται, να επεκτείνονται, αλλά και να «πέφτουν». Το 1970 υπήρχαν συνολικά 45 δημοκρατίες με τη χώρα μας να μη βρίσκεται ανάμεσα σε αυτές. Με τη μεταπολίτευση δεν λήγει μόνο η περίοδος που άρχισε στις 23 Ιουλίου του 1974 (πτώση δικτατορίας και εγκαθίδρυση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας με το Σύνταγμα του 1975), αλλά ολοκληρώνεται μια ολόκληρη περίοδος του ελληνικού δημοκρατικού συνταγματισμού. Με τη μεταπολίτευση κατοχυρώνεται θεσμικά και πολιτικά η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας. Με την εδραίωση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας καθιερώνεται πλέον μια περίοδος ομαλού κοινοβουλευτικού βίου, κατά τον οποίο τηρείται η συνταγματική νομιμότητα και καλλιεργείται το αίσθημα του κοινοβουλευτισμού στη συνείδηση των πολιτών.⁸

Είκοσι χρόνια αργότερα, έπειτα από διαδοχικά κύματα εκδημοκρατισμού, οι δημοκρατίες αριθμούσαν τις 120 συνολικά. Σύμφωνα με την παραπάνω οπτική το πολίτευμα της δημοκρατίας φαίνεται, ως η ενσάρκωση της προόδου.⁹ Βασική ιδέα, λοιπόν, της Δημοκρατίας και πηγή έκφρασης της κοινωνικής ηθικής αποτελεί η ταύτισή της με το λαό (με το δήμο), γι αυτό υπάρχει η ανάγκη σήμερα για μια συμμετοχική, πλουραλιστική δημοκρατία. Η δημοκρατία αυτής της μορφής οφείλει να αναγνωρίζει ότι τα άτομα και οι κοινωνικές ομάδες έχουν εκ διαμέτρου διαφορετικές και αλληλοσυγκρουόμενες αντιλήψεις, αξίες και στάσεις ζωής, καθώς και να επιτρέπει σε αυτά να εκφράζουν ανοιχτά και ελεύθερα τις διαφορές τους, να τις συζητούν και να προχωρούν μπροστά με αμοιβαία αποδεκτές δράσεις, όποτε αυτό είναι εφικτό.¹⁰

Άξιο αναφοράς αποτελεί το γεγονός, ότι ο πλουραλισμός είναι αντίθετος με τις αντιλήψεις της σύγχρονης φιλελεύθερης δημοκρατίας, οι οποίες δέχονται πως οι προϋπάρχουσες διαφορές των ατόμων, αν και αποδεκτές, πρέπει να μη λαμβάνονται υπόψη στο δημόσιο διάλογο. Σύμφωνα με αυτήν την αντίληψη τα άτομα θα πρέπει να συμμετέχουν σε έναν απολύτως ορθολογικό διάλογο

⁷ Λιάκος Α. (2018). *Η Δημοκρατία και η ιστορία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις (σ.17)

⁸ Μανιτάκης Α (2003). *Το τέλος της Μεταπολίτευσης και οι μεταμορφώσεις της Δημοκρατίας*.

Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία (2013) σ.3. Ανακτήθηκε από : <http://law-constitution.web.auth.gr/manitakis/files/EleytherotypiaMetapoliteusiTelos2003.pdf>

⁹ Λιάκος Α. (2018). *Η Δημοκρατία και η ιστορία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις (σ.11-12)

¹⁰ Barton C. Keith, Levstik S. Linda (2008). *Διδάσκοντας ιστορία για το συλλογικό αγαθό*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

ανεξάρτητα από το κοινωνικό τους φύλο, την εθνότητα, τις θρησκευτικές αντιλήψεις ή άλλα χαρακτηριστικά μη πολιτικά.¹¹

Κεντρικό στοιχείο της συμμετοχικής- πλουραλιστικής δημοκρατίας αποτελεί η διαβούλευση. Σύμφωνα με τον David Mathews, η δημόσια διαβούλευση είναι η διαδικασία κατά την οποία ο λαός ορίζει το συλλογικό αγαθό, δεν συνίσταται απλώς στην έκθεση πληθώρας απόψεων και στην επισήμανση αδυναμιών στην επιχειρηματολογία του συνομιλητή με αντίθετες απόψεις, αλλά περιλαμβάνει την εκτίμηση, τον αναστοχασμό και την τελική αξιολόγηση των επιχειρημάτων.¹²

Όπως επισημαίνει ο Jürgen Habermas, η επικοινωνία είναι μια «διαδικασία δυνητικού μετασχηματισμού», κατά την οποία η ίδια η συζήτηση προάγει την ορθολογικότητα.¹³

Οφείλουμε, λοιπόν, να είμαστε δεκτικοί σε όλες τις εναλλακτικές προτάσεις και απόψεις, προκειμένου να μην περιοριζόμαστε στις προηγούμενες και πιθανόν εσφαλμένες θέσεις μας. Η δεκτικότητα αυτή αποτελεί θεμελιώδες και ουσιαστικό στοιχείο της συμμετοχικής δημοκρατίας.

Κλείνοντας, τόσο η συμμετοχή όσο και ο πλουραλισμός στηρίζονται στη διαβουλευτική διαδικασία, την απροκατάληπτη δηλαδή συζήτηση και τον αναστοχασμό, που αποτελούν βασική προϋπόθεση για την κατανόηση των συμπολιτών μας, αλλά και για την ανάληψη δράσης για ένα καλύτερο μέλλον σε όλα τα επίπεδα.¹⁴

¹¹ Barton C. Keith, Levstik S. Linda (2008). *Διδάσκοντας ιστορία για το συλλογικό αγαθό*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

¹² Barton C. Keith, Levstik S. Linda (2008). *Διδάσκοντας ιστορία για το συλλογικό αγαθό*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

¹³ Barton C. Keith, Levstik S. Linda (2008). *Διδάσκοντας ιστορία για το συλλογικό αγαθό*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

¹⁴ Barton C. Keith, Levstik S. Linda (2008). *Διδάσκοντας ιστορία για το συλλογικό αγαθό*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

1.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ «ΠΟΛΙΤΗ»

*Πολίτης- ου (ο), κάτοικος ή μέλος πόλης/ συμπολίτης/ ελεύθερος.*¹⁵

*Πολίτης (ο) ουσ. θηλ. πολίτις- ιδος [< πολίτης< πόλις] κάτοικος πόλεως// κάτοχος ιθαγένειας// κάθε μέλος πολιτείας που έχει το δικαίωμα να εκλέγει και να εκλέγεται// ο ιδιώτης, ο μη στρατιωτικός ή κληρικός.*¹⁶

Η ιδιότητα του πολίτη είναι μια έννοια με ασαφές περιεχόμενο, διότι σύμφωνα με το εκάστοτε κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο επιδέχεται πληθώρα σημασιών και ερμηνειών, αφού συνδέεται με πολλούς επιστημονικούς κλάδους και ερμηνεύεται σε συνάρτηση με αρκετές πολιτικές και ιδεολογικές παραμέτρους.¹⁷ Αρχικά, σύμφωνα με τη νομική επιστήμη, η ιδιότητα του πολίτη είναι μια κατάσταση, η οποία αποδίδει στα άτομα μιας ευρύτερης κοινωνίας δικαιώματα, υποχρεώσεις και καθήκοντα. Δεύτερον, η πολιτική επιστήμη θέτει έναν προβληματισμό, ο οποίος αφορά τις συνθήκες της πολιτειακής υποχρέωσης και τους άρρηκτους δεσμούς που διατηρεί η πολιτεία με όμορες προς αυτήν έννοιες, όπως λόγου χάρη αυτές του έθνους και της δημοκρατίας. Τέλος, η επιστήμη της ιστορίας επιχειρεί να κατανοήσει τα γεγονότα και τις συνθήκες από το ιστορικό παρελθόν έως σήμερα, που ευνόησαν στη συνέχιση, επέκταση και διεύρυνση του ρόλου του πολίτη.

Κρίνεται άξιο αναφοράς, πως η ιδιότητα του πολίτη περιλαμβάνει δύο διαστάσεις, μια νομική και μια ψυχολογική. Η νομική αφενός αναφέρεται στην υπόσταση του ατόμου, όπως ακριβώς καθορίζεται από τις εθνικές συμβάσεις, το Σύνταγμα της εκάστοτε χώρας, το οποίο αποτελεί θεμελιώδες και διεθνές κείμενο, τους κρατικούς νόμους καθώς και τα διατάγματα. Αφετέρου η ψυχολογική διάσταση της ιδιότητας του πολίτη εμπεριέχει τις πεποιθήσεις, τις αξίες, τις στάσεις, τις πρακτικές επιδιώξεις, το σύνολο των καθηκόντων και των δικαιωμάτων του ατόμου καθώς και τη συμπεριφορά του ατόμου απέναντι σε άλλες πολιτικές ομάδες. Η ιδιότητα του πολίτη αποτελεί βασικό στοιχείο της ταυτότητας του ατόμου, διότι συμβάλλει, ώστε το άτομο να δίνει απαντήσεις στα εξής ερωτήματα: «Ποιος είμαι;» και «Τι θέλω να κάνω;», ερωτήματα τα οποία τίθενται στη δημόσια σφαίρα.¹⁸

Ακόμη, οφείλουμε να τονίσουμε, πως η πολιτειότητα (η ιδιότητα του πολίτη) είναι στενά συνδεδεμένη με το δημοκρατικό ιδεώδες και με την κατοχή δικαιωμάτων. Σύμφωνα με τον Marshall, η ιδιότητα του πολίτη προϋποθέτει την αντιμετώπιση του ατόμου ως πλήρες και ισότιμο μέλος μιας κοινωνίας, κάτι το οποίο μπορεί να διασφαλιστεί με την ύπαρξη πληθώρας δικαιωμάτων -αστικά, κοινωνικά, πολιτικά-. Με αυτόν τον τρόπο κατά τον Marshall μπορεί να επιτευχθεί η διεύρυνση της «τάξης των πολιτών». Σύμφωνα πάντοτε με τον ίδιο η έκφραση της πολιτειότητας,

¹⁵ Τεγόπουλος, Φυτράκης (2007). *Μείζον Ελληνικό Λεξικό*. Αθήνα: Εκδόσεις Αρμονία

¹⁶ Φραγκούλης Α. (2010). *Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη

¹⁷ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

¹⁸ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

απαιτεί ένα φιλελεύθερο δημοκρατικό κράτος πρόνοιας, το οποίο θα διασφαλίζει το σύνολο των δικαιωμάτων, που απαιτούνται.¹⁹

Ωστόσο, ορισμένοι κριτικοί αντιτίθενται στην αντίληψη αυτή καθώς πιστεύουν, πως οι φιλελεύθεροι δεν δύνανται να διασφαλίσουν και να εξασφαλίσουν μια ισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα του πολίτη και στις υποχρεώσεις του, μιας και η σχέση με την ελευθερία, την ουδετερότητα και τον ατομικισμό καθιστά την έννοια της πολιτειότητας αδύνατη να πραγματοποιηθεί.²⁰

Κάτι το οποίο δεν μπορούμε να παραλείψουμε στο σημείο αυτό, είναι η «υπεύθυνη ιδιότητα του πολίτη», η οποία περιλαμβάνει δύο βασικά στοιχεία, την πολιτειακή ιδιότητα από τη μία, σύμφωνα με την οποία ο πολίτης είναι ένας ελεύθερος άνθρωπος, ίσος προς τους όμοιούς του και ικανός, ώστε να κρίνει τον καταλληλότερο για τη διακυβέρνηση του κράτους, στο οποίο ανήκει και να τον επιλέξει με την ψήφο του, με τον τρόπο αυτό εκδηλώνει την ύπαρξή του. Από την άλλη η πολιτειότητα περιλαμβάνει την υπευθυνότητα, δηλαδή το να λειτουργεί ο πολίτης με γνώμονα την ελευθερία και τις αμοιβαίες δεσμεύσεις που αυτή επιβάλλει απέναντι στους όμοιούς του, αλλά και την κοινωνία.²¹

Η υπεύθυνη ιδιότητα του πολίτη συνεπάγεται με τον όρο «δραστήριος πολίτης». Δραστήριος λοιπόν, θεωρείται εκείνος ο πολίτης, ο οποίος είναι πρόθυμος, ικανός και εξοπλισμένος με τέτοιο τρόπο, ώστε να επηρεάζει τη δημόσια ζωή, διαθέτοντας κριτική σκέψη, προκειμένου πριν τη δράση του, να σταθμίζει τα δεδομένα και να καταλήγει στην πιο ωφέλιμη για την κατάσταση επιλογή. Ο ρόλος του πολίτη ενισχύεται ακόμη, από αυτήν καθαυτή την δράση ή έκφρασή του.²²

Στις μέρες μας η ιδιότητα του πολίτη έχει διευρυνθεί και έχει επηρεάσει την κοινωνική στρωματοποίηση. Η βάση λοιπόν, της πολιτειότητας είναι τα ατομικά δικαιώματα, τα οποία προσδιορίζουν τη θέση του ατόμου στα μέσα παραγωγής και τη δυνατότητα του να αυτοπροσδιορίζεται.²³

Επιλογικά, σύμφωνα με τον Κ. Τσουκαλά, η απουσία των θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων δεν επιτρέπει την ύπαρξη αυτόνομων πολιτών, οι οποίοι θα συμμετέχουν στον κοινωνικό ανταγωνισμό, επιπλέον δεν επιτρέπει και την ύπαρξη

¹⁹ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

²⁰ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

²¹ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

²² Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

²³ Κυρίδης. Α., (2005), «Οι μεταλλάξεις της ετερότητας. Από την ταξική στην πολιτισμική ετερότητα: Οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος», στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ.121).

ισότητας ευκαιριών βάσει της εκδοχής του «λογικού τριλήμματος» του φιλελευθερισμού ²⁴

1.4 ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Το άτομο από την ημέρα της γέννησής του αποτελεί αρχικά, μέλος ενός εθνικού κράτους και έπειτα διάφορων ευρύτερων κοινωνιών και κοινοτήτων, όπως για παράδειγμα η οικογένεια, οι παρέες συνομηλίκων, οι πάσης φύσεως σύλλογοι και τα διάφορα κοινωνικά περιβάλλοντα. Αύτη η συμμετοχή είναι η βάση της κοινωνικοποίησής του και αποτελεί μέρος της δημιουργίας ποικίλων κοινωνικών δεσμών. Ωστόσο, δεν αρκούν μόνο τα παραπάνω για τη συνειδητή και ενεργητική πολιτεότητα του ατόμου, διότι δεν δίνεται η ευκαιρία στο άτομο να εκπληρώσει το χρέος του, ως πολίτης ενός κράτους. Γι αυτόν ακριβώς τον λόγο, επεμβαίνει το δίκαιο, το οποίο προσδιορίζει με ακρίβεια ένα χώρο ελευθεριών για το κάθε άτομο, στα πλαίσια φυσικά του εκάστοτε εθνικού κράτους, μέσα στο οποίο δρα ακολουθώντας μια σειρά κανόνων. ²⁵

Μπορούμε, λοιπόν, να χαρακτηρίσουμε το δίκαιο, ως ένα είδος κοινωνικοποίησης, το οποίο συνδέεται με κανόνες και ηθικές νόρμες, που πρέπει να εφαρμόζονται και να ακολουθούνται. Από τη μία, μια από τις πολλές λειτουργίες του δικαίου είναι ο προσδιορισμός της θέσης του ατόμου στην κοινωνία, που αφορά την κοινωνική και πολιτική του ταυτότητα, ενώ από την άλλη, το δίκαιο έχει την ικανότητα να «γαλουχεί» τους πολίτες με πνευματικά εφόδια και αξίες, όπως η ελευθερία, η δικαιοσύνη, η ισότητα, η ισονομία και τελικά το αίσθημα της δημοκρατία. Άρα, μπορούμε να καταλήξουμε στο γεγονός, πως το δίκαιο είναι φανερά συνυφασμένο με τα ανθρώπινα δικαιώματα και συνεπώς με τα δικαιώματα του πολίτη, μιας και είναι δύσκολη η απόλυτη διάκριση τους, αφού τα πολιτικά δικαιώματα εγγυώνται τα ανθρώπινα..²⁶

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε, πως τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα προέκυψαν έπειτα από μακροχρόνιους αγώνες για τη συγκρότηση, την εδραίωση και τελικά την κατοχύρωσή τους. Συγκεκριμένα, το Δεκέμβριο του 1948 η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. υιοθετεί την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Επιπλέον, στις μέρες μας, σε μια εποχή παγκοσμιοποίησης τα ανθρώπινα δικαιώματα συνδέονται άμεσα με το σκοπό για αξιοπρεπή ζωή, αλλά και για δίκαιη και αειφόρο ανάπτυξη. Ένας σκοπός, ο οποίος αντικατοπτρίζει τα πάγια αιτήματα

²⁴Κυρίδης, Α., (2005), «Οι μεταλλάξεις της ετερότητας. Από την ταξική στην πολιτισμική ετερότητα: Οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος», Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ.121).

²⁵Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

²⁶Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

των πολιτών για μια αυτό-προσδιοριζόμενη ζωή, απαλλαγμένη από παράνομες ενέργειες (βία, εκμετάλλευση, κοινωνική εξαθλίωση, ταπείνωση). Ταυτόχρονα τα ανθρώπινα δικαιώματα υποχρεώνουν όλα τα κράτη καθώς και τη διεθνή κοινότητα να τα σέβονται, να τα προστατεύουν και να τα εξασφαλίζουν σε όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως. Συνεπώς, ένα σύγχρονο δημοκρατικό κράτος, πρέπει να σέβεται και να προασπίζει τα δικαιώματα του κάθε πολίτη ξεχωριστά, αφού ο σεβασμός τους συνδέεται με τις διεκδικήσεις ενός «κράτους δικαίου» και ενός «διεθνούς δικαίου».²⁷

Επιλογικά, προσεγγίζοντας τα ανθρώπινα δικαιώματα συμπεραίνουμε, πως όλοι οι άνθρωποι ανεξαρτήτως καταγωγής, οικονομικής κατάστασης και θρησκευτικής πίστης είναι ίσοι μεταξύ τους και απέναντι στο νόμο, μιας και είναι αυτοί που δημιουργούν τον νόμο και καρπώνονται εκείνα που απορρέουν από αυτόν.

1.4. 1 ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Η ιδιότητα του πολίτη αναπτύχθηκε κατά τον 19^ο και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, στο κοσμοθεωρητικό πλαίσιο της συγκεκριμένης περιόδου. Στο πλαίσιο, αυτό η εδραίωση των αστικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, δικαιώματα που συνθέτουν την πολιτειότητα του ατόμου (η ιδιότητα του πολίτη) αποτελούν τον απόηχο μιας εξελικτικής διαδικασίας, που καταλήγει στην «ισότητα». Η ιδιότητα του πολίτη, συνεπώς είναι συνυφασμένη με το εθνικό κράτος και ορίζεται βάσει της νομοθεσίας του.

Τα κοινωνικά δικαιώματα, λοιπόν, δεν έχουν απλώς χαρακτήρα παροχής προς τους κοινωνικά ασθενέστερους, αλλά ενίσχυσης της αρχής της ισότητας, προκειμένου να εξομαλυνθούν οι κοινωνικές διαφοροποιήσεις. Σύμφωνα με τον Marshall (1992) η αρχή της ισότητας συνεπάγεται με την ενεργή πολιτειότητα των ατόμων, με το αίσθημα της συμμετοχής στα κοινά, στα πλαίσια ενός κοινού πολιτισμού, έθνους.

Αξίζει να σημειωθεί πως οι πολίτες έχουν ορισμένα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως επίσης και υποχρεώσεις απέναντι στο κράτος.

Τα ατομικά δικαιώματα λοιπόν όσων έχουν την ιδιότητα του Ευρωπαίου πολίτη, αλλά και την ευρωπαϊκή ιθαγένεια κατοχυρώνονται με το άρθρο 20 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ε.Ε , στο κεφάλαιο V του χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων και στο άρθρο 9 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η θέσπιση μιας ευρωπαϊκής ιθαγένειας με σαφώς προσδιορισμένα δικαιώματα και καθήκοντα εξετάζονταν ήδη από το 1960. Έπειτα, από προπαρασκευαστικές εργασίες που ξεκίνησαν στα μέσα της δεκαετίας του 1970, η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, που εγκρίθηκε στο Μάαστριχτ το 1992, έθεσε ως στόχο της

²⁷ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

Ένωσης «να ενισχύσει την προστασία των δικαιωμάτων και των συμφερόντων των υπηκόων των κρατών μελών της με τη θέσπιση ιθαγένεια της Ένωσης».

Όπως συμβαίνει με την εθνική ιθαγένεια, η ιθαγένεια της Ε.Ε αναφέρεται στη σχέση ανάμεσα στον πολίτη και την Ευρωπαϊκή Ένωση, μια σχέση που διέπεται από δικαιώματα, υποχρεώσεις και συμμετοχή στην πολιτική ζωή. Επιδίωξη είναι η γεφύρωση του χάσματος που δημιουργείται, όταν οι δράσεις της Ε.Ε αφορούν ολόένα και περισσότερο τους πολίτες της Ε.Ε την ίδια στιγμή που η άσκηση των (θεμελιωδών) δικαιωμάτων, η εκπλήρωση των καθηκόντων και η συμμετοχή στις δημοκρατικές διαδικασίες εξακολουθούν να αποτελούν σχεδόν αποκλειστικά εθνική υπόθεση. (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο)²⁸.

Σύμφωνα με τα παρακάτω άρθρα κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο έχει τα εξής δικαιώματα:

Σύμφωνα με το άρθρο 39, ο κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα του «εκλέγειν και εκλέγεσθαι» στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Σύμφωνα με το άρθρο 40, ο κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα του «εκλέγειν και εκλέγεσθαι» στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές.

Σύμφωνα με το άρθρο 41, ο κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα της χρηστής διοίκησης.

Σύμφωνα με το άρθρο 42, ο κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα της πρόσβασης σε έγγραφα

Σύμφωνα με το άρθρο 43, ο κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα του διαμεσολαβητή- σε περιπτώσεις κακής διοίκησης στο πλαίσιο της δράσης κοινοτικών οργάνων ή οργανισμών.

Σύμφωνα με το άρθρο 44, ο κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα της αναφοράς προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Σύμφωνα με το άρθρο 45, ο κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της κυκλοφορίας και της διαμονής.

Σύμφωνα με το άρθρο 46, ο κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα της διπλωματικής και προξενικής προστασίας.²⁹

Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σ.Ε.Ε, «η Ευρωπαϊκή Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου καθώς και του σεβασμού των ανθρωπίνων

²⁸ Οι πολίτες της Ένωσης και τα δικαιώματά τους. Ανακτήθηκε από:

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/145/the-citizens-of-the-union-and-their-rights>

²⁹ Οι πολίτες της Ένωσης και τα δικαιώματά τους. Ανακτήθηκε από:

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/145/the-citizens-of-the-union-and-their-rights>

δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες».³⁰

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιβεβαίωσε τη συνταγματική σημασία της ιθαγένειας της Ε.Ε με τη διαπίστωση, ότι η ιδιότητα του πολίτη στην Ένωση είναι μια θεμελιώδη ιδιότητα των υπηκόων των κρατών μελών. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013)

Αξίζει εδώ να σημειωθεί, πως ορισμένοι άνθρωποι δεν διακατέχουν τα πολιτικά δικαιώματα και αυτοί είναι οι πρόσφυγες και οι μετανάστες

1.4.2 ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Σύμφωνα με τον Λιάκο³¹, κομβικής σημασίας αποτελεί το γεγονός της επέκτασης των δικαιωμάτων – από τη μία των πολιτικών δικαιωμάτων στα κοινωνικά μέσω του κράτους πρόνοιας καθώς και των κοινωνικών μεταρρυθμίσεων, οι οποίες κατήγγησαν τους ταξικούς αποκλεισμούς, ενώ από την άλλη μέσω των κινημάτων για τα πολιτικά δικαιώματα. Στα κινήματα αυτά, συμπεριλαμβάνονται πρώτον, οι διεκδικήσεις του φεμινιστικού κινήματος αναφορικά με τα πολιτικά δικαιώματα, οι τροποποιήσεις του οικογενειακού δικαίου καθώς και η εξάλειψη των ανισοτήτων, δεύτερον το κίνημα πολιτικών δικαιωμάτων των Αφροαμερικανών κατά τη δεκαετία του 1960 και τρίτον τα λαϊκά κινήματα διεύρυνσης της δημοκρατίας σε όλες τις χώρες της Ευρώπης στις δεκαετίες 1950 και 1960.

Όταν μιλούμε για διεύρυνση της δημοκρατίας εκείνη τη χρονική περίοδο, εννοούμε αρχικά καθολική ψηφοφορία, κατάργηση των φυλετικών διακρίσεων, δωρεάν παιδεία και περίθαλψη για όλους, εξάλειψη των διακρίσεων βάσει φύλου.

Στα κινήματα, επιπλέον συγκαταλέγονται και αυτά του σεξουαλικού αυτοπροσδιορισμού.

Τα κινήματα για τα δικαιώματα χρονολογούνται από τη Γαλλική Επανάσταση, αλλά και από άλλες διαδοχικές επαναστάσεις του 19^{ου} αιώνα.

Τα κινήματα αυτά προήλθαν από την ανάγκη του ατόμου να έχει δικαιώματα, η οποία ωρίμασε κατά τη μεταπολεμική εποχή. Ανάμεσα στα θετικά αποτελέσματα των κινημάτων βρίσκεται η ενίσχυση του ρόλου των γυναικών (μέσα από το φεμινιστικό κίνημα) και τα αντιαποικιακά κινήματα απελευθέρωσης της μεταπολεμικής περιόδου.

³⁰ Οι πολίτες της Ένωσης και τα δικαιώματά τους. Ανακτήθηκε από:

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/145/the-citizens-of-the-union-and-their-rights>

³¹ Λιάκος Α. (2018). *Η Δημοκρατία και η ιστορία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις (σ.27-29)

Τα κινήματα για τα ανθρώπινα δικαιώματα καθώς και αγώνες εκδημοκρατισμού άσκησαν σοβαρές πιέσεις στη νοοτροπία πολιτών και πολιτικών της εποχής, αλλά και στη λειτουργία των θεσμών, αφού χωρία αυτά (κινήματα και αγώνες) δεν θα μπορούσαμε να μιλάμε για δημοκρατία από το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα έως και σήμερα.

Επιλογικά, η ιστορία των δικαιωμάτων ανάγεται μέσα σε ένα γενικότερο πλαίσιο εκδημοκρατισμού και αλλαγών που επήλθαν στην ιστοριογραφία μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο

1.4.3 ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Τα ανθρώπινα δικαιώματα, βάσει των παραπάνω, οφείλουν να διδάσκονται στο σχολείο ήδη από την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, εάν στόχος του κράτους γενικότερα είναι η δημιουργία δημοκρατικά σκεπτόμενων και δρώντων πολιτών, με καλλιεργημένη την κριτική τους σκέψη.

Η εισαγωγή των ανθρώπινων δικαιωμάτων ως ξεχωριστό γνωστικό αντικείμενο στα Α.Π είναι μια σύνθετη και πολύπλοκη διαδικασία καθώς απαιτεί μια σειρά ενεργειών από το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα. Αφενός το συσχετισμό με διάφορες εσωτερικές διεργασίες του εκπαιδευτικού θεσμού, όπως για παράδειγμα η δίκαιη και ορθολογιστική οργάνωση και διοίκηση της σχολικής μονάδας και αφετέρου η διδασκαλία των ανθρώπινων δικαιωμάτων, ως μεμονωμένο γνωστικό αντικείμενο προϋποθέτει σύγχρονες μεθόδους και πρακτικές μετάδοσης της νέας γνώσης στο σχολείο, αλλά και αλλαγές στη σχολική κουλτούρα.³²

Ωστόσο, τα ανθρώπινα δικαιώματα μπορούν σαν θεματική ενότητα/ κεφάλαιο στο μάθημα της πολιτικής αγωγής και γενικότερα στην πολιτική εκπαίδευση των μαθητών.

Η πολιτική εκπαίδευση, λοιπόν, μπορεί να συντελεστεί μέσω δύο κατευθύνσεων: της κανονιστικής μετάδοσης αρχών και στάσεων και της κριτικής άσκησης στην ελευθερία.

Επιπλέον, η διδασκαλία των δικαιωμάτων προϋποθέτει την ελεύθερη αποδοχή και των αμοιβαίο σεβασμό τους από τους υπολοίπους, τα οποία προκύπτουν από το κατά πόσο κριτικά σκεπτόμενο είναι το άτομο, κάτι το οποίο δεν μπορεί να επιβληθεί, ενώ από την άλλη πλευρά τα ανθρώπινα δικαιώματα, ως βασικό στοιχείο των δημοκρατικών κοινωνιών, επιβάλλονται ως ηθικός και νομικός κανόνας.

³² Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

Ακόμη, αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα απαιτείται η ενσωμάτωση τους σε ένα συνολικό σχέδιο, στο οποίο θα συνδέονται μεταξύ τους αρχές, αξίες, στάσεις, γνώσεις και αντιλήψεις.

Κρίνεται, λοιπόν, αναγκαία η καλλιέργεια της πολιτικής αγωγής, σκέψης και δράσης των μαθητών, βάσει των οποίων οι μαθητές θα είναι ικανοί να εξετάζουν κάτω από ποιες συνθήκες πραγματοποιήθηκε μια πράξη καθώς και να αναλύουν καταστάσεις. Είναι απαραίτητο, δηλαδή, ένα είδος διδασκαλίας κατά το οποίο οι μαθητές θα γίνονται οι ίδιοι κατασκευαστές της νέας γνώσης σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα με άμεσο αποτέλεσμα να οδηγούνται και στην υιοθέτηση αξιών, κανόνων και στάσεων ζωής σύμφωνα με αυτά.

Άρα, η παρουσία του δικαίου οφείλει να αποτελεί βασικό άξονα στη διδασκαλία και στην πολιτική διαπαιδαγώγηση των παιδιών, διότι με αυτόν τον τρόπο μυσούνται στις αρχές του δικαίου από νωρίς, με την έννοια πως μαθαίνουν να στηρίζονται και να το τηρούν καθημερινά.

Κλείνοντας, εφόσον μιλάμε για ανθρώπινα δικαιώματα, οφείλουν να θίγονται, όχι μόνο στα πλαίσια του μαθήματος της πολιτικής αγωγής και να βρίσκονται στο επίκεντρο του παιδαγωγικού έργου έννοιες, όπως η ιδιότητα του πολίτη, η ισότητα, η ελευθερία, η ταυτότητα, ο νόμος, η δικαιοσύνη και τελικά η δημοκρατία.

1.5 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ

Στο επίκεντρο της ενότητας αυτής βρίσκεται για ακόμη μια φορά η έννοια της πολιτειότητας (ιδιότητα του πολίτη), η οποία είναι συνυφασμένη με την ιστορική εξέλιξη του «επιστημονικού κράτους».

Στην προσπάθεια του, λοιπόν, το «επιστημονικό κράτος» - το οποίο διαμορφώθηκε κατά τον 19^ο αιώνα σε «έθνος – κράτος» - να ομογενοποιήσει τον εντός των συνόρων του πληθυσμό, με μέτρα και κανόνες διοικητικού και πολιτικού περιεχομένου, εντοπίζει στην ιδιότητα του πολίτη τρόπους, μορφές και δυνατότητες ανάπτυξης και εξέλιξης.³³ Η προκειμένη προσπάθεια υλοποιείται στα πλαίσια της ιδέας, πως μόνο το εθνικό - κράτος μπορεί να ανυψώσει το βιοτικό επίπεδο των πολιτών του και να τους διαπαιδαγωγήσει, προκειμένου να τους καλλιεργήσει το αίσθημα της υπερηφάνειας και της ικανοποίησης για την ύπαρξη του κράτους τους.

Η πολιτειότητα, λοιπόν, ορίζεται και περιορίζεται από τους τρόπους με τους οποίους οι πολίτες αλληλεπιδρούν με την πολιτεία.³⁴

Η ιδιότητα αυτή συνεπώς, προσδιορίζει ένα σύνολο σχέσεων και αλληλεπιδράσεων, οι οποίες συνοδεύονται από τον πολιτικό εθνικισμό, ο οποίος γαλουχεί τους πολίτες και τους καλλιεργεί σταδιακά μια εθνική πολιτική κουλτούρα. Άρα, σε μια τέτοια διαδικασία η παρουσία του κράτους κρίνεται αναγκαία και επιτακτική, μιας και ο εθνικισμός δεν υφίσταται σε κοινωνίες στις οποίες το κράτος απουσιάζει.³⁵

Υπερασπιζόμενο, λοιπόν, τη συγκεκριμένη λογική το «έθνος – κράτος» είναι αποκλειστικά υπεύθυνο για την οικοδόμηση κυρίως της πολιτικής και εθνικής ταυτότητας των υπηκόων του, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει κράτη πολιτικά προσδιορισμένα (Ελλάδα, Φινλανδία) ή ομάδες, που αξιώνουν να αναγνωριστούν ως ανεξάρτητα κράτη (Κουρδιστάν, Τσετσενία).³⁶

Μέσα από την καλλιέργεια της εθνικής ταυτότητας επιβεβαιώνεται και η ιστορική υπόσταση του κράτους, το οποίο βρίσκεται σε μια συνεχή προσπάθεια ενοποίησης της κοινής ταυτότητας. Γι αυτόν ακριβώς το λόγο επιβάλλεται μια κοινή εθνική γλώσσα, ένα κοινό εκπαιδευτικό σύστημα σε ολόκληρη την επικράτεια – στο επίκεντρο της διαδικασίας διαμόρφωσης πολιτικής και εθνικής ταυτότητας βρίσκεται ο σχολικός θεσμός- και μια καθολική στρατιωτική θητεία.³⁷

Αξίζει να σημειώσουμε, πως χωρίς το αίσθημα της ταυτότητας γενικότερα, δεν θα αποδεχόμασταν την υπέρτατη εξουσία του έθνους, αφού αυτό (το έθνος) αποτελεί

³³ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

³⁴ Barton C. Keith, Levstik S. Linda (2008). *Διδάσκοντας ιστορία για το συλλογικό αγαθό*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

³⁵ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

³⁶ Barton C. Keith, Levstik S. Linda (2008). *Διδάσκοντας ιστορία για το συλλογικό αγαθό*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

³⁷ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

την μοναδική κυρίαρχη οντότητα. Συνεπώς, η εθνική ταυτότητα κρίνεται επιτακτική τόσο για τη διαρκή νομιμότητα του κράτους όσο και το αίσθημα του πολιτικού «ανήκειν» των ατόμων.³⁸

Η εθνική ταυτότητα ακόμη, βασίζεται στην ιστορία και εξασφαλίζει μια πιο σίγουρη δέσμευση ανάμεσα στο έθνος και στους πολίτες του. Ωστόσο, η εθνική ταυτότητα έχει και τη σκοτεινή της εκδοχή, διότι όταν επιδιώκουμε να ορίσουμε ποιοι είμαστε, πρέπει να ορίσουμε και ποιοι δεν είμαστε, μια διαδικασία με καταστροφικές συνέπειες κατά τους δύο τελευταίους αιώνες παγκοσμίως. Από την άλλη πλευρά προσπερνώντας τη σκοτεινή πλευρά της εθνικής ταυτότητας, σε ένα υποθετικό πλαίσιο, αν η ιστορία έχει ως αυτοσκοπό την ταύτιση των ατόμων με ένα πολυπολιτισμικό, πλουραλιστικό και συμμετοχικό έθνος, τότε οι αρχές του πλουραλισμού, της πολυπολιτισμικότητας και της συμμετοχικότητας θα έπρεπε να βρίσκονταν στη βάση της.³⁹

Στην πράξη, δηλαδή, τα πρώτα θέματα τα οποία θα έπρεπε να θίγονται στο σχολείο, και εξυπηρετούν αυτό το σκοπό, είναι αυτά που αναφέρονται στην ετερογένεια του πληθυσμού μιας χώρας, ενώ θα έπρεπε ταυτόχρονα να γίνονται δράσεις ένταξης και καθολικής συμμετοχής των ομάδων αυτών στην κοινωνία γενικότερα. Ταυτόχρονα, οι εκπαιδευτικοί και οι παιδαγωγοί οφείλουν να αποφεύγουν την προαγωγή της ταύτισης των ατόμων με αφηγήσεις που ενθαρρύνουν το αίσθημα της εθνικής ανωτερότητας και υπεροχής καθώς επίσης και να αποφεύγουν την καλλιέργεια του αποκλεισμού των ετερογενών ομάδων.⁴⁰

Κλείνοντας αναφορικά με το θέμα της πολιτικής διαπαιδαγώγησης συνολικά κρίνεται σκόπιμο να σημειωθεί, πως πολλοί μελετητές επεξεργάστηκαν τη σχέση μεταξύ της εγκαθίδρυσης του σύγχρονου κράτους και την μεταβολή των ευαισθησιών και των συμπεριφορών των πολιτών του. Αποτέλεσμα, των οποίων αποτελεί η «διαδικασία του πολιτισμού», η οποία επιβάλλει τον έλεγχο των ανθρώπινων συναισθημάτων, αλλά και τη δημιουργία τάσεων, σύμφωνες με τις προσταγές της εκάστοτε κοινωνίας. Σύμφωνα με την παραπάνω διαδικασία, τα άτομα υποχρεώνονται συνειδητά ή ασυνείδητα να ελέγχουν και να καθορίζουν τα πάθη τους, αφού επιβάλλεται η υιοθέτηση συγκεκριμένων τρόπων συμπεριφοράς σύμφωνα με τα «κοινωνικά πρέπει» και αυτοέλεγχος.⁴¹

Επιπλέον, την προκειμένη διαδικασία, η οποία αποτελεί μια μορφή καταπίεσης και ορθολογικοποίησης της ανθρώπινης συμπεριφοράς συναντούμε και στις βασικές

³⁸ Barton C. Keith, Levstik S. Linda (2008). *Διδάσκοντας ιστορία για το συλλογικό αγαθό*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

³⁹ Barton C. Keith, Levstik S. Linda (2008). *Διδάσκοντας ιστορία για το συλλογικό αγαθό*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

⁴⁰ Barton C. Keith, Levstik S. Linda (2008). *Διδάσκοντας ιστορία για το συλλογικό αγαθό*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

⁴¹ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

αρχές της πολιτικής εκπαίδευσης. Η πολιτική διαπαιδαγώγηση συνεπώς, ερμηνεύεται ως η προσπάθεια καταπίεσης και μεταβολής των ψυχικών παθών, προκειμένου τα άτομα να «εθίζονται» σε ένα είδος κοινωνίας, που καταδικάζει τη βία και τα ακραία συναισθήματα, ενώ παράλληλα καλλιεργεί μια συγκεκριμένη πολιτική συμπεριφορά.⁴²

Καταλήγουμε στο γεγονός, πως η διαδικασία του πολιτισμού διαμορφώνει τον «πολιτισμένο άνθρωπο» και τον «καλό πολίτη», χαρακτηριστικό γνώρισμα του οποίου είναι ο αυτοέλεγχος και η κυριαρχία ενάντια στα πάθη και τα συναισθήματα του.

1.6 ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΟΤΗΤΑ

Βασικό σκοπό της δημόσιας εκπαίδευσης αποτελεί η προετοιμασία των μαθητών για τη Δημοκρατική ζωή, βέβαια η προκειμένη πρόταση είναι τόσο γενική και αφηρημένη, που τελικά στερείται νοήματος, αφού δεν υπάρχει ομόφωνη απόφαση αναφορικά με το είδος της εκπαίδευσης, που θεωρείται αποτελεσματικό για τη διαμόρφωση δημοκρατικά σκεπτόμενων πολιτών.

Πληθώρα θεωρητικών παραδέχονται, πως η καλλιέργεια της ταυτότητας του πολίτη μέσω της δημοκρατικής εκπαίδευσης συνδέεται με το σεβασμό της διαφορετικότητας και την επιδίωξη της ισότητας μεταξύ των ατόμων στα πλαίσια μιας πολυπολιτισμικής και πλουραλιστικής κοινωνίας, μιας εκπαίδευσης με πολιτικό χαρακτήρα και προσανατολισμό (άμεσο ή έμμεσο) στα πλαίσια του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Το παράδοξο παρόλα αυτά της πολιτικής εκπαίδευσης αποτελεί το γεγονός πως από τη μία διαμορφώνει πιστούς πολίτες στο εθνικό κράτος, ενώ παράλληλα από την άλλη συμβάλλει και στην διαμόρφωση ικανών πολιτών να εξετάζουν κριτικά σκεπτόμενοι και να μεταρρυθμίζουν ενίοτε την κοινωνία τους.

Βέβαια αξίζει να σημειώσουμε εδώ, πως η δημόσια εκπαίδευση έχει κοινό χαρακτήρα, είτε αυτή συντελείται σε περίοδο δικτατορίας ή σε δημοκρατική περίοδο. Με την έννοια, πως οι μαθητές και στις δύο περιπτώσεις μαθαίνουν να τιμούν τη σημαία και την πατρίδα τους, να λατρεύουν εθνικούς ηγέτες και να τους θεωρούν ήρωες της πατρίδας, αλλά και ενίοτε να υποστηρίζουν τις πολιτικές της εκάστοτε κυβέρνησης. Βέβαια, όταν αναφερόμαστε σε τέτοιου είδους πρακτικές και μεθόδους, εννοούμε μια «πατριωτική» ή «εθνικιστική» εκπαίδευση, παρά μια εκπαίδευση, η οποία προάγει τη δημοκρατική πολιτειότητα.⁴³

⁴² Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

⁴³ Barton C. Keith, Levstik S. Linda (2008). *Διδάσκοντας ιστορία για το συλλογικό αγαθό*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

Η αγωγή για την δημοκρατική πολιτειότητα (δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη) καθώς και η αγωγή στα δημοκρατικά ιδεώδη τοποθετούνται μεταξύ των βασικότερων παιδαγωγικών και πολιτικών προτάσεων σε πανευρωπαϊκό επίπεδο.

Σύμφωνα με τους Shirley Engle και Anna Ochoa, πολιτειότητα σημαίνει να είμαστε πρόθυμοι να αναλάβουμε την ευθύνη για την πολιτεία, να την υποστηρίξουμε και να συμμετέχουμε σε όλες εκείνες τις αποφάσεις που την αφορούν. Πως θα επιτευχθεί αυτό όμως; Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι μέσω της πολιτικής αγωγής, αφού αποτελεί τον πιο συνηθισμένο τρόπο με τον οποίο οι μαθητές διδάσκονται και μυούνται στους δημοκρατικούς θεσμούς και πρακτικές.

Κύριο μέλημα της κοινωνικής εκπαίδευσης λοιπόν θα έπρεπε να είναι η δημιουργία ορθολογικά σκεπτόμενων πολιτών. Πώς θα επιτευχθεί ο σκοπός αυτός; Εφοδιάζοντας τους με τις απαραίτητες γνώσεις, αξίες και δεξιότητες. Το άτομο είναι αναγκαίο να μυείται στη δημοκρατική ζωή, να μεταφέρει την προσωπική του δημοκρατική εμπειρία, να μάθει να ακούει τον συνάνθρωπό του και να ακούγεται από τον άλλο καθώς και να σέβεται και να τον σέβονται. Ο μαθητής στο πλαίσιο των λεκτικών του αλληλεπιδράσεων με άλλα άτομα και της αντιπαράθεσης με τα συστήματα αναπαράστασης των άλλων μπορεί να επεξεργαστεί και να αναλύσει τις σκέψεις, τις στάσεις και τις αξίες του.⁴⁴

Επιπλέον, σύμφωνα με τους Fred Newmann, Thomas Bertocci και Ruthanne Landsness, «κύρια εκπαιδευτική αποστολή, σχετικά με την πολιτειότητα, είναι να μάθουν οι πολίτες να επεμβαίνουν στα δημόσια πράγματα». Όχι μόνο στη λήψη αποφάσεων, αλλά και στην ανάπτυξη ειδικών δεξιοτήτων, λόγου χάρη η διαπραγμάτευση, η προετοιμασία πολιτικών προτάσεων καθώς και η χρήση των Μ.Μ.Ε. Η συγκεκριμένη πρόταση, σύμφωνα με τους παραπάνω ερευνητές ονομάζεται «Δεξιότητες για τη δράση του πολίτη».

Επιπλέον, βασικός σκοπός της πολιτικής αγωγής είναι «να προετοιμάσει τους μαθητές να λειτουργούν σε μια συγκεκριμένη σχέση με το κράτος», αλλά και να τους διδάξει, πως οι δεξιότητες και ικανότητες για τη δράση των πολιτών είναι σχετικές με την «ικανότητα επιρροής της πολιτείας».⁴⁵

Επιπρόσθετα, η αγωγή στη δημοκρατία μπορεί να συμβάλει στην υιοθέτηση ορισμένων «διανοητικών ικανοτήτων» από μέρους των μαθητών, όπως αυτή της πρόσβασης σε μια επίσημη σκέψη, υιοθέτηση των αρχών της δημοκρατικής ζωής καθώς και των ικανοτήτων της άσκησης κριτικής στις αρχές και τις εφαρμογές τους διαθέτοντας τα κατάλληλα εφόδια.

⁴⁴ Barton C. Keith, Levstik S. Linda (2008). Διδάσκοντας ιστορία για το συλλογικό αγαθό. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

⁴⁵ Barton C. Keith, Levstik S. Linda (2008). Διδάσκοντας ιστορία για το συλλογικό αγαθό. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

Οι μαθητές λοιπόν, κρίνεται απαραίτητο να μάθουν τον τρόπο εκείνο με τον οποίο πρέπει να λαμβάνουν αποφάσεις, αλλά και πώς η πολιτική τους συμμετοχή είναι φανερά συνυφασμένη με τους θεσμούς, μέσω της ψήφου, των ομάδων πίεσης και της συμμετοχής σε δημόσιες διαμαρτυρίες.

Ωστόσο, δεν μπορούν να συντελεστούν τα παραπάνω, ούτε και η καλλιέργεια της αυτονομίας των μαθητών και η διεύρυνση της συνεργασίας και της συμμετοχικότητας των μαθητών, εάν δεν προωθηθεί η εξατομικευμένη, διαφοροποιημένη και ενεργητική διδασκαλία και μάθηση στο σχολείο.

Σύμφωνα με τα παραπάνω μπορούμε να κατανοήσουμε, πως η πολιτειότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αμοιβαία αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμων και πολιτείας. Εξάλλου, η ζωή των πολιτών σε μια δημοκρατία αποτελείται από διαφόρων ειδών, ευρύτερες κοινωνικές αλληλεπιδράσεις.

Αξίζει σε αυτό το σημείο να διευκρινίσουμε πως, σύμφωνα με τον Robert Putman, η υγεία μιας δημοκρατίας επηρεάζεται από δύο παράγοντες. Πρώτον, από την ποιότητα της πολιτικής ζωής και δεύτερον, από το επίπεδο του «κοινωνικού κεφαλαίου».

Βάσει των παραπάνω στην έννοια της πολιτειότητας μπορούμε να προσθέσουμε ένα ακόμη στοιχείο, τη συμμετοχή των πολιτών σε κοινωνικές οργανώσεις, φιλανθρωπικούς οργανισμούς, εργατικά σωματεία, ψυχαγωγικές λέσχες, αθλητικούς συλλόγους και εκκλησίες. Οι παραπάνω κοινωνικοί θεσμοί είναι συχνά πιο δημοκρατικοί από τους κυβερνητικούς, διότι βασίζονται αποκλειστικά και μόνο στην εθελοντική εκούσια συμμετοχή των πολιτών σε αυτούς καθώς και στη συνεργασία των μελών τους για τη λήψη αποφάσεων.

Η Nancy Frazer επιβεβαιώνει την παραπάνω πρόταση, προσθέτοντας πως, ενώ σε δημόσιες αρένες υφίσταται ο κοινωνικός αποκλεισμός ατόμων που θεωρούνται πολιτικά περιθωριοποιημένα, εφόσον ανήκουν σε μειονότητες, είναι μετανάστες χωρίς πολιτικά δικαιώματα, ή ακόμη και γυναίκες σε μια εποχή κατά την οποία η ισότητα των φύλων θεωρείται αυτονόητη, υπάρχουν και δρουν παράλληλα οι κοινωνικοί θεσμοί οι οποίοι προσφέρουν το βήμα στις ομάδες αυτές, ώστε να ακουστούν και παρέχουν ένα «πεδίο διαλόγου», το οποίο επιτρέπει την ελεύθερη έκφραση αλληλοσυγκρουόμενων απόψεων, ερμηνειών, ταυτοτήτων, ενδιαφερόντων και αναγκών.⁴⁶

Επιλογικά, εύλογα από τα παραπάνω συνεπάγεται, πως η κοινωνία των πολιτών αποτελεί ένα χώρο για την σωστή άσκηση της δημοκρατίας, ενώ ταυτόχρονα είναι αυτή που, διαμορφώνει στους πολίτες της τις δεξιότητες εκείνες, που τους

⁴⁶ Barton C. Keith, Levstik S. Linda (2008). *Διδάσκοντας ιστορία για το συλλογικό αγαθό*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

επιτρέπουν να συμμετάσχουν και να δράσουν στα πλαίσια της επίσημης πολιτικής. Μιας και η συμμετοχή στα κοινά συνεπάγεται με την πραγματοποίηση των οραμάτων των πολιτών για την κοινωνία – στόχοι στους οποίους ανταποκρίνονται υποθετικά οι Δημοκρατικές Κυβερνήσεις-.

1.7 ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Σήμερα οι σύγχρονες δυτικές, δημοκρατικές κοινωνίες χαρακτηρίζονται από την κοινωνική συνθήκη της πολυπολιτισμικότητας. Η έννοια της πολυπολιτισμικότητας (multiculturalism) περιγράφει μια κοινωνική κατάσταση, στην οποία συμβιώνουν άτομα διαφορετικής εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας και συνυπάρχουν οι διαφορετικοί πολιτισμοί τους. Άρα, οι σύγχρονες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από πολιτισμικό πλουραλισμό, αφού η κοινωνική δομή της χώρας αποτελείται από διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες.⁴⁷

Ωστόσο, υπό το πνεύμα της πολυπολιτισμικότητας τίθενται σοβαρά ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των μειονοτικών ομάδων⁴⁸. Στα πάγια αυτά αιτήματα των κοινωνικών αυτών ομάδων προβάλλεται άρνηση από τους υποστηρικτές και υπέρμαχους του αδιαίρετου και ομοιογενούς εθνικού κράτους, αφού οραματίζονται μια αδιαίρετη και σφιχτοδεμένη κοινωνία των πολιτών.

Σύμφωνα με την παραπάνω αντίληψη, ελλοχεύει ο κίνδυνος της διάλυσης του εθνικού κράτους, εάν αναγνωριστούν στις μειονοτικές ομάδες πολιτικά, πολιτισμικά και γλωσσικά δικαιώματα. Αυτός ο ισχυρισμός δεν ευσταθεί, διότι πρέπει να γίνει κατανοητό το γεγονός, πως η πολυπολιτισμικότητα δεν έχει ως αποτέλεσμα τη διάλυση του κράτους, αλλά την τοποθέτηση της ύπαρξης του σε διαφορετική βάση στα πλαίσια του πολυπολιτισμικού πλουραλισμού.

Η ομαλή συνύπαρξη συνεπώς διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων προϋποθέτει την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ιδέας. Η διαπολιτισμικότητα αποδίδει την προκειμένη πολυπολιτισμική κατάσταση. Αξίζει να τονίσουμε πως τη στιγμή που η έννοια της πολυπολιτισμικότητας εκφράζει «το δεδομένο», η έννοια της διαπολιτισμικότητας εκφράζει «το ζητούμενο», το πώς δηλαδή πρέπει να διαμορφωθεί η κατάσταση. Άρα, η διαπολιτισμικότητα προϋποθέτει την πολυπολιτισμικότητα, όμως δεν απορρέει από αυτή.

Η έννοια της πολυπολιτισμικότητας ταυτίζεται με τις αρχές της ανεκτικότητας και της δυνατότητας συμβίωσης με άλλους. Σύμφωνα με την προκειμένη αρχή, ο καθένας έχει το δικαίωμα να υπερασπίζεται τις θέσεις και αντιλήψεις του, αλλά και να αυτοπροσδιορίζεται. Η ανάγκη, λοιπόν, για αυτοπροσδιορισμό των ατόμων που ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την συγκρότηση της

⁴⁷ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

⁴⁸ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

ταυτότητάς τους. Ωστόσο, εξαρτάται βέβαια, και από τον τρόπο που αντιμετωπίζουν οι πλειοψηφικές κοινωνικές ομάδες, οι οποίες εκφράζουν την κυρίαρχη ιδεολογία, τις ομάδες μειοψηφίας. Είναι αποδεδειγμένο, πως ο τρόπος που αντιμετωπίζουμε οι ίδιοι τον εαυτό μας επηρεάζεται άμεσα από τον τρόπο που μας αντιμετωπίζει ο κοινωνικός μας περίγυρος. Σύμφωνα με τον Mead, «το είδωλό μας σχηματίζεται με τη γνώμη και τις προσδοκίες των άλλων για εμάς».

Επιπλέον, σύμφωνα με τον Charles Taylor, η ανομοιογένεια και η διαφορετικότητα των πολιτισμικών ομάδων πρέπει να ενισχύεται και όχι να καταπιέζεται. Θεωρεί, λοιπόν θεμελιώδες το δικαίωμα του ατόμου να αυτοκαθορίζεται να διαμορφώνει με το δικό του ξεχωριστό τρόπο την ταυτότητά του, χωρίς να καταπιέζεται από εξωγενείς παράγοντες. Τονίζει, ακόμη, πως κανένας δεν αγνοεί τις πολιτισμικές και κοινωνικές διαφορές με την πρόφαση της ίσης αντιμετώπισης, πάνω σε αυτές στηρίζεται η εκτίμηση που πρέπει αν τους αποδίδεται. Ο Taylor ονομάζει την παραπάνω διαδικασία «βαθιά διαφοροποίηση» και υποστηρίζει πως αυτός είναι ο μοναδικός τρόπος, για να μείνει ένα κράτος ενωμένο.

Ο Will Kymlicka, ο οποίος θεωρείται ο κατεξοχήν μελετητής της σχέσης του εξισωτικού φιλελευθερισμού με τις μειονότητες υποστηρίζει πως ο σύγχρονος φιλελευθερισμός, επειδή ακριβώς αποδίδει προτεραιότητα στα καθολικά ατομικά δικαιώματα και προωθεί την ιδιότητα του πολίτη σύμφωνα με την αφηρημένη σημασία της έννοιας, αψηφά τα συλλογικά δικαιώματα των πολιτών και αδιαφορεί σχετικά με τα προβλήματα, τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των ομάδων μειοψηφίας σε μια κοινωνία. Συνεπώς, βάσει της προκειμένης πρότασης, παραβιάζεται φανερά η αρχή της ηθικής έννοιας της αυτονομίας του ατόμου. Αντίθετα με τους υποστηρικτές του σύγχρονου φιλελευθερισμού, οι εκφραστές της πολιτισμικής πολυμέρειας τονίζουν, πως η ιδιότητα του πολίτη πρέπει να λαμβάνει σοβαρά υπόψη τις πολιτισμικές διαφορές. Πιστεύουν ακόμη, πως η πολιτειότητα συνδυαστικά με ένα σύνολο δικαιωμάτων δεν δύναται να αντιμετωπίσει τις ιδιαιτερότητες των μειονοτικών ομάδων. Αυτές οι ομάδες μπορούν να μαζοποιηθούν και να γίνουν μέρος ενός κοινού πολιτισμού μόνο αν αναγνωριστεί σε αυτούς το στοιχείο εκείνο της «διαφοροποιημένης πολιτειότητας».⁴⁹

Η Iris Marion Young πιστεύει πως το αίτημα για τη δημιουργία μιας οικουμενικής πολιτειότητας, η οποία δεν αναγνωρίζει τις διαφορές των ομάδων, είναι άδικο, διότι καταπιέζει τις αποκλεισμένες ομάδες της κοινωνίας. Κρίνεται επιτακτική η ανάγκη για δίκαιη και ισότιμη αντιμετώπιση των αποκλεισμένων κοινωνικών ομάδων, οι οποίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση.⁵⁰

⁴⁹ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

⁵⁰ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

Επιλογικά, οι κριτικές αναφορικά με τη «διαφοροποιημένη πολιτειότητα» εστιάζουν κυρίως στο γεγονός, πως η ενίσχυση των διαφορών ίσως να ακυρώσει την προσπάθεια μιας ευρείας ερμηνείας και οικοδόμησης. Έτσι, με αυτόν τον τρόπο η πολιτειότητα θα πάψει να αποτελεί «το έμβλημα υιοθέτησης μιας κοινοτικής αντίληψης και του αισθήματος του κοινού σκοπού».

1.8 ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Σύμφωνα με την Καρακατσάνη⁵¹, η έννοια της κοινής εκπαίδευσης και του κοινού σχολείου στις σύγχρονες, δημοκρατικές, πλουραλιστικές και πολυπολιτισμικές κοινωνίες, είναι θέματα για τα οποία γίνονται χρόνια συζητήσεις τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Είναι ευρέως αποδεκτό, πως από τα σχολεία προέρχονται οι πιο σκληροί διαχωρισμοί, οι στοχοποιήσεις παιδιών με διαφορετικό πολιτισμικό, γλωσσικό και θρησκευτικό υπόβαθρο, οι σημαντικότερες διακρίσεις, οι οποίες καταλήγουν σε έντονες συγκρούσεις που εκδηλώνονται στις δημόσιες ζωές των σύγχρονων κρατών. Το σχολείο, λοιπόν, ως δημοκρατικός θεσμός κοινός για όλους, είναι αναγκαίο να προωθεί και να ενθαρρύνει τον πολιτικό, πολιτειακό και πολιτισμικό σεβασμό. Έτσι, με τον τρόπο αυτό το σχολείο είναι δυνατόν να αναδειχθεί σε μέσο ατομικής και πολιτισμικής μεταρρύθμισης και αλλαγής, αλλάζοντας αρχικά, τον τρόπο κατανόησης των πραγμάτων και των δεσμεύσεων. Το σύγχρονο σχολείο (σχολική μονάδα) λοιπόν, είναι κέντρο συνάντησης διαφορετικών πολιτισμών, γλωσσών, θρησκειών και αξιών. Ωστόσο, το έργο που καλείται να επιτελέσει είναι δύσκολο και οξύμωρο, αφού από τη μια καλείται να συμβάλλει στη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας των μαθητών του, ενώ από την άλλη να προωθήσει προς αυτούς τις αρχές της ισότητας και του σεβασμού της διαφορετικότητας του συμμαθητή, του γείτονα, του άλλου. Επίσημα, λοιπόν, το δημόσιο σχολείο ανέκαθεν αναλάμβανε το ρόλο της συγκρότησης μιας κοινής και δημόσιας ταυτότητας, η οποία ενίοτε υπερέβαινε τις ταυτότητες των συγκεκριμένων κοινοτήτων.⁵²

Σε αυτό το σημείο, πρέπει να γίνει διάκριση ανάμεσα στις έννοιες «πλουραλισμός» και «πολυπολιτισμός» στα πλαίσια της εκπαίδευσης, διότι συχνά ταυτίζονται οι δύο αυτές έννοιες, μιας και τοποθετούνται ανάμεσα σε δύο εκπαιδευτικές ιδέες: το μοντέλο της ενσωμάτωσης- αφομοίωσης και το αποσχιστικό μοντέλο.

Οι οπαδοί του πλουραλισμού υποστηρίζουν, πως η κοινωνία δικαίως και νομίμως αποτελείται από διαφορετικές ομάδες ατόμων και αποδέχονται την πληθώρα θρησκευτικών πίστευων, αφού αυτές παίζουν σημαντικό ρόλο στην εξάλειψη και δημιουργία συγκρούσεων αναφορικά με τις πολιτισμικές διαφορές. Επιπλέον, υποστηρίζουν πως υπάρχουν δύο διακριτοί τύποι συγκρότησης της ταυτότητας του

⁵¹ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

⁵² Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

ατόμου - η πολιτισμική ταυτότητα και η δημόσια ταυτότητα- και τονίζουν πως η συγκρότηση μιας διαφορετικής ταυτότητας είναι θέμα του κοινωνικού περιγύρου του ατόμου (οικογένεια, εκκλησία, σύλλογοι, οργανισμοί και κατόπιν σχολείο). Για τους υπέρμαχους του πλουραλισμού η δημόσια εκπαίδευση συμβάλει στην προετοιμασία των μαθητών για τη δημόσια ζωή και προωθεί μια κοινή πολιτειότητα πέρα από τις πολιτισμικές διαφορές. Ακόμη, ο πλουραλισμός δεν έχει ως αυτοσκοπό να εξαλείψει σταδιακά τις πολιτισμικές διαφορές των ατόμων, ούτε έχει την αξίωση από το σχολείο να αποθαρρύνει και να περιορίσει τις πολιτισμικές διαφορές, αφού αυτές αποτελούν μέρος της δημοκρατικής κοινωνίας.⁵³

Άρα, σύμφωνα με τα παραπάνω ο πλουραλισμός των αξιών μπορεί να συντελεστεί καλύτερο σε ένα θετικά προσκείμενο περιβάλλον, το οποίο θα συμβάλει στην ενίσχυση της διαφορετικότητας.

Εν αντιθέσει με τους πλουραλιστές, ο παιδαγωγός που υποστηρίζει τον πολυπολιτισμό δεν υποστηρίζει τη λογική μιας ριζοσπαστικής διάκρισης ανάμεσα στο δημόσιο και το πολιτισμικό. Επιδιώκει, λοιπόν, να χρησιμοποιήσει το σχολείο, ως θεσμό, προκειμένου να καλλιεργήσει το σεβασμό απέναντι στη διαφορετικότητα και την υπερηφάνεια για την πολιτισμική κληρονομιά. Ο πολυπολιτισμός δεν δέχεται την πλουραλιστική άποψη, ότι δηλαδή υφίσταται μια κοινή ταυτότητα, την οποία διεκδικεί η δημόσια εκπαίδευση. Η συγκεκριμένη κοινή ταυτότητα των ατόμων χρησιμοποιείται προκειμένου να εξαλειφθεί η κυριαρχία της πλειοψηφικής πολιτισμικής ομάδας έναντι κάποιας άλλης που πιθανόν μειοψηφεί. Τέλος, ο πολυπολιτισμός απαιτεί την αναγνώριση από μέρος του σχολείου της πολιτισμικής συμμετοχής των παιδιών από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα, αφού αντιμετωπίζει τα παιδιά ως μέλη διαφορετικών ομάδων σύμφωνα με την πολιτισμική τους ταυτότητα.

Πλουραλισμός και πολυπολιτισμός, προέρχονται από την ίδια ρίζα, από τη φιλελεύθερη εκπαιδευτική και πολιτική θεωρία, αλλά εκφράζουν δύο διαφορετικές οπτικές και οδηγούν σε διαφορετικές κατευθύνσεις.

Από τη μια, ο πλουραλισμός αναζητά μια κοινωνία στην οποία τα άτομα από διαφορετικά πολιτισμικά, γλωσσικά και θρησκευτικά περιβάλλοντα, θα μπορούν να ζουν αναπτύσσοντας το δικό τους τρόπο ζωής μέσα σε μια διαφορετική σφαίρα αντιμετωπιζόμενα ισότιμα με τα άτομα του κυρίαρχου πολιτισμού. Επειδή, λοιπόν, ο πλουραλισμός δεν επιδιώκει να εξαφανίσει την πολιτισμική διαφορετικότητα, προσπαθεί να εξασφαλίσει πως το σχολείο ως θεσμός δεν επιχειρεί να φρονηματίσει τους μαθητές του, αλλά να τους ενημερώνει καθημερινά για εναλλακτικούς τρόπους ζωής, σκέψης και δράσης.⁵⁴

⁵³ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

⁵⁴ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

Από την άλλη, ο πολυπολιτισμός εστιάζει στην πολιτισμική διαφορά των ατόμων και προσπαθεί να τη διατηρήσει με τρόπους και μέσα ανεξάρτητα από τα στιγμιαία συμφέροντα και ενδιαφέροντα. Σύμφωνα λοιπόν με τον πολυπολιτισμό οι μαθητές έως ότου φτάσουν σε σημείο η πολιτισμική και κοινωνική τους διαφορετικότητα να τους επιφέρει θετικά στοιχεία, θα πρέπει να εκτίθενται σε διαφορετικούς τρόπους ζωής και δράσης σε σχέση με το οικογενειακό τους περιβάλλον για παράδειγμα, να ενστερνίζονται συγκεκριμένες αξίες και στάσεις, αλλά κυρίως αμοιβαίο σεβασμό, αν και υπάρχει μια αμφισβήτηση ως προς αυτό. Εκτιμάται, ακόμη, πως οι αξίες του πλουραλισμού υπηρετούνται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο δια της παροχής στους γονείς των μαθητών με διαφορετικό υπόβαθρο τη δυνατότητα να αποφασίζουν οι ίδιοι και να κάνουν επιλογές σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών τους. Βέβαια στην περίπτωση αυτή ελλοχεύει κίνδυνος ως προς τα όρια των εκπαιδευτικών δικαιωμάτων των γονέων.⁵⁵

1.9 ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η πολυπολιτισμική διάσταση των σύγχρονων κοινωνιών σήμερα επιτάσσει και μια πολυπολιτισμική διάσταση της εκπαίδευσης, η οποία να συνδέεται με τις ανάγκες των ατόμων από διαφορετικά εθνικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα. Παρόλα αυτά δεν υπάρχει ένας ευρέως αποδεκτός ορισμός αναφορικά με την πολυπολιτισμική εκπαίδευση. Αξίζει να σημειώσουμε πως σε ορισμένες περιπτώσεις ο ορισμός αυτός αναφέρεται μόνο σε περιπτώσεις ατόμων και ομάδων προερχόμενοι από διαφορετικά εθνικά, πολιτισμικά, θρησκευτικά και γλωσσικά υπόβαθρα και περιπτώσεις, που ο συγκεκριμένος όρος διαθέτει μεγαλύτερο εύρος, αφού καλύπτει ένα σύνολο εκπαιδευτικών πρακτικών και μεθόδων για την αντιμετώπιση διάφορων σχολικών προβλημάτων, για παράδειγμα εκτός από τους μαθητές από διαφορετικά περιβάλλοντα, μαθητές Α.Μ.Ε.Α, παιδιά καταγόμενα από κατώτερα κοινωνικά στρώματα.⁵⁶

Τρεις, λοιπόν είναι οι βασικοί σκοποί της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης.⁵⁷ Αρχικά, να ενημερώνει τους μαθητές σχετικά με θέματα πολιτισμικής διαφορετικότητας, δεύτερον, να καλλιεργείται και να ενθαρρύνεται ο σεβασμός και η αποδοχή απέναντι σε δράσεις και πρακτικές των διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων από τον κυρίαρχο πολιτισμό και τρίτον, να ενθαρρύνεται το αίσθημα της υπερηφάνειας στους μαθητές σχετικά με την δική τους πολιτισμική κουλτούρα. Σύμφωνα με τον James Banks, οι εκπαιδευτικοί θεσμοί είναι υποχρεωμένοι σύμφωνα με τις επιταγές των καιρών να τροποποιήσουν μια σειρά στοιχείων, όπως για παράδειγμα στάσεις, αντιλήψεις, σχέσεις, κουλτούρα, ώστε να διαμορφώσουν τον «σωστό» πολίτη. Να καλλιεργήσουν στους μαθητές δημοκρατικές στάσεις,

⁵⁵ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

⁵⁶ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

⁵⁷ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

συμπεριφορές, αξίες απέναντι σε διαφορετικές πολιτισμικές και φυλετικές ομάδες καθώς και να τους παρέχουν τις κατάλληλες και αναγκαίες γνώσεις και δεξιότητες για την εμπλοκή σε σχέσεις με άτομα από διάφορων ειδών διαφορετικές ομάδες. Άρα, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως, εάν επιθυμούμε μια κοινότητα, ένα κράτος και τελικά έναν κόσμο, χαρακτηριζόμενα από δημοκρατικές αρχές και αξίες, όπως η δικαιοσύνη και η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, πρέπει να μεταδώσουμε τις γνώσεις, τις δεξιότητες και ικανότητες προώθησης της προσωπικής, αλλά και δημόσιας δράσης.

Η διαπολιτισμική λοιπόν παιδαγωγική αναφέρεται σε όλες εκείνες τις εκπαιδευτικές μεθόδους και πρακτικές, που μεταδίδουν τη νέα γνώση, καλλιεργούν την κατανόηση και την αποδοχή του «διαφορετικού» και προωθούν στους μαθητές τον σεβασμό απέναντι στους άλλους πολιτισμούς γενικότερα. Ο Banks, επιπλέον, περιγράφει το πλαίσιο ανάπτυξης και προώθησης της πολυπολιτισμικής αντίληψης, το οποίο εστιάζει στην ενσωμάτωση των περιεχομένων των Α.Π, την οικοδόμηση της νέας γνώσης, την εξάλειψη των προκαταλήψεων, την «παιδαγωγική της ισότητας» καθώς και την ενισχυμένη κοινωνική κουλτούρα και δομή. Για την παραπάνω διαδικασία θεωρούνται βασικά τέσσερα στοιχεία. Πρώτον, η κοινωνική μάθηση, δεύτερον, η πολιτική παιδεία, η οποία καλείται να προετοιμάσει την πολυπολιτισμική κοινωνία ως ένα στοιχείο της πλουραλιστικής κοινωνίας, τρίτον μια αντιρατσιστική εκπαίδευση, η οποία είναι άμεσα συνυφασμένη με τον «πολιτισμικό σχετικισμό» και τέταρτον, μια γενικότερη παιδαγωγική της υποστήριξης των μελών μειονοτικών ομάδων μέχρι να αποκτήσουν ίσες ευκαιρίες ζωής, σταθεροποίηση της ταυτότητάς τους καθώς και τη διαχείριση, χρήση και διατήρηση της διγλωσσίας.⁵⁸

Ακόμη, πολλοί μιλούν για την ανάγκη καλλιέργειας της διαπολιτισμικής ικανότητας, η οποία αναφέρεται «στο σύνολο των δεξιοτήτων, που επιτρέπει στα άτομα να ξεχωρίζουν και να αναγνωρίζουν στην πολιτισμική διαφορά τη μεταβολή ως φυσική εξέλιξη και να τοποθετούνται δημιουργικά απέναντι σε αυτήν, αξιοποιώντας τα στοιχεία της ως μέσο διαχείρισης της πραγματικότητας». Η εκπαίδευση στα πλαίσια της διαπολιτισμικής κατανόησης, λοιπόν, οφείλει να καλλιεργεί την κατανόηση και τον σεβασμό ανάμεσα σε διαφορετικές πολιτισμικά ομάδες. Γι' αυτόν τον λόγο κρίνεται απαραίτητη η ποικιλία παιδαγωγικών πρακτικών και προσεγγίσεων⁵⁹. Πρακτικές, οι οποίες δεν επικεντρώνονται μόνο στην επίσημη διδασκαλία σχετικά με διαφορετικές κουλτούρες και πολιτισμούς, αλλά προσεγγίσεις οι οποίες χαρακτηρίζονται από την άμεση και ουσιαστική γνωριμία, επαφή και αλληλεπίδραση με τις κοινωνικές αυτές ομάδες. Εδώ επικεντρώνεται το παράδοξο υπό το πρίσμα της σύγχρονης δημοκρατίας.

⁵⁸ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

⁵⁹ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

Το σχολείο μπορεί να γίνει ένα μέρος υιοθέτησης, επεξεργασίας και κατανόησης πληθώρας αξιών και ο μαθητής βρίσκεται εκεί, προκειμένου να μάθει να παρατηρεί, να επεξεργάζεται και να αναλύει καταστάσεις και ανθρώπους.

Ωστόσο, η πολυπολιτισμική παιδαγωγική δύναται να αναπτυχθεί ουσιαστικά, μόνο αν ο καθένας μάθει να επεξεργάζεται και να ερμηνεύει το δικό του χαρακτήρα και συμπεριφορά σε διάφορες περιστάσεις περισσότερο όμως, σε σχέση με ανθρώπους άλλου πολιτισμικού περιβάλλοντος. Συνεπάγεται, λοιπόν, πως οι μαθητές άλλων καταβολών, προκειμένου να βιώσουν την ισότιμη αντιμετώπιση τους από την κοινωνία, πρέπει να αλλάξει από τα βάθη της η κουλτούρα, η νοοτροπία και το περιβάλλον της σύγχρονης κοινωνίας.

Το ζητούμενο, λοιπόν για κάθε πολυπολιτισμική κοινωνία είναι μια κοινή εκπαίδευση για όλους τους μαθητές, η οποία θα ανταποκρίνεται στις πολυγλωσσικές και πολυπολιτισμικές συνθήκες της κοινωνίας.

Συμπερασματικά, η διαπολιτισμική εκπαίδευση αποτελεί μια πραγματιστική αντιμετώπιση της πολυπολιτισμικότητας, που χαρακτηρίζει τις σύγχρονες κοινωνίες, αλλά και των καιρών της παγκοσμιοποίησης και των αντιδράσεων σε αυτήν.⁶⁰

Επιλογικά, το Α.Π χρήζει άμεσα επαναπροσδιορισμού στόχων, περιεχομένων και δραστηριοτήτων για την επίτευξη των παραπάνω στόχων.

⁶⁰ Σουλιώτης, Μ. (2005). «Περί ετερότητας φιλολογικό σημείωμα». στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ.). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ.26).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Η ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

2.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑΣ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ

Σύμφωνα με τον Α. Κυρίδη και Α. Ανδρέου, το άτομο από την αρχαιότητα έως και σήμερα προσπαθεί διαρκώς να ανακαλύψει τον κόσμο γύρω του, να εξηγήσει διαφόρων ειδών φαινόμενα και καταστάσεις, κυρίως όμως αγωνίζεται για να ανακαλύψει τον ίδιο του τον εαυτό. Αυτό θα το επιτύχει λοιπόν, μέσω της εμπειρίας, της λογικής και της ερευνητικής του ικανότητας, τα τρία αυτά μέσα συμβάλλουν στην κατανόηση και κατάκτηση της γνώσης και συνεπώς του κόσμου. Το άτομο, λοιπόν, αγωνίζεται συνεχώς για τη συγκρότηση μιας ταυτότητας, είτε ατομικής, είτε συλλογικής. Το ζήτημα της ανθρώπινης ταυτότητας (ατομικής, συλλογικής) απασχολεί και είναι ένα από τα κεντρικά ζητήματα των ανθρωπιστικών σπουδών. Η επιστήμη της κοινωνιολογίας στην προσπάθειά της να προσδιορίσει την ταυτότητα του ατόμου επιχειρεί να αναζητήσει και να ερμηνεύσει τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του, αφού η διαδικασία αυτή αποτελεί ζήτημα προσδιορισμού της ταυτότητας.⁶¹

Επιπλέον, στην επιστήμη της ψυχολογίας ο ίδιος ο Freud εισήγαγε την έννοια της ταυτότητας, ενώ η επιστήμη της κοινωνικής ανθρωπολογίας έχει εστιάσει το ενδιαφέρον της στην ανακάλυψη και περιγραφή των ατομικών και συλλογικών ταυτοτήτων του ανθρώπου. Καταλήγουμε, συνεπώς, πως η επιστήμη μελετά, επεξεργάζεται, ερμηνεύει και αναλύει αντικρουόμενες πολλές φορές και εναλλασσόμενες ταυτότητες.⁶²

Η αρχή, λοιπόν, της ταυτότητας ($A=A$) δηλώνει πως κάθε έννοια ισούται με τον εαυτό της, άρα σε κάθε περίπτωση και συνθήκη είναι απολύτως ίδια με αυτόν. Στα πλαίσια αυτής της αρχής κατ' επέκταση βασίζονται και οι κανόνες, οι οποίοι αποδεικνύουν πως μια έννοια ισούται με τα γνωρίσματα της, το όλο ισούται με τα μέρη του και συνεπώς το γένος ισούται με τα είδη του. Οι έννοιες αυτές ως προς τη λογική τους ονομάζονται «αί αυτάι» και αποτελούν την αρχή της συμφωνίας, η οποία περιγράφει έννοιες με το ίδιο εννοιολογικό βάθος και δηλώνει, πως $A=(\alpha+\beta+\gamma)$, ή «έταιραι και διάφοροι», οι οποίες χωρίζονται σε δύο υποκατηγορίες, τις απολύτως διαφορετικές, αυτές δηλαδή, που δεν έχουν κανένα κοινό στοιχείο και άρα είναι ασυμβίβαστες και μη συγκρίσιμες και στις σχετικώς διαφορετικές ή

⁶¹ Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (2005). «Προλογικό σημείωμα», στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ. 9 – 10).

⁶² Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (2005). «Προλογικό σημείωμα», στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ.). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ. 10).

συγγενικές έννοιες, εκείνες δηλαδή, που έχουν περισσότερα από ένα κοινά στοιχεία.⁶³

Οι σχετικές διαφορετικές ή συγγενικές έννοιες χωρίζονται και αυτές σε δύο υποκατηγορίες. Στις ομογενείς ή ομοειδείς, οι οποίες απαρτίζονται από έννοιες οι οποίες ανήκουν στο ίδιο είδος (ποίηση - πεζογραφία) και στις ετερογενείς ή ετεροειδείς, οι οποίες αποτελούνται από έννοιες που ανήκουν σε διαφορετικά είδη, ενώ ανόμοιες ονομάζονται εκείνες οι έννοιες που τα διαφορετικά τους γνωρίσματα είναι περισσότερα από τα κοινά.

Επιπλέον, αξίζει σε αυτό το σημείο να διευκρινιστούν σημασιολογικά και οι έννοιες «έτερος» και «άλλος». Έτερος λοιπόν, είναι ο άλλος μεταξύ δυο ατόμων, ενώ άλλος ονομάζεται ο άλλος ανάμεσα σε περισσότερα από δύο άτομα. Με άλλα λόγια, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε, πως η ετερότητα είναι η άλλη όψη του ίδιου νομίσματος, ενώ αλλότητα είναι η διαφορετική ιδιότητα του διαφορετικού πράγματος.⁶⁴

Στα πλαίσια της ανθρωπότητας η έννοια της ετερότητας περιγράφει άτομα, τα οποία προσδιορίζονται από άλλες ιδιότητες, διαφορετικές δηλαδή από της δικής μας ταυτότητας. Η ετερότητα έχει την ιδιότητα επιπλέον να γίνεται μια άλλη, όταν ετεροπροσδιορίζεται, επεξηγηματικά μια οποιαδήποτε ταυτότητα φαντάζει άλλη, αν την εξετάσουμε από την οπτική της δικής μας ταυτότητας και το αντίθετο, αν κοιτάξουμε τη δική μας ταυτότητα από την οπτική μιας οποιασδήποτε άλλης ταυτότητας, τότε η δική μας ταυτότητα μοιάζει με άλλη και συνεπώς, μετατρέπεται σε ετερότητα. Παραδείγματος χάρη, ο μουσουλμάνος στα πλαίσια της χριστιανικής πίστης αποτελεί ετερότητα και το αντίστροφο βέβαια.

Ακόμη, σύμφωνα με τον Α. Γαζή έτερος είναι «ο ένας από τους δύο» με την προϋπόθεση, ότι δεν υπάρχει τρίτο πρόσωπο, αντιθέτως άλλος είναι ο διαφορετικός ανάμεσα σε περισσότερους από δύο ανθρώπους.

Προκειμένου, λοιπόν, να συγκροτήσουμε την υπαρξιακή μας ταυτότητα, δηλαδή το Εγώ, οφείλουμε να αποσχιστούμε από το ακαθόριστο μη Εγώ, που την περιέχει. Επιπλέον, οφείλουμε να αντιληφθούμε και να κατανοήσουμε, πως υπάρχουμε πια συνειδητά, από τη στιγμή της ανεξαρτητοποίησής μας και της αποκόλλησης από το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον μας. Η προσωπική ταυτότητα, του ατόμου προκύπτει ως μια κατάσταση θετική ή αρνητική, ως σχίσμα ή ως ανάδυση – αυτό εξαρτάται από την οπτική γωνία που θα αντιληφθούμε την κατάσταση- στην προσυνειδητή μας ύπαρξη.

⁶³ Σουλιώτης. Μ. (2005), «Περί ετερότητας φιλολογικό σημείωμα», στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ.). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ. 17).

⁶⁴ Σουλιώτης. Μ. (2005), «Περί ετερότητας φιλολογικό σημείωμα», στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ.). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ. 18).

Η συγκρότηση της ταυτότητας, ως ενέργεια και η ταυτότητα, ως αποτέλεσμα της ενέργειας συνεπώς, επηρεάζονται και προσδιορίζονται από την κοινωνική τάξη στην οποία ανήκει το άτομο, μιας και είναι τόσο ισχυρή και πειστική, ώστε να επιβάλλει τους όρους της στα πλαίσια της πολιτισμικής ηγεμονίας, χωρίς να απορρέει από αυτό η κατάλυση της κοινωνικής ετερότητας. Εξάλλου, η σύγκρουση της ταυτότητας με την ετερότητα, είναι μια κατάσταση, την οποία έχει διαμορφώσει η ιστορία.

Σύμφωνα με την παραπάνω πρόταση, λοιπόν, η πολιτισμική ετερότητα σαν έννοια αναφέρεται και περιγράφει όλες εκείνες τις διαφορές της κουλτούρας μειοψηφίας σε σχέση με την ισχυρή κουλτούρα. Ταυτόχρονα, πολιτισμική ετερότητα μπορεί να ανιχνευτεί αποκλειστικά και μόνο στα πλαίσια του ισχυρού πολιτισμού, μιας και υφίστανται εσωτερικές διαφορές και διαφωνίες, στην περίπτωση αυτή μιλάμε για μερική ετερότητα, αφού αποτελούν ζητήματα μικρότερης διευθέτησης.

Η πολιτισμική και κοινωνική ετερότητα περιγράφουν τον ξένο. Η ξενικότητα, ως έννοια επιδέχεται θετικής καθώς και αρνητικής ερμηνείας. Αξίζει, λοιπόν, να σημειωθεί πως η έννοια αυτή στην αρχαιότητα σήμαινε φιλόξενη φιλία, φιλοξενία: ξένος, πατριός. Στις μέρες μας, παρατηρούμε στα πλαίσια πάντα της ελληνικής κοινωνίας να συμβαίνει το αντίθετο, να επικρατεί δηλαδή η αρνητική αντιμετώπιση και η στοχοποίηση του ξένου και γενικότερα της ετερότητας, μιας και πλέον έχουμε προκατειλημμένη άποψη για τον Πακιστανό μετανάστη, για τον Σύριο πρόσφυγα, για τον Αλβανό γείτονα, πριν καν να τους γνωρίσουμε, χωρίς δηλαδή να έχουμε καμίας μορφής αλληλεπίδραση στα πλαίσια της υγιούς κοινωνίας. Ο φόβος λοιπόν, για τον υποτιθέμενα γνωστό εκδηλώνεται με μίσος, έχθρα, εμπεδώνεται με την επανάληψη στη συλλογική συνείδηση και εξελίσσεται σταδιακά σε φοβία απέναντι στο ξένο. Παραδείγματος χάρη, μισούμε τους Μουσουλμάνους, χωρίς βέβαια να γνωρίζουμε κάποιον Μουσουλμάνο. Παρόλα αυτά είναι αποδεδειγμένο, πως εάν κάποιο ξενοφοβικό άτομο συναντήσει δια ζώσης έναν Μουσουλμάνο, στην προκειμένη, η συλλογική φοβία και το μίσος δεν θα ενεργοποιηθούν και κατ'επέκταση δεν θα εμφανιστούν σε ατομικό επίπεδο χωρίς λόγο ή κάποια αφορμή.⁶⁵

Από την οπτική της πολιτικής η έννοια της ετερότητας χρησιμοποιήθηκε ως μέθοδος επιβολής και καταπίεσης του Άλλου, του διαφορετικού. Καταλήγουμε λοιπόν, στο γεγονός, πως η κυρίαρχη ιδεολογία έχει την ικανότητα να οικειοποιείται την ετερότητα και την ενσωματώνει στην ηγεμονική πολιτική της, φιμώνοντας τις αντικαθεστωτικές και ακραίες φωνές.

Σήμερα το μεταναστευτικό - προσφυγικό αποτελεί μείζον πρόβλημα της Ευρώπης. Για να αντιληφθούμε το μέγεθος της έντασης των συγκεκριμένων ροών, οφείλουμε απλά να ενημερωθούμε σχετικά με τα αποτελέσματα των τελευταίων χρόνων. Ποια

⁶⁵ Σουλιώτης. Μ. (2005), «Περί ετερότητας φιλολογικό σημείωμα», στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ.). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ. 20 – 21).

είναι αυτά; Περισσότεροι από 100.000 μαθητές από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα εγγράφηκαν σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Γίνεται λοιπόν, αντιληπτό, πως αυτά τα νέα δεδομένα θα επιφέρουν ένα είδος αλλαγής και συγκεκριμένα κοινωνικής αλλαγής. Ένα σύγχρονο δημοκρατικό κράτος οφείλει να προστατεύσει τη μερίδα αυτή του πληθυσμού και να εξασφαλίσει γι' αυτούς ισότιμη μεταχείριση από την πολιτεία και την κοινωνία, αλλά και να τους παρέχει μια ισότιμη συμμετοχή, χωρίς διακρίσεις στο κοινωνικό γίνεσθαι.

Σύμφωνα με τα παραπάνω δεδομένα, αντιλαμβανόμαστε, πως η ελληνική κοινωνία δεν χαρακτηρίζεται από πλήρη ομοιογένεια, αλλά απαρτίζεται από ομάδες διαφορετικού πολιτισμού, διαφορετικής θρησκείας και γλώσσας, ακόμη και από ομάδες διαφορετικής κοινωνικής τάξης. Άρα, η ελληνική κοινωνία χαρακτηρίζεται από πολιτισμικό πλουραλισμό, διαφορετικές δηλαδή, πολιτισμικές ομάδες αποτελούν μέρος του όλου, της κοινωνικής δομής της χώρας.

Επιλογικά, η κάθε μορφής ετερότητα, λοιπόν, κατά το είδος, τη θέση και την τάξη αποτελεί μια αμφισβητήσιμη πραγματικότητα, η οποία εκτός από την κοινωνία και την πολιτεία, χαρακτηρίζει και την ίδια τη φύση, η ομορφιά της οποίας προκύπτει από το γεγονός, πως τίποτα σε αυτήν δεν είναι ίδιο με οτιδήποτε άλλο. Η ετερότητα, συνεπώς, χαρακτηρίζει όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες από τη δημιουργία τους έως και σήμερα και αντανακλάται σε οποιασδήποτε μορφής έκφραση, δηλαδή πολιτισμικής, συλλογικής και γλωσσικής

2.2 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ

Σύμφωνα με το άρθρο 16, παράγραφος 2 του ελληνικού Συντάγματος, που αφορά την Παιδεία, Τέχνη και Επιστήμη – στην προκειμένη την παιδεία- *«Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλυσή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες».*⁶⁶

Στο ελληνικό κράτος η ορθόδοξη Εκκλησία έχει σημαντικό ρόλο σε πολιτικό, κρατικό και κοινωνικό επίπεδο, με συνέπεια να ασκεί σημαντική επιρροή στην οργάνωση της εκπαίδευσης, παρά τον λαϊκό της χαρακτήρα καθώς συμβάλλει στη διαμόρφωση της ιδεολογίας των νέων στο βαθμό που δεν έχει συντελεστεί μέχρι στιγμής ο ουσιαστικός διαχωρισμός Εκκλησίας – Κράτους. Γι αυτό, λοιπόν, σύμφωνα με το άρθρο 1/ παρ. 1α του Ν 1566, σκοπός της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι να υποβοηθά τους μαθητές *«να γίνονται ελεύθεροι, υπεύθυνοι, δημοκρατικοί πολίτες... και να διακατέχονται από πίστη προς*

⁶⁶ Ανακτήθηκε από: <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-16/>

την πατρίδα και τα γνήσια στοιχεία της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης. Η ελευθερία της θρησκευτικής τους συνείδησης είναι απαραβίαστη.»⁶⁷

Παράλληλα, δίνεται το δικαίωμα επιλογής στον εκπαιδευτικό για τη συμμετοχή της τάξης του σε θρησκευτικού χαρακτήρα διαδικασίες καθώς και αναγνωρίζεται το δικαίωμα στους μαθητές που πιστεύουν σε άλλο θρήσκευμα, να μην παρακολουθούν το μάθημα των θρησκευτικών, να μην συμμετέχουν στην πρωινή προσευχή του σχολείου τους καθώς και σε εκκλησιαστικές λειτουργίες, με την μοναδική φυσικά προϋπόθεση να επιδεικνύουν σεμνή και σοβαρή στάση και συμπεριφορά στο συγκεκριμένο χώρο και χρόνο.⁶⁸

Αξίζει σε αυτό το σημείο να σημειώσουμε ότι, σύμφωνα με την Καρακατσάνη, στο σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα δεν είναι τόσο έντονο το αίσθημα της θρησκευτικής κατήχησης και ανελευθερίας. Παρόλα αυτά, η καλλιέργεια της θρησκευτικής συνείδησης και θρησκευτικής ιδεολογίας επιτυγχάνεται μέσω συγκεκριμένων πρακτικών και μέσων στις σχολικές μονάδες, όπως, η καθημερινή προσευχή, η ύπαρξη εικόνων στις αίθουσες και ο εκκλησιασμός των μαθητών σε συγκεκριμένες περιστάσεις. Οι παραπάνω πρακτικές επιτελούν διττό έργο, από τη μία σκοπίμως συμβάλλουν στην ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης, όπως προαναφέρθηκε, ενώ από την άλλη οι συγκεκριμένες μέθοδοι συνεπάγονται τη χειραγώγηση της θρησκευτικής συνείδησης των παιδιών και την παραβίαση του δικαιώματος της θρησκευτικής ελευθερίας και κατ' επέκταση την απόρριψη του περιεχομένου των θεμελιωδών αιτημάτων της αστικής τάξης.

Ακόμη, η προώθηση μιας μόνο θρησκείας, στην προκειμένη περίπτωση της ορθοδοξίας, καθώς και η υπακοή στην Ορθόδοξη Εκκλησία οδηγούν στο διαχωρισμό των μαθητών σε ορθόδοξους - πιστούς και σε αλλόδοξους - άπιστους, σε διακρίσεις εις βάρος της μειοψηφικής ομάδας και στοχοποίησή τους. Εδώ, λοιπόν, έγκειται η έννοια της θρησκευτικής ετερότητας. Επίσης, σε αυτό το σημείο αντιλαμβανόμαστε πως απορρίπτονται και καταπατώνται θεμελιώδεις ανθρώπινες αξίες, όπως αυτή του σεβασμού απέναντι στο διαφορετικό, της ελευθερίας της πίστεως (δικαίωμα στην ανεξιθρησκία) και της αγάπης, αξίες οι οποίες ενυπάρχουν στα θρησκευτικά κηρύγματα. Παράλληλα, ακυρώνονται και βασικοί στόχοι της εκπαίδευσης γενικότερα, αυτοί της δημιουργίας ελεύθερων και κριτικά σκεπτόμενων πολιτών, αφού δέχονται άκριτα, χωρίς να τις ερευνήσουν, προδιαγεγραμμένες αλήθειες και γεγονότα.⁶⁹

Η ορθόδοξη μονοφωνική κατήχηση, πρέπει να αντικατασταθεί από μια ουδέτερη και πλουραλιστική θρησκευσιολογική προσέγγιση του μαθήματος των θρησκευτικών, θα συμβάλει αφενός στην εξοικείωση των μαθητών με φιλοσοφικά και θεολογικά

⁶⁷ Ανακτήθηκε από: https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2018/EPAL_N_1566_1985.pdf

⁶⁸ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

⁶⁹ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

ρεύματα και αφετέρου να εξαλείψει πιθανά περιστατικά ρατσιστικής συμπεριφοράς και στοχοποίησης της θρησκευτικής ετερότητας στα πλαίσια του σχολείου και κατ' επέκταση αργότερα στα πλαίσια της κοινωνίας. Μ αυτόν τον τρόπο καλλιεργείται η θρησκευτική συνείδηση, η κριτική σκέψη, ενώ ταυτόχρονα καλλιεργούνται οι αρχές της ανεκτικότητας, του σεβασμού, της αρμονικής συνύπαρξης με τον «Άλλο» μέσα σε ένα πλουραλιστικό περιβάλλον.⁷⁰

Υπό το πρίσμα της παραπάνω πρότασης, το σχολείο συμβάλλει, προκειμένου οι μαθητές να κατανοήσουν πως σε ένα κράτος υπάρχουν πολλών μορφών κοινωνίες και κοινωνικές οργανώσεις και με αυτόν τον τρόπο προωθείται το πρότυπο εκείνο του εγγράμματος και κριτικά σκεπτόμενου πολίτη.

2.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ»

Με τον όρο «μειονότητα» αναφερόμαστε σε ομάδες πολιτών ενός κράτους με διαφορετικό πολιτισμικό, γλωσσικό ή θρησκευτικό υπόβαθρο συγκριτικά με τις πλειοψηφικές και ομοιογενείς ομάδες των άλλων πολιτών.⁷¹ Ο όρος μειονότητα, λοιπόν, αναδύθηκε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν οι Ναζί επιχειρήσαν να εξολοθρεύσουν τους Εβραίους και σε μικρότερο βαθμό τους Ρομά, ομοφυλόφιλους, περιθωριακούς και άτομα ΑΜΕΑ.

Αρχικά, από τη μια η ίδρυση του κράτους του Ισραήλ (1948) και από την άλλη τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα και οι πόλεμοι για ανεξαρτησία διεύρυναν το δρόμο, που είχε ήδη ανοίξει με τις αστικές επαναστάσεις του 1848, αλλά και αργότερα με το Δόγμα Γουίλσον (υπό τον πρόεδρο των Η.Π.Α. Γούντροου Γουίλσον), το οποίο υπαγόρευσε τις ρυθμίσεις που ακολούθησαν μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, εκφράζοντας το δικαίωμα των εθνικοτήτων και καθιερώνοντας το δικαίωμα των λαών για αυτοδιάθεση. Με τον όρο αυτοδιάθεση εννοούμε, πως όλοι οι λαοί καθώς και τα έθνη έχουν το δικαίωμα σε ένα κράτος.⁷²

Βάσει της αρχής της αυτοδιάθεσης σύμφωνα με τον Joel Roman, οι ομάδες μειοψηφίας (μειονότητες) έχοντας διαφορετική πολιτισμική ταυτότητα από τις ομάδες πλειοψηφίας, έτειναν να συγκροτηθούν ως λαός και απαιτούσαν χαρακτηριστικά όπως ανεξαρτησία ή καλύτερα αυτονομία στην εδαφική περιοχή, που κατοικούσαν ή τους άνηκε ιστορικά. Ωστόσο, αυτή η διαδικασία δεν πραγματοποιήθηκε μαζικά και ταυτόχρονα, αλλά εξελίχθηκε αποσπασματικά για τους παρακάτω τρεις λόγους. Πρώτον, οι εθνικές μειονότητες, όπως οι Εβραίοι, των οποίων ο πληθυσμός δεν βρίσκεται σε συγκεντρωμένος αποκλειστικά σε ένα μέρος, αλλά διασπαρμένος σε πολλά μέρη της γης. Άρα, καταλήγουμε πως η αρχή της

⁷⁰ Καρακατσάνη Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχιμο

⁷¹ Εγκυκλοπαίδεια Δομή. λ. *Μειονότητα*. Αθήνα: Εκδόσεις Δομή (σ.151)

⁷² Roman J. (2004). Larousse. *Ο αιώνας των ανατροπών*. Αθήνα: Εκδόσεις Οξύ (σ.328)

συνταύτιση πληθυσμού και εδάφους, εδώ δεν μπορεί να εφαρμοστεί, διότι δεν υφίσταται.

Δεύτερον, υπάρχει το μοντέλο εκείνο του ευαίσθητου εθνικού – κράτους, το οποίο αναζητά δίκαιους και νόμιμους τρόπους για την αντιμετώπιση και εξάλειψη των μειονοτήτων. Παρόλα αυτά, στην περίπτωση αυτή πολλές πρώην μειονότητες μετά την καθιέρωση της ανεξαρτησίας τους επέδειξαν άσχημη πολιτική συμπεριφορά, μιας και επιδόθηκαν σε βιαιοπραγίες απέναντι στα δικά τους μέλη και στις δικές τους μειονοτικές ομάδες. Τρίτον, εμφανίστηκαν αμφισβητήσεις για τα δικαιώματα όχι των εθνικών, αλλά των πολιτισμικών, θρησκευτικών και σεξουαλικών μειονοτήτων.

Είναι γεγονός πως, υπό αυτές τις συνθήκες, συντελέστηκαν πολλές κοινωνικές αλλαγές στο εσωτερικό των κρατών, ακόμη και στα πιο ομοιογενή ως προς την εθνικότητα, όπως το Γαλλικό κράτος. Αυτά τα κράτη συνδέθηκαν με την εμφάνιση μειονοτικών ομάδων, που διεκδικούσαν δικαιώματα και τον σεβασμό της πολιτισμικής τους ταυτότητας και ύπαρξης και ενίοτε διεκδικούσαν ενός είδους πολιτισμικής αυτονομίας. Το παραπάνω γαλλικό παράδειγμα της ομοιογενούς πολιτισμικής ύπαρξης σε ένα έδαφος αποτέλεσε πρότυπο για τη θεμελίωση της πολιτικής κυριαρχίας των πρόσφατα απελευθερωμένων κρατών κατά την περίοδο του 19^{ου} αιώνα έως τις αρχές του 20^{ου}. Ως παράδειγμα, μπορούμε να πάρουμε και την περίπτωση της Αμερικής, όπου ο πλουραλισμός βρίσκεται στο επίκεντρο της πολιτικής εμπειρίας. Στην προκειμένη, μπορεί να υιοθετηθεί, αντί για την εναλλακτική λύση του κοινοτισμού, ένας όχι και τόσο ακραίος προσανατολισμός, που επιχειρεί στα πλαίσια της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων να στηρίξει την πρακτική του πλουραλισμού.⁷³

Σύμφωνα με την παραπάνω πρόταση, εύλογα εμφανίζεται ξανά το εξής παλαιό δίλημμα των εθνικών μειονοτήτων: «Απόσχιση ή αφομοίωση;», το οποίο οφείλουμε ξεπεράσουμε.

Σύμφωνα με την προοπτική αυτή, όταν αποδεχόμαστε τα αιτήματα, τις απόψεις και τις επιθυμίες των μειονοτικών ομάδων δεν σημαίνει απαραίτητα ότι απειλείται η ακεραιότητα του εθνικού κράτους και η εθνική κυριαρχία, αλλά ότι, αναγνωρίζουμε και παραχωρούμε στον συγκεκριμένο πληθυσμό το δικαίωμα της επιλογής κοινών πολιτισμικών στοιχείων σε γλωσσικό και θρησκευτικό επίπεδο, εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο μια οικουμενικότητα για τις πραγματικές ζωές των ατόμων αυτών. Επιλογικά, μια τέτοια μέθοδος προσφέρει μια διέξοδο στις εθνικές, πολιτισμικές, γλωσσικές και τοπικές μειονότητες.⁷⁴

⁷³ Roman J. (2004). Larousse. *Ο αιώνας των ανατροπών*. Αθήνα: Εκδόσεις Οξύ (σ.328)

⁷⁴ Roman J. (2004). Larousse. *Ο αιώνας των ανατροπών*. Αθήνα: Εκδόσεις Οξύ (σ.329)

2.4 ΝΑΖΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΡΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΙΔΕΕΣ

Ο ναζισμός ή αλλιώς εθνικοσοσιαλισμός αποτελούσε ένα πολιτικό κίνημα, το οποίο εμφανίστηκε στη Γερμανία μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο υπό τον Αδόλφο Χίτλερ (1889-1945). Οι ιδεολογικές του αντιλήψεις σχετικές με τη φυλετική ιδέα διατυπώθηκαν στο βιβλίο του “Mein Kampf” (Ο αγών μου)⁷⁵, αλλά και από τους Ρόζενμπεργκ, Σμιτ, Στράσερ κα.

Ο Χίτλερ, επηρεασμένος από την ιδεολογική θεωρία του «Παγγερμανισμού»⁷⁶ στα πλαίσια του εθνικοσοσιαλισμού, πίστευε πως η γερμανική φυλή ήταν ανώτερη και καθαρότερη από όλες τις υπόλοιπες φυλές. Υποστήριξε, λοιπόν, πως αντικειμενικοί σκοποί του Γερμανικού κράτους ήταν η διαφύλαξη της καθαρότητας του έθνους και της φυλής μέσω του αντισημιτισμού⁷⁷ και της συγκρότησης ενός ομοιογενούς κράτους, το οποίο θα συγκέντρωνε όλους τους γερμανικούς πληθυσμούς.⁷⁸

Το κίνημα, λοιπόν, του εθνικοσοσιαλισμού επεδίωκε, αρχικά, την ανατροπή της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης και την αντικατάστασή της από ένα καθεστώς εθνικής και φυλετικής κοινότητας, την οποία προσωποποιούσε ο Φίρερ. Κατά δεύτερον στο εξωτερικό ο εθνικοσοσιαλισμός στόχευε στην ακύρωση της συνθήκης των Βερσαλλιών και συνεπώς, τη συστηματική ενσωμάτωση του εκτός των συνόρων γερμανικού πληθυσμού.⁷⁹

Τόσο οι αντιλήψεις και οι ιδεολογικές αρχές όσο και η εφαρμογή αυτών ήταν βίαιες, απάνθρωπες και καταστροφικές. Ωστόσο, για να τις κατανοήσουμε καλύτερα και να τις ερμηνεύσουμε πρέπει να τις ανάγουμε στο κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο της μεταπολεμικής Γερμανίας.

Από τη μία, η συνθήκη των Βερσαλλιών – η οποία όριζε πως η Γερμανία αποδεχόταν την πλήρη ευθύνη για την έναρξη του πολέμου και αποδεχόταν να πληρώσει πολεμικές αποζημιώσεις σε διάφορα κράτη καθώς και να χάσει πολλά από τα εδάφη και τις αποικίες της- δημιούργησε για το γερμανικό κράτος μια εξαιρετικά δύσκολη κατάσταση, ώστε ο λαός να διακατέχεται πλέον από ένα αίσθημα ξενοφοβίας, απογοήτευσης και εθνικής εκδίκησης.

Από την άλλη, οι κοινωνικο – οικονομικές συνθήκες του Γερμανικού κράτους κατά την κρίση του 1929 ήταν απελπιστικές. Θα μπορούσε κανείς να πει ότι είχαν

⁷⁵ Ο Χίτλερ πίστευε πως οι «Άρειοι» γερμανικοί λαοί ήταν ανώτεροι από τους Σλάβους και τους Εβραίους, τους οποίους θεωρούσε αποκλειστικά υπεύθυνους για τα τρέχοντα προβλήματα της Γερμανίας. Ακόμη, υποστήριζε ότι η «γερμανική ανώτερη φυλή» έπρεπε να κατακτήσει οπωσδήποτε εδάφη στα ανατολικά, προκειμένου να δημιουργήσει «Λέμπενσραουμ», δηλαδή ζωτικό χώρο για την ίδια.

⁷⁶ Παγγερμανισμός: Πολιτική τάση, που στόχευε στη συνένωση όλων των λαών γερμανικής καταγωγής σε ένα ενιαίο κράτος.

⁷⁷ Αντισημιτισμός: Κίνηση, που στράφηκε κατά της πολιτικής και οικονομικής επιρροής των Εβραίων.

⁷⁸ Εγκυκλοπαίδεια Δομή. λ. *Εθνικοσοσιαλισμός*. Αθήνα: Εκδόσεις Δομή (σ. 23)

⁷⁹ Εγκυκλοπαίδεια Δομή. λ. *Εθνικοσοσιαλισμός*. Αθήνα: Εκδόσεις Δομή (σ. 24)

αποδείξει την ανικανότητα των ηγετικών τάξεων της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης , να ανταπεξέλθουν και να αντιμετωπίσουν την κατάσταση. Έτσι τόσος στη Γερμανία όσο και στο Ιαπωνικό κράτος αναδύθηκαν στην εξουσία δυνάμεις της ακροδεξιάς.

Αξίζει εδώ να τονίσουμε πως το Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα των Γερμανών Εργατών (National Sozialistische Deutsche Arbeiterpartei) εμφανίστηκε το 1920, με βασικό του σκοπό, ο οποίος βάδιζε στα πλαίσια των εθνικοσοσιαλιστικών ιδεολογικών αρχών, τη λύση του κοινωνικού αυτού προβλήματος.⁸⁰

Έως το 1923 το Εθνικοσοσιαλιστικό κόμμα περιοριζόταν ως προς τη δράση του μόνο στη Βαυαρία έχοντας στη διάθεσή του παραστρατιωτικές οργανώσεις, όπως τα Ες Ες ή ομάδες εφόδου, τις Hitler Stosstruppe, από τις οποίες αργότερα προήλθαν τα Ες Ες ή ομάδες προστασίας. Μετά το 1925 το, χάρη στην καλή εσωτερική οργάνωση του κόμματος καθώς και στις χείριστες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της Κρίσης (1929) μετά την ανασυγκρότησή του, εξάπλωσε τη δραστηριότητά του και αύξησε τους οπαδούς του, φτάνοντας στο σημείο να γίνει το δημοφιλέστερο και ισχυρότερο πολιτικό κόμμα στη Γερμανία.

Στις 30 Ιανουαρίου 1933 ο Α. Χίτλερ έγινε καγκελάριος και το 1934 αρχηγός του κράτους μετά τον θάνατο του Χίντενμπουργκ. Αφού λοιπόν, ανέλαβε την εξουσία, ο Χίτλερ εφάρμοσε συστηματικά τις ιδεολογικές αρχές του εθνικοσοσιαλισμού όχι μόνο στο εσωτερικό του γερμανικού κράτους, αλλά και σε διεθνές επίπεδο.

Μπορούμε βάσει των παραπάνω να αντιληφθούμε πως οι δημοκρατικές αρχές και θεσμοί κατέρρεαν συνεχώς και ο εθνικοσοσιαλισμός όντας πλέον νόμιμο κίνημα, συνέβαλλε στη διάβρωση και τελικά στην καταστροφή όλων των εκφάνσεων της γερμανικής κοινωνίας.

Σταδιακά, ξεκίνησε η οργάνωση της Νεολαίας από τους νέους, οι παραστρατιωτικές δυνάμεις του κόμματος ενισχύθηκαν και οι εργάτες οργάνωσαν το Εργατικό Μέτωπο. Υπό αυτές τις συνθήκες το κόμμα έθεσε υπό τον έλεγχό του τη διοικητική διάρθρωση του κράτους.

Σε διεθνές επίπεδο ο Χίτλερ, επιδίωξε τη δημιουργία ενός μεγάλου παγγερμανικού κράτους αποτελούμενο από όλους τους γερμανικούς πληθυσμούς και ασκώντας την ηγεμονία του μέσω της ρατσιστικής ιδεολογίας σε όλες τις υποτιθέμενες κατώτερες φυλές.

Ωστόσο, η ιστορία του εθνικοσοσιαλισμού (ναζισμού) άρχισε να συγχέεται με τη γερμανική ιστορία, εξαιτίας της ανόδου του Χίτλερ στην εξουσία και σε μικρότερο βαθμό με την ιστορία της ίδιας της Ευρώπης.⁸¹

⁸⁰ Εγκυκλοπαίδεια Δομή. λ. *Εθνικοσοσιαλισμός*. Αθήνα: Εκδόσεις Δομή (σ. 23)

⁸¹ Εγκυκλοπαίδεια Δομή. λ. *Εθνικοσοσιαλισμός*. Αθήνα: Εκδόσεις Δομή (σ. 23)

2.4.1 ΕΘΝΙΚΟΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΛΙΚΗ ΛΥΣΗ

Ο Αδόλφος Χίτλερ διαμόρφωσε και διατύπωσε τη ναζιστική ιδεολογία, η οποία ήταν βασισμένη αποκλειστικά σε ρατσιστικά πρότυπα.⁸² Θεωρούσε, λοιπόν, πως τα χαρακτηριστικά, η νοοτροπία και η συμπεριφορά των ανθρώπων καθορίζονταν από τη φυλετική τους ταυτότητα. Πίστευε ακόμη, πως όλοι οι λαοί και οι φυλές συνοδεύονταν από κάποια συγκεκριμένα φυλετικά χαρακτηριστικά, τα οποία μεταφέρονταν αναλλοίωτα στο χρόνο από γενιά σε γενιά. Για τη διαμόρφωση της ναζιστικής φυλετικής ιδεολογίας ο Χίτλερ και οι υποστηρικτές του βασίστηκαν στον γερμανικό κοινωνικό Δαρβινισμό του 19^{ου} αιώνα. Οι Ναζί, όπως και οι κοινωνικοί Δαρβινιστές, πίστευαν πως οι άνθρωποι μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε φυλές και πως η κάθε φυλή φέρει τα δικά της ξεχωριστά χαρακτηριστικά, τα οποία τη διαφοροποιούν από τις υπόλοιπες και μεταδίδονται αυτούσια από τα προϊστορικά χρόνια, από την οργάνωση του ανθρώπου δηλαδή στις πρώτες κοινωνίες. Τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, σύμφωνα με την παραπάνω αντίληψη συμβάλλουν και στην πνευματική ανάπτυξη του ατόμου, όχι μόνο στην εξωτερική του εμφάνιση.⁸³

Ακόμη, οι Ναζί πίστευαν πως μια φυλή, προκειμένου να διαρκέσει στο χρόνο και να συνεχιστεί, έπρεπε να αναπαραχθεί και να πολλαπλασιαστεί, να κατακτήσει νέα εδάφη για την εξασφάλιση της τροφής του πληθυσμού της καθώς και να φροντίζει για τη «γονιδιακή διατήρηση». Ωστόσο, σχετικά με την κατάκτηση νέων εδαφών παρατηρείται μια προβληματική. Τα εδάφη της Γης δεν είναι άπειρα και ατελείωτα, με αποτέλεσμα οι φυλές να επιδίδονται σε συνεχείς πολέμους για την προστασία των εδαφών τους, αλλά και για την κατάκτηση νέων.

Επιπλέον, οι φυλές, σύμφωνα με τη θεωρία των κοινωνικών Δαρβινιστών, δεν μπορούσαν να αφομοιώσουν πλήρως ένα μέλος σε μια άλλη εθνοτική ομάδα, διότι τα επίκτητα χαρακτηριστικά των ατόμων δεν μπορούσαν να τροποποιηθούν. Επομένως, τα συγκεκριμένα άτομα μπορούσαν μόνο να εκφυλιστούν μέσω της φυλετικής μείξης. Στα πλαίσια αυτά, δημιουργήθηκε η ανωτερότητα της Αρίας φυλής, μια κουλτούρα βασισμένη σε βιολογικές σταθερές. Σύμφωνα με τον Δαρβίνο, υφίσταται η «φυσική επιλογή», οι γενιές μπορούν να επιβιώσουν στο χρόνο, αν και μόνο τα χαρακτηριστικά τους είναι ανθεκτικά, ώστε να διατηρηθεί η ζωή, εν αντιθέσει με άλλους έμβιους οργανισμούς, τα χαρακτηριστικά των οποίων θεωρούνται ασθενέστερα και ανίκανα να επιβιώσουν σε διαφόρων ειδών περιβάλλοντα και συνθήκες και συνεπώς, να συνεχίσουν τη ζωή. Οι Ναζί βάσει των παραπάνω, λοιπόν, υποστήριξαν, πως μόνο οι «καλύτερες φυλές» αξίζουν τη ζωή, μιας και μόνο αυτές μπορούν να επιβιώσουν.

⁸² Καρακούση. Μ. (2015). *Ναζισμός και Ετερότητα. Διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών σχετικά με τις πρακτικές εξόντωσης στη Ναζιστική Γερμανία*. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Φλώρινα

⁸³ Ανακτήθηκε από: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/victims-of-the-nazi-era-nazi-racial-ideology>

Οι Ναζί πίστευαν, πως οι «ανώτερες φυλές» είχαν την υποχρέωση και το δικαίωμα να πολεμήσουν, αλλά και να εξοντώσουν τις «κατώτερες», όπως ορίζει και ο νόμος της φύσης άλλωστε, προκειμένου να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους. Αξίζει να τονίσουμε, πως ο Χίτλερ υποστήριζε, πως, εάν οι φυλές δεν διέθεταν νέα εδάφη, για να φιλοξενήσουν έναν συνεχώς αυξανόμενο αριθμό πληθυσμού, θα οδηγούνταν στην πλήρη εξαφάνισή τους.

Ακόμη, σύμφωνα με ναζιστική ιδεολογία, οι Γερμανοί άνηκαν σε μια ανώτερη ομάδα φυλών, την αποκαλούμενη «Άρια», και με τη σειρά της η Γερμανική «Άρια φυλή» ήταν η ανώτερη όλων.

Οι Ναζί, λοιπόν, αναγνώριζαν τους Εβραίους ως φυλή (εβραϊκή φυλή) και θεωρούσαν τη θρησκεία τους ασήμαντη, γι' αυτό απέδιδαν μια σειρά αρνητικών και ρατσιστικών στερεοτύπων σε μια βιολογικά προκαθορισμένη κληρονομιά, η οποία ωθούσε την «εβραϊκή φυλή» να αγωνίζεται για την επιβίωσή της εναντίον των υπόλοιπων φυλών.

Η ναζιστική ιδεολογία στοχοποιούσε εκτός από τον βασικό της εχθρό, τους Εβραίους και άλλες ομάδες για δίωξη, βασανιστήρια και εξόντωση, όπως για παράδειγμα τους ομοφυλόφιλους, τους Ρομά, τα άτομα με αναπηρία, τους Πολωνούς, τους Αφρογερμανούς, τους μάρτυρες του Ιεχωβά, τους κομμουνιστές, τους σοσιαλιστές, τους συνδικαλιστές, τους αντιναζιστές, τους οποίους χαρακτήριζαν ως «ακοινώνητους».⁸⁴

⁸⁴ Ανακτήθηκε από: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/victims-of-the-nazi-era-nazi-racial-ideology>

2.5 ΟΜΑΔΕΣ ΘΥΜΑΤΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΝΑΖΙΣΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

2.5.1 ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ

Αναφορικά με τους Εβραίους στην προκειμένη, το 1848 διεξήγαγαν τριακονταετή πόλεμο, ώστε να εξασφαλίσουν τα κοινωνικά και πολιτικά τους δικαιώματα, κάτι το οποίο ώθησε τους Γερμανούς να λάβουν δραστικά μέτρα και λύσεις για την εξόντωση του εβραϊκού στοιχείου.

Ήδη από το Μάιο του 1934 παρατηρείται έξαρση της αντισημιτικής προπαγάνδας στο Γερμανικό κράτος. Εδώ, αξίζει να διευκρινίσουμε την έννοια του αντισημιτισμού. Εμφανίζεται το 1879 από τον Βίλχελμ Μαρ και υποδηλώνει το μίσος και την προκατάληψη κατά του εβραϊκού πληθυσμού. Χαρακτηριστικό ιστορικό παράδειγμα αποτελεί το Ολοκαύτωμα, οι συστηματικοί διωγμοί και οι μαζικές εξοντώσεις Εβραίων κατά την περίοδο 1933- 1945 από το Ναζιστικό Καθεστώς και τους συνεργάτες του.⁸⁵

Η ρατσιστική πολιτική των εθνικοσοσιαλιστών διαδόθηκε στο λαό, ως μια πραγματικότητα βασισμένη σε συμπλεκτικά σύνδρομα. Ο Χίτλερ, λοιπόν, είχε δημιουργήσει μια αριστοκρατική ελίτ, των αμοραλιστών ανδρών, χωρίς συναισθήματα και είχε δημιουργήσει μια διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στους υγιείς Αρίους και στους «εξωγήινους άλλους», οι οποίοι θεωρήθηκαν «βάρβαροι» και διώχθηκαν από το Ναζιστικό Καθεστώς.⁸⁶

Η θύελλα των αντιεβραϊκών ναζιστικών πολιτικών και νομοθετικών μέτρων ξεκίνησε με φυσικές επιθέσεις κατά των Εβραίων, των ιδιοκτησιών τους, των τόπων λατρείας τους και τη δημιουργία τελικά των απάνθρωπων και βάνουσων στρατοπέδων συγκέντρωσης γι' αυτούς, αλλά και τους Σοβιετικούς, Κομμουνιστές, οπαδούς της Αριστεράς.

Αξίζει σε αυτό το σημείο να τονίσουμε, πως σημαντικό ρόλο στις εξοντώσεις ανθρώπων διαδραμάτισαν τα αστυνομικά τάγματα, μιας και κατά το 1938 σε πόλεις της Γερμανίας πολλές φορές οι άνδρες ασφαλείας της Αστυνομίας, έκαιγαν σπίτια και χώρους εργασίας των Εβραίων, ακόμη και αν βρίσκονταν μέσα αυτοί, με αποτέλεσμα να καίγονται ζωντανοί.

Κατά το 1938, μεταφέρθηκαν 26.000 Εβραίοι στα στρατόπεδα συγκέντρωσης και θανατώθηκαν, συγκροτήθηκαν πογκρόμ από τα τάγματα των Εθνικοσοσιαλιστών κατά των Εβραίων και εξαπέλυαν δολοφονική βία εναντίον τους. Επιπλέον,

⁸⁵ Ανακτήθηκε από: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/antisemitism-abridged-article>

⁸⁶ Καρακούση. Μ. (2015). *Ναζισμός και Ετερότητα. Διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών σχετικά με τις πρακτικές εξόντωσης στη Ναζιστική Γερμανία*. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Φλώρινα

ξεκίνησαν οι πορείες θανάτου και τέθηκαν αυστηρά γεωγραφικά όρια μεταξύ Εβραίων και Γερμανών.

Στις 31 Ιουλίου του 1941, ξεκίνησε οργανωμένα η Γενοκτονία των Εβραίων, μιας και πλέον είχαν τελειοποιηθεί τα υλικά και τεχνολογικά μέσα των Ναζί, τα οποία διοχετεύονταν σε ολόκληρη την Ευρώπη και επρόκειτο να χρησιμοποιηθούν για την τελική λύση.

Χαρακτηριστικό είναι το περιστατικό, το οποίο συνέβη το ίδιο καλοκαίρι στο γκέτο Λούτζ στην ομώνυμη πόλη του Πολωνικού κράτους, όταν η έλλειψη τροφίμων οδήγησε τους αξιωματούχους των Ναζί, να βρουν μια «ανθρωπιστική λύση», όπως οι ίδιοι τη χαρακτήρισαν. Η λύση αυτή δεν θα μπορούσε να είναι άλλη από την εξόντωση όσων Εβραίων δεν ήταν σε θέση να εργαστούν με πιο γρήγορο και αποτελεσματικό ρυθμό.⁸⁷

Ο Χίτλερ γνώριζε πολύ καλά το μέγεθος του εγκλήματος, το οποίο σχεδίαζαν να υλοποιήσουν οι Ναζί, γι' αυτό φρόντισε να μην υπάρχει κανένα αποδεικτικό έγγραφο, που τα τον συνδέει με αυτήν την τραγωδία. Ωστόσο, μπορεί γραπτώς να μη διαφαίνεται πουθενά το όνομά του, αλλά η εμπλοκή του στην τελική λύση γίνεται αντιληπτή από τη μία, μέσα από την προπαγανδιστική ρητορική μίσους και ρατσισμού εναντίον του Εβραϊκού πληθυσμού και από την άλλη από τη στενή σχέση, που υπάρχει ανάμεσα στη συνάντηση του με τον Χίμλερ στην Ανατολική Πρωσία και στην επακόλουθη πολιτική των διωγμών και των δολοφονιών, που συντελέστηκαν κατά των Εβραίων. Την «φυσική εξόντωση του ανθρώπου» εκτός από τον Χίτλερ ενστερνίστηκαν ο Χίμλερ, ο Χάιντριχ καθώς και πολλοί άλλοι Ναζί, οι οποίοι επινόησαν την τελική λύση.⁸⁸

Το συγκεκριμένο έγκλημα δεν είχε προσχεδιαστεί και επιβληθεί από τους ανώτερους. Οι Ναζί, δηλαδή, δεν εξαναγκάστηκαν να προβούν σε αυτές τις εγκληματικές ενέργειες από τους άνωθεν. Επρόκειτο, δηλαδή, για ένα καλά οργανωμένο και μαζικό έγκλημα, στο οποίο συμμετείχαν εκούσια χιλιάδες ανδρών, οι οποίοι όχι μόνο αποφάσιζαν μόνοι τους για τις βιαιότητες, στις οποίες θα προέβαιναν, αλλά συνέβαλλε ο καθένας ξεχωριστά με πρωτοβουλίες και προτάσεις αναφορικά με τη θανάτωση και τη γρήγορη απαλλαγή τους από τα πτώματα.

Κρίνεται σκόπιμο να διευκρινιστεί, πως η πολιτική των Ναζιστών, στόχευε στην παράτρυνση των Εβραϊκού πληθυσμού να εγκαταλείψουν τα εδάφη του Ράιχ, μεταναστεύοντας. Σκέφτηκαν, λοιπόν, κυρίως ο Χίμλερ, να εξαναγκάσουν τους Εβραίους να μεταναστεύσουν στη Μαδαγασκάρη, παρόλα αυτά, προκειμένου να

⁸⁷ Χρονοπούλου. Ε. (2019). *Ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης: Οι ευπαθείς ομάδες και οι αφανείς ήρωές τους*. Διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

⁸⁸ Χρονοπούλου. Ε. (2019). *Ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης: Οι ευπαθείς ομάδες και οι αφανείς ήρωές τους*. Διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

πραγματοποιηθεί αυτή η ιδέα απαιτούνταν ναυτικά μέσα, τα οποία δεν διέθετε το Ράιχ. Συνεπώς, αποφασίστηκε η μεταφορά των Εβραίων αντί στη Μαδαγασκάρη, σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, στα οποία θα υποβάλλονταν σε καταναγκαστική εργασία. Ωστόσο, η εξολόθρευση του Εβραϊκού στοιχείου μέσω της πείνας και της κούρασης ήταν μια προσπάθεια με όχι και τόσο γρήγορα αποτελέσματα.⁸⁹ Γι' αυτόν το λόγο, ο αρχηγός των Ες Ες Ράινχαρτ Χάιντριχ με εξουσιοδότηση ανέλαβε τη δημιουργία στρατοπέδων συστηματικής εξόντωσης, αρχικά των Εβραίων και έπειτα, άλλων κοινωνικών ομάδων, των ομοφυλόφιλων, των Ρομά, των ΑΜΕΑ, των γυναικών, των Ιεχωβάδων, των Κομμουνιστών και άλλων αθώων πολιτών. Στρατόπεδα εξόντωσης, λοιπόν, δημιουργήθηκαν σε Τρεμπλίνκα, Μαϊντάνεκ, Σομπιμπόρ, Μπέλζεκ, Ράβενσμπρικ, με μεγαλύτερο από όλα το Άουσβιτς, στο οποίο ανακαλύφθηκε το ασφυξιογόνο αέριο Zyklon Β', το οποίο ενώ στην αρχή ήταν εντομοκτόνο, στη συνέχεια δοκιμάστηκε σε Σοβιετικούς κρατούμενους πολέμου.⁹⁰ Επιπλέον, στο στρατόπεδο του Άουσβιτς δολοφονήθηκαν δύο εκατομμύρια άνθρωποι, μπορούσαν δηλαδή να θανατωθούν δύο χιλιάδες άνθρωποι μέσα σε δώδεκα ώρες και περίπου δέκα χιλιάδες την ημέρα. Συνολικά στα στρατόπεδα συγκέντρωσης δολοφονήθηκαν περίπου έξι εκατομμύρια Εβραίοι. Ωστόσο, πολλοί ήταν αυτοί, που λόγω των απάνθρωπων συνθηκών αυτοκτονούσαν, μιας και οι φυλακισμένοι εξευτελιζόνταν και βασανίζονταν κυρίως μέσω της βαριάς και ελάχιστα παραγωγικής εργασίας. Αξίζει, λοιπόν, εδώ να τονίσουμε, πως τα Ες Ες υπό τις απαιτήσεις για εργατικό δυναμικό – υφίστατο έλλειψη εργατικού δυναμικού εξαιτίας της επιστράτευσης στο Βέρμαχτ⁹¹ - της βιομηχανίας εξοπλισμών εκμεταλλεύονταν τους κρατούμενους των στρατοπέδων.

Επιλογικά, στο τέλος έμειναν κατά προσέγγιση 164.000 Εβραίοι στη Γερμανία και οι μισοί από αυτούς άνηκαν στην ηλικιακή ομάδα των 30- 50 χρονών ή επρόκειτο για παιδιά ηλικίας περίπου 6 ετών. Όσοι κατάφεραν να επιζήσουν ήταν άνθρωποι άρρωστοι και μεγάλης ηλικίας. Ένα μικρό ποσοστό των γυναικών παρέμειναν να φροντίζουν τους αρρώστους, ενώ περίπου 15.000 γυναίκες παντρεύτηκαν με Γερμανούς άνδρες.

Οι Εβραίοι κομμουνιστές και σοσιαλιστές εξοντώθηκαν από τη Γκεστάπο. Στην πόλη του Βερολίνου το 1943 ζούσαν υπόγεια 5.000 Εβραίοι, οι περισσότεροι εκ των οποίων άνηκαν στο Κομμουνιστικό Κόμμα ή σε αγωνιστικές ομάδες. Οι συγκεκριμένοι διώχθηκαν και βασανίστηκαν τον Οκτώβριο του 1943, πολλοί εκ των οποίων δολοφονήθηκαν τον Μάρτιο του 1944.

⁸⁹ Χρονοπούλου. Ε. (2019). *Ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης: Οι ευπαθείς ομάδες και οι αφανείς ήρωές τους*. Διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

⁹⁰ Καρακούση. Μ. (2015). *Ναζισμός και Ετερότητα. Διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών σχετικά με τις πρακτικές εξόντωσης στη Ναζιστική Γερμανία*. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Φλώρινα

⁹¹ Βέρμαχτ: Έτσι αποκαλούνταν οι γερμανικές ένοπλες δυνάμεις υπό το ναζιστικό καθεστώς

Όσοι τελικά, κατόρθωσαν να επιζήσουν από όλες αυτές τις βαρβαρότητες, εργάστηκαν σε εργοστάσια του Βερολίνου.

2.5.2 ΟΙ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΙ

Ο όρος «ομοφυλοφιλία» εμφανίστηκε στη Γερμανία για πρώτη φορά κατά το 1869. Από το 1870, όταν πια ενοποιήθηκε η χώρα, τέθηκε σε εφαρμογή το άρθρο 175 «περί σοδομισμού», σύμφωνα με το οποίο οριζόταν η τιμωρία της «παρά φύσης ασέλγειας» μεταξύ ενηλίκων ανδρών, από τη στιγμή που αποδεικνυόταν συνουσία ή παρόμοιες πράξεις. Παρόλα αυτά, σε κάποια κρατίδια από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα δεν ήταν τόσο αυστηρή η νομοθεσία.

Στα πλαίσια του φιλελεύθερου κλίματος, το οποίο επικρατούσε, αρκετοί φιλόσοφοι και στοχαστές της εποχής, όπως για παράδειγμα ο Βολτέρος, τάχθηκαν και γραπτώς υπέρ της ομοφυλοφιλίας με το επιχείρημα, πως η ομοφυλοφιλία δεν προσβάλλει τα πολιτικά δικαιώματα του ανθρώπου και δεν υπονομεύει άμεσα την ισορροπία της κοινωνίας.⁹²

Αξίζει να σημειώσουμε, πως το 1810 ο «Ναπολεόντειος Κώδικας» νομιμοποίησε την ομοφυλοφιλία. Ωστόσο, εκείνη τη χρονική περίοδο είχε διατυπωθεί και η αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή η ομοφυλοφιλία είναι συνυφασμένη με την παρακμή του κράτους, άποψη την οποία αργότερα ενστερνίστηκαν οι υποστηρικτές του ναζισμού. Ακόμη, προς τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, εδραιώθηκε η άποψη πως η ομοφυλοφιλία αποτελεί παθολογική κατάσταση, την οποία υιοθέτησαν οι εθνικοσοσιαλιστές φυσικά, προκειμένου να εξοντώσουν εκείνους που υπονομεύουν το κράτος και διαφθείρουν το λαό. Προχώρησαν, λοιπόν, στο έργο τους, εφαρμόζοντας το πρόγραμμά τους με απίστευτη βιαιότητα. Το 1933 ξεκίνησε οργανωμένα η εξόντωση των ομοφυλόφιλων. Αρχικά, ξεκίνησαν να γίνονται επιδρομές σε μέρη και μαγαζιά, στα οποία σύναζαν ομοφυλόφιλα άτομα. Τη συγκεκριμένη πολιτική ακολούθησε και η Δημοκρατία της Βαϊμάρης, η οποία επιδίωκε την αποτροπή της συγκεκριμένης απειλής. Υπό το κλίμα αυτό τα ομοφυλόφιλα άτομα είχαν φτάσει στο σημείο να μην χαιρετούν ο ένας τον άλλο, ώστε να μην δίνουν στόχο και προδοθούν.⁹³

Παρόλο που η ομοφυλοφιλία στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης σύμφωνα με την παράγραφο 175 του ποινικού κώδικα ήταν παράνομη, δρούσαν παράλληλα και ηγούνταν σε παγκόσμιο επίπεδο ακτιβιστικές οργανώσεις για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων και την αλλαγή των ρατσιστικών στάσεων και κοινωνικών συμπεριφορών, οι οποίες τοποθετούνταν κατά της

⁹² Χρονοπούλου. Ε. (2019). *Ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης: Οι ευπαθείς ομάδες και οι αφανείς ήρωές τους*. Διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

⁹³ Χρονοπούλου. Ε. (2019). *Ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης: Οι ευπαθείς ομάδες και οι αφανείς ήρωές τους*. Διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

ομοφυλοφιλίας. Βέβαια επικρατούσε εκείνη την περίοδο η άποψη, πως αυτή η ανοχή της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης προς τα ομόφυλα ζευγάρια, υποδήλωνε την παρακμή του Γερμανικού κράτους συνολικά.

Οι ναζιστές εν προκειμένω, εμφανίζονταν ως αυτοί, που θα μάχονταν υπέρ της έννομης και ηθικής τάξης στην κοινωνία εξαλείφοντας τη διαστροφή της ομοφυλοφιλίας. Αναλαμβάνοντας, λοιπόν, την εξουσία το 1933 οι Ναζί συστηματοποίησαν τις διώξεις των ομοφυλόφιλων Γερμανών ανδρών. Οι πρακτικές που ακολούθησαν ήταν διαφόρων ειδών, από τη διάλυση οργανώσεων για ομοφυλόφιλους έως και τη φυλάκιση σε στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Επιπλέον, οι Ναζί πίστευαν, πως οι ομοφυλόφιλοι σε σχέση με τους υπόλοιπους Γερμανούς άνδρες είχαν περισσότερες θηλυκές ορμόνες κάτι που τους καθιστούσε αδύναμους και ανίκανους να υπερασπιστούν το Γερμανικό έθνος καθώς ακατάλληλους για την αναπαραγωγή και τη διαίωνιση του γερμανικού φύλου. Κάτι που απασχολούσε ιδιαίτερα τους Ναζιστές, διότι επιδίωκαν μια σεξουαλική ισορροπία, εξαιτίας της αποτυχίας αναφορικά με το ποσοστό αναπαραγωγής. Στον αντίποδα των πράξεων αυτών βρίσκονταν οι ομοφυλόφιλες γυναίκες, οι οποίες δεν αποτελούσαν απειλή για τις αντιλήψεις των Ναζί και κατ' επέκταση δεν αποτελούσαν και στόχο.

Αξίζει εδώ να τονίσουμε, πως οι Ναζί δεν στοχοποιούσαν ομοφυλόφιλους άλλων εθνικοτήτων, εκτός και αν αποπλανούσαν Γερμανούς στρατιώτες. Πολλές ήταν και οι φορές που το Ναζιστικό Καθεστώς αποδέχονταν πρώην ομοφυλόφιλους στην κοινότητα της «Αρίας φυλής», μιας και πίστευαν πως η ομοφυλοφιλία αποτελεί παθολογική κατάσταση, μερικώς αναστρέψιμη και θεραπεύσιμη μέσω της κατάλληλης ψυχοθεραπείας. Βέβαια εκτός από τη μέθοδο της ψυχοθεραπείας, οι ναζιστές χρησιμοποιούσαν και άλλες μεθόδους, όπως τον ευνουχισμό - η συναίνεση του οποίου είχε ως αποτέλεσμα μικρότερη ποινή -, την ορμονοθεραπεία καθώς και χειρουργικές επεμβάσεις. Στα πλαίσια αυτά, μεγάλος αριθμός των ομοφυλόφιλων κρατουμένων δήλωνε, πως θεραπεύτηκε από τη συγκεκριμένη «ασθένεια», ψευδώς φυσικά.

Στις 6 Μαΐου του 1933 μετά από παρότρυνση των ταγμάτων εφόδου, οι φοιτητές εισέβαλαν στο Ινστιτούτο Σεξουαλικής Επιστήμης και κατέσχεσαν τη βιβλιοθήκη του. Στις 10 Μαΐου του ίδιου έτους καταστράφηκαν περισσότερα από 12.000 βιβλία, 35.000 φωτογραφίες καθώς και άλλα αντίστοιχου περιεχομένου λογοτεχνικά έργα στο κέντρο του Βερολίνου. Η καταστροφή του Ινστιτούτου αποτέλεσε την αρχή της εξάλειψης της ομοφυλόφιλης κουλτούρας.

Η αστυνομία στα πλαίσια της ναζιστικής ιδεολογίας προχώρησε στο κλείσιμο μαγαζιών και μπαρ, στα οποία σύχναζαν ομοφυλόφιλοι καθώς επίσης απαγόρευσε και εκδόσεις, όπως η "Freundschaft", με αποτέλεσμα οι ομοφυλόφιλοι να ωθούνται

στην παρανομία δια των συνευρέσεων τους σε ημιδημόσιους χώρους, μιας και ανήκαν στην εργατική τάξη και κανένας από αυτούς δεν είχε στην κατοχή του ακίνητες περιουσίες.

Ακόμη, το 1934 η Γκεστάπο διέταξε στα τοπικά αστυνομικά τμήματα να έχουν στην κατοχή τους λίστες με τα ονόματα όλων των Γερμανών ομοφυλόφιλων ανδρών, τις λεγόμενες «ροζ λίστες», τις οποίες αργότερα εκμεταλλεύτηκαν οι ναζιστές για τις αστυνομικές τους επιδρομές.

Επιπλέον, τον Ιούνιο του 1935 μετά την αναθεώρηση της παραγράφου 175, οι διώξεις των ομοφυλόφιλων επεκτάθηκαν, αφού πια η λίστα των άσεμνων περιπτώσεων μεταξύ ανδρών διευρύνθηκε, ώστε οποιαδήποτε πράξη, η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ύποπτη, να θεωρείται ομοφυλοφιλική. Αργότερα, τα δικαστήρια αποφάνθηκαν, πως ακόμη και η πρόθεση ή η σκέψη τέτοιου περιεχομένου επαρκούσαν. Τον Οκτώβριο του 1936 ο Heinrich Himmler ίδρυσε το κεντρικό γραφείο του Ράιχ εντός των αστυνομικών δυνάμεων για την καταπολέμηση της ομοφυλοφιλίας και την εξάλειψη των αμβλώσεων. Στα πλαίσια αυτά, η αστυνομία είχε το δικαίωμα να συλλαμβάνει και να φυλακίζει, χωρίς δίκη, οποιονδήποτε ύποπτο και επικίνδυνο για τη δημόσια ηθική.

Κατά τα έτη 1937 - 1939 η αστυνομία εντατικοποίησε τις επιδρομές σε σημεία συνάντησης των ομοφυλόφιλων και δημιούργησε δίκτυα πληροφοριοδοτών. Το 1938⁹⁴ Γκεστάπο διέταξε, πως όσοι άνδρες είχαν καταδικαστεί για ομοφυλοφιλία μπορούσαν πλέον να φυλακιστούν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Κατά την περίοδο 1933 - 1945 υπολογίζεται, πως η αστυνομία συνέλαβε περίπου 100.000 ομοφυλόφιλους άνδρες εκ των οποίων 5.000 - 15.000 οδηγήθηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Οι ομοφυλόφιλοι κρατούμενοι στα στρατόπεδα συγκέντρωσης προέρχονταν από όλα τα κοινωνικά στρώματα της Γερμανίας. Πολλές φορές μάλιστα οι Ναζί εσκεμμένα κατέτασσαν πολιτικούς κρατούμενους στην κατηγορία των ομοφυλόφιλων, μιας και οι ομοφυλόφιλοι ανήκαν σε εκείνες τις ομάδες που βίωσαν τα χειρότερα μαρτύρια και βασανιστήρια. Σύμφωνα με μαρτυρίες όσων επέζησαν, οι ομοφυλόφιλοι εργάζονταν συγκριτικά με τις υπόλοιπες ομάδες θυμάτων περισσότερες ώρες, έτρωγαν μικρότερη μερίδα και κακοποιούνταν συστηματικά με βάνουσό τρόπο από τους φρουρούς των στρατοπέδων συγκέντρωσης σωματικά και σεξουαλικά. Ο Ρούντολφ Ες διοικητής του Άουσβιτς δήλωσε χαρακτηριστικά, πως οι ομοφυλόφιλοι στα στρατόπεδα συγκέντρωσης απομονώνονταν για να μην γίνει η διασπορά της ομοφυλοφιλίας στους φρουρούς και στους υπόλοιπους κρατούμενους.⁹⁴

⁹⁴ Ανακτήθηκε από: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/persecution-of-homosexuals-in-the-third-reich>

Αξίζει να σημειώσουμε, πως όλοι οι κρατούμενοι στα στρατόπεδα συγκέντρωσης ανεξαιρέτως, ανάλογα με την καταγωγή ή το αδίκημά τους ήταν υποχρεωτικό να φορούν ως διακριτικό ένα υφασμάτινο τρίγωνο, του οποίου το χρώμα ήταν διαφορετικό σε κάθε περίπτωση. Τα χρώματα λοιπόν, των υφασμάτων τριγώνων ανάλογα με την κατηγορία των ατόμων είναι τα παρακάτω: Οι Εβραίοι ήταν υποχρεωμένοι να φορούν ένα κίτρινο τρίγωνο, οι πολιτικοί κρατούμενοι κόκκινο, οι κακοποιοί πράσινο, οι ομοφυλόφιλοι ροζ, οι περιθωριακοί άνθρωποι μαύρο, οι μετανάστες μπλε και οι Ρομά καφέ.⁹⁵

2.5.3 ΟΙ ΡΟΜΑ

Οι διωγμοί των τσιγγάνων σε ολόκληρη την Ευρώπη ξεκίνησαν πολύ πριν αναδυθεί στην εξουσία το εθνικοσοσιαλιστικό κόμμα του Χίτλερ στη Γερμανία το 1933. Ήδη από το 1899 η αστυνομία της Βαυαρίας στη Γερμανία διατηρούσε ένα κεντρικό μητρώο για τους Ρομά και αργότερα ίδρυσε μια συντονιστική επιτροπή, η οποία αφορούσε τις αστυνομικές επιχειρήσεις εναντίον του Ρομά πληθυσμού. Αναλαμβάνοντας την εξουσία, λοιπόν, οι ναζιστές το 1933 αυστηροποίησαν τους νόμους της προ- ναζιστικής περιόδου, αναφορικά με αυτούς που ακολουθούσαν την τσιγγάνικη κουλτούρα και τρόπο ζωής.

Επιπλέον, θεώρησαν, πως οι Ρομά είναι ανεπιθύμητοι στα πλαίσια πάντα της «Άριας φυλής» και υπονομεύουν την καθαρότητα της φυλής. Αφού, λοιπόν, οι Ναζί χαρακτήρισαν τους τσιγγάνους ως φυλετικά ανεπιθύμητους έκριναν σκόπιμη τη συστηματική ταυτοποίησή τους, προκειμένου να δρομολογηθούν οι διωγμοί εναντίον τους. Ωστόσο, πριν ξεκινήσουν οι διωγμοί έπρεπε να οριστεί η έννοια «Τσιγγάνος» και να διευκρινιστεί ποιος τελικά είναι Τσιγγάνος στην πραγματικότητα.

Αξίζει εδώ να διευκρινίσουμε, πως στην περίπτωση των Εβραίων για παράδειγμα, η αναγνώριση και η ταυτοποίησή τους ήταν εμφανώς πιο εύκολη διαδικασία, διότι τα θρησκευτικά αρχεία της εκάστοτε κοινότητας ήταν άμεσα διαθέσιμα στην πολιτεία, ενώ στην περίπτωση των τσιγγάνων τα αρχεία αυτά ήταν άχρηστα, διότι οι Τσιγγάνοι ήταν αιώνες πριν Χριστιανοί. Εξαιτίας της κατάστασης αυτής οι Ναζί επιδίωξαν να προσδιορίσουν ποιος ήταν Ρομά σύμφωνα με τα σωματικά τους χαρακτηριστικά, υπό το πρίσμα πάντα της φυλετικής υγιεινής.

Ο Δρ. Ritter με ειδικότητα στην εγκληματική βιολογία, όντας διευθυντής του Κέντρου Ερευνών Φυλετικής Υγιεινής και Δημογραφικής Βιολογίας του Υπουργείου Υγείας το 1936 ασχολήθηκε με τη συγκεκριμένη μελέτη. Ο Ritter λοιπόν, ανέλαβε να εντοπίσει και να κατηγοριοποιήσει τους 30.000 Ρομά της Γερμανίας, ενώ

⁹⁵ Χρονοπούλου. Ε. (2019). *Ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης: Οι ευπαθείς ομάδες και οι αφανείς ήρωές τους*. Διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

ταυτόχρονα στα πλαίσια της μελέτης του πραγματοποίησε εξετάσεις ιατρικού και ανθρωπολογικού περιεχομένου. Ομάδες Ναζί προχωρούσαν σε συνεντεύξεις με Ρομά, προκειμένου να καταγράψουν το γενεαλογικό τους δέντρο, πολλές φορές απειλώντας τους πολλές φορές με φυλάκιση στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, εάν δεν ακολουθούσαν πιστά τις διαταγές και οδηγίες τους. Έτσι, ο Ritter δημιούργησε λίστες με τα ονόματα όλων των Ρομά, που διέμεναν εκείνη την περίοδο στο γερμανικό κράτος. Το συμπέρασμα της προκειμένης έρευνας ήταν, πως οι Ρομά κατάγονταν από την Ινδία και ήταν πρώην Άριοι, οι οποίοι διεφθάρησαν μετά τη συναναστροφή τους με κατώτερους λαούς κατά τις συχνές τους μεταναστεύσεις. Άρα, ήταν φορείς «εκφυλισμένου αίματος». Η λύση, που πρότεινε ο Ritter στο πρόβλημα αυτό, ήταν η υποχρεωτική στείρωση του πληθυσμού των Ρομά.

Κατά το 1936 συντελέστηκαν μια σειρά γεγονότων με άμεσο αντίκτυπο στη ζωή των Ρομά. Αρχικά, ο Himmler ίδρυσε στο Βερολίνο το κεντρικό γραφείο του Ράιχ, ώστε να καταπολεμήσουν την ενόχληση που βίωναν οι Γερμανοί πολίτες από τους Ρομά. Από τις πρώτες αποφάσεις που έλαβε η συγκεκριμένη υπηρεσία ήταν ο πληθυσμός των Ρομά να υπόκειται στο νόμο της Νυρεμβέργης, στο νόμο για την αποτροπή των γεννήσεων τέκνων με κληρονομικές ασθένειες καθώς και στο νόμο κατά των επικινδύνων κατ' εξακολούθηση εγκληματιών. Όσοι Ρομά συλλαμβάνονταν από την πολιτεία στερώνονταν υποχρεωτικά.

Αξίζει να αναφέρουμε, πως τον Ιούλιο του ίδιου έτους και υπό το πρίσμα των Ολυμπιακών Αγώνων, που θα πραγματοποιούνταν στην πόλη του Βερολίνου, η αστυνομία διέταξε τη σύλληψη όλων των Ρομά και τη βίαιη μεταφορά τους σε μια περιοχή του Ανατολικού Βερολίνου. Το στρατόπεδο, στο οποίο μεταφέρθηκαν το φρουρούσαν ένστολοι αστυνομικοί. Ωστόσο, πολλοί από τους Ρομά είχαν τη δυνατότητα να πηγαίνουν καθημερινά στη δουλεία τους, αλλά το βράδυ έπρεπε υποχρεωτικά να επιστρέψουν στο στρατόπεδο.

Άξιο αναφοράς επιπλέον είναι το γεγονός, πως τόσο οι πολίτες όσο και οι αστυνομικές αρχές μετέφεραν καθημερινά με βίαιο τρόπο Ρομά σε δημοτικά στρατόπεδα. Τα συγκεκριμένα στρατόπεδα αργότερα μετατράπηκαν σε στρατόπεδα εργασίας. Επιπλέον, όλα τα στρατόπεδα Τσιγγάνων που δημιουργήθηκαν κατά την περίοδο 1935- 1938 αποτέλεσαν οιωνό της γενοκτονίας των Ρομά.

Πολλοί ήταν και οι Ρομά που συνελήφθησαν ως «αντικοινωνικοί» και ως «κατ' εξακολούθηση εγκληματίες» και στάλθηκαν σε όλα ανεξαιρέτως τα στρατόπεδα συγκέντρωσης στη Γερμανία.

Στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ομάδα θυμάτων φορούσαν ένα υφασμάτινο, διαφορετικού σε κάθε περίπτωση χρώματος, τρίγωνο. Οι Ρομά εκτός από τα καφέ τρίγωνα της κατηγορίας τους, φορούσαν

μαύρα τρίγωνα, σύμβολα των «αντικοινωνικών» ομάδων καθώς και πράσινα, σύμβολα των «επαγγελματιών εγκληματιών».⁹⁶

Τα Ες Ες και η αστυνομία φυλάκισαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης Μπέργκεν-Μπέλσεν, Σάξενχάουσεν, Μπούχενβαλτ, Νταχάου, Ματχάουζεν και Ράβενσμπρουκ.

Το Σεπτέμβριο του 1939 ο Heindrich έχοντας δεδομένη τη νίκη της Γερμανίας κατά την εισβολή στην Πολωνία, συναντήθηκε με αξιωματούχους των αστυνομικών Δυνάμεων Ασφαλείας και της Υπηρεσίας Ασφαλείας, σκοπεύοντας να εκτοπίσει 30.000 Ρομά από το Μεγάλο Γερμανικό Ράιχ στη Generalgouvernement. Ωστόσο, το συγκεκριμένο σχέδιο τελικά ματαιώθηκε, διότι ο ανώτατος πολιτικός αξιωματούχος του συγκεκριμένου τμήματος της κατεχόμενης Πολωνίας δεν δέχτηκε τη μεταφορά τόσο μεγάλου αριθμού Εβραίων και Ρομά.

Κατά τα έτη 1940- 1941 ορισμένοι Ρομά εκτοπίστηκαν από το Γερμανικό Ράιχ. Συγκεκριμένα, τον Μάιο του 1940 περίπου 2.500 Ρομά και Σίντι εκτοπίστηκαν στην περιφέρεια Λούμπλιν της Generalgouvernement και φυλακίστηκαν σε στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας, στα οποία οι συνθήκες διαβίωσης για πολλούς ήταν θανατηφόρες. Όσοι επέζησαν από τα στρατόπεδα εργασίας ενδέχεται να δολοφονήθηκαν από τα Ες Ες στους θαλάμους αερίων των στρατοπέδων Μπέλζεκ, Σόμπιμπορ και Τρεμπλίνκα.

Τον Δεκέμβριο του 1942, μετά από την αναβολή των εκτοπισμών του 1940, ο Himmler διέταξε ξανά τον εκτοπισμό όλου του Ρομά πληθυσμού από τα εδάφη του Γερμανικού Μεγάλου Ράιχ. Η αστυνομία της Γερμανίας τους μετέφερε στο Άουσβιτς – Μπίρκεναου, όπου στεγάστηκαν σε ειδικό συγκρότημα. Περίπου 23.000 Ρομά, Σίντι και Lalleri μεταφέρθηκαν στο Άουσβιτς.

Αξίζει να σημειώσουμε, πως οι Ρομά και κυρίως οι δίδυμοι και οι νάνοι Ρομά χρησιμοποιήθηκαν στα ιατρικά πειράματα του Δρ Mengele, τα οποία διεξάγονταν είτε στο ίδιο το στρατόπεδο είτε σε διάφορα Ινστιτούτα Ερευνών.

Επιπλέον, στα στρατόπεδα συγκέντρωσης εκτός από τις δολοφονίες των Ναζί, οι Ρομά πέθαιναν και από πέθαιναν καθημερινά από επιδημίες ασθενειών, όπως του τύφου, ευλογιάς και δυσεντερίας, εξαιτίας των άθλιων συνθηκών διαβίωσης.

Δεν υπάρχει ακριβής αριθμός των θυμάτων κατά το Ολοκαύτωμα. Ωστόσο, υπολογίζεται, πως οι Γερμανοί και οι Σύμμαχοί τους στον Άξονα δολοφόνησαν περίπου 220.000 από το σχεδόν 1.000.000 των Ρομά.

Επιλογικά, η αναγνώριση των Ρομά ως θύματα των Ναζί από το Ομοσπονδιακό Κοινοβούλιο της Δυτικής Γερμανίας έγινε στα τέλη του 1979.⁹⁷

⁹⁶ Ανακτήθηκε από: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/persecution-of-roma-gypsies-in-prewar-germany-1933-1939>

2.5.4 ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Το Ναζιστικό Καθεστώς βασιμμένο στη ρατσιστική ιδεολογία στοχοποιούσε συγκεκριμένες ευπαθείς ομάδες ανεξαρτήτως φύλου, εκτός από άνδρες στοχοποιούσε δηλαδή και γυναίκες. Συγκεκριμένα, εναντίον των Εβραίων γυναικών, των Ρομά, των γυναικών με αναπηρία που ζούσαν σε ιδρύματα, γυναίκες με αντιστασιακή δράση στις πατρίδες τους -κυρίως στο Πολωνικό, Γαλλικό και Ολλανδικό κράτος -, Ρωσίδες αξιωματικοί και εθελόντριες, που μάχονταν στο Ανατολικό μέτωπο καθώς και πολλές Γερμανίδες, που χαρακτηρίστηκαν ως εχθροί του Ναζιστικού Καθεστώτος εξαιτίας των κομμουνιστικών, αντιναζιστικών φρονημάτων τους είτε της συνδικαλιστικής τους δράσης.

Ωστόσο, είναι γεγονός, πως η προσοχή της κοινής γνώμης καθώς και της ακαδημαϊκής κοινότητας, από όταν ξεκίνησε να μελετάται το Ολοκαύτωμα, στράφηκε γενικά στη ζωή των ανδρών κυρίως Εβραίων, μέσα στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Η μελέτη της ζωής των γυναικών μέσα σε αυτά από μέρους των ακαδημαϊκών ξεκίνησε τη δεκαετία του 1990, όταν άνοιξαν οι φεμινιστικές σπουδές.⁹⁸

Οι γυναίκες αποστέλλονταν σε στρατόπεδα, τα οποία προορίζονταν αποκλειστικά για γυναίκες ή φυλακίζονταν σε συγκεκριμένες περιοχές ορισμένων στρατοπέδων συγκέντρωσης.

Το Ναζιστικό Καθεστώς υπέβαλε τις γυναίκες σε απάνθρωπες διώξεις, που ορισμένες από αυτές ήταν σχεδιασμένες μόνο για γυναίκες. Το Μάιο του 1939 άνοιξε το Ράβενσμπρουκ, το μεγαλύτερο στρατόπεδο συγκέντρωσης για γυναίκες 85 χιλιόμετρα βόρεια του Βερολίνου σε μια περιοχή άπιστευτου φυσικού κάλους, περιτριγυρισμένο από δάσος, στο οποίο, μέχρι το 1945 και την απελευθέρωση του τελικά από τα Σοβιετικά στρατεύματα, φυλακίστηκαν περισσότερες από 100.000 γυναίκες.

Το Ράβενσμπρουκ δεν αποτελούσε απλώς ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης, βασανισμού και εξόντωσης γυναικών, αλλά και εκπαίδευσης των Γερμανών γυναικών φυλάκων, που αργότερα θα στελέχωναν τα άλλα στρατόπεδα του Μεγάλου Γερμανικού Ράιχ.

Το 1942 κατασκευάστηκε ειδικό κτηριακό συγκρότημα στο Άουσβιτς 2 αποκλειστικά για τις γυναίκες από τις αρχές των Ες Ες. Οι πρώτες γυναίκες κρατούμενες είχαν αποσταλεί στο Ράβενσμπρουκ από τα Ες Ες.

⁹⁷ Ανακτήθηκε από: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/genocide-of-european-roma-gypsies-1939-1945>

⁹⁸ Χρονοπούλου. Ε. (2019). *Ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης: Οι ευπαθείς ομάδες και οι αφανείς ήρωές τους*. Διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Επιπλέον, το 1944 στο στρατόπεδο Μπέργκεν - Μπέλσεν ιδρύθηκε από τις αρχές του στρατοπέδου ένα στρατόπεδο αποκλειστικά για γυναίκες, στο οποίο τα Ες Ες κατά το 1945 μετέφεραν γυναίκες κρατούμενες από το Ράβενσμπρουκ και το Άουσβιτς. Τα Ες Ες και η αστυνομία δολοφονούσαν συστηματικά άνδρες και γυναίκες σε εκατοντάδες σημεία των Σοβιετικών εδαφών στα πλαίσια των μαζικών επιχειρήσεων εξόντωσης.

Ακόμη, αξίζει να σημειώσουμε, πως οι γυναίκες οι οποίες βρίσκονταν σε ενδιαφέρουσα καθώς και οι μητέρες μικρών παιδιών χαρακτηρίζονταν ως «ανίκανες προς εργασία», με αποτέλεσμα να οδηγούνται σε στρατόπεδα εξόντωσης, στα οποία ήταν από τις πρώτες ομάδες, που οδηγούνταν στους θαλάμους αερίων.

Επιπλέον, οι ορθόδοξες Εβραίες, οι οποίες συνοδεύονταν από παιδιά, εξαιτίας του τύπου ενδυμασίας τους βρίσκονταν σε πιο ευάλωτη θέση σε σχέση με τις υπόλοιπες Εβραίες γυναίκες, διότι δεν μπορούσαν να κρυφτούν στο πλήθος, με συνέπεια να αποτελούν θύματα ιδιαίτερα σαδιστικών πράξεων. Ξεχωριστός στόχο της ναζιστικής ιδεολογίας καθιστούσε τις ορθόδοξες γυναίκες και το γεγονός πως οι ορθόδοξες οικογένειες είχαν πολλά παιδιά. Παρόλα αυτά, όπως είναι φυσικό, σε ευάλωτη θέση βρίσκονταν και οι μη Εβραίες γυναίκες, όπως έχει προαναφερθεί.

Κατά την περίοδο 1943 - 1944 οι Ναζί επιδόθηκαν στα εξής εγκλήματα: Διέπραξαν μαζικές δολοφονίες γυναικών Ρομά και γυναικών με αναπηρία, εκτέλεσαν άνδρες και γυναίκες πολλών σοβιετικών χωριών με την αιτιολογία, πως ήταν αντάρτες καθώς και ιατροί και ερευνητές του Ράιχ χρησιμοποίησαν σε πειράματα στέρωσης καθώς και σε ιατρικώς ανήθικα γυναίκες Ρομά και Εβραίες.

Ακόμη, στα στρατόπεδα συγκέντρωσης οι γυναίκες έπεφταν θύματα ξυλοδαρμού και βιασμών από γερμανούς ή ακόμη αναγκάζονταν να συνάπτουν σεξουαλικές σχέσεις με Γερμανούς, προκειμένου να παρέχουν σε αυτές φαγητό και είδη πρώτης ανάγκης. Συγκεκριμένα, οι εγκυμοσύνες Πολωνών, Σοβιετικών και Γιουγκοσλάβων εργατριών προέκυπταν από σεξουαλικές σχέσεις με Γερμανούς φρουρούς, οι οποίοι αποφάσιζαν για το αν το παιδί μπορεί να «γερμανοποιηθεί». Στην περίπτωση, που το παιδί δεν μπορούσε τελικά να «γερμανοποιηθεί» οι μητέρες υποβάλλονταν σε αναγκαστική έκτρωση ή γεννούσαν το παιδί σε συνθήκες, που θα εξασφάλιζαν το θάνατό του. Κατά την περίοδο του Ναζιστικού Καθεστώτος, πολλές ήταν και οι γυναίκες, που δημιούργησαν ομάδες «αμοιβαίας βοήθειας» με τους Γερμανούς ανταλλάσσοντας πληροφορίες με φαγητό και ρουχισμό γι' αυτές και τα παιδιά τους.

Ωστόσο, ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει και σε όλες εκείνες τις γυναίκες που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο σε αντιστασιακές δραστηριότητες και σε εκείνες που πολέμησαν σε ένοπλες αντιστασιακές οργανώσεις. Πολλές είναι και οι γυναίκες εκείνες, που κατάφεραν να δραπετεύσουν στα δάση της Πολωνίας και της

Σοβιετικής Ένωσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα όλων αυτών των γυναικών αποτελεί η τότε φοιτήτρια Sophie Scholl, ούσα μέλος της αντιστασιακής ομάδας «Λευκό Ρόδο», η οποία συνελήφθη από τις ναζιστικές αρχές και εκτελέστηκε, επειδή μοίραζε αντιναζιστικά φυλλάδια και προκηρύξεις. Άλλες γυναίκες ανέπτυσαν δραστηριότητες σε γκέτο ή μέσα σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, αλλά και σε επιχειρήσεις αρωγής και διάσωσης Εβραίων στην κατεχόμενη Ευρώπη.

Κλείνοντας, κατά την περίοδο του Ολοκαυτώματος διώχθηκαν και δολοφονήθηκαν εκατομμύρια γυναικών. Συμπερασματικά, καταλήγουμε στο γεγονός, πως στόχο των ναζιστών καθιστούσαν τις γυναίκες, οι θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, η καταγωγή ή η κατάταξη τους σύμφωνα με τη ρατσιστική ναζιστική ιεραρχία και όχι το φύλο τους.⁹⁹

2.5.5 ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Ο πόλεμος που ξεκίνησε ο Χίτλερ εναντίον των ευπαθών ομάδων δεν θα μπορούσε να μη συμπεριλαμβάνει και τα άτομα με αναπηρία, μιας και η ανάδυση του Ναζιστικού Καθεστώτος στην εξουσία «είναι η καλύτερη περίοδος για την εξάλειψη όσων πάσχουν από ανίατες ασθένειες». Ακολουθήθηκε, λοιπόν, μια ρατσιστική πολιτική και προς αυτά τα άτομα.

Οι περισσότεροι Γερμανοί, οι υπέρμαχοι του εθνικοσοσιαλισμού, δεν μπορούσαν να διανοηθούν το γεγονός, πως υπάρχει ανάμεσά τους μια κοινωνική ομάδα ατόμων, η οποία εξαιτίας είτε των σωματικών είτε των διανοητικών τους ιδιαιτεροτήτων δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν στο ναζιστικό όραμα της «Αρίας φυλής». Τα συγκεκριμένα άτομα στα πλαίσια της ναζιστικής ιδεολογίας θεωρήθηκαν άχρηστα για την κοινωνία και απειλή για τη φυλετική καθαρότητα των Αρίων και άρα, δεν άξιζε να ζουν τελικά.

Αρχικά, τον Ιούλιο του 1933 ο νόμος για την πρόληψη των απογόνων με κληρονομικές ασθένειες, ο οποίος θεσπίστηκε στα πλαίσια της ναζιστικής ιδεολογίας, από εθελοντική αρχή μετατράπηκε σε υποχρεωτική και αντικαταστάθηκε από τον καταναγκασμό. Τα μέτρα αυτά αυστηροποιήθηκαν στην πορεία και συμπεριελάμβαναν ακόμη και άτομα με συγγενείς που πάσχουν από κληρονομικές ασθένειες. Τα άτομα αυτά υποχρεωτικά έπρεπε να στείρωνονται. Η στείρωση προβλεπόταν και για τους χρόνιους αλκοολικούς. Η στείρωση γινόταν είτε σε νοσοκομεία, είτε σε άσυλα και ιδρύματα. Με τα συγκεκριμένα μέτρα μειώνονταν αφενός οι δαπάνες του κράτους για την κοινωνική αυτή ομάδα, αλλά και τα έξοδα των οικογενειών τους. Υπολογίζεται, ότι περίπου 300.000 άνθρωποι με αναπηρία, ότι εξοντώθηκαν με βάνουσους τρόπους με πρόσχημα την κυρίαρχη άποψη, που ήθελε την αναπηρία να συνεπάγεται με τεράστιο κοινωνικό και οικονομικό κόστος

⁹⁹ Ανακτήθηκε από: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/women-during-the-holocaust>

παροχών συγκριτικά με αυτά που προσφέρουν τα συγκεκριμένα άτομα στο κράτος. Στον αντίποδα των παραπάνω, την περίοδο το ναζιστικό καθεστώς επαινούσε και επιβράβευε με παράσημα σε κάθε ευκαιρία περιστατικά αναπήρων πολέμου. Στους συγκεκριμένους ανθρώπους, επιπλέον, δινόταν η δυνατότητα προστατευμένης εργασίας, μια αρκετά ριζοσπαστική, θα λέγαμε, εκδοχή της συγκεκριμένης πολιτικής για τα δεδομένα της εποχής.

Η εξέταση για να διαπιστώσει το Ναζιστικό Καθεστώς ποιοι είναι διανοητικά ανάπηροι περιελάμβανε τεστ νοημοσύνης, κοινωνικοποίησης και εξωτερικής εμφάνισης. Άξιο αναφοράς, αποτελεί το γεγονός, πως οι ναζιστές θεωρούσαν διανοητικά ανάπηρες τις γυναίκες, οι οποίες άλλαζαν εραστής εν αντιθέσει με τους άνδρες.¹⁰⁰

Το Σεπτέμβριο του 1934, οι γιατροί του Ράιχ, με διαταγή του Χίτλερ, υπέβαλλαν σε αναγκαστική στείρωση της γυναίκες, που έφεραν έμβρυο με ανίατη ασθένεια ή αν ο πατέρας ήταν «άρρωστος». Η διαδικασία αυτή ονομάζεται ευγονική.

Τον Ιούνιο του 1935, όλες οι γυναίκες, που έφεραν κληρονομικά και διανοητικά άρρωστα έμβρυα, υποχρεώθηκαν σε διακοπή της εγκυμοσύνης τους στους πρώτους έξι μήνες.

Στις 29 Σεπτεμβρίου του 1939, τα μέτρα αυτά υιοθετήθηκαν και στην Πολωνία. Τον Οκτώβριο του 1939, ο Χίτλερ εγκρίνει την έναρξη του προγράμματος «ευθανασίας». Επρόκειτο για τη συστηματική εξόντωση των Γερμανών, που οι Ναζί θεωρούσαν, πως δεν τους άξιζε η ζωή. Αρχικά, παρότρυναν τους γιατρούς και το νοσηλευτικό προσωπικό των νοσοκομείων, των ιδρυμάτων και των ασύλων να παραμελούν συστηματικά τους συγκεκριμένους ασθενείς τους, με αποτέλεσμα αυτοί να πεθαίνουν είτε από την ασιτία, είτε από διάφορες άλλες ασθένειες. Έπειτα, ομάδες ειδικών επισκέπτονταν τα παραπάνω ιδρύματα και αποφάσιζαν τελικά, ποιοι θα ζούσαν και ποιοι έχρηζαν θανάτου. Οι ασθενείς, που είχε αποφασιστεί, πως έπρεπε να πεθάνουν, μεταφέρονταν σε διάφορα «κέντρα ευθανασίας» του Μεγάλου Γερμανικού Ράιχ και θανατώνονταν είτε με θανατηφόρο ένεση, είτε σε θαλάμους αερίων.¹⁰¹

Στη 1 Ιανουαρίου του 1940, εξοντώθηκαν 4.000 άτομα με διανοητική αναπηρία σε άσυλα του Bromberg. Τα άσυλα περιγράφονταν ως ξενοδοχεία και ενθαρρύνονταν από τη ναζιστική κοινωνία, διακρίνονταν για την τεχνική τους τελειότητα και είχαν ελεγμένα μηχανήματα και επαρκές νοσηλευτικό προσωπικό.

¹⁰⁰ Καρακούση. Μ. (2015). *Ναζισμός και Ετερότητα. Διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών σχετικά με τις πρακτικές εξόντωσης στη Ναζιστική Γερμανία*. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Φλώρινα

¹⁰¹ Ανακτήθηκε από: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/the-murder-of-the-handicapped>

Τον Αύγουστο του 1941, ο καθολικός επίσκοπος του Μίνστερ τάχθηκε κατά και κατήγγειλε την ευθανασία, στα πλαίσια του δημόσιου θρησκευτικού κηρύγματος, μια και το μυστικό της συγκεκριμένης διαδικασίας είχε γίνει πλέον ευρέως γνωστό. Αξίζει να σημειωθεί, πως κατά της ευθανασίας είχαν ταχθεί πολλοί κληρικοί και δημόσια πρόσωπα της εποχής. Με άμεση συνέπεια της λαϊκής αποδοκιμασίας του προγράμματος της ευθανασίας, την επίσημη διαταγή του Χίτλερ για τερματισμό των δολοφονιών δια της ευθανασίας. Συγκεκριμένα, κατεδαφίστηκαν οι θάλαμοι αερίων σε διάφορα κέντρα «ευθανασίας». Ωστόσο, η ζημία είχε ήδη προκληθεί, 70.000 διανοητικά και σωματικά ανάπηροι Γερμανοί και Αυστριακοί είχαν δολοφονηθεί δια της συγκεκριμένης διαδικασίας. Παρόλο, όμως, που το πρόγραμμα αυτό είχε τερματιστεί, οι δολοφονίες εις βάρος τους συνεχίζονταν στα κρυφά σε ορισμένες περιπτώσεις ¹⁰². Αρκετοί ήταν βέβαια και αυτοί, οι οποίοι κατάφεραν να αποδράσουν από τις συγκεκριμένες φυλακές.

Επιλογικά, η τελική λύση στο εβραϊκό ζήτημα ήρθε δεύτερη μετά την εξόντωση των ανθρώπων με αναπηρίες.

Ο Μ. Χάτλερ δήλωσε: «Ο Χίτλερ μπορεί να έχασε τον πόλεμο στο πεδίο της μάχης, αλλά στο τέλος κάτι πέτυχε...».¹⁰³

¹⁰² Ανακτήθηκε από: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/the-murder-of-the-handicapped>

¹⁰³ Παληκίδης, Α. (2013), «Εισαγωγή», στο Παληκίδης, Α. (επιμ.). *Κριτικές προσεγγίσεις του ναζιστικού φαινομένου*. Θεσσαλονίκη. Εκδόσεις: Επίκεντρο. (σ. 7)

2.6 ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΝΑΖΙΣΜΟΣ

Το ναζιστικό φαινόμενο και ο εθνικοσοσιαλισμός πλέον διδάσκονται σε όλα τα σχολεία της Ευρώπης τόσο στην Πρωτοβάθμια, όσο και στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση - κυρίως στη Δευτεροβάθμια - όχι μόνο για να εκπληρωθεί το καθήκον απέναντι στη μνήμη, αλλά για να διερευνηθεί η πολυπλοκότητα της αλήθειας της ιστορίας. Για τη σωστή προσέγγιση του φαινομένου από τη δημόσια εκπαίδευση κρίνονται απαραίτητες οι νέες, καινοτόμες και αποτελεσματικές διδακτικές μέθοδοι και πρακτικές.¹⁰⁴

Ωστόσο, ως προς το ζήτημα αυτό υπάρχει μια προβληματική. Τα σχολικά εγχειρίδια παρά την κριτική και αμφισβήτηση, που δέχονται από διάφορους κύκλους εκπαιδευτικών και ειδικών, παραμένουν στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας ακόμη και σήμερα. Συγκεκριμένα, τα σχολικά εγχειρίδια της ιστορίας θεωρείται, ότι είναι φορείς του επίσημου ιστορικού αφηγήματος, το οποίο ανταποκρίνεται στα εθνικά πρότυπα, στερεότυπα και στις εθνικές ιδεολογίες και δεν τα υπονομεύει, ούτε τα αποδομεί. Την αιτία βέβαια, που οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί στη χώρα μας στηρίζονται αποκλειστικά στο σχολικό εγχειρίδιο κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, αποτελεί από τη μία, το γεγονός της έλλειψης της συνεχούς επιμόρφωσης και κατάρτισης τους και από την άλλη το γεγονός, πως δεν είναι ιστορικοί.

Αξίζει να σημειώσουμε πως ο Henri Moniot αναφερόμενος στις μελέτες, που εστιάζουν στις ιδεολογίες, που υποστηρίζουν και προβάλλουν τα σχολικά εγχειρίδια, χαρακτηρίζει τις συγκεκριμένες ιδεολογίες ως «δίδυμες κοινοτυπίες της συντηρητικής από τη μία, και της ανατρεπτικής - προοδευτικής από την άλλη».

Είναι ευρέως αποδεδειγμένο στους ιστορικούς, πως προσεγγίζουμε συγκεκριμένα γεγονότα του παρελθόντος και στη συνέχεια τα ερμηνεύουμε και τα νοηματοδοτούμε βασιζόμενοι σε κριτήρια της εκάστοτε πραγματικότητας του παρόντος. Άρα, το συμπέρασμα το οποίο εξάγεται στην προκειμένη περίπτωση είναι, πως όπως όλοι οι άνθρωποι, έτσι και οι ιστορικοί, δεν είναι *tabula rasa*, άρα δεν ερευνούν, ούτε ερμηνεύουν γεγονότα σε κενό αέρος.

Το μάθημα λοιπόν, της ιστορίας στο σχολείο οφείλει να εστιάζει και να καθιστά επίκαιρα γεγονότα του παρελθόντος, τα οποία έχουν άμεσο αντίκτυπο στο εκάστοτε παρόν και αφορούν περισσότερο από οποιαδήποτε άλλα τους μαθητές στις μέρες μας. Ακόμη, η σχολική ιστορία κρίνεται επιτακτικό, να συμβάλλει και να διαμορφώνει εκτός από την εθνική ταυτότητα των μαθητών, την κοινωνική και

¹⁰⁴ Λεμονίδου. Ε. (2013), «Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος: Ιστοριογραφία, δημόσια ιστορία και ιστορική εκπαίδευση», στο Παληκίδης Α. (επιμ.) *Κριτικές προσεγγίσεις του ναζιστικού φαινομένου: Από την ιστοριογραφία και την πολιτική θεωρία στη σχολική ιστορική μάθηση*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο. (σ. 50)

πολιτειακή ταυτότητα τους, να διαμορφώνει κριτικά σκεπτόμενους και ιστορικά εγγράμματους πολίτες, με καλλιεργημένη τη δημοκρατική πολιτειότητα.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειώσουμε πως την τελευταία δεκαετία παρατηρείται εντυπωσιακή άνοδος ακροδεξιών μορφωμάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ναζιστική οργάνωση «Χρυσή Αυγή», η οποία θεωρεί προνομιακό χώρο έκφρασης της ιδεολογίας της την εκπαίδευση και συγκεκριμένα το σχολείο, υποκινώντας μαθητές με φιλοναζιστικό υπόβαθρο, να δημιουργούν συγκρούσεις μεταξύ ελλήνων μαθητών και μαθητών από άλλα πολιτισμικά περιβάλλοντα και να αντιπαρατίθενται με τους δασκάλους και τους καθηγητές -ειδικά στο μάθημα της Ιστορίας-.

Βασικούς πυλώνες της φασιστικής και ναζιστικής ιδεολογίας της «Χρυσής Αυγής» αποτελούν ο αντισημιτισμός, ο αντικομμουνισμός, ο ρατσισμός έναντι όλων των αποκλινόντων ομάδων από το εθνικό πρότυπο, η άρνηση του Ολοκαυτώματος, η χρήση βίας ως το μόνο μέσο υπεράσπισης της πολιτισμικής καθαρότητας καθώς και η προβολή του δημοκρατικού πολιτεύματος, ως υπαίτιο για την εθνική παρακμή και τη διαφθορά.¹⁰⁵

Προκειμένου, λοιπόν, να απομονώσουμε και σταδιακά να εξαλείψουμε τέτοιου είδους φαινόμενα κρίνεται αναγκαία η θωράκιση της εκπαίδευσης και ιδιαίτερα του μαθήματος της ιστορίας. Κρίνεται λοιπόν, αναγκαίο από το μάθημα της ιστορίας να διαμορφώνει και να προωθεί στις επόμενες γενιές τη συλλογική μνήμη, να καλλιεργεί το κριτικό πνεύμα μέσα από την κριτική πρόσληψη του παρελθόντος, να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες, προκειμένου οι μαθητές να προσεγγίζουν ορθολογικά κάθε ιστορικό γεγονός και φαινόμενο και τέλος, να συμβάλλει, ώστε οι μαθητές να συγκροτήσουν ενεργό δημοκρατική πολιτειότητα. Τα τελευταία χρόνια, προκειμένου να περιγραφούν οι γενικοί σκοποί του μαθήματος χρησιμοποιείται ο όρος «ιστορικός γραμματισμός». Οι μαθητές δηλαδή, πρέπει να μάθουν να σκέφτονται κριτικά, να συλλογίζονται έγκυρα, να επιχειρηματολογούν καθώς και να είναι ικανοί να κατανοούν εις βάθος τους τρόπους κατασκευής της δηλωτικής γνώσης.

Κλείνοντας, μπορούμε εύλογα να καταλήξουμε στο γεγονός πως από τη σύγχρονη ελληνική ιστορική εκπαίδευση λείπουν πολλά ιστορικά ζητήματα, τα οποία τοποθετούνται εκτός του στενού πλαισίου, που ορίζεται ως «Έλληνες χριστιανοί και ελληνική ιστορία». Ωστόσο και θεματικές που υπάγονται σε αυτήν την κατηγορία προσεγγίζονται και ερμηνεύονται μονόπλευρα και υπό το πρίσμα μιας εθνοκεντρικής οπτικής. Δεν προσεγγίζονται, επεξηγηματικά, οι αντίθετες απόψεις από το κυρίαρχο ιστορικό αφήγημα και δεν γίνονται αναφορές στις δύσκολες και

¹⁰⁵ Παληκίδης, Α. (2013), «Ο Ναζισμός στα ελληνικά σχολικά εγχειρίδια ιστορίας», στο Παληκίδης Α. (επιμ.), *Κριτικές προσεγγίσεις του ναζιστικού φαινομένου: Από την ιστοριογραφία και την πολιτική θεωρία στη σχολική ιστορική μάθηση*, Επίκεντρο: Θεσσαλονίκη. (σ.85)

σκοτεινές πτυχώσεις του παρελθόντος, παρά μόνο σε όσες αφορούν τον ελληνικό πόνο, ηρωισμό, δυσκολίες και την ελληνική υπερηφάνεια. Δεν γίνεται καμία αναφορά, τέλος, σε τραυματικά γεγονότα, τα οποία πρέπει να προσεγγιστούν κριτικά, όπως για παράδειγμα στους συνεργάτες των Ναζί κατά την περίοδο της Κατοχής στην Ελλάδα, στις υφαρπαγές των περιουσιών των Εβραίων μετά τον πόλεμο, αλλά και στις πτυχές του Εμφυλίου πολέμου. Άρα, οι Έλληνες χριστιανοί αποτελούν τους πρωταγωνιστές της ιστορίας, ενώ οι Εβραίοι, οι Μουσουλμάνοι, οι Καθολικοί, οι Σλαβόφωνοι, οι οποίοι αποτελούν και αυτοί συμπατριώτες των Ελλήνων είναι αόρατοι και δεν συμπεριλαμβάνονται στην εθνική μνήμη.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Σακκά. Β. (2013). «Εμείς και οι "άλλοι": η εμπειρία του ανεπαίσθητου εκφασισμού μιας κοινωνίας και η σύγχρονη συγκυρία», στο Παληκίδης. Α. (επιμ.), *Κριτικές προσεγγίσεις του ναζιστικού φαινομένου*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο. (σ. 203 – 204).

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

Η παρούσα ερευνητική μελέτη εστιάζει στην καταγραφή, αξιολόγηση και αποτίμηση των απόψεων των φοιτητών σχετικά με την πολιτισμική ετερότητα στο παρόν και στο παρελθόν. Συγκεκριμένα, ερευνάται το κατά πόσο οι φοιτητές είναι θετικά ή αρνητικά προσκείμενοι, σε πράξεις, αποφάσεις, γεγονότα και νομοθεσίες, που αφορούν στην αντιμετώπιση της ετερότητας. Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας, με τον όρο ετερότητα εννοούμε τις κοινωνικές ομάδες των προσφύγων κατά τις περιόδους 1922, 1990 καθώς και του σήμερα, των ομοφυλόφιλων, των Ατόμων ΜΕ Αναπηρία (ΑΜΕΑ), των Ρομά κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής και σήμερα, αλλά και μιας ειδικής περίπτωσης, αυτής του Εβραϊκού πληθυσμού κατά την περίοδο 1780- 1945. Τέλος,, εξετάζονται ζητήματα πολιτειότητας, όπως για παράδειγμα οι παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της πολιτειότητας των ατόμων.

Η συγκεκριμένη ερευνητική μελέτη κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική, διότι εξετάζει τις θέσεις των μελλοντικών εκπαιδευτικών σε θέματα δημοκρατικής πολιτειότητας και πολιτισμικής ετερότητας, χρήσιμες για την επαγγελματική τους σταδιοδρομία καθώς και για την πολιτική και κοινωνική τους συμπεριφορά.

3.2 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ

Βασικός σκοπός της συγκεκριμένης ερευνητικής μελέτης είναι η διερεύνηση των γνώσεων, απόψεων και στάσεων των μελλοντικών εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης γύρω από ζητήματα πολιτειότητας γενικά, δημοκρατικής πολιτειότητας, αλλά και πολιτισμικής ετερότητας στο παρελθόν και στο παρόν. Προκειμένου να επιτευχθεί ο γενικός αυτός σκοπός, κρίνεται επιτακτικός ο καθορισμός των παρακάτω στόχων, που αφορούν τους παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση και καλλιέργεια της δημοκρατικής ταυτότητας των φοιτητών.

Συγκεκριμένα,

- Τη συμβολή της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στη διαμόρφωση της δημοκρατικής πολιτειότητας.
- Τη συμβολή της ακαδημαϊκής εκπαίδευσης στη διαμόρφωση της δημοκρατικής πολιτειότητας.
- Τη συμβολή της δημόσιας κουλτούρας (βιβλία, Μ.Μ.Ε, κοινωνικός περίγυρος) στη διαμόρφωση της δημοκρατικής πολιτειότητας.
- Τη στάση απέναντι στους δημοκρατικούς θεσμούς της χώρας μας.
- Τη στάση απέναντι σε περιστατικά ρατσιστικής βίας, που κρίθηκαν ως αμφιλεγόμενα.
- Την εκτίμηση του δημοκρατικού προφίλ των φοιτητών.

Τέλος, οι στόχοι αφορούν και τη στάση των φοιτητών απέναντι στην ετερότητα της σύγχρονης κοινωνίας καθώς και κοινωνιών του παρελθόντος.

Συγκεκριμένα,

- Τον ορισμό της πολιτισμικής ετερότητας.
- Τον προσδιορισμό μορφών πολιτισμικής ετερότητας στα πλαίσια της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας.
- Τη στάση των φοιτητών απέναντι σε ρατσιστικές μορφές αντιμετώπισης των προσφύγων κατά τις περιόδους 1922, 1990 καθώς και το 2015-2020.
- Τις απόψεις και θέσεις των φοιτητών σχετικά με την αντιμετώπιση του προσφυγικού –μεταναστευτικού ζητήματος, το οποίο ταλανίζει την Ευρώπη κατά τα τελευταία έτη (2015-2020)
- Τη στάση των φοιτητών απέναντι σε ρατσιστικές μορφές αντιμετώπισης του Ρομά πληθυσμού κατά τις περιόδους 1899- 1911 καθώς και σήμερα 2017-2020.
- Τη στάση των φοιτητών απέναντι σε ρατσιστικές μορφές αντιμετώπισης των ομοφυλόφιλων ατόμων κατά τις περιόδους 1933-1945 (άνοδος Ναζιστικού Καθεστώτος στην εξουσία) καθώς και το 2019.
- Τη στάση των φοιτητών απέναντι σε ρατσιστικές μορφές αντιμετώπισης των Ατόμων ΜΕ Αναπηρία (ΑΜΕΑ) κατά τις περιόδους 1933-1945 καθώς και σήμερα.
- Τη στάση των φοιτητών απέναντι σε ρατσιστικές μορφές αντιμετώπισης του Εβραϊκού πληθυσμού αποκλειστικά σε περιόδους του παρελθόντος και συγκεκριμένα στα ιδεολογικά πλαίσια του εθνικοσοσιαλισμού και αντισημιτισμού, 1780-1945.
- Τις απόψεις των φοιτητών σε ζητήματα, που αφορούν τα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα ορισμένων κοινωνικών ομάδων, όπως για παράδειγμα του πληθυσμού Ρομά και των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονίσουμε πως τις απόψεις των φοιτητών και γενικότερα όλων των ανθρώπων τις αντιλαμβανόμαστε ως ένα σύνολο δομικών και κοινωνικών παραμέτρων, στις οποίες κάθε μέλος μιας κοινωνίας ή συλλογικότητας εκτίθεται καθημερινά και δημιουργεί ένα συνονθύλευμα διαθέσεων απέναντι σε στοιχεία του περιβάλλοντός του. Οι συγκεκριμένες διαθέσεις, λοιπόν, στον επιστημονικό κλάδο της ψυχολογίας καθώς και της ιστορίας ορίζονται ως «στάσεις» και χαρακτηρίζουν τους τρόπους με τους οποίους ένα άτομο τοποθετείται αναφορικά με ένα αντικείμενο αξίας.¹⁰⁷

Ακόμη σύμφωνα με τον Maisonneuve (1977) «στάση» είναι μια (από λίγο έως πολύ αποκρυσταλλωμένη) θέση ενός υποκειμένου (ατομικού ή συλλογικού) προς ένα

¹⁰⁷ Κυρίδης, Α. (2005), «Οι μεταλλάξεις της ετερότητας. Από την ταξική στην πολιτισμική ετερότητα: Οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος», στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ.). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ. 107)

αντικείμενο. Η στάση, λοιπόν, εκφράζεται λιγότερο ή περισσότερο ανοιχτά μέσω ποικίλων συμπτωμάτων ή δεκτών και ασκεί μια λειτουργία που είναι συγχρόνως γνωστική, αισθηματική και ρυθμιστική της συμπεριφοράς.

Τέλος, οι στάσεις «είναι επίκτητες, έχουν κάποια διάρκεια, με την έννοια ότι επιδέχονται και αλλαγές λόγω της επίδρασης συνήθως εξωτερικών ερεθισμάτων¹⁰⁸, αποτελούν προνομιούχες σχέσεις του υποκειμένου με κάποια αντικείμενα και εκφράζουν μια συναισθηματική πολικότητα.»¹⁰⁹

3.3 ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Για τη διεξαγωγή της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ως ερευνητικό εργαλείο ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο μοιράσθηκε στο δείγμα της έρευνας κατά το έτος 2020. Στην πρώτη σελίδα του ερωτηματολογίου γίνεται ειδική αναφορά στα πλαίσια διεξαγωγής της έρευνας και στον σκοπό αυτής καθώς και για την ανωνυμία του ερωτηματολογίου και για τη διαφύλαξη αυτής.

Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο πραγματεύεται δύο ζητήματα. Το πρώτο αφορά σε παράγοντες διαμόρφωσης της πολιτειότητας (της ιδιότητας του πολίτη) των φοιτητών, ενώ το δεύτερο εστιάζει στις στάσεις τους απέναντι στην πολιτισμική ετερότητα, που χαρακτηρίζει τις κοινωνίες, σε παρελθόν και παρόν.

Το ερευνητικό εργαλείο αποτελείται από πέντε (5) ερωτήσεις κλειστού τύπου, που αφορούν τα προσωπικά στοιχεία των ερωτηθέντων, καθώς και από συνολικά είκοσι (20) βασικές ερωτήσεις, οι οποίες διαθέτουν υποερωτήματα, εκ των οποίων οι οκτώ (8) ερωτήσεις είναι ανοιχτού και κλειστού τύπου, οι τρεις (3) ανοιχτού τύπου και οι εννέα (9) κλειστού τύπου.

Αξίζει να διευκρινιστεί σε αυτό το σημείο, πως οι ερωτήσεις κλειστού τύπου έχουν τη μορφή του ΝΑΙ/ΟΧΙ καθώς και της πεντάβαθμης κλίμακας Likert, σύμφωνα με την οποία, ο αριθμός 1 αντιστοιχεί στο καθόλου, ο 2 στο λίγο, ο 3 στο αρκετά, ο 4 στο πολύ και τέλος, ο 5 στο πάρα πολύ καθώς και ο αριθμός 0 αντιστοιχεί σε αυτούς, που δεν απάντησαν στις ερωτήσεις γενικότερα

Οι κλειστές ερωτήσεις ΝΑΙ/ΟΧΙ αφορούν ως επί το πλείστον τη δημοκρατική πολιτειότητα των φοιτητών, ενώ αυτές της κλίμακας Likert καθώς και οι ανοιχτές ερωτήσεις, αφορούν τις θέσεις αυτών απέναντι στην ετερότητα στο παρελθόν και στο παρόν.

¹⁰⁸ «Ερεθίσματα αποτελούν πληροφορίες, οι οποίες μετασχηματίζονται σε γνώσεις, κατηγορίες και σχήματα.» στο Κυρίδης, Α. (2005), «Οι μεταλλάξεις της ετερότητας. Από την ταξική στην πολιτισμική ετερότητα: Οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος», στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ.). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ. 108).

¹⁰⁹ Κυρίδης, Α. (2005), «Οι μεταλλάξεις της ετερότητας. Από την ταξική στην πολιτισμική ετερότητα: Οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος», στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ.). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ. 107).

3.4 ΕΠΙΛΟΓΗ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

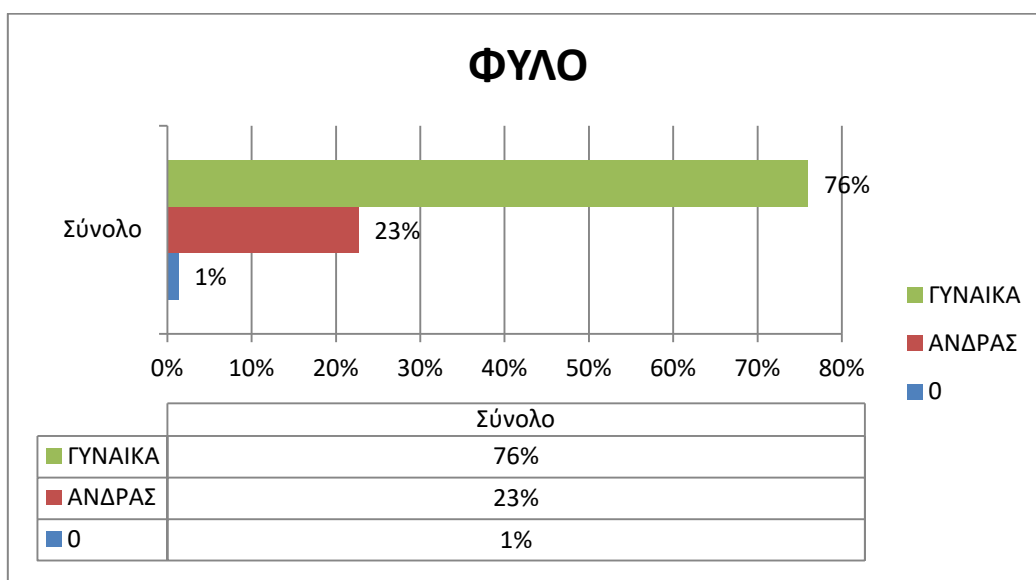
Ο αρχικός σχεδιασμός υλοποίησης της έρευνας ήταν η προσέγγιση των φοιτητών όλων των εξαμήνων σπουδών αποκλειστικά του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης, του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

Ωστόσο, εξαιτίας των απρόσμενων συνθηκών (covid - 19) και τη μη διεξαγωγή μαθημάτων στα πλαίσια αυτά, στην έρευνα συμμετείχαν φοιτητές, οι οποίοι κατά το ακαδημαϊκό έτος 2019-2020 παρακολουθούσαν τα μαθήματα «Ειδικά θέματα διδακτικής της ιστορίας» καθώς και αυτό της «Διδακτικής της ιστορίας» και βρίσκονταν στην πλειοψηφία τους στο δεύτερο έτος σπουδών, όπου η ερευνήτρια είχε πρόσβαση και κατόρθωσε να ολοκληρώσει τη διανομή των ερωτηματολογίων.

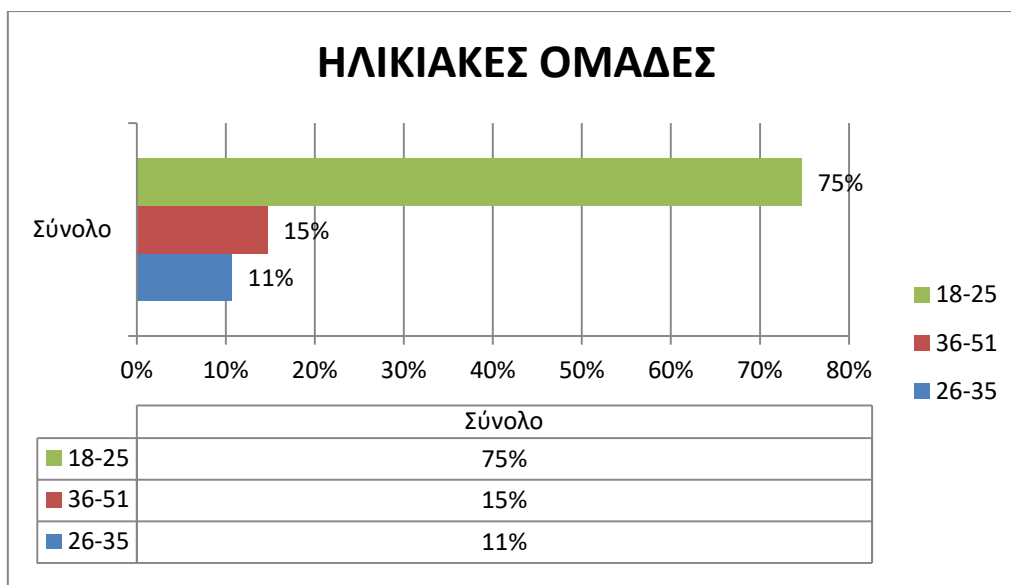
3.5 ΔΕΙΓΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 75 φοιτητές του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Φλώρινας, οι οποίοι παρακολουθούσαν στην πλειοψηφία τους το μάθημα «Ειδικά θέματα διδακτικής της ιστορίας» καθώς και ένα μέρος του δείγματος βρισκόταν στη Β' φάση της πρακτικής άσκησης και συγκεκριμένα παρακολουθούσε το μάθημα «Διδακτικής της Ιστορίας».

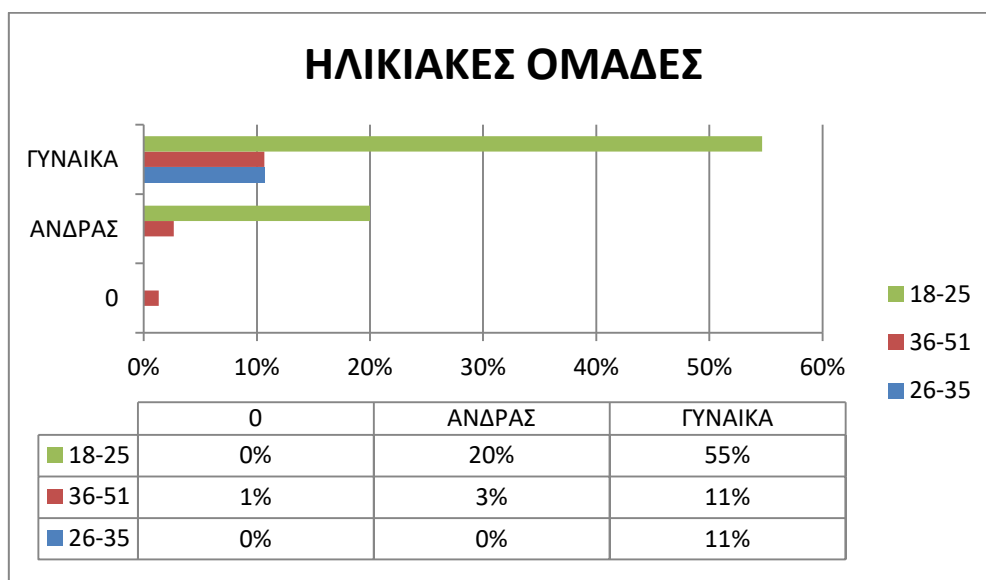
Συγκεκριμένα, από τον συνολικό αριθμό του δείγματος, οι 57 ήταν γυναίκες με ποσοστό 76%, οι 17 ήταν άνδρες με ποσοστό 23%, ενώ 1 άτομο με ποσοστό, το οποίο ανέρχεται στο 1% δήλωσε, πως δεν υπάγεται σε κανένα φύλο, το γεγονός αυτό ενδεχομένως να αποτελεί μια απλή παράλειψη, ωστόσο μπορεί να αποτελεί συνειδητή επιλογή.

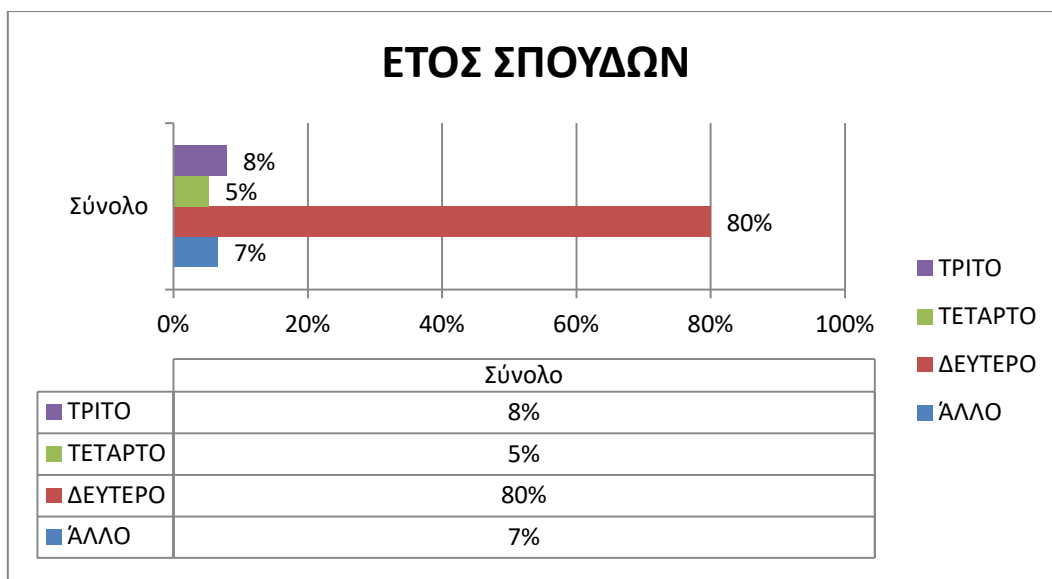
Επιπλέον, εκ των 75 ατόμων, τα 56 με ποσοστό 75% ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 18-25 ετών, τα 11 με ποσοστό 15% ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 36-51 ετών, ενώ 8 άτομα ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 26-35 με ποσοστό 11%.

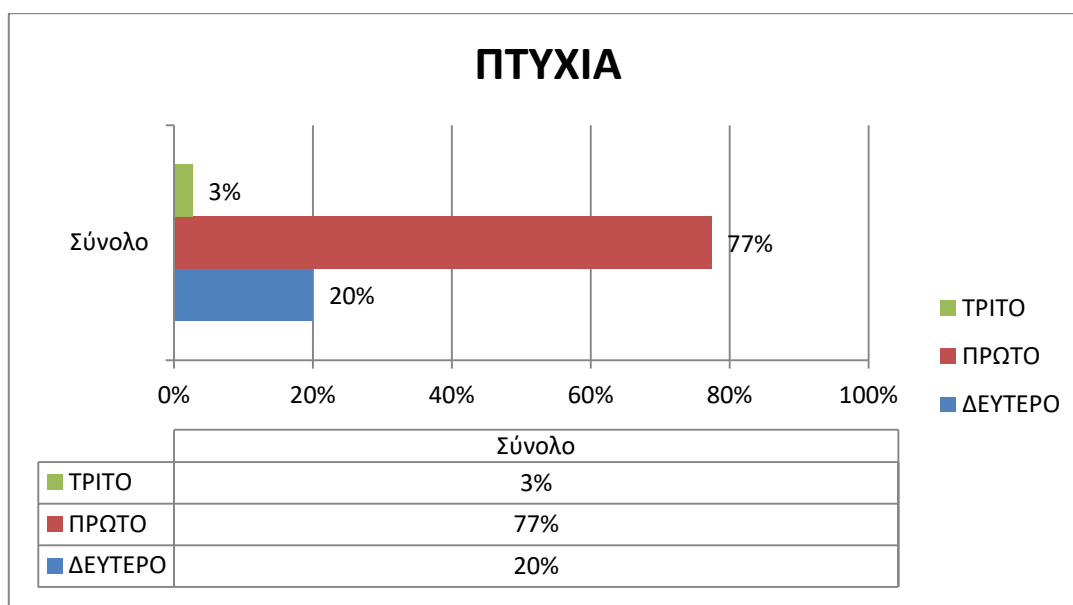
Στον παρακάτω πίνακα παρατηρούμε τις ηλικιακές ομάδες του δείγματος σε συνάρτηση με το φύλο.

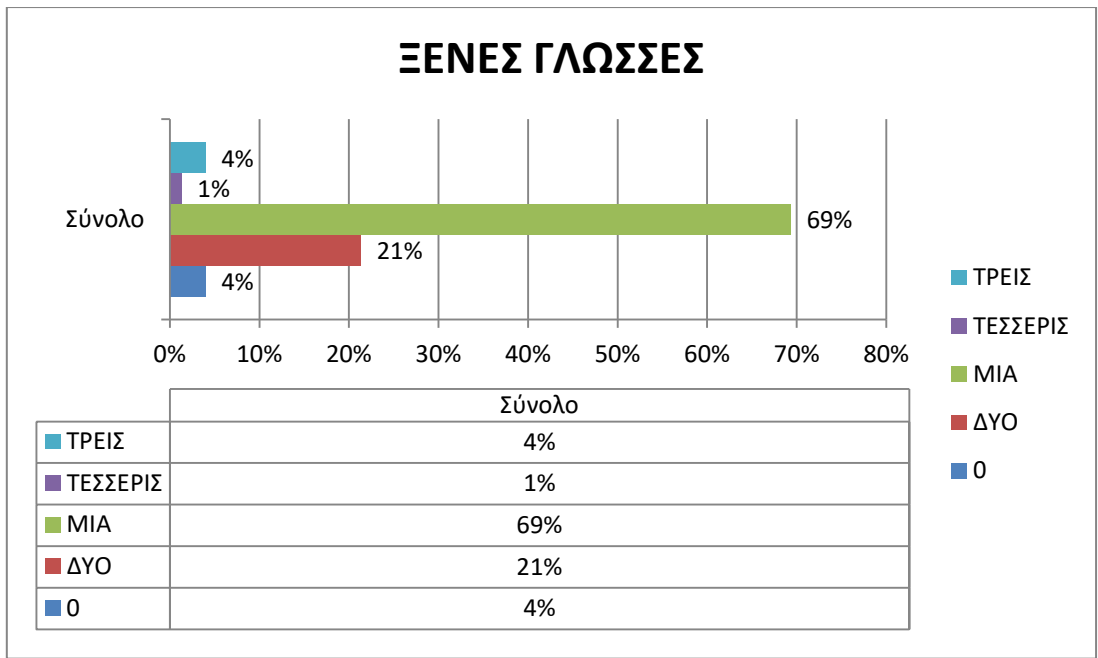
Αναφορικά με το έτος σπουδών των ατόμων, τα 60 άτομα από τα 75 βρίσκονται στο δεύτερο έτος σπουδών με ποσοστό 80% και παρατηρούμε, πως αποτελούν την πλειοψηφία. Στο τρίτο έτος βρίσκονται 6 άτομα με ποσοστό 8%, στο τέταρτο έτος βρίσκονται μόνο 4 άτομα με ποσοστό 5%, ενώ μόνο 5 φοιτητές βρίσκονται σε άλλο έτος σπουδών και αποτελούν το 7% του συνολικού δείγματος.

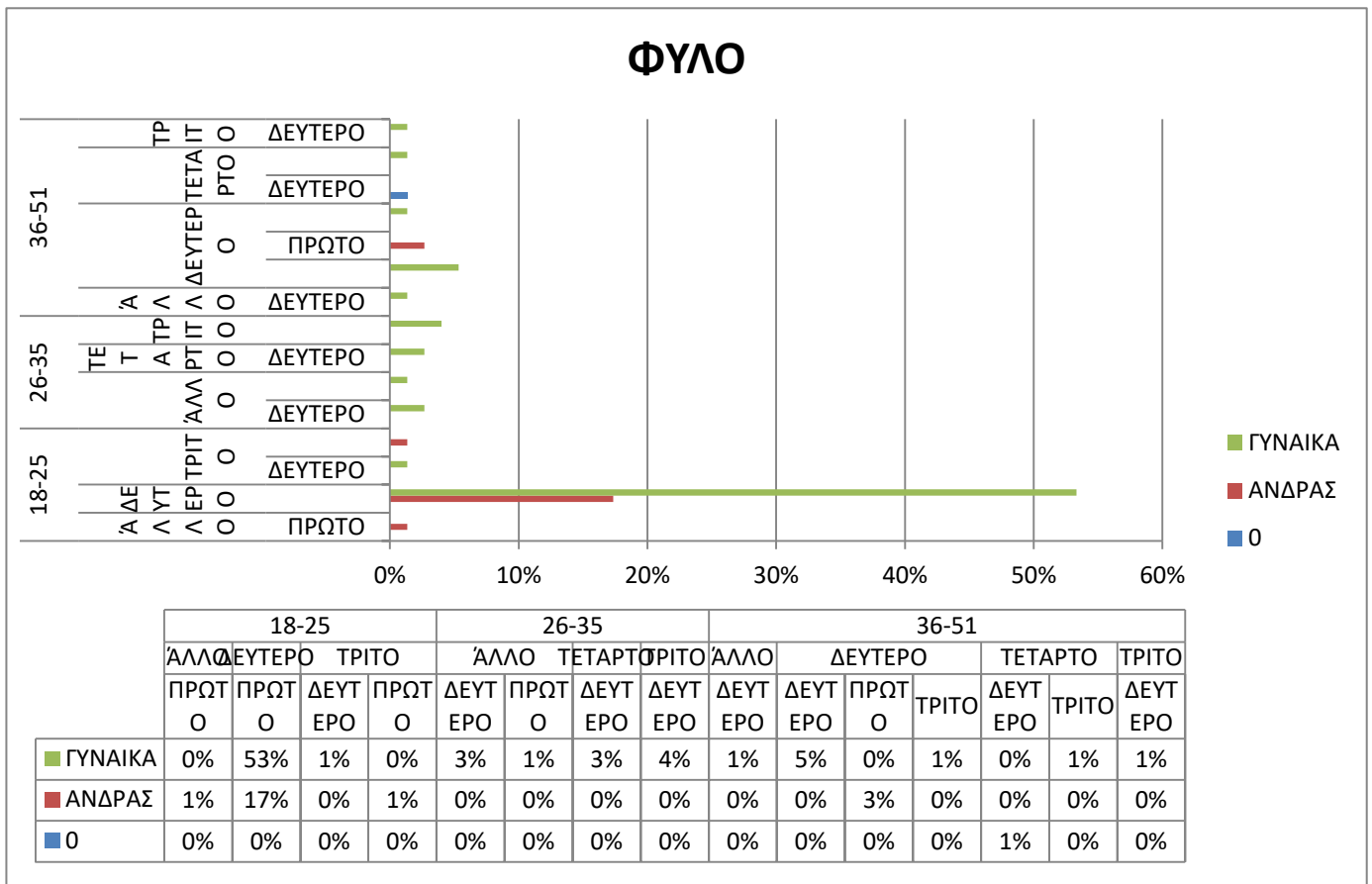
Σχετικά με τον αριθμό πτυχίων των συμμετεχόντων στην έρευνα, τα αποτελέσματα έδειξαν πως, οι 58 βρίσκονται στο πρώτο πτυχίο με ποσοστό 77%, ενώ άλλοι 15 βρίσκονταν στις σπουδές τους για την απόκτηση δεύτερου πτυχίου (20%). Δύο άτομα του δείγματος παρακολουθούν μαθήματα για την απόκτηση τρίτου πτυχίου με ποσοστό, το οποίο ανέρχεται μόλις σε 3%.

Τέλος, ως προς τον αριθμό των ξένων γλωσσών που γνωρίζει το δείγμα, η πλειοψηφία, δηλαδή 52 στους 75 φοιτητές, με ποσοστό το οποίο ανέρχεται στο 69%, γνωρίζει μόνο μια ξένη γλώσσα και συγκεκριμένα την Αγγλική. Δύο ξένες γλώσσες γνωρίζουν 16 φοιτητές, με ποσοστό 4%, ενώ τέσσερις ξένες γλώσσες γνωρίζει μόνο ένας φοιτητής, με ποσοστό μόλις 1%.

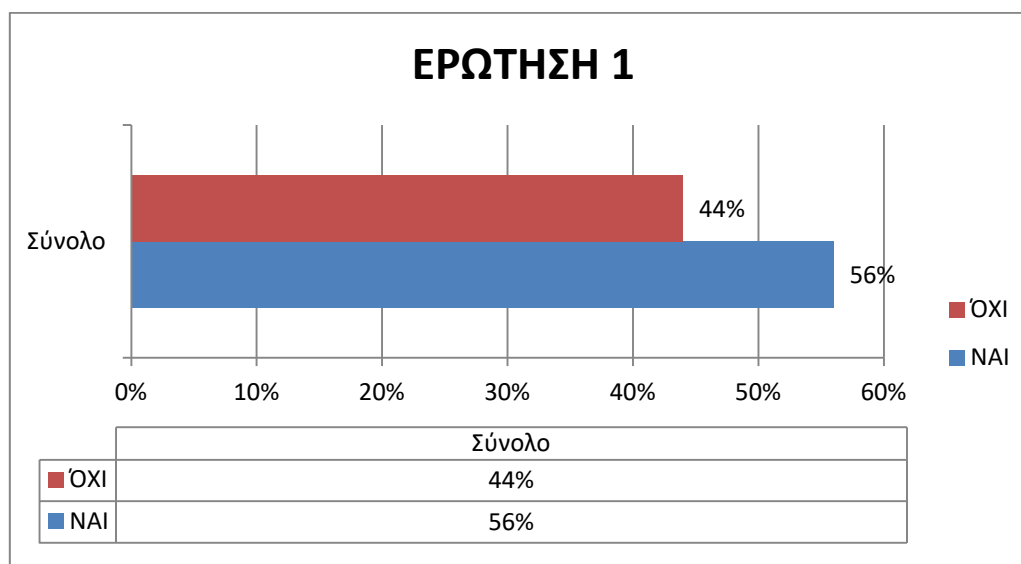
Παρακάτω παρουσιάζεται συμπληρωματικά, ένα γράφημα, το οποίο παρουσιάζει το φύλο των συμμετεχόντων στην έρευνα σε συνάρτηση με τις ηλικιακές ομάδες, το έτος σπουδών και τον αριθμό πτυχίων τους.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε πως, μέσω των παραπάνω δημογραφικών στοιχείων του δείγματος, μπορούμε με ευκολία, να ερμηνεύσουμε ορισμένες συμπεριφορές, στάσεις και απόψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα.

3.6 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ερώτηση πρώτη: «Η πολιτισμική ετερότητα είναι μορφή μιας ευρύτερης έννοιας, της έννοιας της «ετερότητας». Γνωρίζετε την έννοια της ετερότητας;».

Οι φοιτητές απάντησαν στην πλειοψηφία του με ποσοστό 56%, ότι γνωρίζει τη σημασία της έννοιας «ετερότητα», ενώ το 44% έδωσε αρνητική απάντηση στη συγκεκριμένη ερώτηση. Ένα ποσοστό, το οποίο είναι υπολογίσιμο και δεν μπορούμε να το παραβλέψουμε, αν αναλογιστούμε την ηλικία και το επίπεδο μόρφωσης των συμμετεχόντων.

Επιπλέον, η συγκεκριμένη ερώτηση είχε και δεύτερο σκέλος, αυτό της επεξήγησης. Χαρακτηριστικά, λοιπόν, οι φοιτητές, οι οποίοι θεωρούν, ότι γνωρίζουν τη σημασία της έννοιας δήλωσαν:

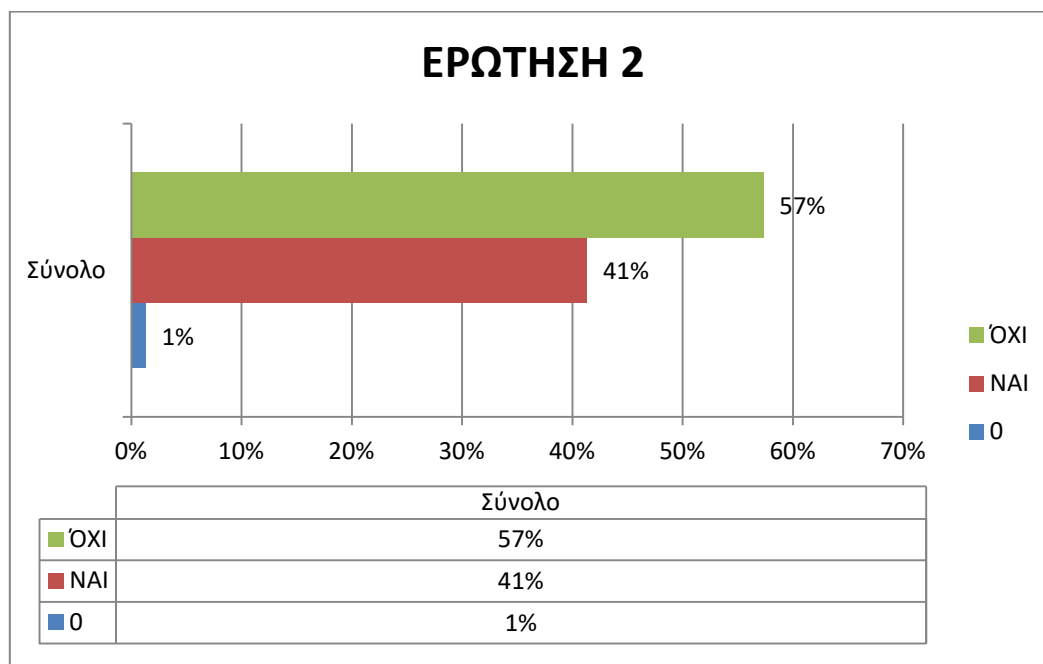
- «*Η ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ Ή ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ*» (Άνδρας, 18 – 25 ετών)
- «*Η ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ ΣΕ ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ*» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «*ΕΤΕΡΟΣ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΆΛΛΟΣ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΣ*» (Χωρίς φύλλο, 36 – 51 ετών)
- «*ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ*» (Γυναίκα, 36 – 51 ετών)
- «*ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΕΝΟΣ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΠΟΥ ΔΙΑΦΕΡΟΥΝ ΑΠΟ ΈΝΑ ΆΛΛΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ*» (Γυναίκα, 26 – 35 ετών)
- «*Ο ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΠΟΙΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΜΕΣΑ ΣΕ ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΑΠΟ ΑΥΤΕΣ*» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)

- «ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΛΛΟΥ» (Γυναίκα, 36 – 51 ετών)
- «ΕΝΑΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΕΙΝΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΛΛΟΝ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ» (Άνδρας, 18 – 25 ετών)
- «ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ, ΙΔΕΩΝ» (Γυναίκα, 26 – 35 ετών)

Βάσει των παραπάνω παρατηρείται μια ταύτιση των απόψεων των φοιτητών με τη σημασία της έννοιας της ετερότητας, όπως περιγράφεται στη σχετική βιβλιογραφία. Δηλώνουν, δηλαδή, πως ετερότητα σημαίνει η διαφορετικότητα ανάμεσα σε διάφορους τομείς και καταστάσεις στα πλαίσια μιας κοινωνίας ή ενός εθνικού κράτους.

Το συγκεκριμένο αποτέλεσμα παρουσιάζει ενδιαφέρον από την άποψη πως οι σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες χαρακτηρίζονται από διαφόρων ειδών ετερότητα (γλωσσική, πολιτισμική, θρησκευτική) καθώς και από πλουραλισμό αντιλήψεων, απόψεων, στάσεων και αξιών ανάμεσα στα μέλη της.

Ερώτηση δεύτερη: «Γνωρίζετε ποιες κοινωνικές ομάδες αποτελούν «πολιτισμική ετερότητα»;»

Όπως παρατηρούμε στο γράφημα και στον πίνακα της δεύτερης ερώτησης η πλειοψηφία του δείγματος, με ποσοστό 57%, δηλαδή 43 φοιτητές στους 75, απάντησε πως δεν γνωρίζει ποιες ομάδες του κοινωνικού συνόλου αποτελούν «πολιτισμική ετερότητα», ενώ 31 φοιτητές (41%) δήλωσαν πως γνωρίζουν τις συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. Ένας φοιτητής (1%) δεν απάντησε στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Επιπλέον, η συγκεκριμένη ερώτηση είχε και δεύτερο σκέλος, αυτό της επεξήγησης.

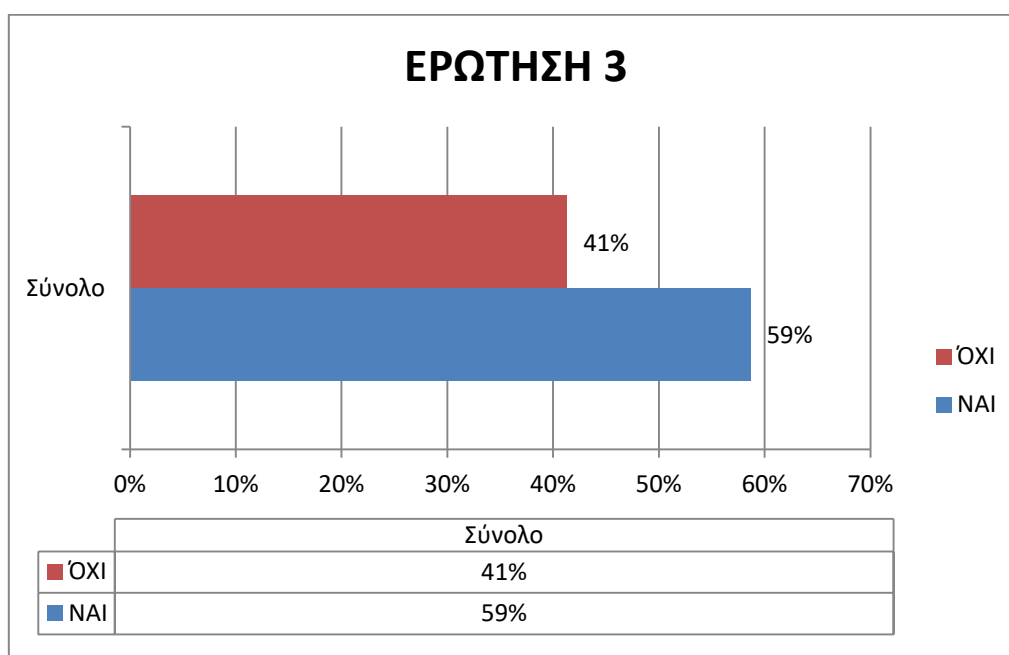
Χαρακτηριστικά, λοιπόν, οι φοιτητές δήλωσαν πως πολιτισμική ετερότητα αποτελούν οι παρακάτω κοινωνικές ομάδες:

- «ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΠΟΥ ΑΝΗΚΟΥΝ ΣΕ ΟΜΑΔΑ ΜΕ ΚΟΙΝΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΩΣ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΚΟΙΩΝΙΑΣ ΠΟΥ ΖΟΥΝ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΡΟΜΑ, LGBTQ, ΞΕΝΟΙ» (Άνδρας, 18 – 25 ετών)
- «ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ, ΤΑ ΗΘΗ, ΤΑ ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ ΠΟΥ ΔΙΑΦΕΡΟΥΝ ΑΠΟ ΤΟ ΥΠΟΛΟΙΠΟ ΣΥΝΟΛΟ» (Γυναίκα, 26 – 35 ετών)
- «ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΙ, ΑΘΕΟΙ, ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΤΣΙΓΓΑΝΟΙ, ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΙ, ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΤΑ ΑΜΕΑ, ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ/ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ. ΑΥΤΟΙ ΕΧΟΥΝ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ, ΘΡΗΣΚΕΙΑ, ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΤΣΙΓΓΑΝΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΙΡΑΝ ΚΑΙ ΙΡΑΚ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΟΙ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΔΙΑΦΕΡΟΥΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑΓΩΓΗ, ΤΙΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ, ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑ, ΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ, ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των φοιτητών στο συγκεκριμένο υποερώτημα, παρατηρούμε μια ομοφωνία ανάμεσα στους συμμετέχοντες στην έρευνα, ως προς το ποιες κοινωνικές ομάδες αποτελούν πολιτισμική ετερότητα. Οι περισσότεροι, λοιπόν, δήλωσαν πως στην κατηγορία αυτή εντάσσονται ο Ρομά πληθυσμός, οι πρόσφυγες, οι μετανάστες μιας χώρας και γενικότερα όσοι διαφέρουν ως προς το πολιτισμικό τους υπόβαθρο από την πλειοψηφία. Επιπλέον, υπήρχε και αυτή η μερίδα των φοιτητών, η οποία υποστήριξε πως οι ομοφυλόφιλοι καθώς και η ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα υπάγονται με τη σειρά τους στην συγκεκριμένη κατηγορία πληθυσμού στα πλαίσια μιας κοινωνίας. Τέλος, ορισμένοι φοιτητές δήλωσαν πως πολιτισμικά διαφέρουν όσοι διαφέρουν ως προς τη θρησκευτική τους πίστη (θρησκευτική ετερότητα) –μάλιστα ορισμένοι συγκεκριμενοποίησαν την αντίληψη τους, δηλώνοντας πως ο άθεος πληθυσμός μιας κοινωνίας αποτελεί «πολιτισμική ετερότητα». Κλείνοντας, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το ένα και μοναδικό άτομο, το οποίο υποστήριξε πως τα Άτομα ΜΕ Αναπηρία (ΑΜΕΑ) αποτελούν πολιτισμική ετερότητα στα πλαίσια μιας κοινωνίας.

Ερώτηση τρίτη: «Πιστεύετε πως η υποχρεωτική σας εκπαίδευση επηρέασε την πολιτειότητά (η ιδιότητα του πολίτη) σας;»

Η προκειμένη ερώτηση στοχεύει να ερευνηθεί τη διαμόρφωση της πολιτειότητας του δείγματος από το ευρύτερο περιβάλλον του. Συγκεκριμένα, οι φοιτητές απάντησαν:

Παρατηρώντας τον παραπάνω πίνακα καθώς και το γράφημα, διακρίνουμε πως οι 44 εκ των 75 συμμετεχόντων με ποσοστό 59%, θεωρούν πως η υποχρεωτική τους εκπαίδευση συνέβαλλε στη διαμόρφωση της πολιτειότητάς τους, μιας και μέσω της υποχρεωτικής εκπαίδευσης υπάρχει αντικειμενική επιρροή, αφού διοχετεύονται στους μαθητές αντιλήψεις, απόψεις, αξίες και στάσεις ζωής σύμφωνες με την κυρίαρχη ιδεολογία ενός κράτους. Ενώ, οι υπόλοιποι 31 με ποσοστό 41% είχαν την αντίθετη άποψη.

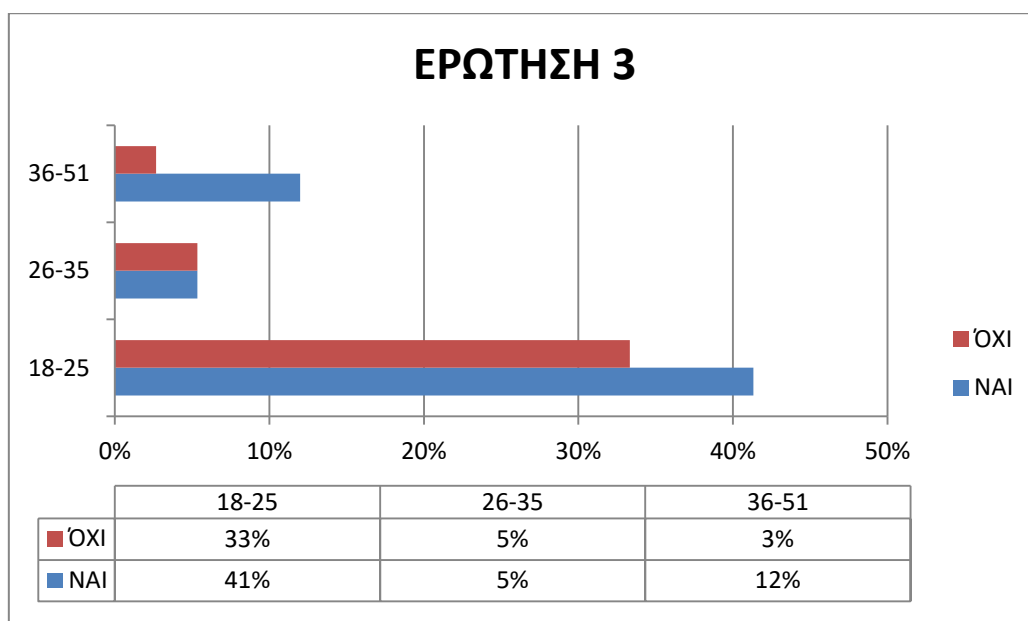
Επιπλέον, η συγκεκριμένη ερώτηση είχε και δεύτερο σκέλος, αυτό της επεξήγησης. Χαρακτηριστικά, οι φοιτητές στο συγκεκριμένο υποερώτημα δήλωσαν, πως η υποχρεωτική τους εκπαίδευση επηρέασε την πολιτειότητά τους με τους παρακάτω τρόπους:

- «ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΣΩΣΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ» (Γυναίκα, 36 – 51 ετών)
- «ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΞΙΩΝ, ΙΔΑΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΔΕΚΤΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΣΤΗ ΣΚΕΨΗ» (Άνδρας, 18 – 25 ετών)
- «ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΣΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤ' ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΣΤΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΑ ΚΟΙΝΑ» (Γυναίκα, 36 – 51 ετών)

- «ΣΤΟ ΝΑ ΑΝΑΠΤΥΞΟΥΜΕ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΑΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΜΑΣ, ΠΟΥ ΘΑ ΜΑΣ ΚΑΘΟΡΙΣΕΙ ΩΣ ΠΟΛΙΤΕΣ» (Άνδρας, 18 – 25 ετών)
- «ΜΕ ΤΙΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ» (Γυναίκα, 36 – 51 ετών)
- «ΣΤΟ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΩ ΣΤΑ ΚΟΙΝΑ, ΝΑ ΨΗΦΙΖΩ, ΝΑ ΕΙΜΑΙ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ ΚΑΙ ΝΑ ΦΕΡΟΜΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΕΝΑ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΜΑΘΑΙΝΟΝΤΑΣ ΚΑΝΟΝΕΣ ΟΡΘΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ, ΎΠΩΣ ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ, ΙΣΟΤΗΤΑ, ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΑΝΘΡΩΠΟ ΚΑΘΩΣ ΜΕ ΒΟΗΘΗΣΕ ΝΑ ΕΧΩ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΝΑ ΣΚΕΦΤΟΜΑΙ ΠΙΟ ΑΝΟΙΧΤΟΜΥΑΛΑ ΚΑΠΟΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΟΙ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ, ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, ΩΣ ΕΝΑΝ ΒΑΘΜΟ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)

Στο συγκεκριμένο υποερώτημα, όπως παρατηρούμε, διακρίνουμε ποικιλομορφία στις απόψεις των φοιτητών. Πολλοί είναι οι φοιτητές που δήλωσαν πως η υποχρεωτική τους εκπαίδευση συνέβαλε στη διαμόρφωση αξιών, στάσεων και απόψεων γενικότερα, και ειδικότερα σχετικά με την πατρίδα, τη θρησκεία και την οικογένεια. Άλλοι δήλωσαν, πως μέσω της υποχρεωτικής εκπαίδευσης υιοθέτησαν την έννοια του σεβασμού, της δικαιοσύνης, το αίσθημα δικαίου. Επιπλέον, μερικοί φοιτητές υποστήριξαν πως ανέπτυξαν κριτική σκέψη και διεύρυναν τους πνευματικούς τους ορίζοντες. Ακόμη, οι μέθοδοι για τη διαμόρφωση της πολιτεότητας των ατόμων όπως δήλωσαν οι φοιτητές, είναι οι εκλογές στα πλαίσια του δεκαπενταμελούς και πενταμελούς συμβουλίου, μέσω περιβαλλοντικών δράσεων, μέσω επισκέψεων σε μουσεία και θέατρα.

Παρακάτω παρατίθεται ένας συμπληρωματικός πίνακας, ο οποίος απεικονίζει τις απαντήσεις του δείγματος στη συγκεκριμένη ερώτηση σε συνάρτηση με τις ηλικιακές ομάδες.

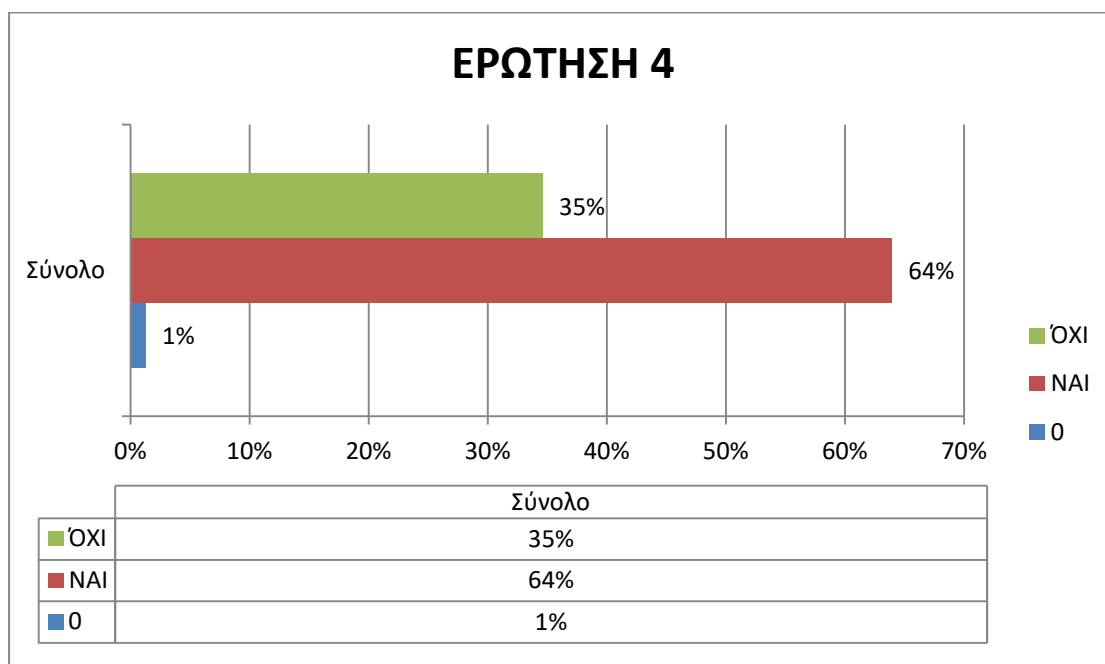

Σύμφωνα με το διάγραμμα, λοιπόν, στις ηλικιακές ομάδες 18-25 ετών των φοιτητών του δείγματος το 41% δήλωσε, πως η υποχρεωτική τους εκπαίδευση επηρεάζει άμεσα την πολιτειότητά τους, ενώ το 33% του πληθυσμού είχε αντίθετη άποψη. Το αποτέλεσμα αυτό παρουσιάζει ενδιαφέρον αν το εντάξουμε στα πλαίσια του μοντέρνου μοντέλου διδασκαλίας, που πιθανόν κάποιοι εκπαιδευτικοί να ακολουθούν. Παράλληλα στην ηλικιακή ομάδα 25-36 ετών του δείγματος δεν μπορούμε να εξαγάγουμε ένα βέβαιο συμπέρασμα, μιας και από τη μία το δείγμα με ποσοστό 5% δήλωσε, πως η υποχρεωτική εκπαίδευση επηρέασε την πολιτειότητά του, ενώ από την άλλη μεριά και με το ίδιο ποσοστό (5%) υποστήριξε την αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή η υποχρεωτική εκπαίδευση δεν συνέβαλε στη διαμόρφωση της ιδιότητας του πολίτη.

Τέλος, στην ηλικιακή ομάδα των 36-51 ετών του δείγματος των φοιτητών το 12% απάντησε θετικά στην ερώτηση αυτή, ενώ το 3% αρνητικά. Ωστόσο, εύλογα από τα παραπάνω καταλήγουμε στο γεγονός, πως η εκπαίδευση – η τυπική και ενδεχομένως η μη τυπική- και γενικότερα το εκπαιδευτικό σύστημα σε ένα εθνικό κράτος, στην προκειμένη στο ελληνικό φαίνεται να επιδρά στην πολιτειότητα του ατόμου.

Ερώτηση τέταρτη: «Πιστεύετε πως η πανεπιστημιακή σας εκπαίδευση επηρεάζει την πολιτειότητά σας;»

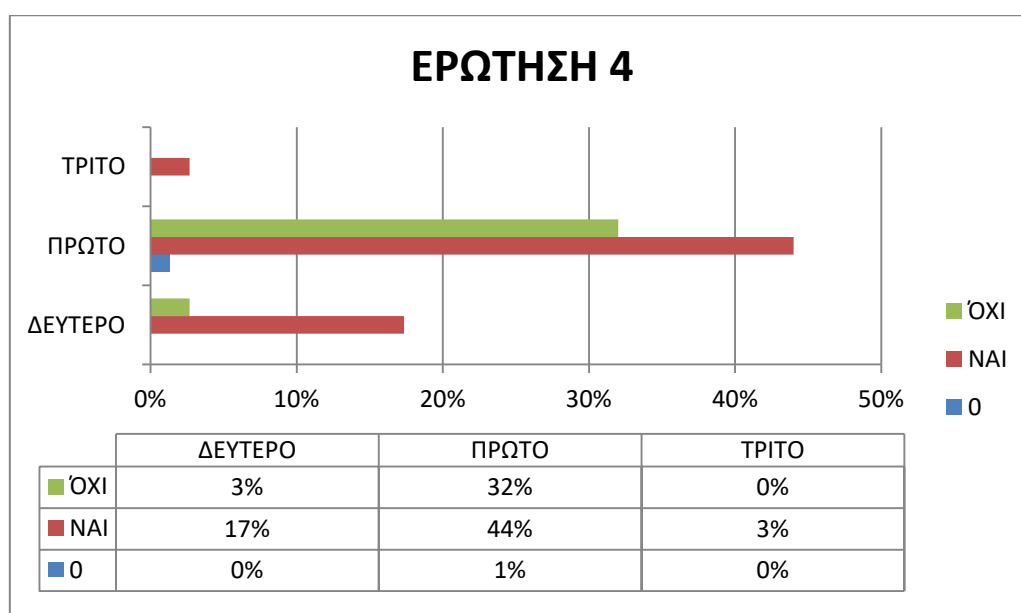
Η προκειμένη ερώτηση στοχεύει να ερευνηθεί τη διαμόρφωση της πολιτειότητας του δείγματος από το ευρύτερο περιβάλλον του και συγκεκριμένα μέσω της ακαδημαϊκής μόρφωσης.

Παρατηρώντας τον συγκεκριμένο πίνακα καθώς και το γράφημα διακρίνουμε, πως σε μεγάλο μέρος του δείγματος, δηλαδή 48 στους 75 φοιτητές (64%) θεωρούν πως η πανεπιστημιακή τους εκπαίδευση επηρεάζει την πολιτειότητα τους, ενώ από την άλλη μεριά με απόκλιση 29 μονάδων και με ποσοστό 35% ορισμένοι φοιτητές δήλωσαν ακριβώς το αντίθετο και τέλος ένας φοιτητής με ποσοστό 1% δεν απάντησε στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Διαπίστωση αποτελεί το γεγονός πως στο πανεπιστήμιο μέσω της κοινωνικοποίησης, του μετασχηματισμού των απόψεων των φοιτητών μέσω του διαλόγου και των συνελεύσεων καθώς και χάρη στο πρόγραμμα σπουδών του εκάστοτε ιδρύματος, στην μελέτη διαφόρων πηγών καθώς και μέσω της έρευνας η πολιτειότητα διαμορφώνεται με άμεσο ή έμμεσο τρόπο.

Παρακάτω παρατίθεται ένας συμπληρωματικός πίνακας, ο οποίος απεικονίζει τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης ερώτησης σε συνάρτηση με τον αριθμό πτυχίων του δείγματος.

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα εύλογα συμπεραίνουμε, πως ευρέως αποδεκτή άποψη αποτελεί- είτε με μεγαλύτερο είτε με μικρότερο ποσοστό- το γεγονός, πως η ακαδημαϊκή εκπαίδευση συντελεί στη διαμόρφωση της ιδιότητας του πολίτη στο άτομο.

Επιπλέον, η συγκεκριμένη ερώτηση είχε και δεύτερο σκέλος, αυτό της επεξήγησης. Χαρακτηριστικά, οι φοιτητές στο συγκεκριμένο υποερώτημα δήλωσαν, πως η ακαδημαϊκή τους εκπαίδευση επηρέασε την πολιτειότητα τους με τους παρακάτω τρόπους:

- «ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ» (Γυναίκα, 36 – 51 ετών)

- «ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΜΑΘΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΠΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΑΝ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΌΠΩΣ ΤΟΝ ΞΕΡΟΥΜΕ ΣΗΜΕΡΑ» (Άνδρας, 18 – 25 ετών)
- «ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΠΕΔΙΟΥ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ» (Γυναίκα, 36 – 51 ετών)
- «ΣΤΟ ΝΑ ΜΑΘΩ ΝΑ ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΑΙ ΚΑΙ ΝΑ ΑΝΑΠΤΥΣΣΩ ΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΟΥ ΜΕ ΑΛΛΟΥΣ ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΜΟΥ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΜΟΥ ΑΝΟΙΞΑΝ ΤΟ ΜΥΑΛΟ ΜΟΥ ΚΑΙ ΜΕ ΕΚΑΝΑΝ ΝΑ ΣΚΕΦΤΟΜΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΩΣ ΠΟΛΙΤΗΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΚΑΙ ΝΑ ΣΕΒΟΜΑΙ ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ» (Γυναίκα, 36 – 51 ετών)
- «ΘΑ ΔΙΑΜΟΦΩΣΟΥΜΕ ΜΙΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΣΩΣΤΗ ΚΑΙ ΕΥΠΡΕΠΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΜΑΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ, ΌΣΤΕ ΝΑ ΕΙΜΑΣΤΕ ΣΥΝΕΠΕΙΣ ΠΟΛΙΤΕΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΜΑΣ» (Άνδρας, 18 – 25 ετών)
- «ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΟΡΙΖΟΝΤΩΝ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΑ ΔΙΔΑΣΚΟΜΑΣΤΑΝ ΑΠΟΛΥΤΑ» (Γυναίκα, 26 – 35 ετών)
- «ΣΥΜΒΑΛΕΙ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΓΝΩΜΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΨΗΣ ΕΠΗΡΕΑΖΟΝΤΑΣ ΕΤΣΙ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΔΙΔΑΣΚΟΜΑΙ ΠΩΣ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΩ ΠΑΙΔΙΑ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΤΟ ΠΑΝΕΠΗΣΤΙΜΙΟ ΕΙΝΑΙ ΑΝΟΙΧΤΟ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΙΔΙΕΣ, ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΙΔΙΟΜΟΡΦΙΕΣ ΟΠΟΤΕ ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΕΠΗΡΕΑΖΕΤΑΙ ΚΑΙ ΤΕΙΝΕΙ ΣΕ ΚΑΠΟΙΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)

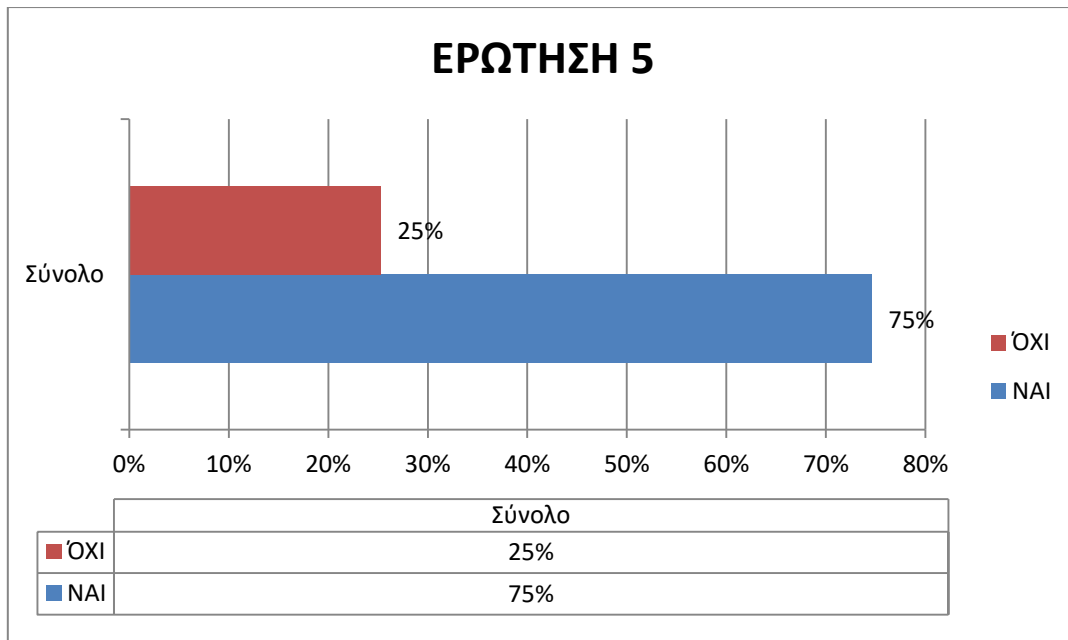
Στις απαντήσεις των φοιτητών στο συγκεκριμένο υποερώτημα διακρίνουμε ποικιλομορφία απόψεων, ως προς τον τρόπο που η ακαδημαϊκή μόρφωση επηρεάζει την πολιτειότητα του ατόμου.

Υπάρχει μια μερίδα φοιτητών, η οποία υποστηρίζει πως αυτό επιτυγχάνεται και μόνο από το πρόγραμμα σπουδών του Ιδρύματος και της εκάστοτε σχολής (στην προκειμένη του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης), άλλοι υποστηρίζουν πως η διαμόρφωση της πολιτειότητας είναι επόμενη, μιας και το πανεπιστήμιο και γενικότερα οι εκπαιδευτικοί φορείς προάγουν το δημοκρατικό πολίτευμα καθώς και δημοκρατικά πρότυπα σκέψης και δράσης (συνεργατικότητα, προαγωγή διαλόγου, συνελεύσεις, εκλογές, ελεύθερη επιλογή μαθημάτων)

Τέλος, ένα μέρος του δείγματος θεωρεί, πως μέσω της ακαδημαϊκής μόρφωσης το άτομο γνωρίζει καλύτερα τον εαυτό του και διάφορες πτυχές του χαρακτήρα του, με αποτέλεσμα να διαμορφώνει ο ίδιος την πολιτική του ταυτότητα.

Ερώτηση πέμπτη: «Πιστεύετε πως η ευρύτερη ενημέρωσή σας (βιβλία, ΜΜΕ, κοινωνικός περίγυρος) επηρεάζουν την πολιτειότητά σας;»

Η προκειμένη ερώτηση στοχεύει να ερευνήσει τη διαμόρφωση της πολιτειότητας του δείγματος από μέσω της ευρύτερης ενημέρωσής του

Βάσει του παραπάνω πίνακα και γραφήματος, μπορούμε με ευκολία να εξάγουμε ένα συμπέρασμα για τις απόψεις των φοιτητών στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Συγκεκριμένα οι φοιτητές στην πλειοψηφία τους και με ποσοστό 75% (συν. 56) υποστήριξαν, πως η ευρύτερη ενημέρωση του άτομου μέσω των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, των βιβλίων καθώς και του κοινωνικού του περιγύρου γενικότερα συμβάλει είτε θετικό, είτε με αρνητικό τρόπο στη διαμόρφωση της πολιτικής ταυτότητας του ατόμου, ενώ η μειοψηφία του πληθυσμού της έρευνας υποστήριξε το αντίθετο με ποσοστό 25% (συν. 19 φοιτητές). Άλλωστε, οποιαδήποτε επιρροή του κοινωνικού περιγύρου αποτελεί μια «δράση», μια «θέση», η οποία οπωσδήποτε σε κάποιο βαθμό επηρεάζει με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, άμεσα ή με έμμεσο τρόπο την πολιτική ιδιότητα του ατόμου.

Συγκεκριμένα, οι φοιτητές στο δεύτερο σκέλος της ερώτησης δήλωσαν χαρακτηριστικά:

- «ΕΠΙΡΡΟΗ ΣΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΣΚΕΨΗΣ» (Γυναίκα, 36 – 51 ετών)
- «ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΠΗΓΕΣ ΜΕ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΣΧΗΜΑΤΙΖΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΜΕ ΑΥΤΑ ΠΟΥ ΚΥΡΙΩΣ ΠΡΟΒΑΛΛΟΥΝ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΚΙ ΕΠΕΙΤΑ ΌΛΑ ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ» (Γυναίκα, 36 – 51 ετών)
- «ΤΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΕ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟ ΒΑΘΜΟ, ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΚΥΡΙΩΣ ΣΕ ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΘΕΤΙΚΗ Ή ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΠΙΡΡΟΗ ΣΤΗ ΣΚΕΨΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΑΠΟΨΗ» (Ανδρας, 18 – 25 ετών)
- «ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ, ΓΙΑΤΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΑ ΘΕΩΡΟΥΝ ΌΛΑ ΑΥΤΑ ΠΙΟ ΕΜΠΙΣΤΕΣ ΠΗΓΕΣ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΚΑΠΟΙΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΕΠΗΡΕΑΖΟΝΤΑΙ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ Μ.Μ.Ε, ΠΙΣΤΕΥΟΥΝ ΠΩΣ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΛΕΝΕ ΕΙΝΑΙ Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΚΑΙ ΕΤΣΙ ΤΟ ΥΙΟΘΕΤΟΥΝ»

- (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΟΝΤΑΣ ΤΗ ΣΤΑΣΗ ΜΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΕ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΙΣ» (Γυναίκα, 36 – 51 ετών)
 - «ΤΑ Μ.Μ.Ε ΚΥΡΙΩΣ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΠΟΛΥ ΤΗ ΣΚΕΨΗ, ΓΙΑΤΙ ΕΧΟΥΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΙΚΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ. ΧΕΙΡΑΓΩΓΟΥΝ ΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ, ΑΡΑ ΕΙΝΑΙ ΕΥΚΟΛΟ ΝΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΟΥΝ ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ» (Γυναίκα, 26 – 35 ετών)
 - «ΚΥΡΙΩΣ ΤΑ Μ.Μ.Ε, ΔΙΟΤΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΥΝ ΔΙΑΣΤΡΕΒΛΟΜΕΝΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΜΑΣ ΜΠΕΡΔΕΥΟΥΝ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)

Παρουσιάζοντας ένα μέρος των απαντήσεων των φοιτητών, μπορούμε εύλογα να διακρίνουμε ένα γενικότερο κλίμα δυσπιστίας απέναντι στα ελληνικά Μ.Μ.Ε και ειδικότερα στην τηλεόραση (δελτία ειδήσεων) από μέρους τους, μιας και μέσα ενημέρωσης έχουν τη δυνατότητα να χειραγωγούν τους πολίτες, να τους παραπληροφορούν και να προπαγανδίζουν πρόσωπα, γεγονότα και καταστάσεις, τα οποία δεν εμπίπτουν στη σφαίρα των κοινωνικοπολιτικών και οικονομικών συμφερόντων τους. Ενώ από την άλλη δύνανται να ωραιοποιούν καταστάσεις, να εξυμνούν πρόσωπα, τα οποία πρόσκεινται θετικά στις απαιτήσεις και τις ανάγκες τους καθώς και να παρουσιάζουν ένα γεγονός διαστρεβλωμένα, προβάλλοντας την υποκειμενική τους άποψη. Σύμφωνα, λοιπόν, με τα παραπάνω αντιλαμβανόμαστε, πως τα Μ.Μ.Ε σύμφωνα πάντα με τις απόψεις του δείγματος επηρεάζουν την πολιτική ταυτότητα του ατόμου. Επίσης, ένας φοιτητής, υποστήριξε ότι ακόμη και ο κοινωνικός περίγυρος του ατόμου, συμβάλει εσκεμμένα ή μη στη διαμόρφωση του πολιτικού προφίλ των ατόμων, μιας και στο πολιτικό επίπεδο, οι άνθρωποι δεν αντιμετωπίζονται, ως αφαιρέσεις, αντιθέτως, ως πολιτικά τοποθετημένα και ιδεολογικά προσδιορισμένα πρόσωπα, ως πολίτες, κυβερνώντες ή κυβερνώμενοι, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η C. Mouffe¹¹⁰.

Ερώτηση έκτη: «Ποιες “μορφές” πολιτισμικής ετερότητας παρατηρούνται σε μια σύγχρονη κοινωνία κατά τη γνώμη σας; (επιγραμματικά)»

Η συγκεκριμένη ερώτηση έχει στόχο, να διερευνήσει τις απόψεις των υποψήφίων εκπαιδευτικών σχετικά με τις μορφές πολιτισμικής ετερότητας, που παρατηρούνται στα πλαίσια μιας σύγχρονης και δημοκρατικής κοινωνίας.

Στην προκειμένη ερώτηση συνολικά απάντησαν 48 φοιτητές από τους 75 με ποσοστό 64%, ενώ 27 φοιτητές με ποσοστό 36% δεν έδωσε κάποια απάντηση.

Χαρακτηριστικά οι φοιτητές, δήλωσαν:

- «ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ, ΦΥΛΕΤΙΚΗ, ΓΛΩΣΣΙΚΗ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΗΘΗ, ΕΘΙΜΑ, ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ, ΓΛΩΣΣΑ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «Η ΓΛΩΣΣΑ, Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ, Ο ΤΡΟΠΟΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ, Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ, ΡΟΜΑ, ΑΛΛΟΘΡΗΣΚΟΙ, ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)

¹¹⁰ Mouffe. C. (2004). *Το Δημοκρατικό παράδοξο*. Αθήνα. Εκδόσεις: Πόλις

- «ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΙ, ΡΟΜΑ, ΤΣΙΓΓΑΝΟΙ, ΑΛΒΑΝΟΙ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ, ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ, ΙΣΤΟΡΙΚΗ, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ, ΕΘΝΟΤΙΚΗ, ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ» (Άνδρα, 18 – 25 ετών)
- «ΓΛΩΣΣΙΚΗ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ, ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ, ΦΥΛΕΤΙΚΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ» (Γυναίκα, 36 – 51 ετών)
- «ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ, ΤΣΙΓΓΑΝΟΙ, ΡΟΜΑ, ΑΣΤΕΓΟΙ, ΑΜΕΑ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)

Πριν ξεκινήσουμε την ανάλυση των απόψεων του δείγματος, κρίνεται σκόπιμο να διευκρινίσουμε το εξής. Η ετερότητα, «η έλλειψη ομοιότητας κατά είδος, θέση και τάξη» είναι μια πραγματικότητα, η οποία χαρακτηρίζει τα πάντα γύρω μας και κατ' επέκταση και τις ανθρώπινες κοινωνίες από τη δημιουργία τους. Ακόμη, η ετερότητα αυτή διαφαίνεται σε κάθε πτυχή και επίπεδο της συλλογικής, πολιτισμικής ή άλλης έκφρασης μιας κοινωνίας, με ιδιαίτερο τρόπο στην εκάστοτε γλώσσα, την οποία χρησιμοποιεί, ως μέσο έκφρασης.¹¹¹

Παρουσιάζοντας ένα μέρος των απαντήσεων του δείγματος, διαπιστώνουμε δύο είδη απαντήσεων. Από τη μία υπάρχει η μερίδα των φοιτητών, η οποία παρουσίασε γενικά τις μορφές πολιτισμικής ετερότητας στα κοινωνικά πλαίσια, όπως για παράδειγμα, γλωσσική, θρησκευτική, ηθών και εθίμων, φυλετική, σεξουαλική, πολιτική καθώς και εθνική ετερότητα. Από την άλλη υπάρχει αυτή η μερίδα του δείγματος, η οποία συγκεκριμενοποιεί τις απαντήσεις της και αναφέρει, πως πολιτισμική ετερότητα στα πλαίσια μιας σύγχρονης και δημοκρατικής κοινωνίας ετερότητα αποτελούν οι πρόσφυγες, οι μετανάστες¹¹², οι Ρομά, οι Τσιγγάνοι, οι άθαιοι, οι άστεγοι, τα Άτομα ΜΕ Αναπηρία (ΑΜΕΑ). Ωστόσο, οι συγκεκριμένες κατηγορίες πολιτισμικής ετερότητας εμπίπτουν στα πλαίσια των απαντήσεων της πρώτης μερίδας φοιτητών. Για παράδειγμα, τα άτομα τα οποία δεν πιστεύουν στη Θεϊκή ύπαρξη (άθαιοι) υπάγονται στη θρησκευτική ετερότητα, στα πλαίσια πάντα μιας κοινωνίας.

Τέλος, δεν μπορεί να μείνει ασχολίαστο το γεγονός, πως μερικοί φοιτητές υποστήριξαν πως τα άτομα, τα οποία εξαιτίας διαφόρων συγκυριών, δεν έχουν στέγαση και αφενός τους έχει καταπατηθεί το θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα της αξιοπρεπούς ζωής και αφετέρου αυτό της στέγασης, διαφέρουν πολιτισμικά στα πλαίσια της κοινωνίας από τη μάζα. Το ίδιο ισχύει και γι' αυτούς, οι οποίοι εξαιτίας κάποιων εκ φύσεως ή επίκτητων χαρακτηριστικών και αιτιών, απέκτησαν διαφόρων μορφών αναπηρία.

¹¹¹ Ντίνας. Κ.. (2005), «Η γλωσσική – κοινωνική ετερότητα και η ονοματολογία: μια κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση των κοζανίτικων επωνύμων », στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ.). *Ώψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ. 73)

¹¹² Λαμβάνοντας υπόψη τις αλλαγές σε εθνοτικό επίπεδο, - το οποίο είναι φανερά συνυφασμένο με τη δημογραφική πρόσμειξη των κάποτε ομοιογενών και «καθαρών» κοινωνιών από τα μεταναστευτικά και προσφυγικά ρεύματα – βρίσκεται στο επίκεντρο των κοινωνιολογικών αναλύσεων και οι κοινωνιολόγοι με τη σειρά τους τοποθετούν στο επίκεντρο των αναλύσεών τους την εθνοτική σύσταση των κοινωνιών. Όπως υποστηρίζει ο Patterson (1983), πολλοί είναι οι κοινωνιολόγοι, οι οποίοι ταυτίζουν την έννοια του έθνους με την «πολιτιστική συμπεριφορά - συνειδητοποίηση», κάτι που αποδυναμώνει το ρόλο του έθνους, στα πλαίσια της πολιτισμικής μελέτης.

Ερώτηση έβδομη: «Το προσφυγικό / μεταναστευτικό αποτελεί μείζον πρόβλημα της Ε.Ε . Προτείνετε ενδεικτικά μέχρι τρεις (3) τρόπους αντιμετώπισης»

Η προκειμένη ερώτηση έχει στόχο να διερευνήσει τις απόψεις του δείγματος σχετικά με το προσφυγικό - μεταναστευτικό ζήτημα, το οποίο απασχολεί την τελευταία πενταετία το πολιτικό και κοινωνικό στερέωμα σε παγκόσμιο επίπεδο. Συγκεκριμένα, στην έβδομη ερώτηση απάντησε η πλειοψηφία του δείγματος, δηλαδή 63 εκ των 75 φοιτητών, με ποσοστό 84%, ενώ αυτοί οι οποίοι δεν απάντησαν ήταν οι 12 από τους 75, με ποσοστό 16%.

Διαβάζοντας τις απόψεις του δείγματος επί του θέματος διαπιστώνονται τρεις διακριτές τάσεις. Υπάρχει από τη μια, αυτή που είναι θετικά προσκείμενη στη συγκεκριμένη κατάσταση, αναγνωρίζοντας βέβαια την κρισιμότητα αυτής και τις δυσκολίες των καιρών εξαιτίας της κρίσης, που βιώνουν οι δημοκρατικοί θεσμοί (οικονομική, ανθρωπιστική, κοινωνική κρίση).

Αυτό, που υποστηρίζει η συγκεκριμένη μερίδα ατόμων, που υπάγονται στη συγκεκριμένη κατηγορία είναι η διαφύλαξη και διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων αυτών των ανθρώπων, δηλαδή η δωρεάν στέγαση, εκπαίδευση των νέων, υγειονομική περίθαλψη καθώς και η παροχή θέσεων εργασίας και κινήτρων, προκειμένου να ενταχθούν ομαλά, πολιτισμικά και γλωσσικά και κατά συνέπεια να ξεκινήσουν μια καινούργια ζωή. Ακόμη, τονίζουν, πως πρέπει να δοθεί η ευκαιρία στους ανθρώπους αυτούς να καταλήξουν στη χώρα της Ε.Ε. που επιθυμούν να ζήσουν και να μην παραμείνουν εγκλωβισμένοι στα ελληνικά εδάφη.

Χαρακτηριστικά οι συγκεκριμένοι φοιτητές δήλωσαν:

- 1) «ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΧΩΡΕΣ.
2) ΝΑ ΔΟΘΕΙ ΈΝΑ ΧΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΟΣΟ ΣΕ ΑΥΤΟΥΣ, ΏΣΤΕ ΝΑ ΚΑΝΟΥΝ ΜΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΑΡΧΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΤΟΥΣ ΧΩΡΑ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «1) ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ ΑΠΌ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ.
2) ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΩΝ ΓΙΑ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ» (Ανδρας, 18 – 25 ετών)
- «1) ΣΤΕΓΑΣΗ
2)ΣΙΤΙΣΗ
3) ΠΡΟΝΟΙΑ ΥΓΕΙΑΣ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)

Μία ακόμη τάση η οποία διαπιστώνεται είναι αυτή της ουδετερότητας. Αυτό, που υποστηρίζει, το μέρος αυτό των φοιτητών, που υπάγεται στη συγκεκριμένη κατηγορία, είναι η δημιουργία κατάλληλων κέντρων υποδοχής, η πρόσληψη κατάλληλα εκπαιδευμένου και καταρτισμένου προσωπικού, η ισάριθμη κατανομή μεταναστών και προσφύγων στα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η συνεργασία της Ε.Ε με το ελληνικό κράτος καθώς και η λήψη μέτρων από την Ένωση για την ένταξη τους στο εκάστοτε κράτος. Χαρακτηριστικά οι συγκεκριμένοι φοιτητές δήλωσαν:

- «1) ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΣΥΝΟΡΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΜΕ ΕΞΟΝΥΧΙΣΤΙΚΟ ΕΛΕΓΧΟ
2) ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΚΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΜΕ ΣΩΣΤΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ

- 3) ΣΤΑΔΙΑΚΗ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΕΚΤΟΣ Ε.Ε.ΠΟΥ ΕΞΑΣΦΑΛΙΖΟΥΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΜΕΛΛΟΝ» (Γυναίκα, 26 – 35 ετών)
- «1) ΥΠΑΡΞΗ ΚΑΛΥΤΕΡΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ
2) ΝΑ ΕΠΙΤΡΕΠΕΤΑΙ Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΑΙ ΣΕ ΆΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ
3) ΥΠΑΡΞΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΝΑ ΜΗΝ ΕΪΝΑΙ ΕΛΑΣΤΙΚΟΙ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «1) ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΤΑΛΛΗΛΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ/ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ
2) ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ Ε.Ε.
3) ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΕΝΤΑΞΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «1) ΕΙΔΙΚΑ ΚΟΝΔΥΛΙΑ ΑΠΌ ΤΗΝ Ε.Ε ΓΙΑ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ
2) ΣΤΗΡΙΞΗ, ΏΣΤΕ ΝΑ ΜΠΟΡΕΣΟΥΝ ΝΑ ΖΗΣΟΥΝ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΘΥΜΟΥΝ» (Γυναίκα, 26 – 35 ετών)

Τρίτη και τελευταία τάση, είναι αυτή που πρόσκειται αρνητικά στη συγκεκριμένη κατάσταση, αψηφώντας τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα των ατόμων αυτών. Συγκεκριμένα, η μερίδα αυτή των φοιτητών, υποστηρίζει, πως αρχικά πρέπει να διαπιστωθεί ποιοι εισέρχονται λάθρα και στη χώρα μας (χαρακτηρίζοντας τους λαθροεισβολείς, λαθρομετανάστες, λαθρεπιβάτες), έπειτα πρέπει να θεσπιστούν ειδικοί νόμοι για τους πρόσφυγες/ μετανάστες, ακόμη τονίζουν, πως η αστυνομία της χώρας πρέπει να αισθητή την παρουσία της στους συγκεκριμένους ανθρώπους, ασκώντας ακόμη και μέτρα πάνω τους, προκειμένου να εξασφαλισθεί η ασφάλεια του ελληνικού πληθυσμού και η έννομη τάξη στην ελληνική κοινωνία. Χαρακτηριστικά οι συγκεκριμένοι φοιτητές δήλωσαν:

- «1) ΝΑ ΜΗΝ ΤΡΟΥΣ ΕΠΙΤΡΕΠΕΤΑΙ Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ.
2) ΝΑ ΤΟΥΣ ΕΠΙΤΡΕΠΕΤΑΙ ΝΑ ΠΕΡΑΣΟΥΝ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΜΟΝΟ ΓΙΑ ΆΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ.
3) ΝΑ ΤΟΥΣ ΠΑΡΑΧΩΡΟΥΝΤΑΙ ΚΑΛΥΤΕΡΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΝΑ ΜΠΟΡΕΙ Η ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ ΝΑ ΑΣΚΕΙ ΜΕΤΡΑ ΠΑΝΩ ΤΟΥΣ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «1) ΘΕΣΠΙΣΗ ΚΑΤΑΛΛΗΛΩΝ ΝΟΜΩΝ ΓΙ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ» (Άνδρας, 18 – 25 ετών)
- «1) ΝΑ ΕΠΙΤΡΑΠΕΙ Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥΣ ΣΕ ΆΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ ΠΕΡΑΝ ΑΠΌ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
2) Η ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ ΝΑ ΛΑΒΕΙ ΠΙΟ ΔΡΑΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ
3) ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΓΙΑ ΣΤΕΓΑΣΗ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)

Τέλος, υπάρχει και η κατηγορία αυτή του δείγματος, η οποία υποστηρίζει, πως προκειμένου να αντιμετωπιστεί εκ βαθέων το παρόν πρόβλημα, πρέπει να σταματήσει η ιμπεριαλιστική πολεμική επέμβαση του ΝΑΤΟ στη Συρία και στη Μέση Ανατολή καθώς και η έξοδος της χώρας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία εθελουφλεί σχετικά με την αποτελεσματική αντιμετώπιση του συγκεκριμένου ζητήματος. Οι συγκεκριμένοι φοιτητές δήλωσαν χαρακτηριστικά:

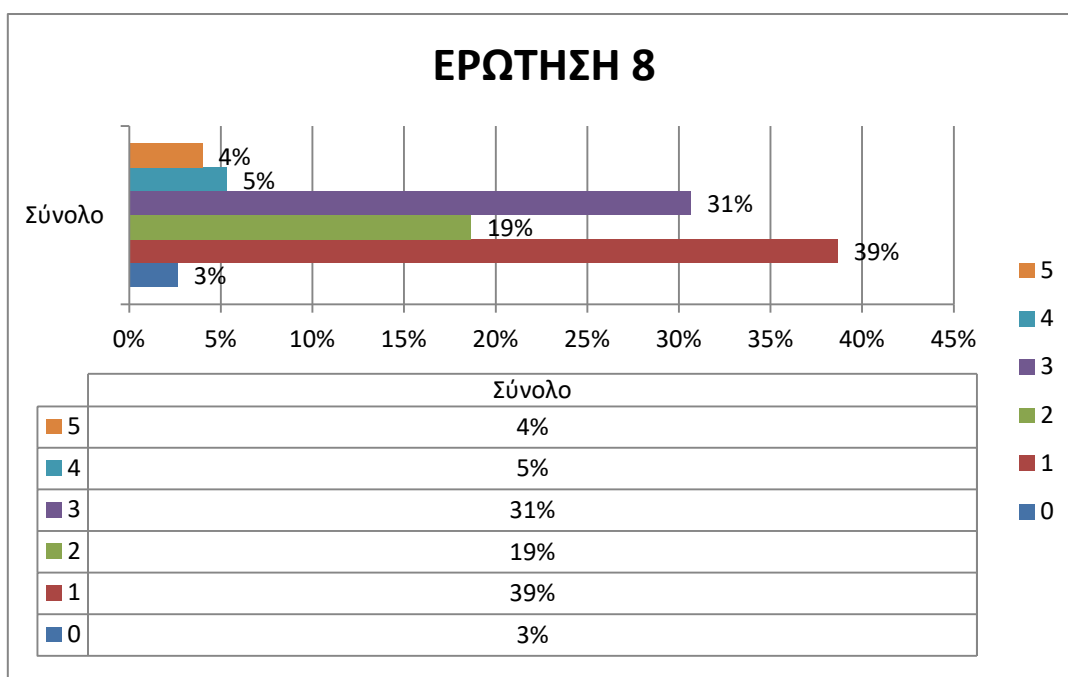
- «1) ΝΑ ΣΤΑΜΑΤΗΣΕΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΝΑ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΕΙ Η ΕΙΡΗΝΗ, ΏΣΤΕ ΝΑ ΜΗΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

- 2) *ΝΑ ΜΗ ΧΩΡΗΓΟΥΝΤΑΙ ΟΠΛΑ ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΕΜΙΣΤΕΣ*
 3) *ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΡΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ»* (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «1) *ΝΑ ΣΤΑΜΑΤΗΣΟΥΝ ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΠΡΟΕΡΧΟΝΤΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ*
 2) *ΝΑ ΜΟΙΡΑΣΤΟΥΣ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΚΑΣΤΟΤΕ ΧΩΡΑΣ*
 3) *ΝΑ ΔΟΘΟΥΝ ΚΙΝΗΤΡΑ, ΏΣΤΕ ΝΑ ΕΠΙΣΤΡΕΨΟΥΝ στις ΧΩΡΕΣ ΤΟΥΣ»* (Γυναίκα, 36 – 51 ετών)
- «1) *ΕΞΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ Ε.Ε.*
 2) *ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ*
 3) *ΠΑΤΑΞΗ ΞΕΝΟΦΟΒΙΑΣ. ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ»* (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)

Η επικρατούσα λοιπόν, στάση απέναντι στο συγκεκριμένο ζήτημα είναι η ουδέτερη.

Ερώτηση όγδοη: «Κατάργηση του Α.Μ.Κ.Α στα προσφυγόπουλα. Πόσο σύμφωνους σας βρίσκει αυτή η απόφαση;»

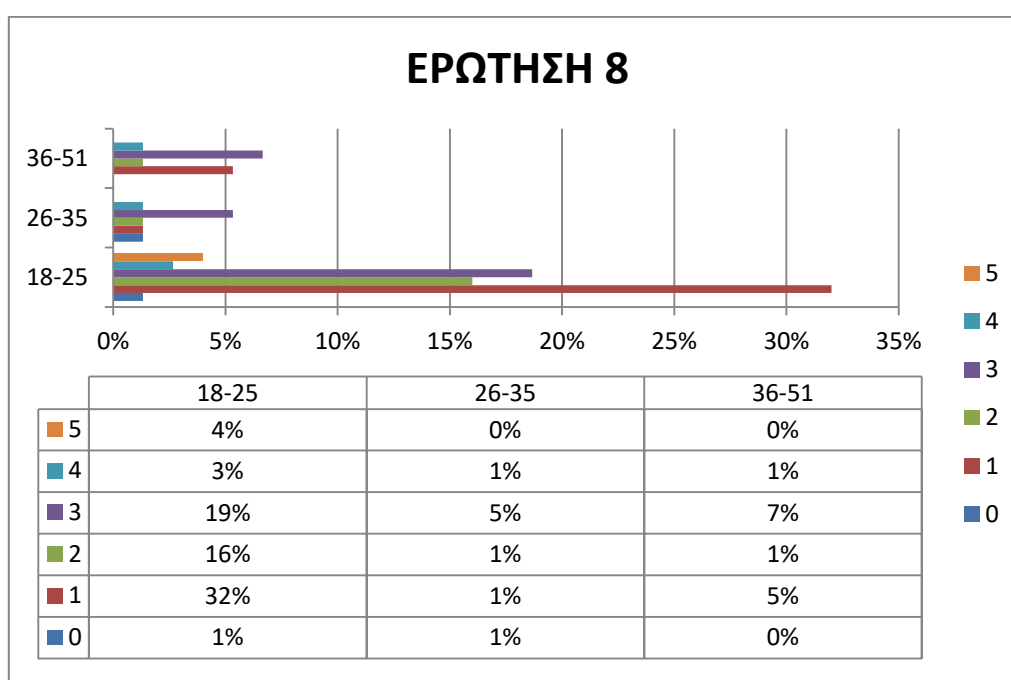
Η συγκεκριμένη ερώτηση στοχεύει να διερευνήσει τις απόψεις των φοιτητών σχετικά με το προσφυγικό ζήτημα κατά την περίοδο 2015-2020 και συγκεκριμένα, σχετικά με τη δωρεάν υγειονομική περίθαλψη των προσφυγόπουλων.

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, παρατηρούμε πως το ποσοστό των φοιτητών του δείγματος που συμφώνησε «καθόλου» και «λίγο» αγγίζει το 58%, (δηλ. 29 και 14 φοιτητές αντίστοιχα), ενώ «αρκετά» συμφώνησε το 31% του δείγματος (συν. 23 φοιτητές). Τέλος, με τη συγκεκριμένη πρόταση «πολύ» και «πάρα πολύ» συμφώνησε το 9% του συνολικού δείγματος (δηλ. 4 και 3 φοιτητές αντίστοιχα)

Στον παρακάτω πίνακα και γράφημα, παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα της όγδοης ερώτησης σε συνάρτηση με τις ηλικιακές ομάδες του δείγματος

Πλήθος από ΕΡΩΤΗΣΗ 8	Ετικέτες στήλης							
Ετικέτες γραμμής	0	1	2	3	4	5	Γενικό άθροισμα	
18-25	1%	32%	16%	19%	3%	4%	75%	
26-35	1%	1%	1%	5%	1%	0%	11%	
36-51	0%	5%	1%	7%	1%	0%	15%	
Γενικό άθροισμα	3%	39%	19%	31%	5%	4%	100%	

Η επικρατούσα απάντηση στην ηλικιακή ομάδα 18- 25 είναι η επιλογή 1, δηλαδή το «καθόλου», ενώ στις ηλικιακές ομάδες 26-35 και 36-51 είναι η επιλογή 3, δηλαδή το «αρκετά», σε αυτήν την περίπτωση παρατηρούμε μια ομοφωνία απόψεων σχετικά με την κατάργηση του Α.Μ.Κ.Α στα προσφυγόπουλα. Μια ενέργεια από μέρους το ελληνικού κράτους εν έτει 2019, η οποία φανερά καταπατά το πανανθρώπινο δικαίωμα στην υγεία.

Ερώτηση ένατη: «Πώς κρίνετε την αντιμετώπιση των προσφύγων από την ελληνική κοινωνία και το κράτος σήμερα; (σύντομα)»

Η συγκεκριμένη ερώτηση στοχεύει στη διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών σχετικά με τη στάση που επιδεικνύει το ελληνικό κράτος και η κοινωνία απέναντι στο ζήτημα αυτό. Συγκεκριμένα, στην ένατη ερώτηση απάντησε η πλειοψηφία του δείγματος, δηλαδή 63 εκ των 75 φοιτητών, με ποσοστό 84%, ενώ αυτοί, οι οποίοι δεν απάντησαν ήταν οι 12 από τους 75, με ποσοστό 16%.

- «*Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΤΑΚΡΙΝΕΙ ΣΥΝΕΧΩΣ ΤΙΣ ΑΦΙΞΕΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ. Η ΕΛΛΑΔΑ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΜΙΚΡΗ ΧΩΡΑ ΜΕ ΑΝΙΚΑΝΟΥΣ ΝΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΟΥΝ ΤΗ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ*» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «*Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΕΙΝΑΙ ΚΑΛΥΤΕΡΗ*» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «*ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ, ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΗ ΒΟΗΘΕΙΑ, ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ*» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «*Η ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΔΥΝΑΤΗ*» (Άνδρας, 18 – 25 ετών)
- «*Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΕΙ ΟΣΟ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ, ΠΟΥ ΣΕ ΚΑΜΙΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΔΕΝ ΘΑ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΕΠΟΜΙΣΤΕΙ ΜΙΑ ΧΩΡΑ ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΜΕ ΚΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ*» (Γυναίκα, 26 – 35 ετών)
- «*ΕΙΝΑΙ ΔΥΣΚΟΛΟ ΝΑ ΕΝΣΩΜΑΤΩΘΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΓΙΑΤΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΝΤΑΙ ΠΟΛΛΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΘΩΣ ΕΧΟΥΝ ΆΛΛΟ ΤΡΟΠΟ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΣΚΕΨΗΣ ΑΠΟ ΕΜΑΣ*» (Άνδρας, 18 – 25 ετών)
- «*ΝΑ ΤΟΥΣ ΣΤΕΙΛΟΥΝ ΟΛΟΥΣ ΠΙΣΩ. Η ΕΛΛΑΔΑ ΕΙΝΑΙ ΓΙΑ ΕΜΑΣ. ΣΕ ΛΙΓΟ ΚΑΙΡΟ ΘΑ ΕΙΜΑΣΤΕ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΜΑΣ ΤΗ ΧΩΡΑ*» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «*ΑΠΑΝΘΡΩΠΗ ΔΙΟΤΙ ΔΕΝ ΕΧΟΥΜΕ ΤΙΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ*» (Γυναίκα, 36 – 51 ετών)
- «*ΠΟΛΥ ΧΑΛΑΡΗ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΧΡΟΝΑ ΠΟΛΥ ΠΡΟΣΕΓΜΕΝΗ, ΔΙΟΤΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΦΡΟΝΤΙΖΕΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΠΑΡΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΔΙΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ, ΠΟΥ ΥΠΟΣΙΤΙΖΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΥΠΟΦΕΡΟΥΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ*» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «*Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΥΦΛΗ ΣΕ ΌΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ, ΤΟΥΣ ΠΑΡΕΧΕΙ ΌΧΙ ΜΟΝΟ ΣΠΙΤΙΑ ΜΕ ΌΛΑ ΤΑ ΕΞΟΔΑ ΠΛΗΡΩΜΕΝΑ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΑΜΕΣΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ*» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)

Επεξεργαζόμενοι τις απαντήσεις του δείγματος διαπιστώνουμε δύο είδη απόψεων. Από τη μια παρατηρούμε, ένα μέρος του δείγματος να υποστηρίζει πως η αντιμετώπιση των προσφύγων από μέρους του ελληνικού κράτους και κοινωνίας είναι υπερβολικά καλή, σε σημείο να τους παρέχονται περισσότερα επιδόματα και προνόμια σε σχέση με αυτά, που παρέχονται στους Έλληνες πολίτες. Τονίζει, πως η οικονομική κατάσταση του ελληνικού κράτους είναι άσχημη γι' αυτό, λοιπόν, πρέπει οι πρόσφυγες να απομακρυνθούν από το ελληνικό κράτος, διότι τα επιδόματα, τα οποία απολαμβάνουν, προέρχονται από τη φορολογία του Έλληνα πολίτη. Ακόμη, αναφέρει, πως η ελληνική κοινωνία εξαιτίας των ληστειών, των βιασμών και διαφόρων άλλων παραβάσεων από μέρους των προσφύγων έχει υποστεί κόπωση και φθορά. Επιπλέον, υπογραμμίζει πως, εάν συνεχιστεί αυτή η κατάσταση με τις συνεχείς προσφυγικές ροές προς τα ελληνικά εδάφη, ο ελληνικός πληθυσμός θα μετατραπεί σε μειονοτική ομάδα στο ίδιο του το κράτος. Και τέλος, η συγκεκριμένη μερίδα ατόμων υποστηρίζει, πως οι πρόσφυγες και οι μετανάστες δεν θα πρέπει να έχουν πρόσβαση στο δημόσιο εκπαιδευτικό και υγειονομικό σύστημα του Ελληνικού κράτους, διότι έχουν διαφορετικό πολιτισμό και κουλτούρα, ο οποίος

βαδίζει παράλληλα με τον ελληνικό και συνεπώς δεν μπορούμε να συνυπάρξουμε αρμονικά.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχει η μερίδα των φοιτητών η οποία υποστηρίζει ακριβώς το αντίθετο ότι, δηλαδή, η αντιμετώπισή τους από το ελληνικό κράτος χαρακτηρίζεται από αυταρχισμό, επιπολαιότητα και προχειρότητα. Πως το ελληνικό κράτος οφείλει να τους παρέχει τα αυτονόητα, όπως αξιοπρεπή διαβίωση, δωρεάν ιατρική περίθαλψη και δωρεάν εκπαίδευση. Επιπλέον, υπογραμμίζει πως η ελληνική κοινωνία πέραν από ρατσιστικό πρόσωπο, έχει επιδείξει και αυτό της αλληλεγγύης, του σεβασμού απέναντι στο διαφορετικό, της κατανόησης και της ενσυναίσθησης.

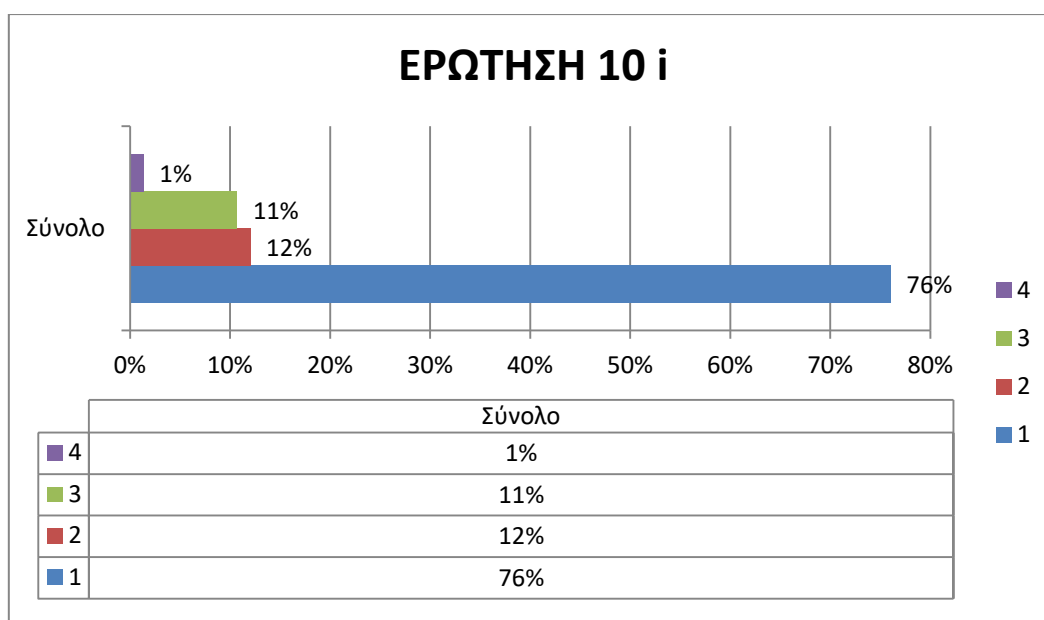
Βέβαια, και οι δύο ομάδες του δείγματος τονίζουν, πως πρέπει να υπάρξει συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση, για την αντιμετώπιση του προβλήματος.

Συμπέρασμα των παραπάνω είναι, πως και οι δύο απόψεις/ στάσεις κυμαίνονται στα ίδια επίπεδα.

Ερώτηση δέκατη: «Κατά πόσο σας βρίσκουν σύμφωνους οι παρακάτω απόψεις, νομοθεσίες και γεγονότα;»

Η συγκεκριμένη ερώτηση έχει ως στόχο, να διερευνήσει τις απόψεις των φοιτητών σχετικά με τα προσφυγικά ρεύματα κατά τις περιόδους 1922, δεκ. 1990 και 2015-2020 και την αντιμετώπιση τους από την εκάστοτε ελληνική κοινωνία και κράτος.

i) «Καλύτερα να μείνουν εδώ (πρόσφυγες της Σμύρνης) να τους σφάξη ο Κεμάλ, γιατί αν πάνε στην Αθήνα θα ανατρέψουν τα πάντα» -Αριστείδης Στεργιάδης (ύπατος αρμοστής Σμύρνης), Καλοκαίρι 1922

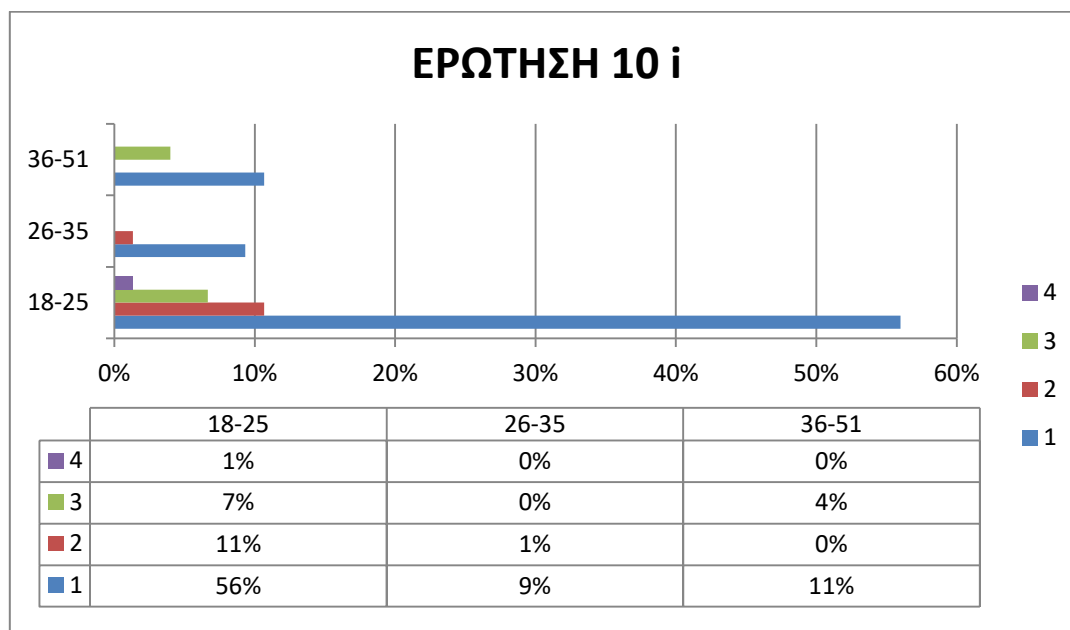

Βάσει του παραπάνω πίνακα και γραφήματος, μπορούμε με ευκολία να εξάγουμε ένα συμπέρασμα σχετικά με τις απόψεις των φοιτητών επί του θέματος.

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε πως η πλειοψηφία των φοιτητών με ποσοστό 88% συμφώνησαν «καθόλου» και «λίγο» με την παραπάνω πρόταση,

ενώ το 11% του πληθυσμού της έρευνας συμφώνησε «αρκετά». Τέλος, παρατηρούμε πως ένας μόνο φοιτητής (1%) συμφώνησε «πολύ», ενώ κανένας δεν συμφώνησε «πάρα πολύ» με την προκειμένη πρόταση.

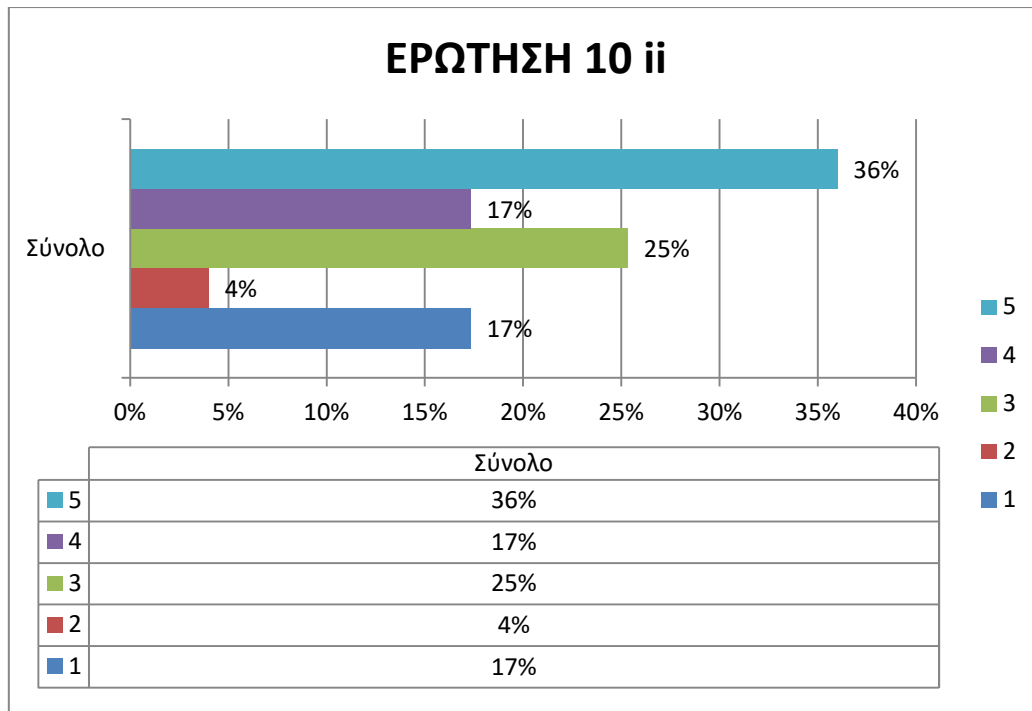
Παρακάτω παρατίθενται οι απαντήσεις των φοιτητών στο συγκεκριμένο ερώτηση συγκριτικά με τις ηλικιακές ομάδες.

Παρατηρώντας το παραπάνω γράφημα διακρίνουμε πως οι φοιτητές όλων των ηλικιακών ομάδων (76%) δήλωσαν πως δεν συμφωνούν «καθόλου» με την άποψη του Αριστείδη Στεργιάδη κατά το έτος 1922 αναφορικά με τη στάση του απέναντι στους πρόσφυγες της Σμύρνης.

ii) «Σε μια λαϊκή αγορά, ένας Ρωσοπόντιος άπλωσε μια κουβέρτα με κάτι φιλοπράγματα για πούλημα. Απέναντι του ένας κοτοπουλάς μόλις τον είδε άρχισε να βρίζει... Τουρκόσποροι τι θέλατε και ήρθατε εδώ, ήρθατε να μας φάτε το ψωμί μας, να φύγετε δεν σας θέλουμε... Ο Ρωσοπόντιος δεν ήξερε ελληνικά, δεν καταλάβαινε, φώναξε τον παππού του που στεκόταν λίγο πιο πέρα και άκουγε. Εκείνος ατάραχος πλησίασε τον υβριστή και του είπε σε άπταιστα ελληνικά... Άκου παιδί μου, μια κουβέντα θα σου πω και βάλε την καλά στο μυαλό σου, αν εσύ είσαι Έλληνας εγώ είμαι Έλλην. Ο κόσμος χειροκρότησε με ενθουσιασμό. Έφυγα κι εγώ συγκινημένος, που αξιώθηκα να ακούσω τέτοιο ποίημα» - Του ποιητή κ. Ντίνου Χριστιανόπουλου

Αξίζει να αναφέρουμε πως το συγκεκριμένο γεγονός διαδραματίστηκε κατά τη δεκαετία του 1990, όταν πια είχαν καταφθάσει στην Ελλάδα προσφυγικά ρεύματα Ελλήνων του Πόντου από το Ρωσικό κράτος.

Παρατηρώντας τον πίνακα και το γράφημα στο συγκεκριμένο υποερώτημα, διαπιστώνουμε, πως το 36% του πληθυσμού, δηλαδή 27 στους 75 φοιτητές, δήλωσαν, πως σύμφωνου «πάρα πολύ» με την στάση του Ελληνοπόντιου πρόσφυγα απέναντι στη ρατσιστική συμπεριφορά ενός Έλληνα. Ακόμη, το 25% του δείγματος και συγκεκριμένα 19 φοιτητές, δήλωσαν πως συμφωνούν με την προκειμένη δήλωση «αρκετά». Επιπλέον, 13 φοιτητές, με ποσοστό 17% δήλωσαν, πως συμφωνούν από τη μία με τη συγκεκριμένη στάση «πολύ», ενώ ταυτόχρονα με το ίδιο ποσοστό δήλωσαν άλλοι φοιτητές δήλωσαν πως δεν συμφωνούν «καθόλου». Τέλος, 3 φοιτητές με ποσοστό 4% δήλωσαν πως συμφωνούν «λίγο».

Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειώσουμε, πως κατά τη διάρκεια του σοβιετικού καθεστώτος η ελληνική εθνική ταυτότητα, σύμφωνα με τον Φωτιάδη (1999), διατηρείται ισχυρή και ταυτόχρονα υπάρχει μια υποσυνείδητη βαθύτερη ταύτιση με την Ελλάδα και τον ελληνισμό γενικότερα.¹¹³

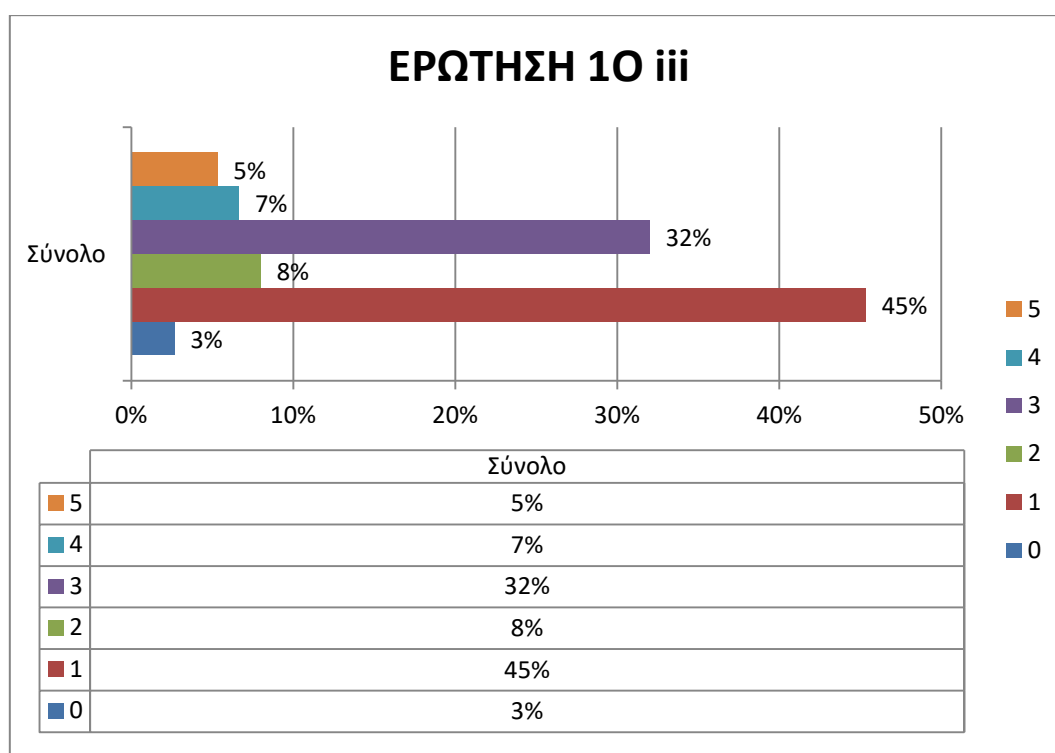
Ακόμη, στα εδάφη της πρώην Σοβιετικής Ένωσης η ταυτότητα των Ποντίων ήταν εθνική ελληνική, μιας και σε ένα πολυεθνικό κράτος η διαφοροποίηση μεταξύ των ομάδων, μπορεί να συντελεστεί με όρους που παραπέμπουν στην εθνική καταγωγή του ατόμου. Ωστόσο, κατά την άφιξή τους στο Ελληνικό κράτος οι Ελληνοπόντιοι, διαπιστώνουν, πως η ελληνικότητά τους καθώς και η ελληνική τους ταυτότητα αμφισβητούνται από την κοινωνία. Επιπλέον, η ελλαδική κοινωνία, η οποία αποτελείται πια από Έλληνες και Πόντιους τους αποκαλούν απαξιωτικά Ρωσοπόντιους και με αυτόν τον τρόπο αντανάκλαται η προβληματική αποδοχή τους καθώς και η αφομοίωση από αυτόν από την ελλαδική κοινωνία. Ταυτόχρονα, η Ελληνοπόντιοι, οι οποίοι κατέφθασαν στο Ελληνικό κράτος από την πρώην Σοβιετική Ένωση, δεν δέχονται τον χαρακτηρισμό «Ρωσοπόντιος», με τον οποίο

¹¹³ Κυρίδης, Α. (2005). «"Εμείς" και οι "Άλλοι": διαδικασίες μετεξέλιξης της ποντιακής ταυτότητας στο τέλος του 20ού αιώνα», στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ.) *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ. 162)

τους χαρακτήριζε η ελληνική κοινωνία, μιας και τον θεωρούν άδικο και προσβλητικό για την ελληνική τους ταυτότητα. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο προσπαθούν συνεχώς και με κάθε τρόπο να υπενθυμίζουν την Ελληνική τους καταγωγή με τον όρο «Τραντέλλενας».¹¹⁴

iii) «Επεισόδια προκλήθηκαν σε Γιαννιτσά και στη εθνική οδό Θεσσαλονίκης – Σερρών στο ύψος των διοδίων, στο ύψος του Στρυμονικού, όταν ομάδες ατόμων που δήλωναν κάτοικοι, επιχειρήσαν να παρεμποδίσουν λεωφορεία με 150 πρόσφυγες να φτάσουν στους προορισμούς τους, σε ξενοδοχεία των περιοχών, όπου και επρόκειτο να φιλοξενηθούν»

Η Τρίτη και τελευταία είδηση, αφορά τις προσφυγικές ροές προς το Ελληνικό κράτος από τη Συρία και τη Μ. Ανατολή κατά τα έτη 2015 - 2020. Η συγκεκριμένη είδηση αναφέρεται σε περιστατικό που συνέβη το 2020.

Σύμφωνα με το παραπάνω γράφημα, διαπιστώνουμε πως το ποσοστό των φοιτητών του δείγματος, το οποίο συμφωνεί «καθόλου» και «λίγο» με τη συγκεκριμένη ερώτηση, αγγίζει το 53% (δηλ. 34 και 6 φοιτητές αντίστοιχα). Επιπλέον, 24 φοιτητές εκ των 75 (32%) συμφώνησαν «αρκετά». Ακόμη, το 12% των συμμετεχόντων στην έρευνα υποστήριξε πως συμφωνεί «πολύ» και «πάρα πολύ» (δηλ. 5 και 4 φοιτητές αντίστοιχα). Τέλος, μόλις δύο φοιτητές του δείγματος δεν απάντησαν στη συγκεκριμένη ερώτηση.

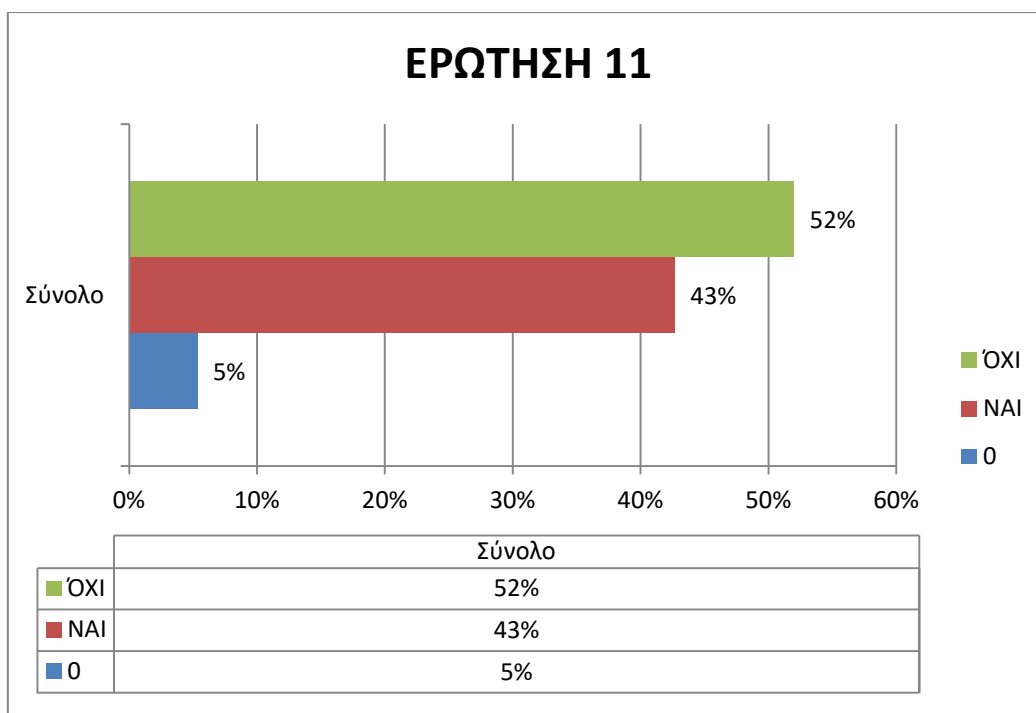
Σύμφωνα, λοιπόν, συνολικά με τα αποτελέσματα της δέκατης ερώτησης μπορούμε εύλογα να καταλήξουμε στο συμπέρασμα, πως η πλειοψηφία του δείγματος

¹¹⁴ Κυρίδης, Α. (2005). «"Εμείς" και οι "Άλλοι": διαδικασίες μετεξέλιξης της ποντιακής ταυτότητας στο τέλος του 20ού αιώνα», στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ.) *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ. 164).

πρόσκειται θετικά απέναντι στο προσφυγικό ζήτημα και στις τρεις χρονικές περιόδους, άλλοτε με μικρότερο και άλλοτε με μεγαλύτερο. Ωστόσο, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε και τους φοιτητές, οι οποίοι έχουν την αντίθετη άποψη από την πλειοψηφία. Άλλωστε, κάθε σύγχρονο κοινωνικό σύνολο χαρακτηρίζεται από ετερότητα και ανομοιομορφία απόψεων, στάσεων, αξιών και αντιλήψεων (πλουραλισμός).

Ερώτηση ενδέκατη: «Πιστεύετε πως οι ομοφυλόφιλοι σήμερα αποτελούν ετερότητα;»

Στόχος της συγκεκριμένης ερώτησης είναι να ανακαλύψει τις απόψεις των υποψήφιων εκπαιδευτικών σχετικά με την ομοφυλοφιλία στις μέρες μας. Συγκεκριμένα, οι φοιτητές απάντησαν:

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα και γράφημα διαπιστώνουμε, πως συνολικά 39 φοιτητές από τους 75 συμμετέχοντες, υποστήριξαν πως οι ομοφυλόφιλοι αποτελούν ετερότητα στη σύγχρονη κοινωνία, ενώ 32 φοιτητές με ποσοστό 43%, υποστήριξαν το αντίθετο, ότι δηλαδή οι ομοφυλόφιλοι στις μέρες μας δεν αποτελούν ετερότητα. Τέλος, 4 φοιτητές εκ των 75 με ποσοστό μόλις 5% δεν απάντησε καθόλου στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Επιπλέον, η συγκεκριμένη ερώτηση είχε και δεύτερο σκέλος, αυτό της επεξήγησης. Χαρακτηριστικά, οι φοιτητές στο συγκεκριμένο υποερώτημα δήλωσαν:

- «ΟΙ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΙ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΤΟ ΚΑΤΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΓΙΑΤΙ Η ΙΔΙΑ ΤΟΥΣ Η ΦΥΣΗ ΕΙΝΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΑΠΟ ΤΟ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΟ ΧΩΡΙΣ ΑΥΤΟ ΝΑ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΚΑΤΙ ΚΑΚΟ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΦΥΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΥΠΟΛΟΙΠΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)

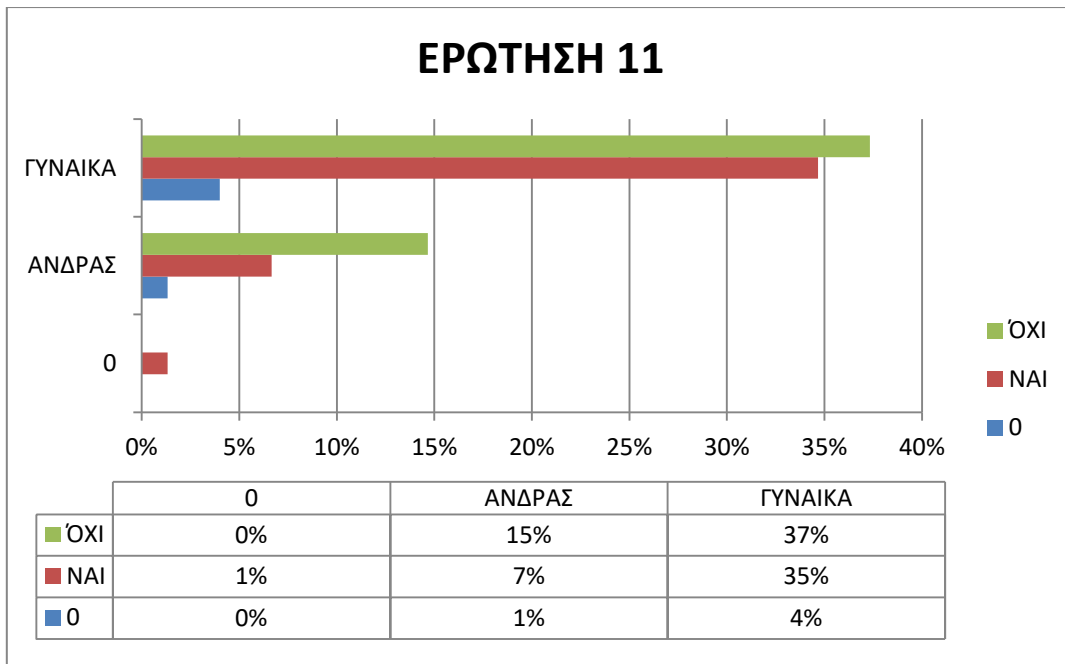
- «ΑΠΟ ΤΗ ΦΥΣΗ ΜΑΣ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΙ ΌΛΑ ΤΑ ΟΝΤΑ ΕΙΝΑΙ ΦΤΙΑΓΜΕΝΟΙ ΝΑ ΖΕΥΓΑΡΩΝΟΥΝ ΤΑ ΑΡΣΕΝΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΘΗΛΥΚΑ. ΔΕΝ ΜΕ ΕΝΟΧΛΕΙ, ΑΛΛΑ ΕΙΝΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΙ ΑΠΌ ΕΜΕΝΑ. ΔΕΝ ΔΕΧΟΜΑΙ ΌΤΙ ΕΙΝΑΙ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΟ» (Γυναίκα, 26 – 35 ετών)
- «Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΕΙΝΑΙ ΑΚΟΜΑ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΗ. ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΕΤΟΙΜΗ ΓΙΑ ΚΑΤΙ ΤΕΤΟΙΟ» (Χωρίς φύλλο, 36 – 51)
- «ΕΙΝΑΙ ΑΠΌ ΤΗ ΦΥΣΗ ΤΟΥΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΙ ΑΠΌ ΤΗ ΣΤΙΓΜΗ ΠΟΥ ΑΡΕΣΚΟΝΤΑΙ ΣΕ ΚΑΤΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΟΥΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ, ΩΣ ΚΑΤΙ ΞΕΧΩΡΙΣΤΟ» (Άνδρας, 18 – 25)
- «ΠΛΕΟΝ ΕΧΟΥΝ ΑΡΧΙΣΕΙ ΝΑ ΑΠΟΚΤΟΥΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ΌΣΤΕ ΝΑ ΥΙΟΘΕΤΟΥΝ ΠΑΙΔΙΑ, ΝΑ ΠΑΝΤΡΕΥΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΑΥΤΟ ΕΙΝΑΙ ΛΥΠΗΡΟ» (Γυναίκα, 18 – 25)
- «ΕΙΜΑΣΤΕ ΟΛΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΟΛΟΙ ΙΣΟΙ» (Άνδρας, 18 – 25)
- «ΔΕΝ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΕΝ ΘΑ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΝΤΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ, ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΣΕ ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΥ ΥΠΟΤΙΘΕΤΑΙ ΌΤΙ ΣΥΝΕΧΩΣ ΕΞΕΛΙΣΣΕΤΑΙ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «Η ΑΓΑΠΗ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΟΥΤΕ ΣΥΝΟΡΑ ΑΛΛΑ ΟΥΤΕ ΚΑΙ ΦΥΛΟ, ΑΠΛΑ ΧΑΡΙΖΕΤΑΙ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)

Στο συγκεκριμένο υποερώτημα απάντησε το 64% του δείγματος, ενώ το υπόλοιπο 36% όχι.

Στις απαντήσεις του δείγματος στο συγκεκριμένο υποερώτημα διακρίνουμε ένα γενικότερο αίσθημα αρνητισμού απέναντι στην ομοφυλοφιλία, μιας και τη θεωρούν «ανωμαλία», όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ένας φοιτητής, διότι επιδίδονται σε κάτι εξ ορισμού διαφορετικό από την πλειοψηφία του πληθυσμού στα ευρύτερα πλαίσια ενός κοινωνικού συνόλου ή έστω μιας συλλογικότητας γενικότερα.

Ωστόσο, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε και την αντίθετη άποψη, η οποία αποπνέει αισιοδοξία και υποστηρίζει πως «η αγάπη δεν έχει φύλο, απλά χαρίζεται». Τονίζει πως όλοι οι άνθρωποι, πρέπει να έχουμε ίσα δικαιώματα, ανεξαρτήτως σεξουαλικής ταυτότητας και πως, η κοινωνία οφείλει να μεταλλάσσεται και να προσαρμόζεται στις επιταγές της σύγχρονης καθημερινότητας, διότι τα κοινωνικά πρότυπα και οι κοινωνικές νόρμες αλλάζουν συνεχώς.

Παρακάτω παρατίθενται οι απαντήσεις των φοιτητών στη συγκεκριμένη ερώτηση σε συνάρτηση με το φύλο τους.

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα ο συνολικός αριθμός του δείγματος, που απάντησε στη συγκεκριμένη ερώτηση αποτελείται από 76% γυναίκες, 23% άνδρες καθώς και 1% που δεν ανήκει σε κανένα φύλο.

Παρατηρούμε, λοιπόν, πως από το 76% των γυναικών, το 37% δήλωσε πως οι ομοφυλόφιλοι σήμερα δεν αποτελούν ετερότητα στα πλαίσια της κοινωνίας, το 35% δήλωσε, πως αποτελούν, ενώ εκ των οποίων το 4% δεν απάντησε στην ερώτηση.

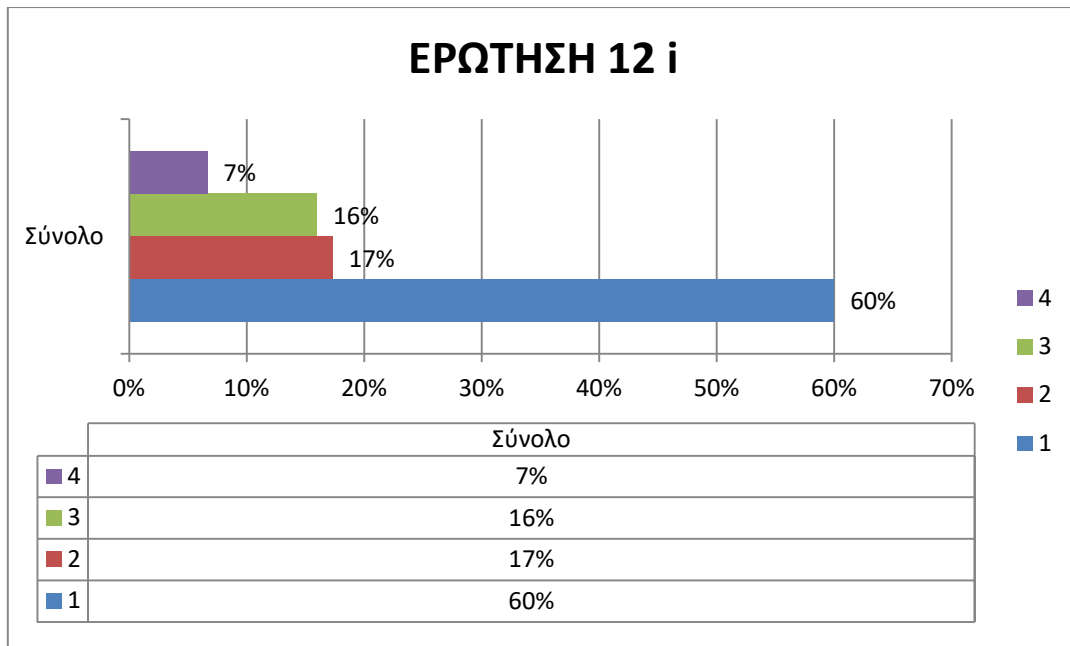
Αναφορικά με τον ανδρικό πληθυσμό των συμμετεχόντων στη συγκεκριμένη έρευνα, το 15% υποστήριξε πως οι ομοφυλόφιλοι, πως οι ομοφυλόφιλοι δεν αποτελούν ετερότητα στη σύγχρονη κοινωνία, το 7% υποστήριξε ακριβώς το αντίθετο, ενώ μόλις το 1% των ανδρών δεν απάντησε στην ερώτηση.

Τέλος, το 1%, το οποίο δεν δήλωσε φύλο, υποστήριξε πως οι ομοφυλόφιλοι αποτελούν ετερότητα σήμερα στην ελληνική κοινωνία.

Ερώτηση δωδέκατη: Κατά πόσο σας βρίσκουν σύμφωνους οι παρακάτω απόψεις, νομοθεσίες και γεγονότα;

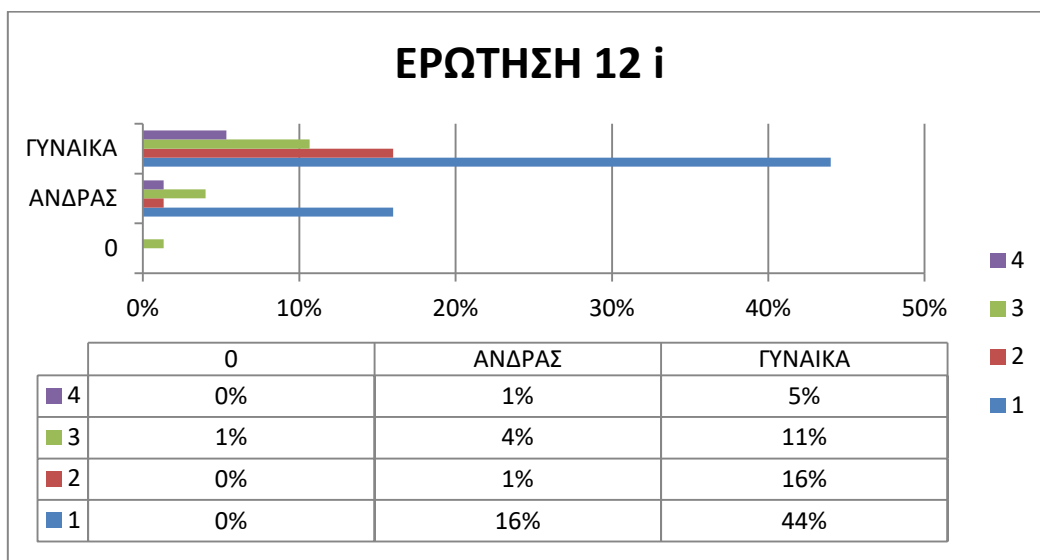
Στόχος της συγκεκριμένης ερώτησης είναι να ανακαλύψει τις απόψεις των υποψήφιων εκπαιδευτικών σχετικά με την ομοφυλοφιλία στο παρελθόν και στο παρόν.

i) «Το 1935 στην παράγραφο 175 του νόμου, που θεσπίστηκε το 1871 από τον κώδικα πρόληψης του εγκλήματος υπό το Ράιχ, η ομοφυλοφιλία θεωρήθηκε έγκλημα. Οποιαδήποτε σεξουαλική σχέση αναπτυσσόταν μεταξύ δύο αντρών θεωρήθηκε μη επιτρεπτή για τη διατήρηση της δημόσιας ηθικής».

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα και γράφημα, μπορούμε με ευκολία να εξάγουμε ένα συμπέρασμα σχετικά με τη στάση των φοιτητών αναφορικά με την αντιμετώπιση της ομοφυλοφιλίας στη ναζιστική Γερμανία την περίοδο 1933-1945. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε πως η πλειοψηφία του πληθυσμού, δηλαδή 45 φοιτητές από τους 75 με ποσοστό 60%, δήλωσαν, πως δεν συμφωνούν «καθόλου» με την προκειμένη νομοθεσία. Επιπλέον, 13 φοιτητές εκ των 75 με ποσοστό 17% υποστήριξαν, πως συμφωνούν «λίγο», ενώ 12 φοιτητές με ποσοστό 16% συμφώνησαν «αρκετά» με την προκειμένη ναζιστική νομοθεσία. Ακόμη, 5 ήταν εκείνοι οι φοιτητές με ποσοστό 7%, οι οποίοι υποστήριξαν πως συμφωνούν «πολύ». Τέλος, όπως διαφαίνεται και στον πίνακα άλλωστε, κανένας φοιτητής δεν δήλωσε πως συμφωνεί «πέρα πολύ» με τη συγκεκριμένη πρόταση.

Παρακάτω, παρατίθενται οι απαντήσεις των φοιτητών στη συγκεκριμένη ερώτηση σε συνάρτηση με το φύλο τους.

Βάσει του παραπάνω πίνακα τη συγκεκριμένη ερώτηση απάντησαν όλοι οι φοιτητές του δείγματος.

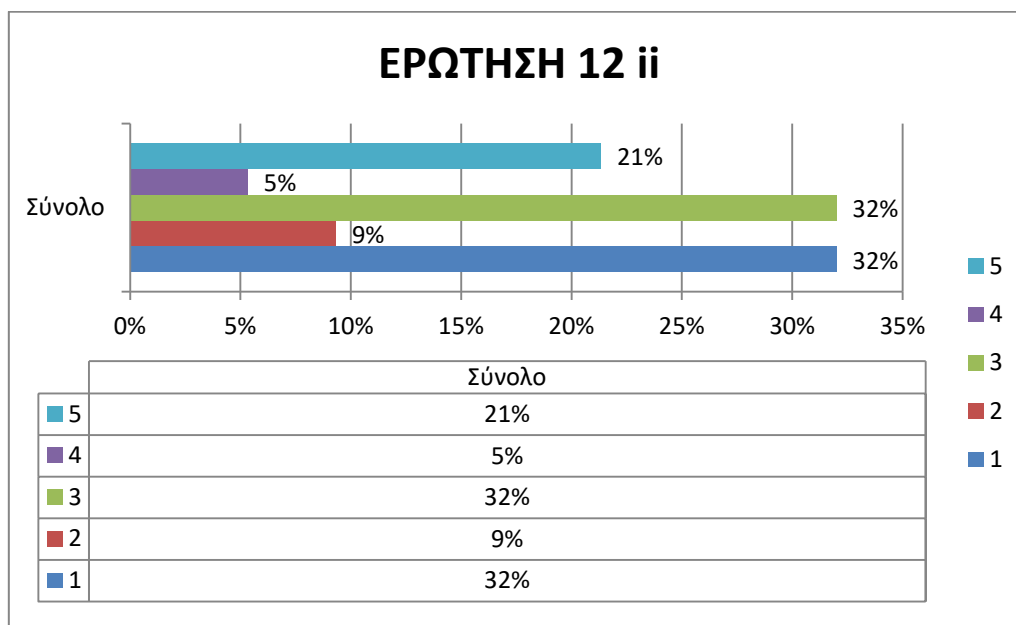
Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, παρατηρούμε πως από τις 57 συνολικά γυναίκες οι 45 (77%) συμφώνησαν «καθόλου» και «λίγο» με τη συγκεκριμένη πρόταση. Ακόμη, διακρίνουμε πως οι 8 γυναίκες του δείγματος των φοιτητών (11%) υποστήριξαν πως συμφωνούν «αρκετά», ενώ οι φοιτήτριες, οι οποίες συμφώνησαν «πολύ» ήταν συνολικά 4 με ποσοστό 5%.

Ακόμη, παρατηρούμε πως από τους 17 συνολικά άνδρες φοιτητές του δείγματος, οι 13 (17%) δήλωσαν πως συμφωνούν «καθόλου» και «λίγο», ενώ οι υπόλοιποι 4 φοιτητές (5%) υποστήριξαν πως συμφωνούν «αρκετά» και «πολύ».

Τέλος, το 1%, το οποίο δήλωσε, πως δεν ανήκει σε κανένα από τα δύο φύλα, υποστήριξε, πως συμφωνεί «αρκετά».

Αξίζει σε αυτό το σημείο, να τονίσουμε πως κανένας φοιτητής και σε καμία από τις τρεις περιπτώσεις δεν υποστήριξε, πως συμφωνεί «πάρα πολύ» με τη ναζιστική νομοθεσία του 1935 σχετικά με τους ομοφυλόφιλους.

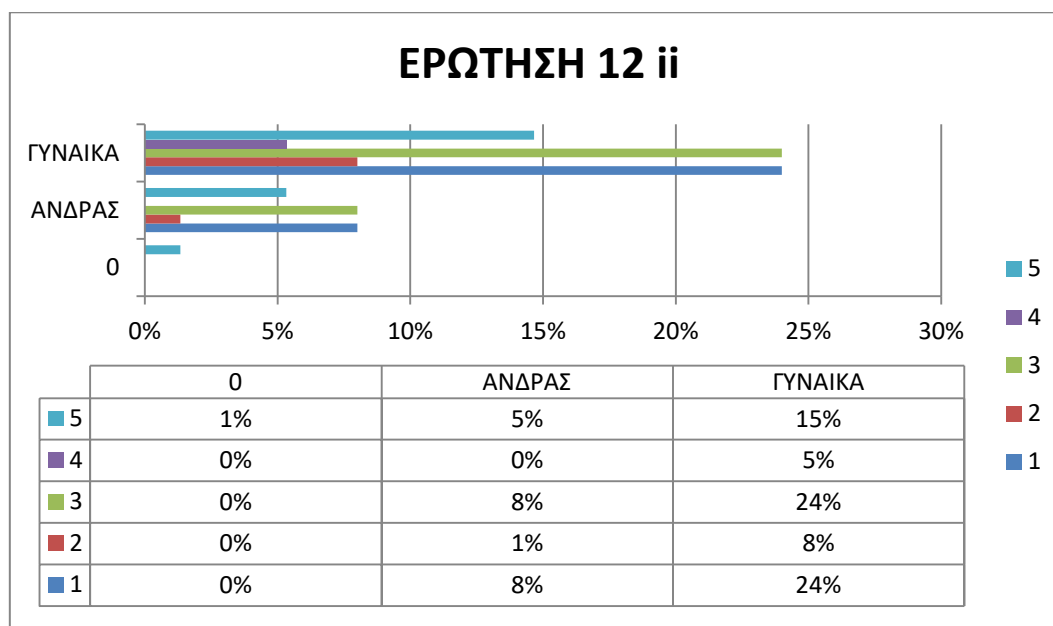
ii) «Η Βουλή (2019) απέρριψε την αναθεώρηση του Άρθρου 5, παράγραφος 2, για την απαγόρευση διακρίσεων βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας και χαρακτηριστικών φύλων».

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, 31 φοιτητές από τους συνολικά 75 του δείγματος (32% και 9% αντίστοιχα) δήλωσαν πως συμφωνούν «καθόλου» και «λίγο» με τη συγκεκριμένη ενέργεια της ελληνικής Βουλής κατά το έτος 2019. Ακόμη, διακρίνουμε πως 24 φοιτητές (32%) εκ των 75 υποστήριξαν πως συμφωνούν «αρκετά» με την παραπάνω πρόταση. Τέλος, 20 φοιτητές του συνολικού πληθυσμού συμφώνησαν «πολύ» και «πάρα πολύ» (5% και 21% αντίστοιχα).

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, μια ομοφοβική στάση μιας μερίδας φοιτητών, η οποία διαφάνηκε κεκαλυμμένα στην ενδέκατη ερώτηση καθώς και στο πρώτο υποερώτημα της δωδέκατης ερώτησης.

Ακολουθεί ο πίνακας με τις απαντήσεις των φοιτητών σε συνάρτηση με το φύλο τους.

Βάσει του παραπάνω πίνακα τη συγκεκριμένη ερώτηση απάντησαν όλοι οι φοιτητές, οι οποίοι συμμετείχαν στη συγκεκριμένη έρευνα.

Συγκεκριμένα σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, παρατηρούμε πως από τις 57 γυναίκες που συμμετείχαν στη συγκεκριμένη έρευνα, οι 24 (32%) δήλωσαν πως συμφωνούν «καθόλου» και «λίγο» με την απόρριψη της αναθεώρησης του Άρθρου 5, παράγραφος 2. Ακόμη, παρατηρούμε πως 18 φοιτήτριες του δείγματος (24%) συμφώνησαν «αρκετά» με τη συγκεκριμένη πρόταση. Τέλος, 15 φοιτήτριες εκ των 57 (20%) συμφώνησαν «πολύ» και «πάρα πολύ» με την άρνηση της αναθεώρησης της παραγράφου 2 του Άρθρου 5 του Συντάγματος, σύμφωνα με τη οποία απαγορεύονται οι διακρίσεις βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού.

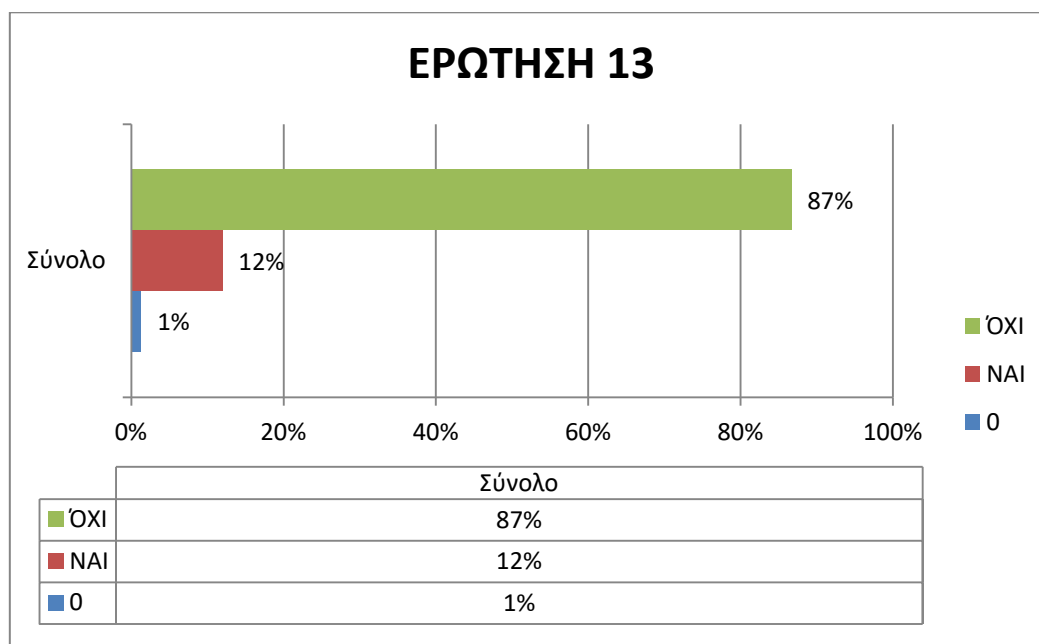
Ακόμη, αναφορικά με τους άνδρες που συμμετείχαν στη συγκεκριμένη έρευνα, παρατηρούμε πως 7 από τους συνολικά 17 (9%) συμφώνησαν «καθόλου» και «λίγο» με την άρνηση της απαγόρευσης των διακρίσεων βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού από μέρος της ελληνικής Βουλής το 2019. Επιπλέον, 6 άνδρες του δείγματος με ποσοστό 8% συμφώνησαν «αρκετά» με την παραπάνω πρόταση. Τέλος, 4 άνδρες του δείγματος με ποσοστό 5% τάχθηκαν «πάρα πολύ» υπέρ της συγκεκριμένης ενέργειας της ελληνικής Βουλής, ενώ αξίζει να σημειώσουμε πως κανένας άνδρας φοιτητής του δείγματος δεν φαίνεται να συμφωνεί «πολύ» με την προκειμένη πρόταση.

Τέλος, το 1%, το οποίο δεν δήλωσε φύλο, υποστήριξε, πως συμφωνεί «πάρα πολύ».

Ερώτηση δέκατη τρίτη: «Πιστεύετε πως ορισμένες κοινωνικές ομάδες δεν θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους υπόλοιπους πολίτες στην ελληνική κοινωνία;»

Η συγκεκριμένη ερώτηση στοχεύει στη διερεύνηση των αντιλήψεων του δείγματος σχετικά με το ποίες κατά την άποψή τους κοινωνικές ομάδες, δεν θα πρέπει να

έχουν τα ίδια δικαιώματα με τις κοινωνικές ομάδες και συλλογικότητες, που συνιστούν την πλειοψηφία του κοινωνικού σώματος.

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα και γράφημα παρατηρούμε πως η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος με ποσοστό 87% (συν. 65 φοιτητές) υποστήριξαν πως χρήζουν ίσης μεταχείρισης και από το κοινωνικό σύνολο συνεπώς ίδια δικαιώματα με τις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες, ενώ 9 φοιτητές με ποσοστό 12%, υποστήριξαν ακριβώς το αντίθετο ότι, δηλαδή, ορισμένες κοινωνικές ομάδες δεν θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους υπόλοιπους πολίτες στα πλαίσια πάντα της ελληνικής κοινωνίας.

Τέλος, 1 φοιτητής με ποσοστό 1% δεν απάντησε στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Επιπλέον, η συγκεκριμένη ερώτηση είχε και δεύτερο σκέλος, αυτό της επεξήγησης. Χαρακτηριστικά, οι φοιτητές στο συγκεκριμένο υποερώτημα δήλωσαν, πως οι κοινωνικές ομάδες, οι οποίες δεν χρήζουν κατά την άποψή τους ίσης αντιμετώπισης είναι οι παρακάτω:

- «ΟΜΑΔΕΣ ΌΠΩΣ ΤΩΝ ΡΟΜΑ, Ή ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ ΟΜΑΔΕΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΠΙΦΕΡΟΥΝ ΚΕΡΔΟΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΙ, ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΤΑ ΣΤΗΡΙΞΟΥΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚ ΦΥΣΕΩΣ (Π.Χ. ΥΙΟΘΕΣΙΑ ΠΑΙΔΙΟΥ ΑΠΟ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΥΣ)» (Γυναίκα, 26 – 35 ετών)
- «ΟΠΟΙΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΔΕΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΡΑΠΤΟΥΣ ΚΑΙ ΑΓΡΑΦΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ» (Γυναίκα, 36 – 51 ετών)
- «ΟΙ ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΟΛΕΣ» (Ανδρας, 18 – 25 ετών)
- «ΣΑΦΩΣ ΚΑΙ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΨΗΦΟΥ, ΔΙΟΤΙ ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΟΥΝ ΤΟΣΟ ΚΑΛΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ» (Ανδρας, 18 – 25 ετών)
- «ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΟΣΟΙ ΔΕΝ ΕΪΝΑΙ ΕΛΛΗΝΕΣ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)

Το συγκεκριμένο υποερώτημα προσεγγίζει το 12% του πληθυσμού της έρευνας, το οποίο υποστήριξε πως ορισμένες κοινωνικές δεν θα πρέπει να έχουν ίδια δικαιώματα με τους υπόλοιπους πολίτες στα πλαίσια της ελληνικής κοινωνίας.

Παρατηρούμε, λοιπόν, πως οι απαντήσεις που δόθηκαν εστιάζουν στην κοινωνική και πολιτισμική ετερότητα σε μια κοινωνία και συγκεκριμένα στις κοινωνικές ομάδες, οι οποίες εξετάζονται στο συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο.

Αρχικά, εντύπωση προκαλεί η άποψη η οποία υποστηρίζει πως όσες ομάδες δεν επιφέρουν κέρδος στην κοινωνία δεν θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους «κερδοφόρους» πολίτες – τους νόμιμους και αποδοτικούς δηλαδή, πολίτες, οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να εργάζονται και να πληρώνουν φόρους στο ελληνικό κράτος - μια άποψη στην οποία βασίστηκε και η ναζιστική ιδεολογία την περίοδο 1933-1945, μιας και ο Χίτλερ τη συγκεκριμένη περίοδο έχοντας πλέον αναδυθεί στην εξουσία, στόχευε στην εξόντωση όσων δεν επέφεραν αφενός κέρδος στην κοινωνία (ΑΜΕΑ) και αφετέρου όσων χαρακτηρίζονταν ανίκανοι και τη συνέχιση και διαιώνιση του γερμανικού φύλου στα πλαίσια ενός παγερμανικού κράτος, καθώς και όσων δεν εξυπηρετούσαν τα πολιτικά του συμφέροντα.

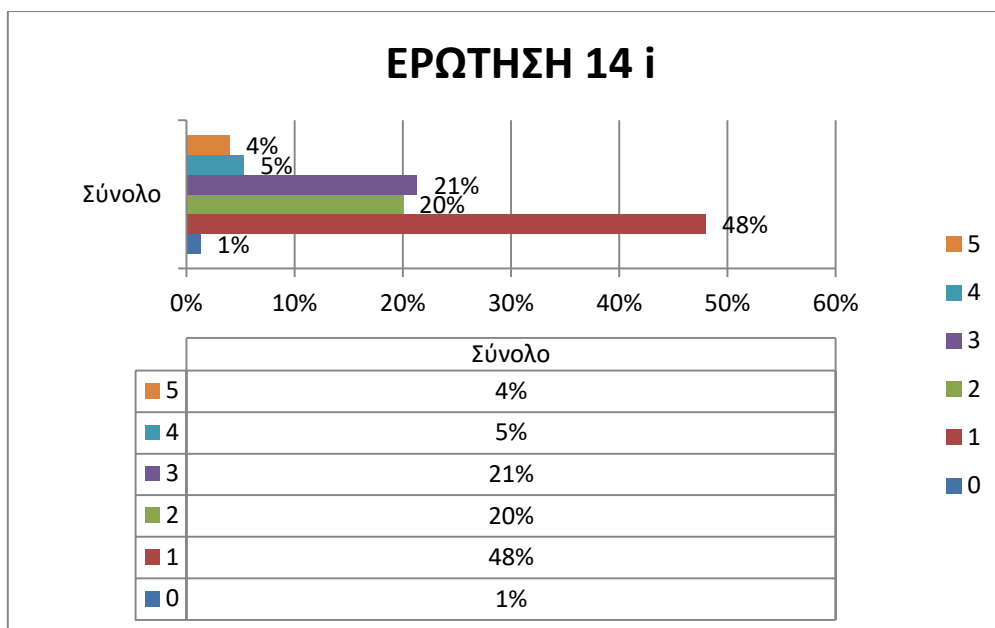
Ακόμη, σε μερικές απαντήσεις τονίζεται πως όσοι φέρουν διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο από το ελληνικό, δεν χρήζουν ίσης μεταχείρισης, μιας και δεν θα έχουν ίσα δικαιώματα με τους υπόλοιπους πολίτες

Τέλος, διαπιστώνεται και η άποψη πως οι ομοφυλόφιλοι, δεν θα πρέπει να έχουν ίδια δικαιώματα με τους υπόλοιπους έλληνες πολίτες στα πλαίσια της κοινωνίας και συγκεκριμένα αναφορικά με το ζήτημα της υιοθεσίας παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια.

Ερώτηση δέκατη τέταρτη: «Κατά πόσο σας βρίσκουν σύμφωνους οι παρακάτω απόψεις, νομοθεσίες και γεγονότα;»

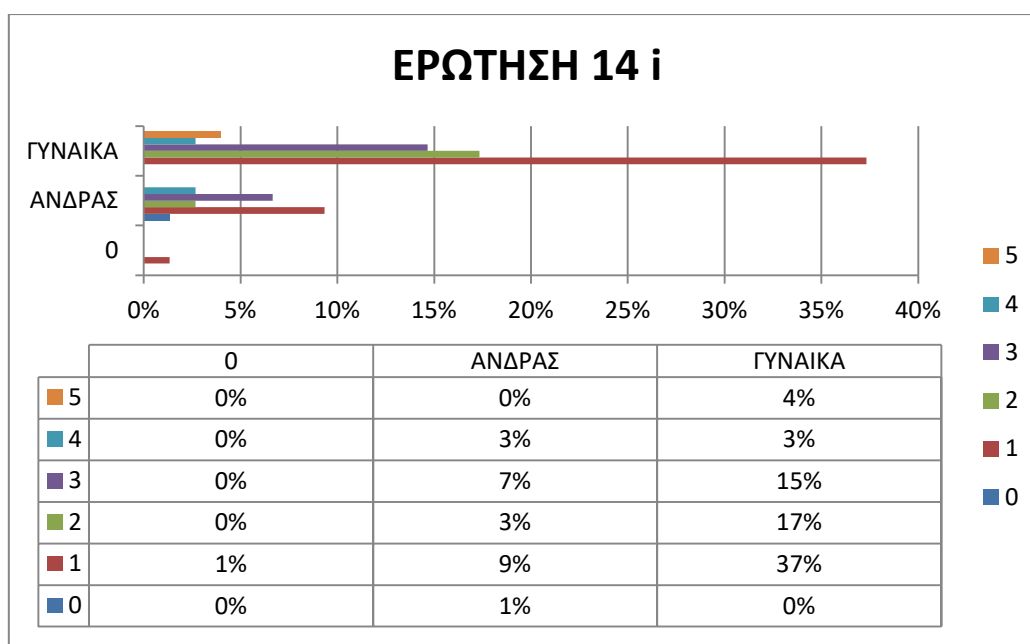
Στόχος της συγκεκριμένης ερώτησης είναι να ανακαλύψει τις απόψεις των υποψήφιων εκπαιδευτικών σχετικά με την αντιμετώπιση των ατόμων με αναπηρία από την κοινωνία και την πολιτεία κατά την χρονική περίοδο 1930-1945 (άνοδος του ναζιστικού καθεστώτος) καθώς και στις μέρες μας.

i) *«Θεσπίστηκε νόμος για τη στείρωση των διανοητικά αρρώστων στην Πρωσική Κυβέρνηση στα τέλη του 1932. Σύμφωνα με τη ρήτρα 12 του νόμου για την πρόληψη των απογόνων με κληρονομικές ασθένειες, την οποία υπαγόρευσε ο εθνικοσοσιαλισμός στις 14 Ιουλίου 1933, ο νόμος από εθελοντική αρχή αντικαταστάθηκε σε εξαναγκασμό»*

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα και το γράφημα παρατηρούμε πως 36 φοιτητές από τους 75 με ποσοστό 48% υποστήριξαν πως δεν συμφωνούν «καθόλου» με τον συγκεκριμένο νόμο, ενώ το 21% του δείγματος (συν. 16 φοιτητές) υποστήριξε, πως συμφωνεί «αρκετά». Ακόμη, 15 φοιτητές με ποσοστό 20% δήλωσαν ότι συμφωνούν «λίγο» με την παραπάνω νομοθεσία, σχετικά με τη στείρωση των διανοητικά αρρώστων στην Πρωσία. Επιπλέον, αυτοί που δήλωσαν πως συμφωνούν «πολύ» με τη συγκεκριμένη πρόταση αποτελούν το 5% του δείγματος, ενώ με διαφορά μόλις 1% και ποσοστό 4% συνολικά μια μερίδα φοιτητών δήλωσε πως συμφωνεί «πάρα πολύ» με τη στείρωση των ΑΜΕΑ ατόμων κατά την προκειμένη περίοδο. Τέλος το 1% του πληθυσμού (συν. 1 φοιτητής) δεν απάντησε καθόλου στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Παρακάτω παρατίθενται οι απόψεις του δείγματος σε συνάρτηση με το φύλο τους.

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα ο συνολικός αριθμός του δείγματος, που απάντησε τη συγκεκριμένη ερώτηση αποτελείται από 57 γυναίκες (76%), 17 άνδρες (23%) καθώς και ένα φοιτητή, ο οποίος δήλωσε πως δεν ανήκει σε κανένα από τα δύο φύλα (1%).

Παρατηρούμε, λοιπόν, πως από το 57 γυναίκες του συνολικού πληθυσμού της έρευνας οι 28 (37%) δήλωσαν πως δεν συμφωνούν «καθόλου» με την απόφαση για στείρωση των διανοητικά αρρώστων στην Πρωσία κατά το έτος 1932, ενώ το 17% υποστήριξε, πως συμφωνεί «λίγο». Ακόμη, διαπιστώνουμε πως 13 (15%) φοιτήτριες του γυναικείου δείγματος δήλωσαν πως συμφωνούν με την παραπάνω πρόταση «αρκετά». Ακόμη, εκ των 57 γυναικών του πληθυσμού της έρευνας, οι 3 με ποσοστό 4% δήλωσαν ότι συμφωνούν «πάρα πολύ» με το συγκεκριμένο νομοθέτημα, ενώ μόλις 2 φοιτήτριες (3%) συμφώνησαν «πολύ». Τέλος, παρατηρούμε πως και οι 57 γυναίκες του συνολικού δείγματος (76%) απάντησαν στην προκειμένη ερώτηση.

Αναφορικά με τον ανδρικό πληθυσμό των φοιτητών του δείγματος, διαπιστώνουμε πως από το 17 άνδρες (23%) του ερευνητικού δείγματος οι 7 (9%) δεν συμφώνησαν «καθόλου» με την προκειμένη πρόταση, ενώ 5 φοιτητές και με διαφορά μόλις 2% και ποσοστό 7% μια μερίδα του ανδρικού πληθυσμού δήλωσε πως συμφωνεί «αρκετά».

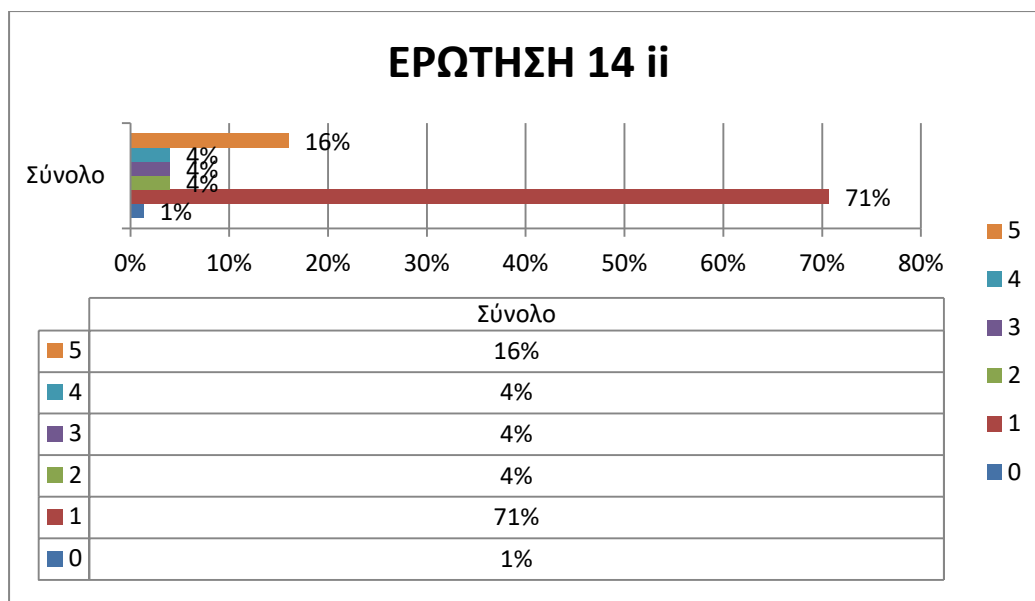
Επιπλέον, 4 άνδρες του δείγματος με ποσοστό 6% δήλωσαν πως συμφωνούν «λίγο» και «πολύ» αντίστοιχα με την προκειμένη πρόταση.

Ακόμη, μόλις το 1% του ανδρικού πληθυσμού δεν απάντησε στο συγκεκριμένο υποερώτημα.

Τέλος, ένας φοιτητής (1%), ο οποίος δήλωσε, πως δεν ανήκει σε κανένα από τα δύο φύλα, υποστήριξε, πως δεν συμφωνεί «καθόλου»

Συμπερασματικά, διαπιστώνουμε πως και στις τρεις περιπτώσεις η πλειοψηφία του δείγματος δήλωσε πως δεν συμφωνεί «καθόλου» με τη συγκεκριμένη ναζιστική ιδεολογία, η οποία εκ θεμελίων είναι βασισμένη στη ρατσιστική ιδεολογία του εθνικοσοσιαλισμού.

ii) «Ο σύλλογος ιδιωτικών σχολείων (Σ.Ι.Σ) αρνήθηκε την προτεινόμενη από το Υπουργείο απαγόρευση άρνησης εγγραφής μαθητών με αναπηρία στα εκπαιδευτήρια τους το 2017»

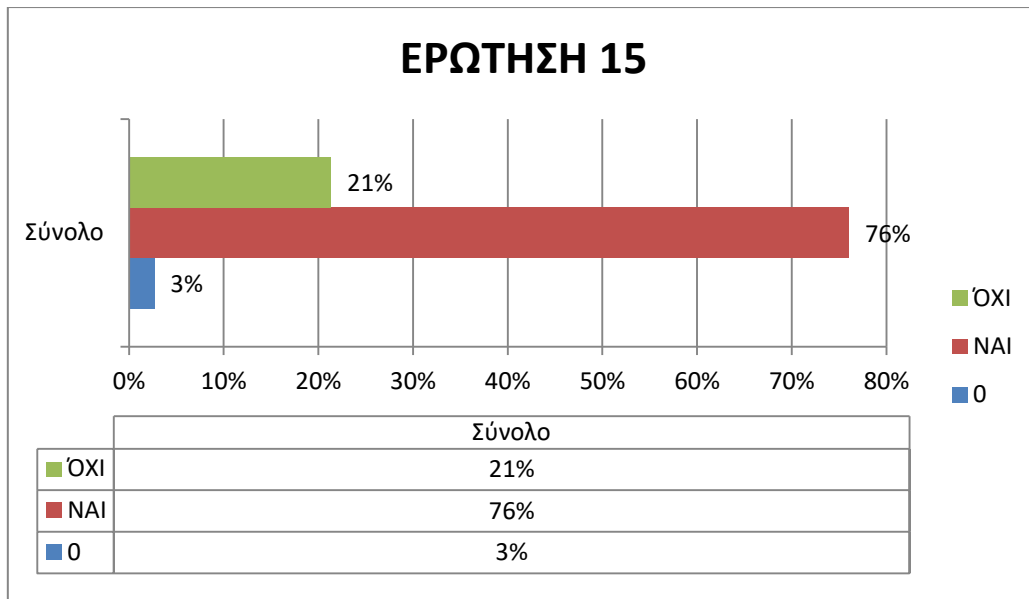
Παρατηρώντας τον παραπάνω πίνακα καθώς και το αντίστοιχο γράφημα διακρίνουμε πως η πλειοψηφία του δείγματος, δηλαδή 53 εκ των 75 φοιτητών με ποσοστό 71% δεν συμφώνησαν «καθόλου» με την απόφαση του Συλλόγου Ιδιωτικών Σχολείων να απορρίψει την προτεινόμενη από το Υπουργείο απαγόρευση της άρνησης εγγραφής των μαθητών με αναπηρία στα συγκεκριμένα σχολεία. Ακόμη, 12 φοιτητές (16%) υποστήριξαν ακριβώς το αντίθετο, ότι δηλαδή συμφωνούν «πάρα πολύ» με τη συγκεκριμένη άποψη. Επίσης, παρατηρούμε πως 3 φοιτητές (4%) υποστήριξαν ότι συμφωνούν «λίγο» με την παραπάνω άποψη, ενώ ταυτόχρονα βλέπουμε πως 6 φοιτητές με ποσοστό 8% δήλωσαν ότι συμφωνούν «αρκετά» και «πολύ» με την προκειμένη απόφαση του Σ.Ι.Σ.

Τέλος, 1 φοιτητής (1%) δεν απάντησε στο συγκεκριμένο υποερώτημα.

Συμπερασματικά, στη δέκατη τέταρτη ερώτηση συνολικά παρατηρούμε πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν αντίθετοι στις παραπάνω ρατσιστικές μορφές αντιμετώπισης της ετερότητας στο παρελθόν (άνοδος ναζιστικού καθεστώτος) καθώς και στο παρόν.

Ερώτηση δέκατη πέμπτη: «Πιστεύετε πως οι Ρομά σήμερα θα έπρεπε να έχουν ίσες ευκαιρίες ζωής σε σχέση με τους υπόλοιπους πολίτες της ελληνικής κοινωνίας;»

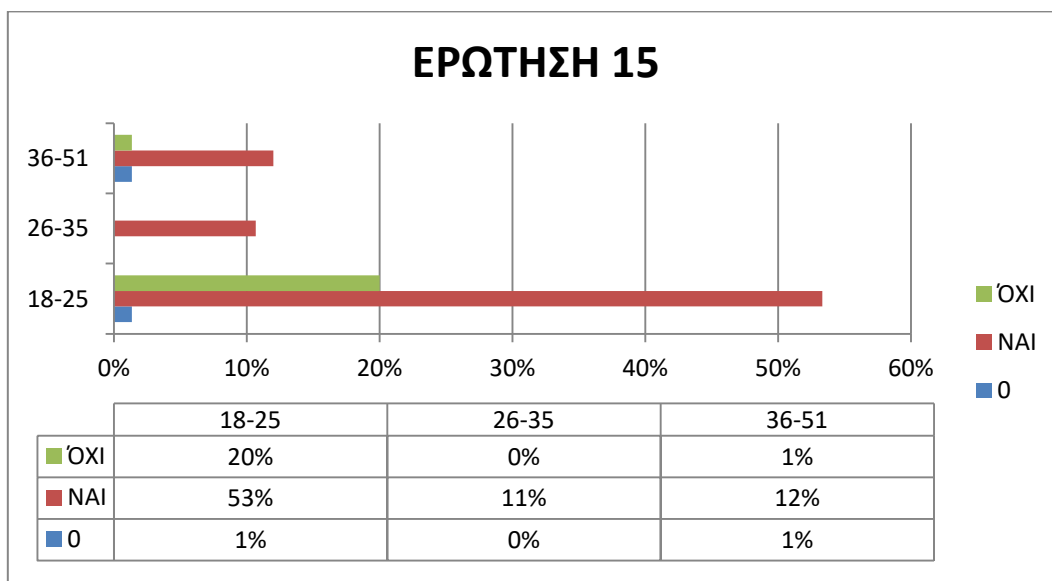
Η συγκεκριμένη ερώτηση στοχεύει στη διερεύνηση των απόψεων και αντιλήψεων των φοιτητών σχετικά με την πολιτισμική ετερότητα και συγκεκριμένα αναφορικά με τον Ρομά πληθυσμό της ελληνικής κοινωνίας.

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα η συγκεκριμένη ερώτηση απαντήθηκε συνολικά από το 97% των συμμετεχόντων στην έρευνα. Πιο συγκεκριμένα, το 76%, δηλαδή 57 φοιτητές υποστήριξαν πως οι Ρομά θα έπρεπε να έχουν ίσες ευκαιρίες ζωής σε σχέση με τους υπόλοιπους πολίτες της ελληνικής κοινωνίας. Αξίζει σε αυτό το σημείο να διευκρινίσουμε πως με τον όρο «ευκαιρίες ζωής» εννοούμε ευκαιρίες στον επαγγελματικό, οικονομικό, κοινωνικό τομέα.

Ενώ, το 21% και συγκεκριμένα 16 φοιτητές από τους 75 συνολικά, είχαν την αντίθετη άποψη, όπως παρατηρούμε, υποστηρίζοντας πως ο Ρομά πληθυσμός δεν θα έπρεπε να έχει ίσες ευκαιρίες σε σχέση με τα υπόλοιπα μέλη της ελληνικής κοινωνίας. Τέλος, το 3% δεν απάντησε στο ερώτημα.

Παρακάτω παρατίθενται οι απαντήσεις των φοιτητών ανάλογα με τις ηλικιακές τους ομάδες.

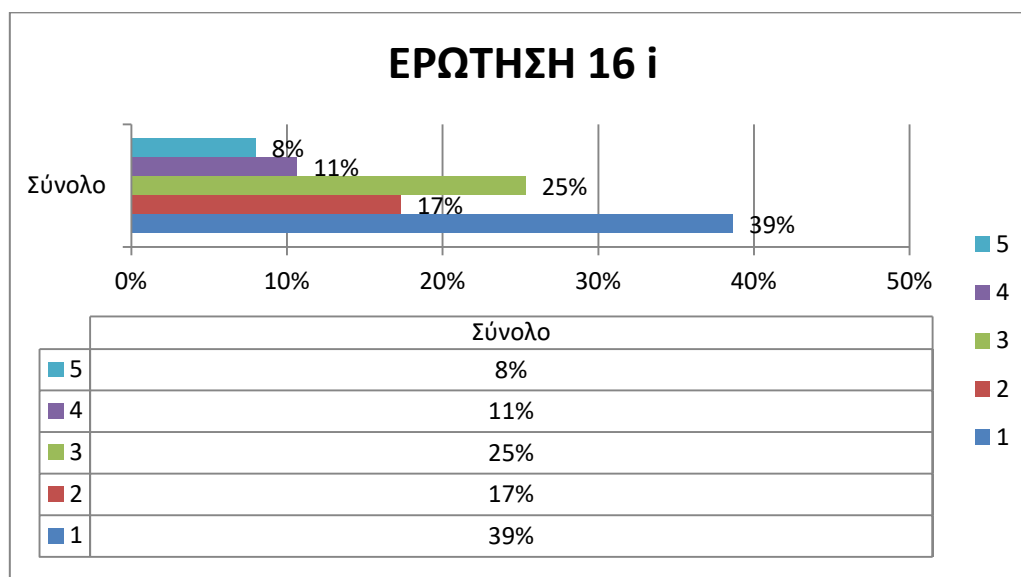
Όπως παρατηρούμε στον παραπάνω πίνακα και γράφημα και στις τρεις ηλικιακές ομάδες η πλειοψηφία απάντησε πως ο Ρομά πληθυσμός θα έπρεπε να έχει ίσες

ευκαιρίες ζωής με τους υπόλοιπους πολίτες της ελληνικής κοινωνίας. Ειδικότερα, στην ηλικιακή ομάδα 18-25 ετών με 53%, στην 36-51 ετών με 12% καθώς και στην 26-35 ετών με 11%. Ακόμη, το ακριβώς αντίθετο δήλωσε το 20% στην ηλικιακή ομάδα 18-25 ετών, το 1% στην ηλικιακή ομάδα 36-51 ετών, ενώ κανένας φοιτητής δεν είχε αυτήν την άποψη σε αυτή των 26-35 ετών.

Ερώτηση δέκατη έκτη: «Κατά πόσο σας βρίσκουν σύμφωνους οι παρακάτω απόψεις, νομοθεσίες και γεγονότα;»

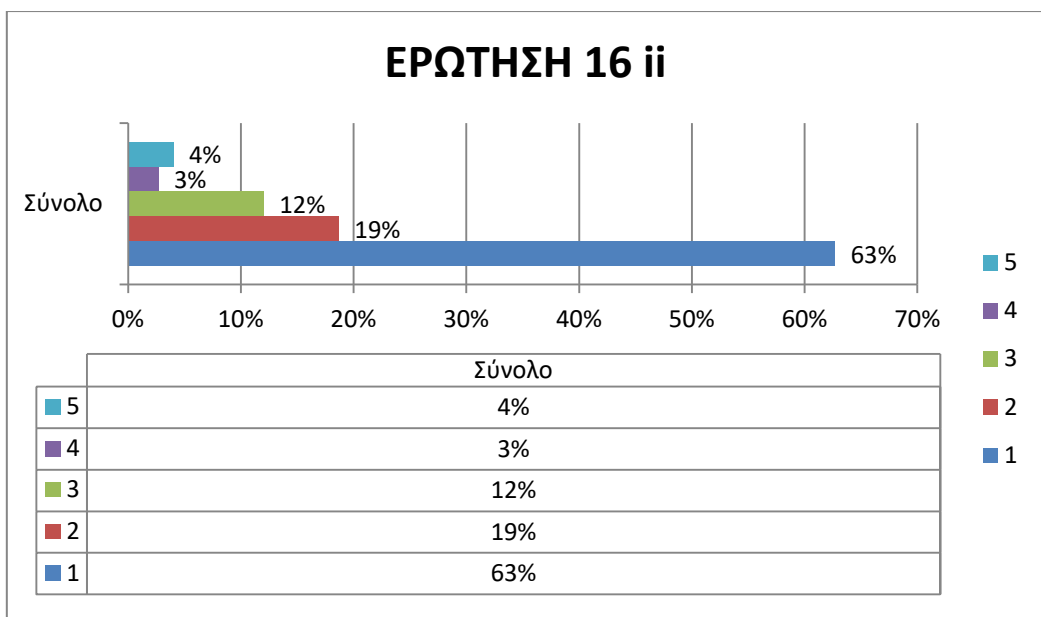
Στόχος της συγκεκριμένης ερώτησης είναι να ανακαλύψει τις απόψεις των υποψήφιων εκπαιδευτικών σχετικά με την αντιμετώπιση του Ρομά πληθυσμού από την κοινωνία και την πολιτεία κατά την χρονική περίοδο 1899-1911 καθώς και στις μέρες μας.

i) «Δημιουργήθηκαν νόμοι στη Βαυαρία το 1899 και η αστυνομία τους επέβαλλε το 1911, ώστε οι Ρομά να καταθέσουν τα δακτυλικά τους αποτυπώματα, αφού ήταν οι κατεξοχήν ύποπτοι σε κάθε έγκλημα.

Σύμφωνα με τον συγκεκριμένο πίνακα και γράφημα παρατηρούμε πως η πλειοψηφία του δείγματος, δηλαδή 29 φοιτητές με ποσοστό 39%, είναι αντίθετη με τη συγκεκριμένη νομοθεσία του 1911 αναφορικά με τον Ρομά πληθυσμό. Ακόμη, 19 φοιτητές με ποσοστό 25% δήλωσαν πως συμφωνούν «αρκετά» με το συγκεκριμένο νομοθέτημα, ενώ 13 φοιτητές, με ποσοστό 17% υποστήριξαν πως συμφωνούν «λίγο». Επιπλέον, 8 φοιτητές εκ των 75 με ποσοστό 11% συμφώνησαν «πολύ», ενώ μόλις 6 με ποσοστό 8% υποστήριξαν, πως συμφωνούν «πάρα πολύ».

ii) «Ο Δήμος της Ρώμης αποφάσισε να φιλοξενήσει 70 Ρομά σε κέντρο υποδοχής στο προάστιο Τόρε Μάουρα. Ορισμένοι κάτοικοι όμως και ακροδεξιές οργανώσεις συγκεντρώθηκαν έξω από τη δομή, φώναζαν συνθήματα κατά των Ρομά, ενώ στην είσοδο του κέντρου εξερράγη και μια αυτοσχέδια βόμβα».

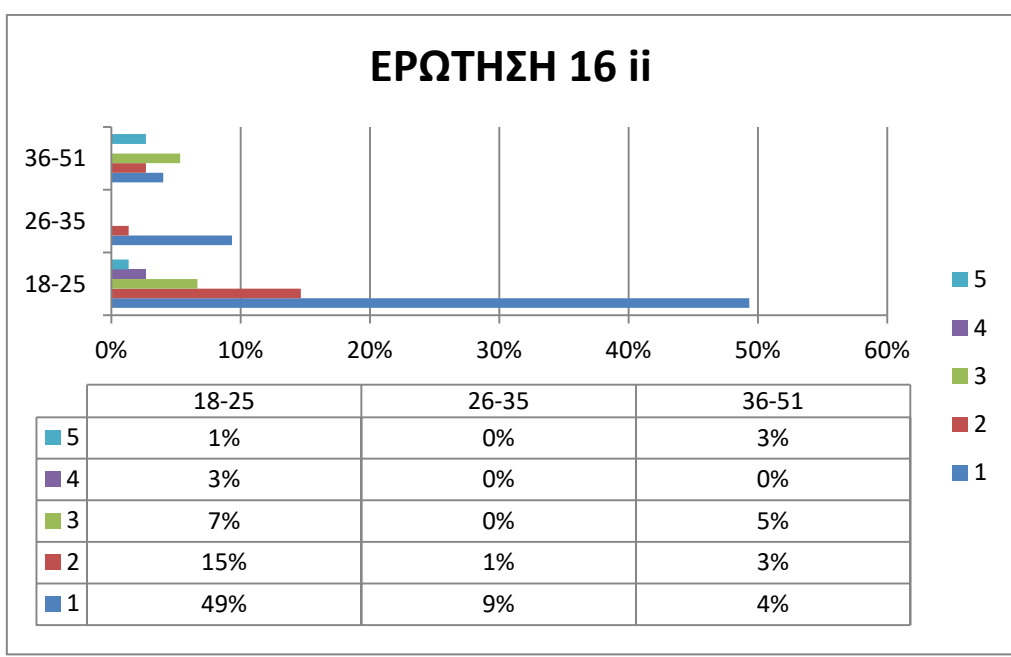

Παρατηρούμε πως και σε αυτήν την περίπτωση η πλειοψηφία του δείγματος τάχθηκε κατά της ρατσιστικής αντιμετώπισης της ετερότητας από την κοινωνία, με ποσοστό 63% (συν. 47 φοιτητές).

Ακόμη, 14 φοιτητές από τους 75 με ποσοστό 19%, δήλωσαν πως συμφωνούν «λίγο» με την αντίδραση των κατοίκων της Ρώμης αναφορικά με τη φιλοξενία 70 Ρομά σε κέντρο υποδοχής, ενώ με το συγκεκριμένο περιστατικό συμφώνησε «αρκετά» το 12% των συμμετεχόντων στην έρευνα.

Τέλος, παρατηρούμε πως η μειοψηφία του δείγματος με ποσοστό 4% (συν. 3 φοιτητές) υποστήριξε πως συμφωνεί «πάρα πολύ» με την αντίδραση των κατοίκων, ενώ το 3% (συν. 2 φοιτητές) συμφώνησε «πολύ».

Παρακάτω, παρατίθενται οι απαντήσεις των φοιτητών στο συγκεκριμένο υποερώτημα σε συνάρτηση με τις ηλικιακές τους ομάδες.

Αναφορικά με τις ηλικιακές ομάδες του δείγματος παρατηρούμε πως η πλειοψηφία και των τριών ομάδων τάχθηκε κατά της συγκεκριμένης συμπεριφοράς ορισμένων κατοίκων της Ρώμης και ακροδεξιών οργανώσεων, ειδικότερα με ποσοστό 49% η ηλικιακή ομάδα των 18-25 ετών, με 9% αυτή των 26-25 ετών καθώς και με 4% η ηλικιακή ομάδα των 36-51 ετών. Ωστόσο, μόνο σε αυτήν την περίπτωση υπάρχει ομοφωνία απόψεων, στη συνέχεια οι αντιλήψεις του δείγματος διαφοροποιούνται. Ειδικότερα, παρατηρούμε πως στην ηλικιακή ομάδα 18-25 ετών η αμέσως επικρατέστερη άποψη με ποσοστό 15% είναι η δεύτερη, δηλαδή οι φοιτητές της συγκεκριμένης ομάδας, δήλωσαν ότι συμφωνούν «λίγο» με την παραπάνω στάση των Ιταλών πολιτών. Το ίδιο μπορούμε να διακρίνουμε και στην ηλικιακή ομάδα των 26-35 ετών. Ενώ στην ηλικιακή ομάδα των 36-51 ετών οι φοιτητές με 5% υποστήριξαν πως συμφωνούν «αρκετά».

Τρίτη επικρατέστερη απάντηση στην ηλικιακή ομάδα 18- 25 είναι η τρίτη επιλογή, δηλαδή οι φοιτητές της συγκεκριμένης ομάδας με ποσοστό 7% συμφώνησαν «αρκετά» με την παραπάνω στάση απέναντι στον Ρομά πληθυσμό του συγκεκριμένου προαστίου.

Τέλος, τα ποσοστά που υποδεικνύουν μια ρατσιστική και προκατειλημμένη στάση είναι εξαιρετικά χαμηλά, όπως παρατηρούμε και στον παραπάνω πίνακα.

Συμπερασματικά, όσον αφορά γενικότερα τις στάσεις, τις αντιλήψεις και τις απόψεις του δείγματος σε θέματα ετερότητας και πολιτισμικής ετερότητας, αλλά και γενικότερα, θα πρέπει να αντιληφθούμε και να κατανοήσουμε πως η περιγραφή των διαφορετικών προσεγγίσεων φανερώνει ότι δεν υπάρχει μια γενική θεωρία της εθνικής ταυτότητας στα πλαίσια των κοινωνικών επιστημών. Ωστόσο, ο γηγενής πληθυσμός μιας χώρας αναπτύσσει μια κοινωνική ψευδοταυτότητα, η οποία αποτελεί αποτέλεσμα δύο κύριων συνειδησιακών διαδικασιών. Πρώτον, από τη μία ο γηγενής πληθυσμός ενός κράτους αυτοαναγνωρίζεται ως κυρίαρχη κοινωνική ομάδα - κυρίαρχο κοινωνικό στρώμα σύμφωνα με την κοινή τους καταγωγή καθώς και την ψευδαίσθηση της πολιτισμικής τους ανωτερότητας.

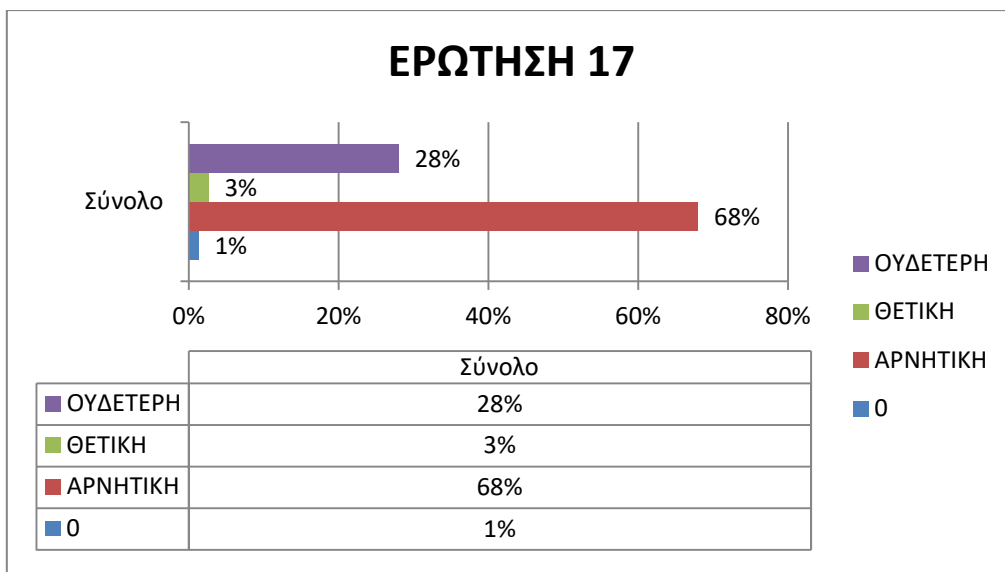
Ενώ από την άλλη μεριά, αναγνωρίζοντας στους εαυτούς τους το δικαίωμα στην επιλογή καλύτερων συνθηκών ζωής και διαβίωσης και απορρίπτοντας συνήθως τα χειρωνακτικά επαγγέλματα, διαστρεβλώνουν την ταξική τους υπόσταση και κατά συνέπεια την ταξική τους συνείδηση.¹¹⁵

Παρατηρούμε, λοιπόν, πως η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται στην περίπτωση των Ιταλών πολιτών, οι οποίοι επέδειξαν μια ρατσιστική και απάνθρωπη συμπεριφορά και στάση απέναντι στην ενέργεια του Δημάρχου.

Ερώτηση δέκατη έβδομη: «Ποια είναι η στάση σας απέναντι στη ρατσιστική βία ατόμων σε αμφιλεγόμενες καταστάσεις (Δολοφονία Παύλου Φύσσα, Ζακ Κωστόπουλος);»

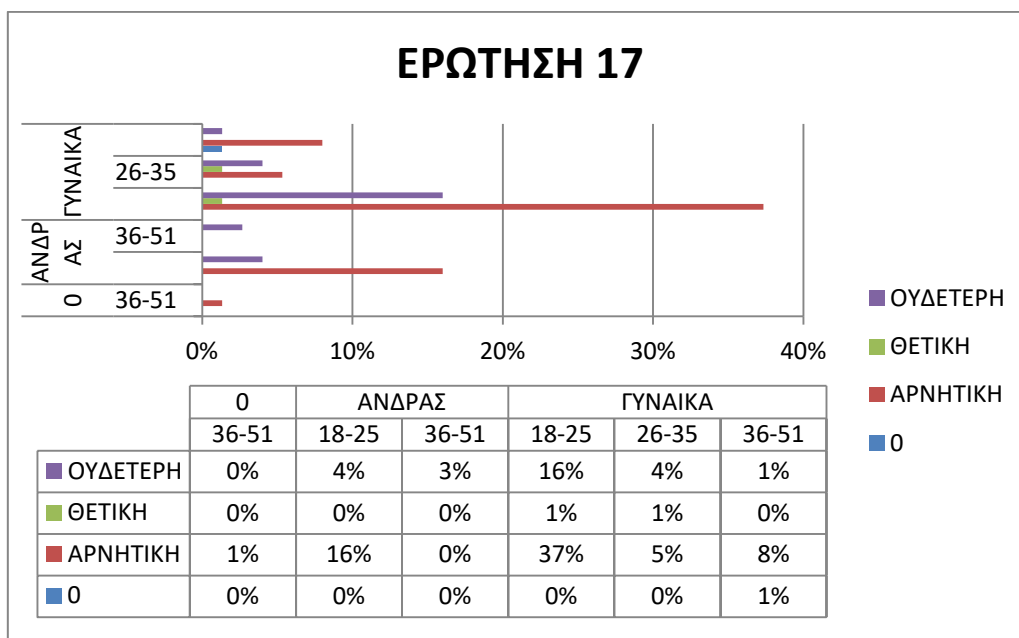
Στόχος της συγκεκριμένης ερώτησης είναι η διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών σχετικά με περιστατικά, τα οποία δίχασαν την κοινή γνώμη τα τελευταία 10 χρόνια.

¹¹⁵ Κυρίδης, Α. (2005), «Οι μεταλλάξεις της ετερότητας. Από την ταξική στην πολιτισμική ετερότητα: Οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος», στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ.). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ. 128)

Σύμφωνα με τον σχετικό πίνακα και γράφημα παρατηρούμε, πως η πλειοψηφία του πληθυσμού τάχθηκε κατά της δολοφονίας του Παύλου Φύσσα και του Ζακ Κωστόπουλου, με ποσοστό 68% (συν. 51 από τους 75 φοιτητές). Ουδέτεροι στο στα συγκεκριμένα περιστατικά έμειναν 21 φοιτητές με ποσοστό 28%, ενώ θετική άποψη είχαν 2 φοιτητές με ποσοστό μόλις 2%. Τέλος, 1 φοιτητής του δείγματος δεν απάντησε στο ερώτημα με ποσοστό, το οποίο ανέρχεται στο 1%.

Παρακάτω παρατίθενται οι απαντήσεις του δείγματος σε συνάρτηση με δύο βασικές παραμέτρους, το φύλο και τις ηλικιακές ομάδες.

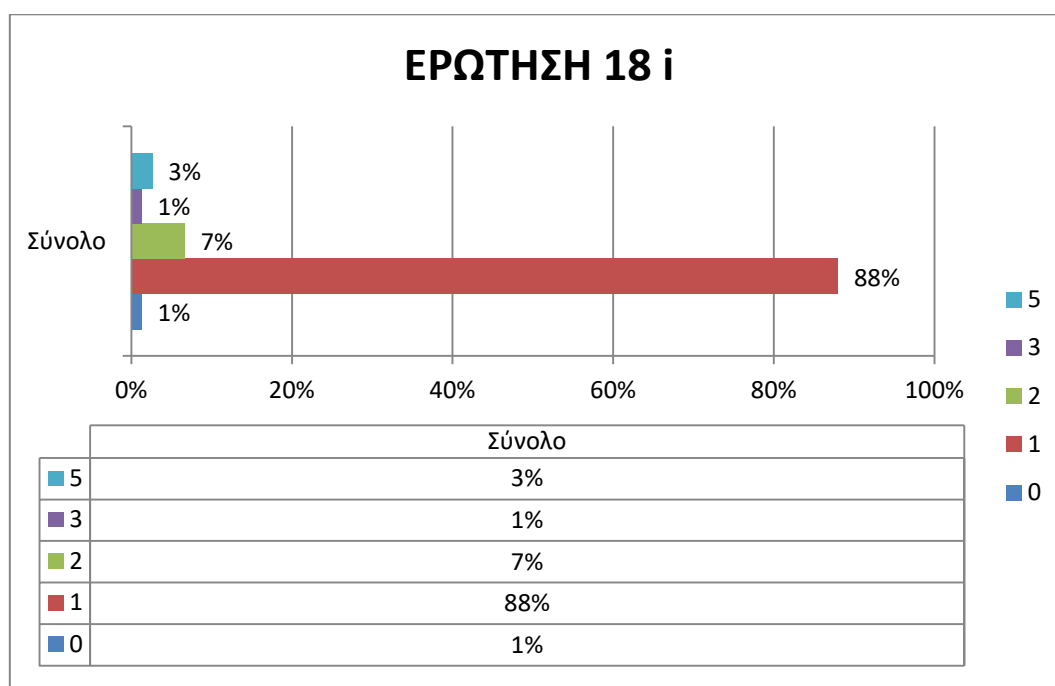
Επεξεργαζόμενοι τον πίνακα και το γράφημα αντιλαμβανόμαστε πως σχεδόν η πλειοψηφία των φύλων και των ηλικιακών ομάδων έχουν σχηματίσει «αρνητική» άποψη για τα συγκεκριμένα αμφιλεγόμενα περιστατικά, εξαίρεση αποτελεί ο ανδρικός πληθυσμός ηλικιακής ομάδας 36-51 ετών, ο οποίος επέδειξε

ουδετερότητα στα περιστατικά αυτά. Ενώ από την άλλη η αντίθετη άποψη (θετική) βρήκε σύμφωνη την μειοψηφία του δείγματος, μιας και μόνο το 1% του γυναικείου της ηλικιακής ομάδας των 18-25 ετών καθώς και αυτό της 26-35 ετών τάχθηκαν υπέρ των συγκεκριμένων γεγονότων.

Ερώτηση δέκατη όγδοη: Κατά πόσο σας βρίσκουν σύμφωνους οι παρακάτω απόψεις, νομοθεσίες και γεγονότα;

Στόχος της συγκεκριμένης ερώτησης είναι η διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών σχετικά με την αντιμετώπιση του Εβραϊκού πληθυσμού από τον 17^ο έως τον 20^ο αιώνα στα πλαίσια μιας ρατσιστικής ιδεολογίας.

ι) «Σύμφωνα με την πολιτική του Αδόλφου Χίτλερ, η οποία βασίστηκε στη ρατσιστική ιδεολογία που ξεκίνησε στα τέλη του 18ου αιώνα, ο κόσμος πρέπει να περιλαμβάνεται από ανθρώπους λευκούς, χωρίς δυσμορφίες σωματικές, χωρίς διανοητικές ανεπάρκειες, γενικότερα υγιείς και καταγόμενους από την ίδια φυλετική προέλευση».

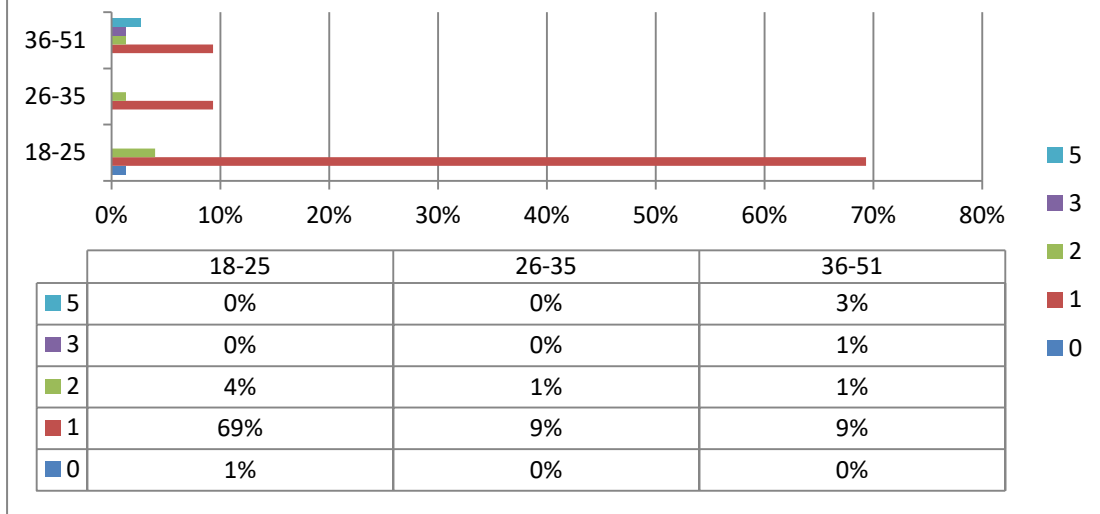
Παρατηρούμε σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα και γράφημα, πως η πλειοψηφία, δηλαδή 66 φοιτητές από τους 75 με συνολικό ποσοστό 88% δήλωσαν πως δεν συμφωνούν καθόλου με την πολιτική του Α. Χίτλερ, η οποία βασίστηκε αποκλειστικά στην ρατσιστική ιδεολογία.

Ακόμη, 5 φοιτητές με ποσοστό 7% συμφώνησαν με την προκειμένη άποψη «λίγο», ενώ με 3% συνολικά 2 φοιτητές, υποστήριξαν ακριβώς το αντίθετο ότι, δηλαδή, συμφωνούν «πάρα πολύ» με την προκειμένη άποψη του Α. Χίτλερ.

Επιπλέον, 1 φοιτητής με ποσοστό 1% συμφώνησε «αρκετά» με τη συγκεκριμένη άποψη, ενώ το 1% του συνολικού δείγματος δεν απάντησε στο συγκεκριμένο υποερώτημα. Τέλος, αξίζει να παρατηρήσουμε, πως κανένας φοιτητής δεν υποστήριξε, πως συμφωνεί «πολύ» με την ρατσιστική κοσμοθεωρία του Χίτλερ.

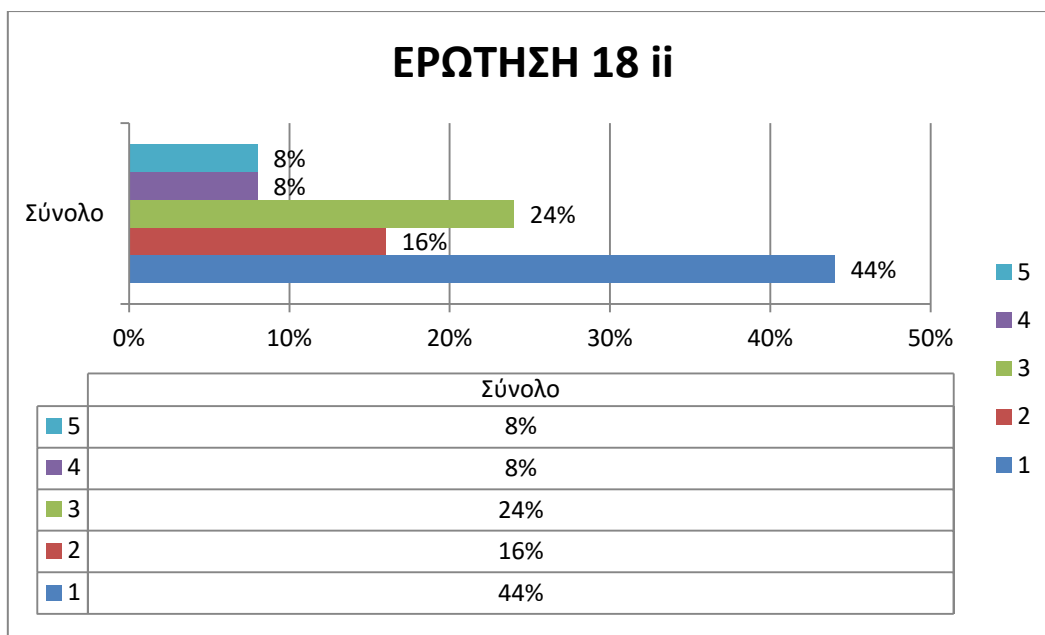
Παρακάτω παρατίθενται οι απαντήσεις του δείγματος σε συνάρτηση με τις ηλικιακές τους ομάδες.

ΕΡΩΤΗΣΗ 18 i

Παρατηρούμε, λοιπόν, πως σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα και γράφημα, η πλειοψηφία του δείγματος και των τριών ηλικιακών ομάδων τάχθηκε κατά της συγκεκριμένης ιδεολογικής στάσης. Αναλυτικότερα, η ηλικιακή ομάδα 18-25 με ποσοστό 69%, η 26-35 με συνολικό ποσοστό 9% καθώς και η 36-51 με συνολικό ποσοστό, το οποίο ανέρχεται στο 9% υποστήριξαν, πως δεν συμφωνούν «καθόλου» με την αντίληψη του Χίτλερ, ενώ από την άλλη μεριά μόνο ένα μέρος του δείγματος και συγκεκριμένα η μειοψηφία της ηλικιακής ομάδας 36-51 υποστήριξε, πως συμφωνεί «πάρα πολύ», ένα ελάχιστο ποσοστό το οποίο φυσικά και δεν μπορεί να παραβλεφθεί, μια και αντικατοπτρίζει τη στάση της κοινωνίας γενικότερα. Τέλος, όπως παρατηρούμε μόνο ένας φοιτητής της ηλικιακής ομάδας 18-25 δεν απάντησε στη συγκεκριμένη ερώτηση.

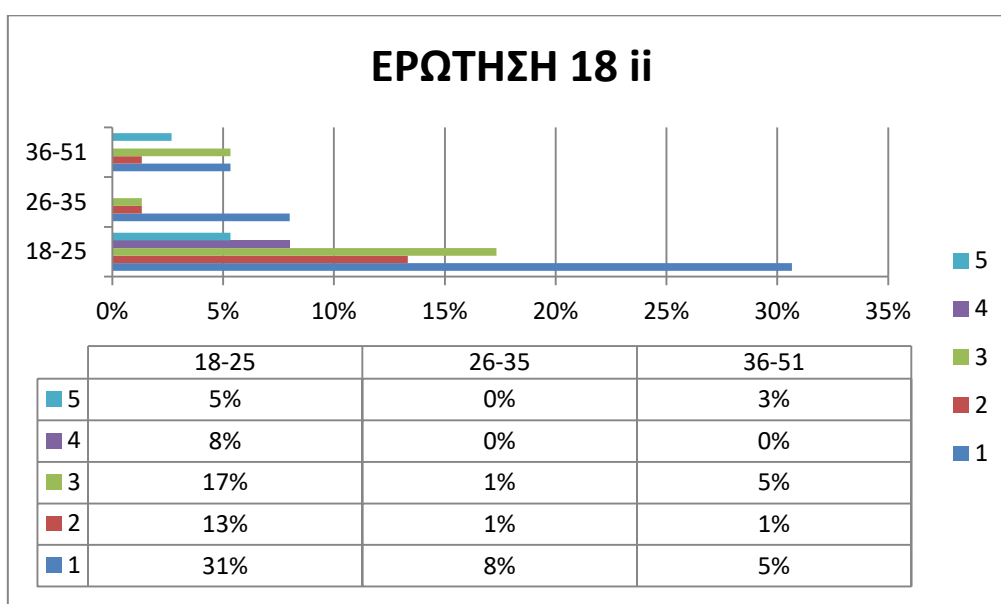
ii) «Περί το 1780 επικράτησε η άποψη από τους φιλελεύθερους, δηλαδή φιλοεβραίους αντισημίτες Γερμανούς, ότι οι Εβραίοι από τη μια είναι όντως διεφθαρμένοι, όμως είναι ικανοί για εκπαίδευση (*Bildung*) και επειδή είναι περισσότερο άνθρωποι παρά Εβραίοι, οι φιλελεύθεροι θέσπισαν “την αποκήρυξη της εβραϊκότητας των Εβραίων”».

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε, πως η πλειοψηφία του δείγματος και σε αυτήν την περίπτωση τάχθηκε κατά της συγκεκριμένης άποψης με 44%. Ωστόσο, το 24% του γενικού πληθυσμού, δηλαδή 18 φοιτητές συνολικά, υποστήριξαν, πως συμφωνούν «αρκετά» με την παραπάνω ρατσιστική άποψη του 1780. Επιπλέον, 12 φοιτητές με ποσοστό, το οποίο ανέρχεται στο 16% συμφώνησε «λίγο» με την άποψη των φιλελεύθερων του 18^{ου} αιώνα. Τέλος, με ποσοστό 8% μια μερίδα του δείγματος συμφώνησε «πολύ», ενώ μια άλλη μερίδα των συμμετεχόντων υποστήριξαν, πως συμφωνούν «πάρα πολύ».

Αξίζει να σημειώσουμε, πως και οι 75 φοιτητές (100% του δείγματος) απάντησαν στο δεύτερο υποερώτημα της δέκατης όγδοης ερώτησης.

Παρακάτω παρατίθενται οι απόψεις του δείγματος σε συνάρτηση με την ηλικία του.

Παρατηρούμε, λοιπόν, πως και στην προκειμένη περίπτωση η πλειονότητα των φοιτητών δεν συμφώνησε «καθόλου» με την άποψη των φιλελεύθερων. Αναλυτικά,

η ηλικιακή ομάδα των 18-25 ετών με ποσοστό 31%, σε αυτήν των 26-35 ετών με ποσοστό 8% και στην ηλικιακή ομάδα των 36-51 ετών με ποσοστό 5%, τάχθηκαν συνολικά κατά της συγκεκριμένης άποψης.

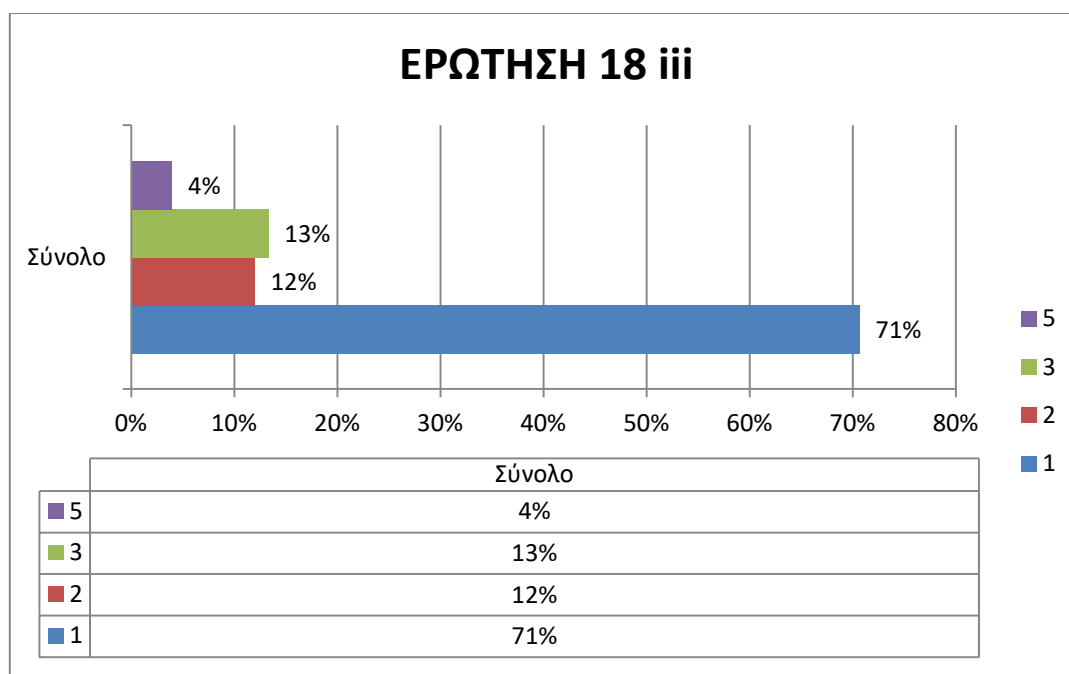
Ακόμη, η ηλικιακή ομάδα των 18-25 ετών δήλωσε πως συμφωνεί «αρκετά» με την παραπάνω άποψη με ποσοστό, το οποίο ανέρχεται στο 17%, ενώ στην ίδια πάντα ηλικιακή ομάδα το 13% του πληθυσμού συμφώνησε «λίγο».

Επιπλέον παρατηρούμε πως το 5% της ομάδας των 18-25 ετών συμφώνησε «πάρα πολύ», ενώ στην ηλικιακή ομάδα των 36-51 ετών μια άλλη μερίδα φοιτητών με το ίδιο ποσοστό υποστήριξε πως συμφωνεί «αρκετά».

Τέλος, αναφορικά με την ηλικιακή ομάδα των 26-35 ετών μόλις το 2% υποστήριξε πως συμφωνεί «λίγο» και «αρκετά», ενώ κανένας φοιτητής δεν συμφώνησε «πολύ» και «πάρα πολύ» αντίστοιχα.

Συμπερασματικά, παρατηρούμε πως η πλειοψηφία των φοιτητών και των τριών ηλικιακών ομάδων, είτε με μεγαλύτερο είτε με μικρότερο ποσοστό αναλογικά με τον πληθυσμό της κάθε ηλικιακής ομάδας, τάσσονται κατά των ρατσιστικών αντιλήψεων που εκφράζονταν από το κράτος και την κοινωνία και αφορούσαν τον πληθυσμό των ανθρώπων εβραϊκής καταγωγής, ενώ διαπιστώνουμε ταυτόχρονα πως οι φοιτητές, οι οποίοι υιοθετούν τέτοιου είδους ρατσιστικές αντιλήψεις αποτελούν τη μειοψηφία και των τριών ηλικιακών ομάδων του δείγματος με ελάχιστα ποσοστά αναλογικά με τον πληθυσμό τους .

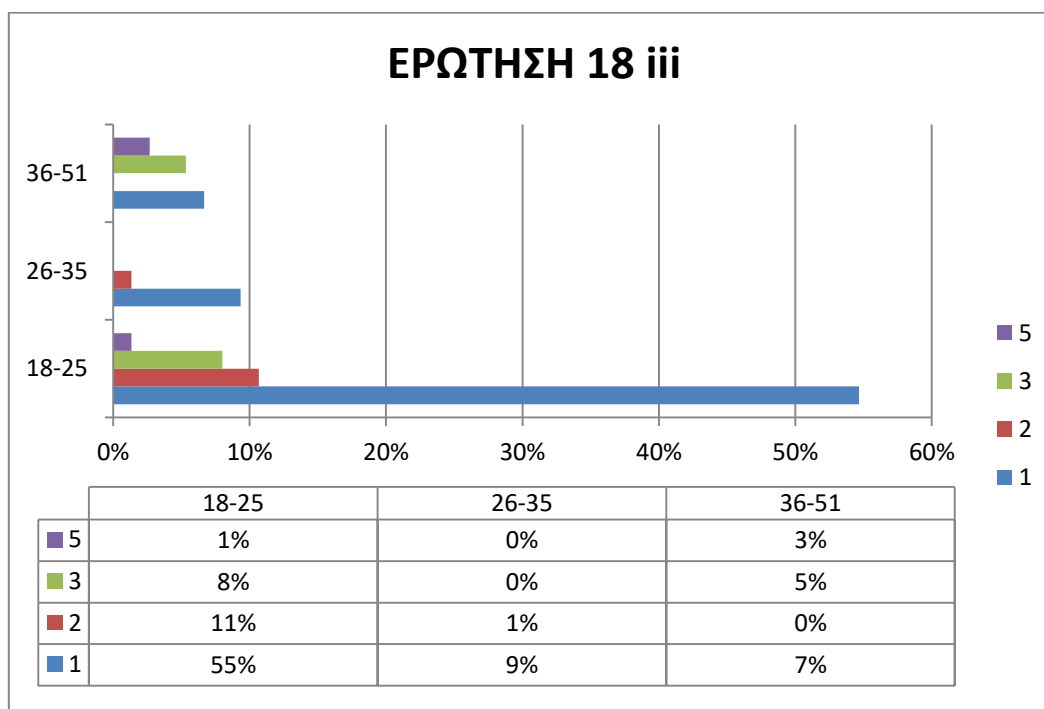
iii) «Ο πολιτικός αντισημιτισμός ξεκινά το 1870. Οι Εβραίοι θεωρήθηκαν εχθροί του κράτους, γιατί δεν ήταν γηγενείς ή αλλιώς ντόπιοι ανάμεσα στη φυλή των Γερμανών»

Παρατηρούμε, πως και σε αυτό το υποερώτημα η πλειοψηφία των φοιτητών τάχθηκε κατά της θεωρίας του αντισημιτισμού κατά το 1870 με ποσοστό 71% (συν. 53 φοιτητές). Ακόμη, 10 φοιτητές με ποσοστό 13% υποστήριξαν, πως συμφωνούν «αρκετά», ενώ 9 φοιτητές με ποσοστό 12% δήλωσαν, πως συμφωνούν με την

παραπάνω άποψη «λίγο». Ενώ 3 από τους 75 φοιτητές, συμφώνησαν «πάρα πολύ». Τέλος, στο συγκεκριμένο πίνακα παρατηρούμε, ότι κανένας φοιτητής του δείγματος δεν συμφώνησε «πολύ» με τη θεωρία του πολιτικού αντισημιτισμού.

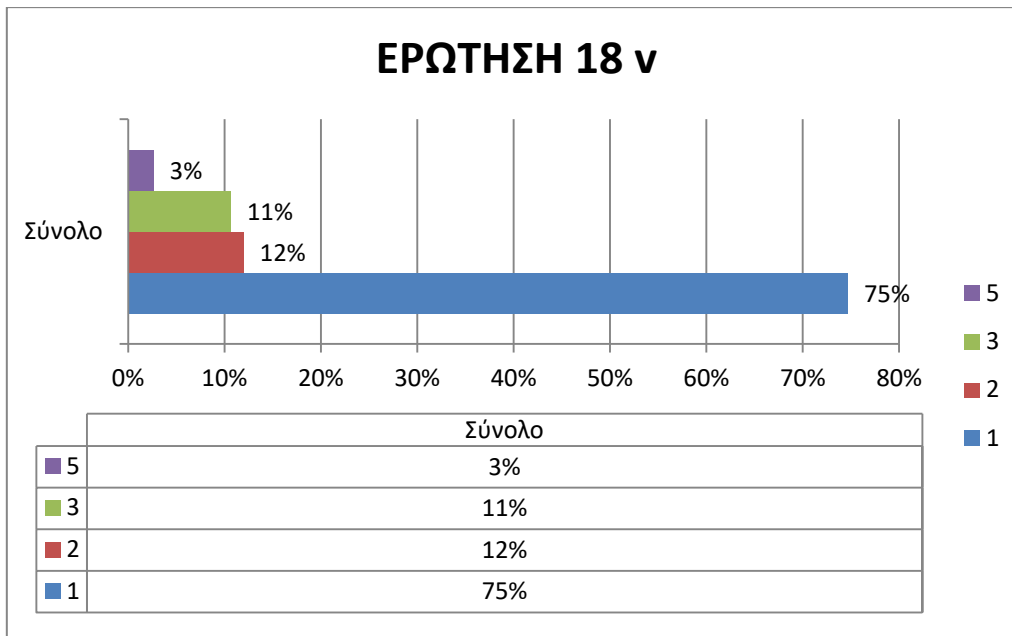
Παρακάτω παρατίθενται οι απόψεις των φοιτητών επί του θέματος σε συνάρτηση με τις ηλικιακές ομάδες τους .

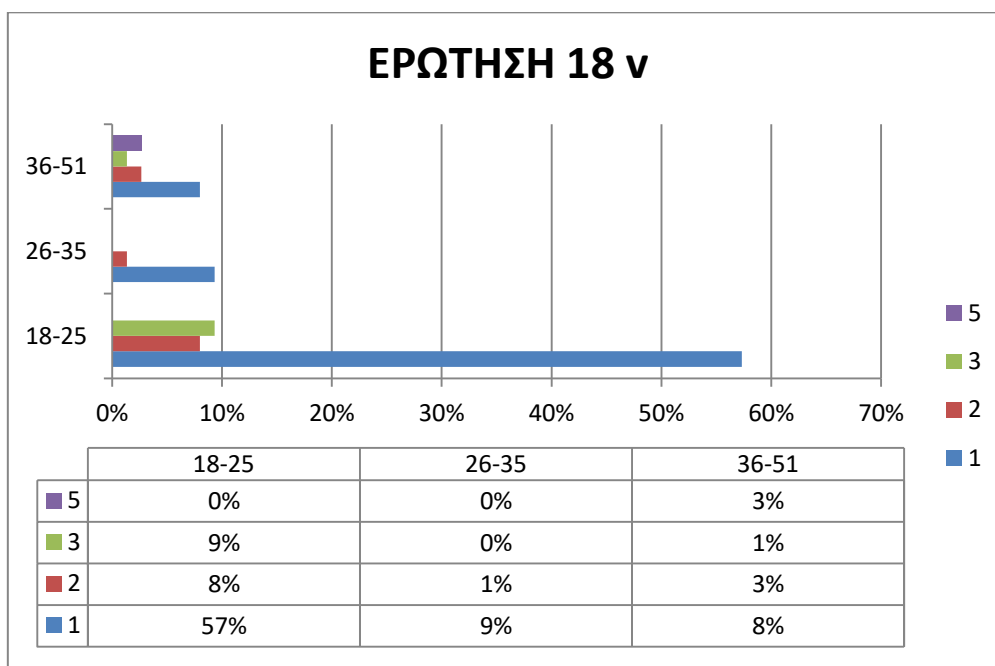
Αναλύοντας τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε πως η πλειοψηφία του δείγματος δεν συμφώνησε «καθόλου» με τη συγκεκριμένη πολιτική θεώρηση, άλλοτε με μικρότερο και άλλοτε με μεγαλύτερο ποσοστό. Συγκεκριμένα, η ηλικιακή ομάδα των 18 - 25 ετών τάχθηκε κατά με ποσοστό 55%, το δείγμα με 26-35 ετών με ποσοστό 9%, ενώ η ομάδα των 36-51 ετών με ποσοστό, το οποίο ανέρχεται στο 7%. Ακόμη, παρατηρούμε ότι το 11% του πληθυσμού της ηλικιακής ομάδας των 18-25 ετών και το 1% της 26-35 ετών συμφώνησαν «λίγο», ενώ δεν συμφώνησε κανένας σε αυτόν το βαθμό από την ηλικιακή ομάδα των 36-51 ετών. Επιπλέον, διακρίνουμε πως το 8% της ηλικιακής ομάδας των 18-25 και το 5% της ομάδας των 36-51 υποστήριξαν, πως συμφωνούν «αρκετά» με την παραπάνω άποψη, ενώ κανένας φοιτητής δεν συμφώνησε σε τέτοιο επίπεδο από την ηλικιακή ομάδα των 26-35 ετών.

Τέλος, εξετάζοντας τον παραπάνω πίνακα, λοιπόν, μπορούμε να παρατηρήσουμε πως η ηλικιακή ομάδα των 36-51 ετών ταυτίζεται στην προκειμένη περίπτωση με τη θεωρία του πολιτικού αντισημιτισμού περισσότερο σε σχέση με τις υπόλοιπες δύο ηλικιακές ομάδες, αν και πρόκειται για μόνο 2 άτομα.

ν) «Σύμφωνα με τον Willibald Hentschel έπρεπε να δημιουργηθούν συγκεκριμένα χωριά, όπου θα επιλέγονταν να ζήσουν κάποιοι άνδρες. Στον καθένα από αυτούς αντιστοιχούσαν δέκα (10) λευκές και ξανθές γυναίκες από την Πολωνία και άλλα κράτη της Β. Ευρώπης, προκειμένου να αναπαραχθούν και τελικά να γεννήσουν υγιή παιδιά.»

Όπως διαφαίνεται στον συγκεκριμένο πίνακα και γράφημα και στο τέταρτο υποερώτημα, η πλειοψηφία του δείγματος, δηλαδή 56 φοιτητές με συνολικό ποσοστό 75%, δεν συμφώνησαν «καθόλου» με τη συγκεκριμένη ναζιστική πρακτική, ενώ με ποσοστό 12% (συν. 9 φοιτητές) συμφώνησαν «λίγο» με την παραπάνω θέση. Ακόμη, παρατηρούμε πως το 11% του συνολικού πληθυσμού υποστήριξε πως συμφωνεί «αρκετά» με την άποψη του Hentschel, ενώ μόλις το 3% του δείγματος και συγκεκριμένα 2 από τους 75 συμμετέχοντες συμφώνησαν «πάρα πολύ». Τέλος, παρατηρούμε πως κανένας φοιτητής δεν συμφώνησε «πολύ» με τη συγκεκριμένη άποψη. Παρακάτω παρατίθενται οι απόψεις των συμμετεχόντων σε συνάρτηση με τις ηλικιακές τους ομάδες.

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, ο οποίος απεικονίζει τις απαντήσεις των φοιτητών σε συνάρτηση με την ηλικιακή τους ομάδα, παρατηρούμε πως η πλειοψηφία τους έχει ταχθεί φανερά κατά της ναζιστικής και άκρως ρατσιστικής, σεξιστικής και υποτιμητικής άποψης του W. Hentschel αναφορικά με τον γυναικείο πληθυσμό. Συγκεκριμένα, η ηλικιακή ομάδα των 18-25 ετών τάχθηκε κατά με ποσοστό 57%, η ηλικιακή ομάδα 26-35 ετών με ποσοστό 9% και τέλος, η 36-51 ετών με 8%.

Επίσης, παρατηρούμε ότι στην ηλικιακή ομάδα των 18-25 ετών το 9% του συγκεκριμένου πληθυσμού συμφωνεί «αρκετά» με την προκειμένη θέση, ενώ το 8% υποστήριξε, πως συμφωνεί «λίγο».

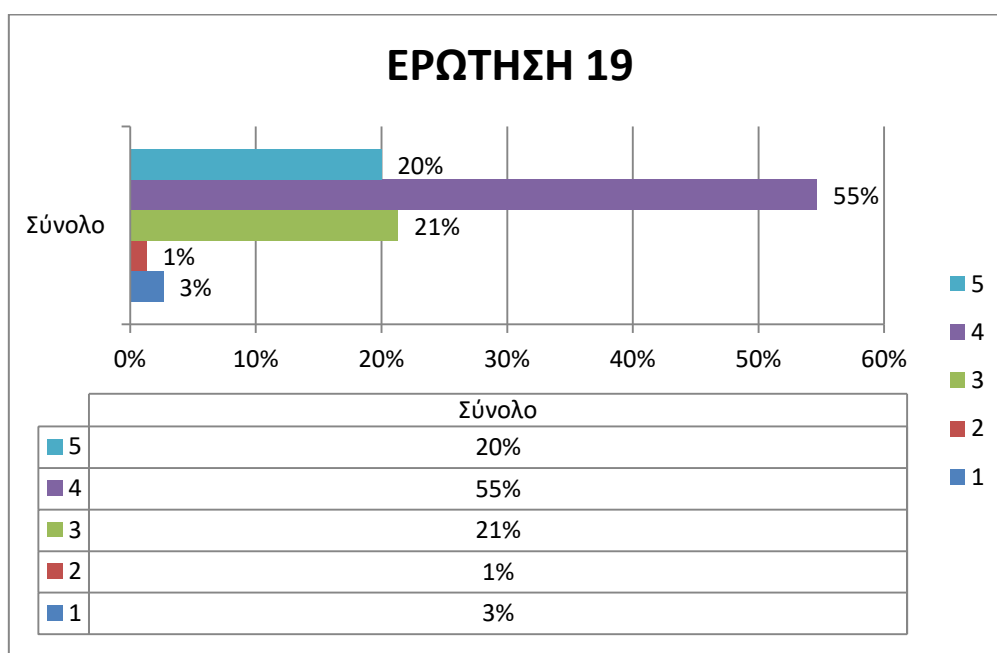
Ακόμη, όπως παρατηρούμε μια μερίδα φοιτητών που ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 36-51 ετών με ποσοστό 3% υποστήριξαν πως συμφωνεί «λίγο», ενώ μια άλλη μερίδα φοιτητών με το ίδιο ποσοστό (3%) δήλωσαν πως συμφωνούν «πάρα πολύ». Με ποσοστό, το οποίο ανέρχεται μόλις το 1%, ένα μέρος του δείγματος, το οποίο ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 26-35 ετών δήλωσαν πως συμφωνούν «λίγο», ενώ και σε αυτήν την περίπτωση ένα μέρος των συμμετεχόντων με το ίδιο ποσοστό (1%), το οποίο ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 36-51 ετών συμφώνησαν «αρκετά» με την παραπάνω άποψη.

Επιπλέον, κανένας φοιτητής της ηλικιακής ομάδας των 26-35 ετών δεν δήλωσε πως συμφωνεί «αρκετά», ενώ κανένας φοιτητής των ηλικιακών ομάδων 18-25 ετών και 26-35 ετών δεν συμφώνησαν στον μέγιστο βαθμό με την άποψη του Hentschel.

Τέλος, αξίζει να σημειώσουμε, πως σύμφωνα με τον πίνακα κανένας φοιτητής γενικά δεν συμφώνησε «πολύ» με την παραπάνω θέση.

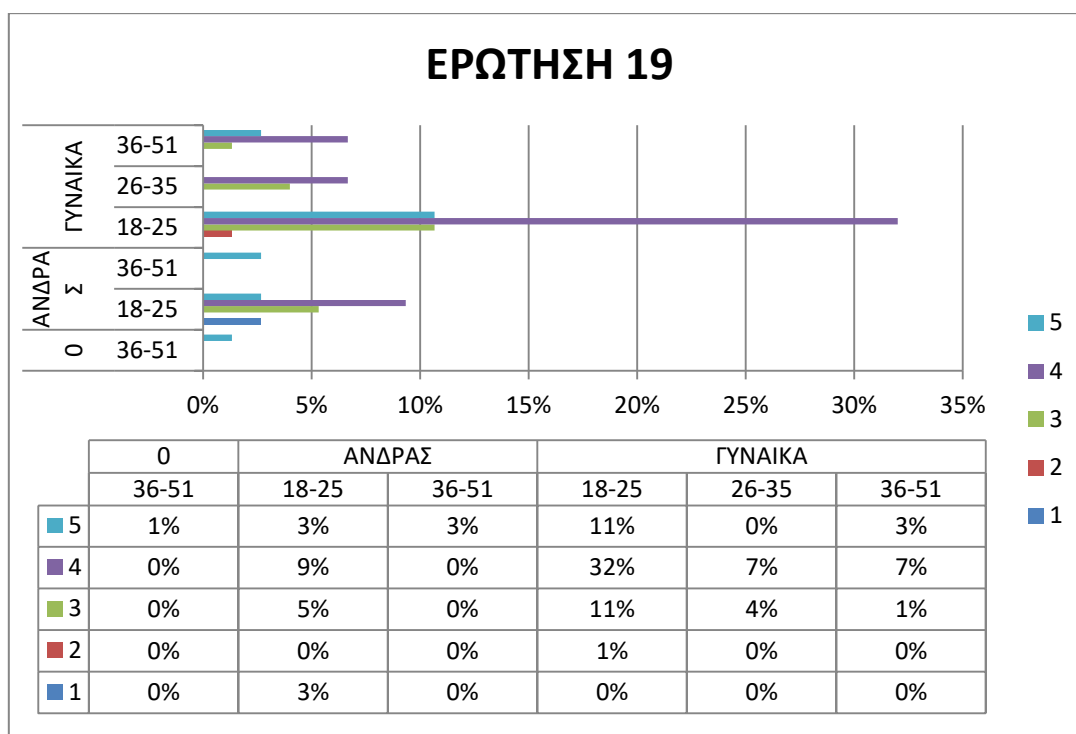
Ερώτηση δέκατη ένατη: «Κατά πόσο θεωρείτε τον εαυτό σας Δημοκρατικό πολίτη;»

Στόχος της συγκεκριμένης ερώτησης είναι να διερευνήσει τις απόψεις των φοιτητών για το κατά πόσο θεωρούν τον εαυτό τους δημοκρατικό πολίτη σύμφωνα με τις απαντήσεις τους στις προηγούμενες ερωτήσεις καθώς και τις αντιλήψεις τους γενικότερα.

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα και γράφημα παρατηρούμε πως η πλειοψηφία του πληθυσμού θεωρεί με ποσοστό 55% (συν. 41 φοιτητές) τον εαυτό της «πολύ» δημοκρατικό πολίτη, ενώ παρατηρούμε πως 16 εκ των 75 φοιτητών, με ποσοστό 21%, δήλωσαν πως είναι «αρκετά» δημοκρατικοί πολίτες. Ακόμη, 15 φοιτητές του δείγματος υποστήριξαν πως θεωρούν τον εαυτό τους «πάρα πολύ» δημοκρατικό πολίτη. Ωστόσο, παρατηρούμε πως υπάρχει μια μικρή μερίδα του δείγματος, δηλαδή 2 φοιτητές, με ποσοστό 3%, οι οποίοι δεν θεωρούν «καθόλου» δημοκρατικούς πολίτες τους εαυτούς τους. Τέλος, μόνο 1 φοιτητής από τον συνολικό πληθυσμό της έρευνας υποστήριξε πως θεωρεί τον εαυτό του «λίγο» δημοκρατικό πολίτη.

Παρακάτω παρατίθενται οι απόψεις των φοιτητών στη συγκεκριμένη ερώτηση σε συνάρτηση με το φύλο και την ηλικία τους.

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα και γράφημα παρατηρούμε αναφορικά με τον γυναικείο πληθυσμό, πως η πλειοψηφία όλων των ηλικιακών ομάδων υποστήριξε, πως θεωρεί τον εαυτό της «πολύ» δημοκρατικό πολίτη, συγκεκριμένα η ηλικιακή ομάδα των 18-25 ετών με ποσοστό 32% καθώς και οι ηλικιακές ομάδες των 26-35 ετών και 36-51 ετών με συνολικό ποσοστό 7% αντίστοιχα.

Επιπλέον, αναφορικά με τον ανδρικό πληθυσμό της έρευνας, το πλειοψηφικό 9% της ηλικιακής ομάδας των 18-25 ετών και το 3% της ηλικιακής ομάδας των 36-51 ετών υποστήριξαν πως είναι «πολύ» δημοκρατικοί πολίτες.

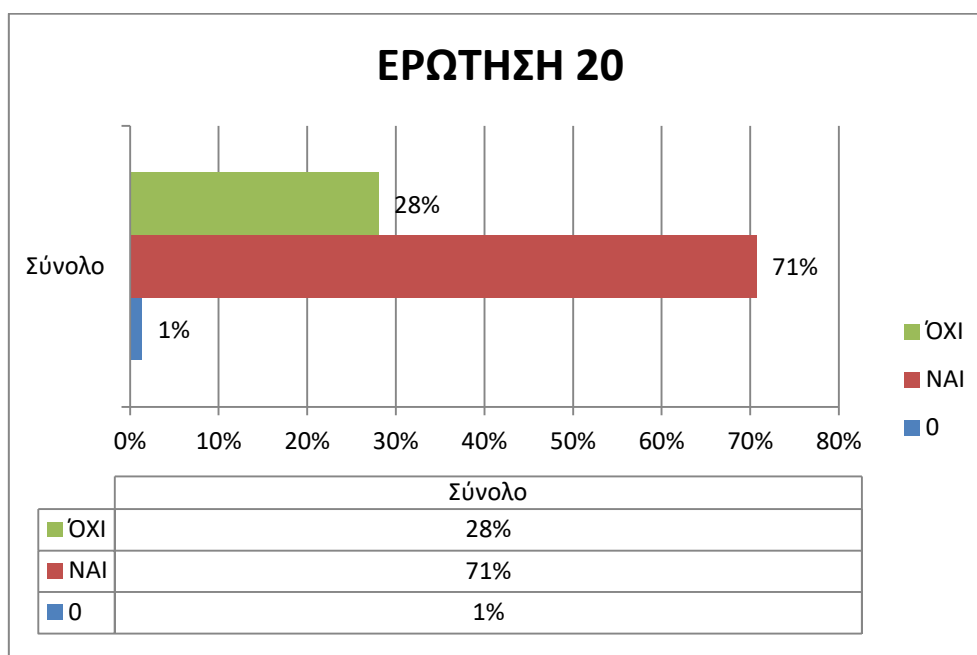
Τέλος, το 1% της έρευνας, το οποίο δεν ανήκει σε κανένα από τα δύο φύλα, δήλωσε πως θεωρεί τον εαυτό του «πάρα πολύ» δημοκρατικό πολίτη.

Ωστόσο, στον αντίποδα των παραπάνω απαντήσεων, όπως παρατηρούμε φυσικά, βρίσκεται το 3% του συνολικού πληθυσμού, το οποίο εν προκειμένω ανήκει στον

ανδρικό πληθυσμό ηλικιακής ομάδας των 18-25 ετών, το οποίο δεν θεωρεί τον εαυτό του «καθόλου» δημοκρατικό πολίτη.

Ερώτηση εικοστή: «Συμφωνείτε με όλους τους θεσμούς του Δημοκρατικού πολιτεύματος»

Στόχος της συγκεκριμένης ερώτησης είναι η διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών σχετικά με τους θεσμούς ενός Δημοκρατικού πολιτεύματος.

Σύμφωνα με τον πίνακα και το γράφημα της τελευταίας ερώτησης του ερευνητικού εργαλείου διαπιστώνουμε, πως η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος, δηλαδή 53 από τους 75 φοιτητές με συνολικό ποσοστό 71% υποστήριξαν, πως συμφωνούν με όλους τους θεσμούς ενός δημοκρατικού πολιτεύματος, ενώ την αντίθετη άποψη είχαν 21 φοιτητές με ποσοστό, το οποίο ανέρχεται στο 28%.

Τέλος, μόνο 1 φοιτητής από το συνολικό δείγμα της έρευνας δεν απάντησε στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Επιπλέον, η συγκεκριμένη ερώτηση είχε και δεύτερο σκέλος, αυτό της επεξήγησης.

Χαρακτηριστικά, λοιπόν, οι φοιτητές, οι οποίοι δεν συμφωνούν με όλους τους δημοκρατικούς θεσμούς δήλωσαν:

- «ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ Η ΠΛΕΙΟΨΗΦΕΙΑ ΤΩΝ ΘΕΣΜΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΜΟΝΟ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ. ΣΕ ΜΙΑ ΧΩΡΑ ΜΕ ΤΟΣΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥΣ ΘΑ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΜΙΛΑΜΕ ΓΙΑ ΠΑΙΔΕΙΑ ΓΙΑ ΌΛΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΜΕ ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΘΕΙ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ» (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
- «ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΘΕΣΜΟΥΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ, ΑΛΛΑ ΔΙΑΦΩΝΩ ΣΕ ΚΑΠΟΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ. ΠΧ: ΟΣΟ ΕΠΙΤΡΕΠΕΤΑΙ ΣΕ ΈΝΑΝ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟ ΝΑ ΠΡΟΣΕΥΧΕΤΑΙ ΚΑΙ ΝΑ ΕΠΙΚΑΛΕΙΤΑΙ ΤΟΝ ΑΛΛΑΧ, ΘΕΛΩ ΝΑ ΕΠΙΤΡΕΠΕΤΑΙ ΚΑΙ ΣΕ ΕΜΕΝΑ, ΠΟΥ ΕΙΜΑΙ

- ΧΡΙΣΤΙΑΝΗ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΝΑ ΚΑΝΩ ΤΟΝ ΣΤΑΥΡΟ ΜΟΥ ΚΑΙ ΝΑ ΠΗΓΑΙΝΩ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ»* (Γυναίκα, 26 – 35 ετών)
- *«ΜΕ ΤΟ ΝΑ ΜΠΑΙΝΕΙ ΚΑΠΟΙΟΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΟΥ ΚΑΙ ΌΧΙ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΣΟΝΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΟΡΟ "ΔΩΡΕΑΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ", ΑΦΟΥ ΟΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΠΛΗΡΩΝΟΥΝ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ...»* (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
 - *«ΔΕΝ ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΚΤΟΣ ΜΕΤΡΟΥ, Η ΟΠΟΙΑ ΕΧΕΙ ΩΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΤΗΝ ΑΝΑΡΧΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΤΙΜΩΡΗΣΙΑ ΑΥΤΗΣ»* (Χωρίς φύλλο, 36 – 51 ετών)
 - *«Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΝΑ ΜΗΝ ΗΤΑΝ ΑΠΛΩΣ ΜΙΑ ΕΝΝΟΙΑ, ΑΛΛΑ ΜΙΑ ΠΙΟ ΑΠΤΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΝΑ ΜΗΝ ΠΑΡΑΒΙΑΖΕΙ ΤΑ ΘΕΛΩ ΚΑΘΕΝΟΣ ΑΛΛΟΥ»* (Γυναίκα, 26 – 35 ετών)
 - *«ΔΕΝ ΕΧΩ ΓΝΩΣΗ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΘΕΣΜΩΝ»* (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
 - *«ΜΕ ΠΟΛΛΟΥΣ ΔΗΘΕΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥΣ. ΣΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΔΕ ΘΑ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΑΚΟΥΓΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΝΑ ΠΡΟΩΘΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΠΟΥ ΒΟΛΕΥΟΥΝ ΚΑΠΟΙΟΥΣ»* (Γυναίκα, 36 – 51 ετών)
 - *«ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ, ΙΣΟΒΙΑ ΦΥΛΑΚΙΣΗ ΠΟΥ ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΣΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ»* (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)
 - *«ΜΕ ΤΟ ΝΑ ΚΟΠΕΙ ΤΟ ΚΑΠΝΙΣΜΑ ΣΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑΣ ΜΑΣ»* (Γυναίκα, 18 – 25 ετών)

Διαβάζοντας τις απαντήσεις των φοιτητών του δείγματος που δήλωσαν πως δεν συμφωνούν με όλους τους θεσμούς του δημοκρατικού πολιτεύματος αρχικά, διαπιστώνουμε πως οι περισσότεροι εκ των οποίων δεν έχουν γνώση της έννοιας «θεσμός», ενώ ταυτόχρονα παρατηρούμε πως ορισμένοι συγχέουν τη συγκεκριμένη έννοια με κάποια άλλη, όπως για παράδειγμα τη σημασία του όρου «νόμος, νομοθεσία, νομοθέτημα». Αυτό διαπιστώνεται στην περίπτωση της φοιτήτριας, η οποία υποστήριξε πως δεν συμφωνεί με τη νομοθεσία αυτή, η οποία απαγορεύει το κάπνισμα σε εσωτερικούς χώρους. Ακόμη, συμπεραίνουμε πως ορισμένοι φοιτητές ταυτίζουν την έννοια του θεσμού με κάποια κατά την άποψή τους αρνητική κατάσταση ή γεγονός, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της φοιτήτριας, η οποία υπογραμμίζει πως δεν συμφωνεί με τον θεσμό εκείνο, ο οποίος επιτρέπει σε κάποιους να διορίζονται σε δημόσιες υπηρεσίες με κριτήριο των αριθμό των παιδιών τους και όχι με κριτήριο των αριθμό πτυχίων και διπλωμάτων που κατέχουν.

Τέλος, σύμφωνα με τα παραπάνω αντιλαμβανόμαστε πως ο καθένας από τους παραπάνω φοιτητές, που δήλωσαν πως δεν συμφωνούν με όλους τους θεσμούς του δημοκρατικού πολιτεύματος, ακούγοντας και σκεπτόμενος την έννοια «θεσμός» έχει κάτι διαφορετικό και ξεχωριστό στο μυαλό του, δεν υπάρχει δηλαδή, μια κοινή ομολογία για τη συγκεκριμένη έννοια.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η παρούσα ερευνητική μελέτη εστίασε το ενδιαφέρον της από τη μία, στην πολιτισμική ετερότητα, η οποία παρατηρείται στα πλαίσια της κοινωνίας σε παρόν και παρελθόν καθώς και στις απόψεις των μελλοντικών εκπαιδευτικών σχετικά με την πολιτισμική ετερότητα σε παρόν και παρελθόν (1933 – 1945) - ένα θέμα το οποίο δεν θα πάψει ποτέ να μας απασχολεί-, αλλά και τις αντιλήψεις τους σχετικά με ζητήματα, που αφορούν τη διαμόρφωση της πολιτειότητας του ατόμου και πιο συγκεκριμένα της δημοκρατικής του πολιτικής ταυτότητας.

Εύλογα πια, σε αυτό το σημείο μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα πως τα αποτελέσματα της έρευνας είναι ενθαρρυντικά. Η πλειοψηφία του δείγματος των 75 φοιτητών που συμμετείχαν στην έρευνα φαίνεται να αποδέχεται την ετερότητα στα πλαίσια της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας, ενώ τάσσεται φανερά ενάντια σε ρατσιστικές αντιλήψεις κατά το παρελθόν, μέσα από την απόρριψη της ναζιστικής ιδεολογίας και των πρακτικών της, αναφορικά με ομάδες ατόμων, οι οποίες απέκλιναν από το γερμανικό πρότυπο και ιδεώδες.

Ωστόσο, δεν μπορούμε σε καμία περίπτωση να παραβλέψουμε και την αντίθετη άποψη, όπως αυτή καταγράφηκε σε ένα μέρος των αποτελεσμάτων της έρευνας. Την άποψη αυτών οι οποίοι οραματίζονται ένα ομοιογενές έθνος, το οποίο θα αποτελείται αποκλειστικά από Έλληνες πολίτες, οι οποίοι θα τηρούν πιστά τους κοινωνικούς κανόνες και δεν θα αποκλίνουν από τις κοινωνικές νόρμες του εκάστοτε παρόντος.

Σχετικά με ζητήματα που αφορούν τη διαμόρφωση της πολιτικής τους ταυτότητας, η πλειοψηφία του δείγματος των φοιτητών συμφώνησε πως η υποχρεωτική εκπαίδευση συνέβαλε σε αυτήν τη διαδικασία, όπως επίσης και η ακαδημαϊκή τους εκπαίδευση, προάγοντας πάντα το δημοκρατικό ιδεώδες καλλιεργώντας την κριτική εγγραματοσύνη και σκέψη και διευρύνοντας τους πνευματικούς ορίζοντες μέσω των μαθημάτων, της ελεύθερης επιλογής τους, των φοιτητικών εκλογών καθώς και μέσω της συναναστροφής των φοιτητών με άτομα που φέρουν διαφορετικές αντιλήψεις και απόψεις.

Επιπλέον, σε μια εποχή κατά την οποία η τεχνολογία έχει σημειώσει σημαντικά βήματα προόδου, μια εποχή την οποία δικαίως μπορούμε να χαρακτηρίσουμε «εποχή της πληροφορίας», μιας και κατακλυζόμαστε από παντού με ποικίλες πληροφορίες για ποικίλα ζητήματα, συμπεραίνουμε με βάση την έρευνα πως αυτή επηρεάζει, διαμορφώνει και καθορίζει τις περισσότερες φορές με αρνητικό τρόπο την πολιτική ταυτότητα του καθενός, ενώ σε μικρότερο βαθμό τα βιβλία και ο κοινωνικός περίγυρος.

Ακόμη, θεωρείται οξύμωρο το γεγονός πως η πλειοψηφία των συμμετεχόντων χαρακτήρισε τον εαυτό της «πολύ» δημοκρατικό πολίτη, ενώ ταυτόχρονα τάχθηκε

φανερά κατά της πολιτισμικής ετερότητας στη σύγχρονη συγκυρία της ελληνικής κοινωνίας. Αξίζει σε αυτό το σημείο, τέλος, να σημειώσουμε πως ένα σημαντικό μέρος του δείγματος δεν γνώριζε τη σημασία του «θεσμού» - «δημοκρατικού θεσμού» - ή συνέχεε τη συγκεκριμένη έννοια με την έννοια του νομοθετήματος. Γι' αυτό κατά τη γνώμη μου ευθύνεται η μη ουσιαστική πολιτική διαπαιδαγώγηση των μαθητών στο σχολείο.

Σχετικά με τις απόψεις του δείγματος όσον αφορά την αντιμετώπιση της πολιτισμικής ετερότητας από το κράτος στο παρελθόν και ιδιαίτερα στις περιπτώσεις των διαφόρων και συντηρητικών εθνικιστικών και ρατσιστικών καθεστώτων, αλλά και της ναζιστικής Γερμανίας παρατηρούμε, πως οι περισσότεροι εκ των 75 συμμετεχόντων επέδειξαν αρνητική στάση. Ωστόσο, μια μερίδα φοιτητών και συγκεκριμένα αυτοί που άνηκαν στην ηλικιακή ομάδα των 36 - 51 φάνηκε να έχουν πιο συντηρητικές απόψεις σε σχέση με τους υπόλοιπους του δείγματος.

Ειδικότερα, σχετικά με τις προσφυγικές ροές από τη Μ. Ασία, Πόντο και τη Σοβιετική Ένωση κατά τις δεκαετίες του 1920 και 1990 φαίνεται, πως το δείγμα είναι αρκετά ευαισθητοποιημένο και τάσσεται κατά της ρατσιστικής τους αντιμετώπισης από το κράτος και την ελληνική κοινωνία τις αντίστοιχες χρονικές περιόδους. Η συγκεκριμένη στάση μπορεί να δικαιολογηθεί, αν αντιληφθούμε πως οι περισσότεροι εκ του δείγματος προέρχονται από προσφυγικές οικογένειες και έχουν αντίστοιχα βιώματα από τους προγόνους τους.

Επιπλέον, αναφορικά με τις απόψεις του δείγματος σχετικά με την αντιμετώπιση της ομοφυλοφιλίας κατά την χρονική περίοδο 1933-1945 παρατηρούμε, πως η πλειοψηφία δεν συμφώνησε καθόλου με το γεγονός, πως εκείνη την περίοδο θεωρούσαν την ομοφυλοφιλία ειδικής έγκλημα, ενώ ένα υπολογίσιμο μέρος του πληθυσμού αντιλαμβάνεται την ομοφυλοφιλία διαφορετικά σε παρόν και παρελθόν και αυτή η στάση αντανακλά τις βαθύτερες αντιλήψεις τους σχετικά με την ετερότητα, η οποία παρατηρείται στα πλαίσια της σύγχρονης κοινωνίας.

Επίσης, όπως φαίνεται και στα αποτελέσματα της έρευνας, η πλειοψηφία του δείγματος δεν συμφώνησε με το γεγονός πως τα άτομα με αναπηρία στα πλαίσια της ναζιστικής ιδεολογίας κατά τη περίοδο 1933 - 1945 θα έπρεπε να στερώνονται, ενώ, όπως σε κάθε περίπτωση έτσι και σε αυτήν, υπάρχει και η αντίθετη άποψη, η οποία είτε σε μικρότερο, είτε σε μεγαλύτερο βαθμό συμφωνεί με τη συγκεκριμένη πρακτική των ναζιστών. Αναφορικά με την αντιμετώπιση των Α.ΜΕ.Α. στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία το δείγμα φαίνεται να τα αντιμετωπίζει με περισσότερη ευαισθησία σε σχέση με το παρελθόν.

Επιπροσθέτως, σχετικά με την αντιμετώπιση του πληθυσμού των Ρομά από το κράτος και την κοινωνία σε παρόν και παρελθόν φαίνεται να υπάρχει διάσταση απόψεων και σε αυτήν την περίπτωση. Υπάρχει, λοιπόν, η πλειοψηφική μερίδα του

πληθυσμού, η οποία τάσσεται κατά της ρατσιστικής αντιμετώπισης της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας από την πλειοψηφία, ενώ ταυτόχρονα παρατηρείται και η αντίθετη άποψη, η οποία οραματίζεται των περιορισμό των ελευθεριών της συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων, διότι τους θεωρούν υπεύθυνους για εγκλήματα και πάσης φύσεως παρανομίες. Και σε αυτήν την περίπτωση, όπως διαφαίνεται και στα αποτελέσματα, η ηλικιακή ομάδα των 36 – 51 παρουσίασε μια πιο συντηρητική στάση απέναντι στην πολιτισμική ετερότητα συγκριτικά με τις μικρότερες ηλικιακές ομάδες.

Τέλος, αναφορικά με την αντιμετώπιση των Εβραίων αποκλειστικά στο παρελθόν και υπό το πρίσμα συντηρητικών πολιτικών, το δείγμα φαίνεται να τάσσεται φανερά κατά της ρατσιστικής τους αντιμετώπισης και τελικά της μαζικής τους εξόντωσης από το ναζιστικό καθεστώς την περίοδο 1939 – 1945 στα πλαίσια του Ολοκαυτώματος. Ωστόσο, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε την ύπαρξη στο δείγμα μας και της αντίθετης θέσης, η οποία φαίνεται να υποστηρίζει τις ρατσιστικές και ναζιστικές πρακτικές, τις οποίες είχε υιοθετήσει το γερμανικό κράτος κατά το παρελθόν.

Επιλογικά, καθίσταται προφανές πως στις μέρες μας η έξαρση της βίας, η αδικαιολόγητη ξενοφοβία και ο ρατσισμός μαζί με την ταυτόχρονη αναβίωση φαινομένων εθνικισμού και θρησκευτικού φανατισμού να κάνουν επιτακτική την ανάπτυξη ενός ουσιαστικού κλίματος φιλίας και συνεργασίας σε επίπεδα κράτους και κοινωνίας με τις ομάδες, που διαφέρουν πολιτισμικά, όσο ποτέ άλλοτε. Ο θεσμός, λοιπόν, της εκπαίδευσης κατέχει ενεργό ρόλο στη σταδιακή απομόνωση και τελικά, στην εξάλειψη φαινομένων μίσους από την κοινωνία, μιας και η κοινωνία αποτελεί ένα ζωντανό και εύπλαστο οργανισμό με κυρίαρχη ιδεολογία και συνείδηση, η οποία καθορίζεται και διαμορφώνεται από τα μέλη της. Γι' αυτό ακριβώς συγκεκριμένα οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης, οφείλουν να «θωρακίσουν» τους μαθητές τους απέναντι σε αισθήματα μίσους, ξενοφοβίας, ομοφοβίας και ρατσισμού, ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να τους διδάξουν το σεβασμό, την αγάπη, την αλληλεγγύη και την κατανόηση του διαφορετικού.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται και αναλύονται έννοιες, όροι και φαινόμενα, τα οποία ορίζονται ως εξαιρετικής σημασίας για τη δομή και οργάνωση της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας, του σύγχρονου ελληνικού κράτους και τελικά του δημοκρατικού πολιτεύματος και των θεσμών, που απορρέουν από αυτό.

Έχοντας, λοιπόν, ως αφετηρία την έννοια της δημοκρατίας και της δημοκρατικής πολιτεότητας του ατόμου προσεγγίστηκαν όροι, οι οποίοι είναι άμεσα συσχετιζόμενοι με το δημοκρατικό ιδεώδες. Οι έννοιες στις οποίες γίνεται αναφορά και ανάλυση σε βάθος – στο σημείο που αυτό είναι εφικτό – είναι η έννοια της δημοκρατίας, του δημοκρατικού πολίτη, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της διδασκαλίας αυτών στο σύγχρονο σχολείο, η έννοια του πλουραλισμού και πολυπολιτισμού στα πλαίσια της σύγχρονης δημοκρατικής κοινωνίας και πολιτείας καθώς και της επιτακτικής ανάγκης για διαπολιτισμική εκπαίδευση, σύμφωνα με τα σύγχρονα κοινωνικοϊστορικά και κοινωνικοπολιτισμικά δεδομένα. Επιπλέον, επιχειρήθηκε η ανάλυση της έννοιας της ετερότητας σε παρόν και παρελθόν καθώς και η αντιμετώπισή της την περίοδο 1933 – 1945 υπό το πρίσμα της ναζιστικής ιδεολογίας και των ρατσιστικών ιδεών της.

Επανερχόμενοι σε αυτό το σημείο στο σήμερα, ρίχνοντας μια γρήγορη ματιά στην ελληνική κοινωνία διακρίνουμε ανθρώπους με διαφορετικό φύλο, χρώμα, οικονομική κατάσταση, ανθρώπους οι οποίοι ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές τάξεις – εφόσον αναφερόμαστε σε μια ταξικά διαρθρωμένη κοινωνία – και διαφορετικά κοινωνικά στρώματα. Ακόμη, διακρίνουμε ανθρώπους με διαφορετικό πολιτισμικό, γλωσσικό και θρησκευτικό προφίλ στα πλαίσια μεταναστευτικού και προσφυγικού υπόβαθρου. Όλες, λοιπόν, αυτές οι ομάδες ανθρώπων συνιστούν την έννοια της σύγχρονης ετερότητας, μιας και η ετερότητα υφίσταται, όταν υπάρχουν τουλάχιστον δύο διαφορετικά μεταξύ τους στοιχεία και η οποία φυσικά περιλαμβάνει ποικίλες μορφές, μερικές από τις οποίες είναι η πολιτισμική, κοινωνική καθώς και την ταξική ετερότητα.

Ακόμη, ρίχνοντας μια γρήγορη ματιά στην ελληνική κοινωνία θα παρατηρήσουμε δύο διακριτούς πόλους ανθρωπίνων στάσεων και αντιλήψεων σχετικά με την ετερότητα. Από τη μία, λοιπόν, υπάρχουν αυτοί, οι οποίοι «αγκαλιάζουν», συμμερίζονται και δείχνουν κατανόηση και αλληλεγγύη προς «το διαφορετικό», ενώ από την άλλη πλευρά υπάρχουν εκείνοι, οι οποίοι δεν τρέφουν τα παραπάνω συναισθήματα προς τις ομάδες, οι οποίες διαφέρουν ή αποκλίνουν από την πλειοψηφία της κοινωνίας καθώς και τα κοινωνικά πρότυπα, τα οποία αυτή διαμορφώνει και προάγει. Η συγκεκριμένη μερίδα του πληθυσμού της ελληνικής κοινωνίας υποστηρίζει πως όσοι διαφέρουν εθνοπολιτισμικά μεταφέρουν πολιτισμικό έλλειμμα σε σύγκριση με τα μέλη της κυρίαρχης εθνοπολιτισμικής ομάδας. Είναι προφανές, λοιπόν, ότι οι απόψεις περί πολιτισμικού ελλείμματος

είναι κατεξοχήν ρατσιστικές και εθνικιστικές, οι οποίες στοχεύουν στο να αποδώσουν στον κυρίαρχο πολιτισμό - στην προκειμένη στον ελληνικό πολιτισμό - μια ανώτερη θέση σε σχέση με τους «άλλους» πολιτισμούς.¹¹⁶

Ωστόσο, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η οποία απευθυνόταν στους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς και αφορούσε την αντιμετώπιση της ετερότητας στο παρόν και παρελθόν, διαπιστώσαμε ακριβώς την ύπαρξη του παραπάνω συλλογισμού. Υπάρχουν, δηλαδή, οι φοιτητές εκείνοι οι οποίοι αποδέχονται την ετερότητα και τη θεωρούν μέρος της σύγχρονης δημοκρατικής κοινωνίας και ταυτόχρονα υπάρχουν και εκείνοι, οι οποίοι την απορρίπτουν.

Ωστόσο, ο σύγχρονος εκπαιδευτικός σύμφωνα με τις επιταγές της σύγχρονης κοινωνίας, καλείται να έχει αναπτυγμένη τη διαπολιτισμική του ικανότητα. Ο όρος «διαπολιτισμική ικανότητα» περιλαμβάνει το σύνολο των κοινωνικών δεξιοτήτων, οι οποίες υποστηρίζουν μια θετική διαχείριση της ετερότητας, τις στρατηγικές που βοηθούν τα άτομα να αναγνωρίζουν νέους πολιτισμικούς κώδικες, να πειραματίζονται με νέες πρακτικές καθώς και να στοχεύουν στην ανάπτυξη μιας λειτουργικής και ουσιαστικής καθημερινής επικοινωνίας με τους συνανθρώπους του.

Ακόμη, η διαπολιτισμική ικανότητα επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στην αποτελεσματική επικοινωνία με εθνοπολιτισμικά διαφορετικά μέλη της κοινωνίας, αλλά όχι αποκλειστικά με αυτά. Ουσιαστικά αφορά στην ικανότητα διαχείρισης με κάθε μορφή ετερότητας στο σχολείο ή την κοινωνία, συνεπώς η κατανόηση, η αποδοχή και ο σεβασμός του κάθε «Άλλου» αποτελούν βασικά στοιχεία του κατόχου της.

Η απόρριψη, λοιπόν, ανοίκειν προς τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς στοιχεία της ετερότητας αποτελεί χαρακτηριστική στάση εκείνων που δεν έχουν αναπτύξει διαπολιτισμική ικανότητα. Τα συγκεκριμένα άτομα επιλέγουν μια καχύποπτη στάση απέναντι στην ετερότητα, η οποία στην περίπτωση της εθνοπολιτισμικής ταυτότητας αντιστοιχεί στην απόρριψη ή στην αφομοιωτική αναφορά. Εν αντιθέσει, οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι διαθέτουν διαπολιτισμική ικανότητα έχουν τη δυνατότητα να τροποποιήσουν με περισσότερη ευκολία στερεοτυπικές αντιλήψεις και συμπεριφορές λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά των διαφορετικών «άλλων» καθώς και τις νέες πολιτισμικές αξίες, που τα χαρακτηριστικά αυτά αντιπροσωπεύουν. Συνεπώς, με αυτόν τον τρόπο είναι ικανοί να κάνουν

¹¹⁶ Nieto, Σόνια.(2004). *Επιβεβαίωση της διαφορετικότητας: Το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης*). Βοστώνη: Pearson Education

αποτελεσματικές επιλογές και να επιλέξουν στρατηγικές που οδηγούν σε πολιτισμικές διασταυρώσεις και ανταλλαγές.¹¹⁷

Επιπλέον, ο εκπαιδευτικός που διαθέτει διαπολιτισμική ικανότητα συγχρόνως στοχεύει στην ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας των μαθητών, κατανοώντας ότι αποτελεί βασική δεξιότητα που θα βοηθήσει στην κοινωνική και επαγγελματική τους ανάπτυξη.

Η διαπολιτισμική ικανότητα του εκπαιδευτικού οδηγεί σε γνήσια και ουσιαστική αλληλεπίδραση εκπαιδευτικού και μαθητή, μειώνει τις διακρίσεις και εξανθρωπίζει τη διδασκαλία. Εάν δεν συμβεί αυτό, οι μαθητές και ιδιαίτερα εκείνοι, οι οποίοι προέρχονται από μειονοτικές και κυριαρχούμενες ομάδες θα συνεχίσουν να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην κατάκτηση γνώσεων που όχι μόνο είναι ξένες σε σχέση με τη δική τους πραγματικότητα, αλλά και συχνά ανταγωνιστικές ως προς τον πολιτισμό και τις βιωμένες εμπειρίες τους.¹¹⁸

Οι διαπολιτισμικά ικανοί εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν ότι τελικός σταθμός της διαδρομής που αφορά τη διαχείριση της εθνοπολιτισμικής, αλλά και κάθε άλλης ετερότητας στην εκπαίδευση είναι το όραμα ενός δημοκρατικού σχολείου, το οποίο προωθεί και καλλιεργεί τις αρχές της αναγνώρισης και της αποδοχής της διαφοράς, της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης.¹¹⁹

Τέλος, αντιλαμβανόμαστε πως η «σωστή» αντιμετώπιση της ετερότητας είναι ένα ευαίσθητο ζήτημα, το οποίο δύσκολα προσεγγίζεται, ενώ ταυτόχρονα προϋποθέτει δημοκρατικά και κριτικά σκεπτόμενους καθώς και ιστορικά εγγράμματους πολίτες με καλλιεργημένη την ενσυναίσθηση τους.

¹¹⁷ Μάγος. Κ. Επιμορφωτικό/υποστηρικτικό υλικό της Θεματικής Ενότητας: «Ζητήματα Ενταξιακής Εκπαίδευσης», «Επιμόρφωση Συντονιστών Εκπαιδευτικού Έργου των ΠΕΚΕΣ» [Κωδικός ΟΠΣ 5032528] Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2014-2020».

¹¹⁸ Σιμόπουλος. Γ. (20014). *Η διαπολιτισμική ικανότητα του εκπαιδευτή ενηλίκων: Μια έρευνα στο πεδίο της διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης ξένης γλώσσας*. Διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Πατρών.

¹¹⁹ Ζωνιού – Σιδέρη. Α. (2004). *Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις*. Αθήνα. Εκδόσεις: Ελληνικά γράμματα. (σ. 28)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αγαπητέ/ ή συνάδελφε,

Το παρόν ερωτηματολόγιο προορίζεται για την έρευνα στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας με θέμα «Ιστορία και Δημοκρατική πολιτειότητα, έρευνα των απόψεων των φοιτητών σχετικά με την πολιτισμική ετερότητα στο παρελθόν και το παρόν». Η έρευνα αυτή απευθύνεται συγκεκριμένα σε φοιτητές και φοιτήτριες του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης της Φλώρινας. Η συμμετοχή σας είναι εθελοντική. Δεν θα αναφέρετε προσωπικά σας στοιχεία στο ερωτηματολόγιο και οι απαντήσεις σας είναι εμπιστευτικές, δεν θα δημοσιοποιηθούν, αλλά θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς.

ΦΥΛΟ:

ΑΝΔΡΑΣ ΓΥΝΑΙΚΑ

ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ:

18-25 26-35 36-51

ΕΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ:

ΠΡΩΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΤΡΙΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΑΛΛΟ

ΠΤΥΧΙΑ:

ΠΡΩΤΟ

ΔΕΥΤΕΡΟ

ΞΕΝΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ:

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Η πολιτισμική ετερότητα είναι μορφή μιας ευρύτερης έννοιας, της έννοιας της «ετερότητας». Γνωρίζετε την έννοια της ετερότητας;

ΝΑΙ **ΟΧΙ**

Αν ΝΑΙ, μπορείτε να την περιγράψετε σύντομα;

.....
.....
.....
.....
.....

2. Γνωρίζετε ποιες κοινωνικές ομάδες αποτελούν «πολιτισμική ετερότητα»;

ΝΑΙ **ΟΧΙ**

Αν ΝΑΙ, μπορείτε να την περιγράψετε σύντομα;

.....
.....
.....
.....
.....

3. Πιστεύετε πως η υποχρεωτική σας εκπαίδευση επηρέασε την πολιτειότητά (η ιδιότητα του πολίτη) σας;

ΝΑΙ **ΟΧΙ**

Αν ΝΑΙ πως;

.....
.....
.....
.....
.....

4. Πιστεύετε πως η πανεπιστημιακή σας εκπαίδευση επηρεάζει την πολιτειότητά σας;

ΝΑΙ **ΟΧΙ**

Αν ΝΑΙ πως;

.....
.....
.....
.....
.....

5. Πιστεύετε πως η ευρύτερη ενημέρωσή σας (βιβλία, ΜΜΕ, κοινωνικός περίγυρος) επηρεάζουν την πολιτειότητά σας;

ΝΑΙ **ΟΧΙ**

Αν ΝΑΙ πως;

.....
.....
.....
.....
.....

6. Ποιες “μορφές” πολιτισμικής ετερότητας παρατηρούνται σε μια σύγχρονη κοινωνία κατά τη γνώμη σας; (επιγραμματικά)

.....
.....
.....
.....
.....

7. Το προσφυγικό / μεταναστευτικό αποτελεί μείζον πρόβλημα της Ε.Ε . Προτείνετε ενδεικτικά μέχρι τρεις (3) τρόπους αντιμετώπισης

1.
.....
2.
.....

3.
.....

8. Κατάργηση του Α.Μ.Κ.Α στα προσφυγόπουλα. Πόσο σύμφωνους σας βρίσκει αυτή η απόφαση;

ΚΑΘΟΛΟΥ 1 2 3 4 5 ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

9. Πώς κρίνετε την αντιμετώπιση των προσφύγων από την ελληνική κοινωνία και το κράτος σήμερα; (σύντομα)

.....
.....
.....
.....
.....

10. Κατά πόσο σας βρίσκουν σύμφωνους οι παρακάτω απόψεις, νομοθεσίες και γεγονότα;

i) «Καλύτερα να μείνουν εδώ (πρόσφυγες της Σμύρνης) να τους σφάξη ο Κεμάλ, γιατί αν πάνε στην Αθήνα θα ανατρέψουν τα πάντα» -Αριστείδης Στεργιάδης (ύπατος αρμοστής Σμύρνης), Καλοκαίρι 1922

ΚΑΘΟΛΟΥ 1 2 3 4 5 ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

ii) «Σε μια λαϊκή αγορά, ένας Ρωσοπόντιος άπλωσε μια κουβέρτα με κάτι ψιλοπράγματα για πούλημα. Απέναντι του ένας κοτοπουλάς μόλις τον είδε άρχισε να βρίζει... Τουρκόσποροι τι θέλατε και ήρθατε εδώ, ήρθατε να μας φάτε το ψωμί μας, να φύγετε δεν σας θέλουμε... Ο Ρωσοπόντιος δεν ήξερε ελληνικά, δεν καταλάβαινε, φώναξε τον παππού του που στεκόταν λίγο πιο πέρα και άκουγε. Εκείνος ατάραχος πλησίασε τον υβριστή και του είπε σε άπταιστα ελληνικά... Άκου παιδί μου, μια κουβέντα θα σου πω και βάλε την καλά στο μυαλό σου, αν εσύ είσαι Έλληνας εγώ είμαι Έλλην. Ο κόσμος χειροκρότησε με ενθουσιασμό. Έφυγα κι εγώ συγκινημένος, που αξιώθηκα να ακούσω τέτοιο ποίημα - Του ποιητή κ. Ντίνου Χριστιανόπουλου

ΚΑΘΟΛΟΥ 1 2 3 4 5 ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

iii) «Επεισόδια προκλήθηκαν σε Γιαννιτσά και στη εθνική οδό Θεσσαλονίκης – Σερρών στο ύψος των διοδίων, στο ύψος του Στρυμονικού, όταν ομάδες ατόμων που δήλωναν κάτοικοι, επιχείρησαν να παρεμποδίσουν λεωφορεία με 150 πρόσφυγες να φτάσουν στους προορισμούς τους, σε ξενοδοχεία των περιοχών, όπου και επρόκειτο να φιλοξενηθούν» - Ημερήσιος Τύπος

ΚΑΘΟΛΟΥ 1 2 3 4 5 ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

11. Πιστεύετε πως οι ομοφυλόφιλοι σήμερα αποτελούν ετερότητα;

ΝΑΙ **ΟΧΙ**

Γιατί;

.....
.....
.....
.....
.....

12. Κατά πόσο σας βρίσκουν σύμφωνους οι παρακάτω απόψεις, νομοθεσίες και γεγονότα;

i) «Το 1935 στην παράγραφο 175 του νόμου, που θεσπίστηκε το 1871 από τον κώδικα πρόληψης του εγκλήματος υπό το Ράιχ, η ομοφυλοφιλία θεωρήθηκε έγκλημα. Οποιαδήποτε σεξουαλική σχέση αναπτυσσόταν μεταξύ δύο αντρών θεωρήθηκε μη επιτρεπτή για τη διατήρηση της δημόσιας ηθικής» -Πτυχιακή εργασία Μ. Καρακούση

ΚΑΘΟΛΟΥ 1 2 3 4 5 ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

ii) «Η Βουλή (2019) απέρριψε την αναθεώρηση του Άρθρου 5, παράγραφος 2, για την απαγόρευση διακρίσεων βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας και χαρακτηριστικών φύλων» - Ημερήσιος Τύπος

ΚΑΘΟΛΟΥ 1 2 3 4 5 ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

13. Πιστεύετε πως ορισμένες κοινωνικές ομάδες δεν θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους υπόλοιπους πολίτες στην ελληνική κοινωνία;

ΝΑΙ **ΟΧΙ**

Αν ΝΑΙ, ποιες είναι αυτές;

.....
.....
.....
.....
.....

14. Κατά πόσο σας βρίσκουν σύμφωνους οι παρακάτω απόψεις, νομοθεσίες και γεγονότα;

i) «Θεσπίστηκε νόμος για τη στείρωση των διανοητικά αρρώστων στην Πρωσική Κυβέρνηση στα τέλη του 1932. Σύμφωνα με τη ρήτρα 12 του νόμου για την πρόληψη των απογόνων με κληρονομικές ασθένειες, την οποία υπαγόρευσε ο εθνοσοσιαλισμός στις 14 Ιουλίου 1933, ο νόμος από εθελοντική αρχή αντικαταστάθηκε σε εξαναγκασμό» - Πτυχιακή εργασία Μ. Καρακούση

ΚΑΘΟΛΟΥ 1 2 3 4 5 ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

ii) « Ο σύλλογος ιδιωτικών σχολείων (Σ.Ι.Σ) αρνήθηκε την προτεινόμενη από το Υπουργείο απαγόρευση άρνησης εγγραφής μαθητών με αναπηρία στα εκπαιδευτήρια τους το 2017» -Ημερήσιος Τύπος

ΚΑΘΟΛΟΥ 1 2 3 4 5 ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

15. Πιστεύετε πως οι Ρομά σήμερα θα έπρεπε να έχουν ίσες ευκαιρίες ζωής σε σχέση με τους υπόλοιπους πολίτες της ελληνικής κοινωνίας;

ΝΑΙ **ΟΧΙ**

16. Κατά πόσο σας βρίσκουν σύμφωνους οι παρακάτω απόψεις, νομοθεσίες και γεγονότα;

i) «Δημιουργήθηκαν νόμοι στη Βαυαρία το 1899 και η αστυνομία τους επέβαλλε το 1911, ώστε οι Ρομά να καταθέσουν τα δακτυλικά τους αποτυπώματα, αφού ήταν οι κατεξοχήν ύποπτοι σε κάθε έγκλημα - Πτυχιακή εργασία Μ. Καρακούση

ΚΑΘΟΛΟΥ 1 2 3 4 5 ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

ii) «Ο Δήμος της Ρώμης αποφάσισε να φιλοξενήσει 70 Ρομά σε κέντρο υποδοχής στο προάστιο Τόρε Μάουρα. Ορισμένοι κάτοικοι όμως και ακροδεξιές οργανώσεις συγκεντρώθηκαν έξω από τη δομή, φώναζαν συνθήματα κατά των Ρομά, ενώ στην είσοδο του κέντρου εξερράγη και μια αυτοσχέδια βόμβα» - Ηλεκτρονικός Ημερήσιος Τύπος

ΚΑΘΟΛΟΥ 1 2 3 4 5 ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

17. Ποια είναι η στάση σας απέναντι στη ρατσιστική βία ατόμων σε αμφιλεγόμενες καταστάσεις (Δολοφονία Παύλου Φύσσα, Ζακ Κωστόπουλος);

Αρνητική **Ουδέτερη** **Θετική**

18. Κατά πόσο σας βρίσκουν σύμφωνους οι παρακάτω απόψεις, νομοθεσίες και γεγονότα;

i) «Σύμφωνα με την πολιτική του Αδόλφου Χίτλερ, η οποία βασίστηκε στη ρατσιστική ιδεολογία που ξεκίνησε στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, ο κόσμος πρέπει να περιλαμβάνεται από ανθρώπους λευκούς, χωρίς δυσμορφίες σωματικές, χωρίς διανοητικές ανεπάρκειες, γενικότερα υγιείς και καταγόμενους από την ίδια φυλετική προέλευση» - Πτυχιακή εργασία Μ. Καρακούση

ΚΑΘΟΛΟΥ 1 2 3 4 5 ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

ii) «Περί το 1780 επικράτησε η άποψη από τους φιλελεύθερους, δηλαδή φιλοεβραίους αντισημίτες Γερμανούς, ότι οι Εβραίοι από τη μια είναι όντως διεφθαρμένοι, όμως είναι ικανοί για εκπαίδευση (Bildung) και επειδή είναι περισσότερο άνθρωποι παρά Εβραίοι, οι φιλελεύθεροι θέσπισαν “την αποκλήρυξη της εβραϊκότητας των Εβραίων”» -Πτυχιακή εργασία Μ. Καρακούση

ΚΑΘΟΛΟΥ 1 2 3 4 5 ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

iii) «Ο πολιτικός αντισημιτισμός ξεκινά το 1870. Οι Εβραίοι θεωρήθηκαν εχθροί του κράτους, γιατί δεν ήταν γηγενείς ή αλλιώς ντόπιοι ανάμεσα στη φυλή των Γερμανών» - Πτυχιακή εργασία Μ. Καρακούση

ΚΑΘΟΛΟΥ 1 2 3 4 5 ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

ν) «Σύμφωνα με τον Willibald Hentschel έπρεπε να δημιουργηθούν συγκεκριμένα χωριά, όπου θα επιλέγονταν να ζήσουν κάποιοι άνδρες. Στον καθένα από αυτούς αντιστοιχούσαν δέκα (10) λευκές και ξανθές γυναίκες από την Πολωνία και άλλα κράτη της Β. Ευρώπης, προκειμένου να αναπαραχθούν και τελικά να γεννήσουν υγιή παιδιά.» - Πτυχιακή εργασία Μ. Καρακούση

ΚΑΘΟΛΟΥ 1 2 3 4 5 ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

19. Κατά πόσο θεωρείτε τον εαυτό σας Δημοκρατικό πολίτη;

ΚΑΘΟΛΟΥ 1 2 3 4 5 ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

20. Συμφωνείτε με όλους τους θεσμούς του Δημοκρατικού πολιτεύματος;

ΝΑΙ **ΟΧΙ**

Αν ΟΧΙ, με ποιους διαφωνείτε;

.....
.....
.....
.....
.....

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία ελληνόγλωσσα και μεταφρασμένα:

Εγκυκλοπαίδεια Δομή. λ. *Εθνικοσοσιαλισμός*. Αθήνα: Εκδόσεις Δομή.

Εγκυκλοπαίδεια Δομή. λ. *Μειονότητα*. Αθήνα: Εκδόσεις Δομή.

Ζωνιού – Σιδέρη. Α. (2004). *Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις*. Αθήνα. Εκδόσεις: Ελληνικά γράμματα.

Καρακατσάνη. Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.

Καρακούση. Μ. (2015). *Ναζισμός και Ετερότητα. Διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών σχετικά με τις πρακτικές εξόντωσης στη Ναζιστική Γερμανία*. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Φλώρινα.

Λιάκος Α. (2018). *Η Δημοκρατία και η ιστορία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις.

Μάγος. Κ. (2016). *Σχολείο, ρατσισμός, ξενοφοβία και δημοκρατική ευθύνη. Κείμενα και δραστηριότητες για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: ΚΑΝΕΠ/ΙΝΕ ΓΣΕΕ (ψηφιακή έκδοση).

Σιμόπουλος. Γ. (2014). *Η διαπολιτισμική ικανότητα του εκπαιδευτή ενηλίκων: Μια έρευνα στο πεδίο της διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης ξένης γλώσσας*. Διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Πατρών.

Τεγόπουλος, Φυτράκης (2007). *Μείζον Ελληνικό Λεξικό*. Αθήνα: Εκδόσεις Αρμονία.

Φραγκούλης. Α. (2010). *Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Χρονοπούλου. Ε. (2019). *Ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης: Οι ευπαθείς ομάδες και οι αφανείς ήρωές τους*. Διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Barton. C. Keith, Levstik. S. Linda. (2008). *Διδάσκοντας ιστορία για το συλλογικό αγαθό*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.

Mouffe. C. (2004). *Το Δημοκρατικό παράδοξο*. Αθήνα. Εκδόσεις: Πόλις.

Nieto, Σόνια.(2004). *Επιβεβαίωση της διαφορετικότητας: Το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης*). Βοστώνη: Pearson Education.

Roman J. (2004). Larousse. *Ο αιώνας των ανατροπών*. Αθήνα: Εκδόσεις Οξύ.

Συλλογικοί τόμοι:

Κόκκινος, Γ., Βλαχού, Μ., Σακκά, Β., Κουνέλη, Ε., Κώστογλου, Ου., Παπαδόπουλος, Στ. (2007), *Προσεγγίζοντας το Ολοκαύτωμα στο ελληνικό σχολείο*, Ταξιδευτής: Αθήνα.

Κόκκινος, Γ., Μαυροσκούφης, Δ., Γατσωτής, Π., Λεμονίδου, Ε. (2010) *Τα συγκρουσιακά θέματα στη διδασκαλία της ιστορίας*. Νοόγραμμα: Αθήνα.

Κόκκινος, Γ. και Μαυροσκούφης, Δ. (2015), *Το τραύμα, τα συγκρουσιακά θέματα και οι ερμηνευτικές διαμάχες στην ιστορική εκπαίδευση*. Ρόδον Εκδοτική: Αθήνα. (νεώτερη εκδοχή του προηγούμενου).

Κυρίδης, Α., (2005), «Οι μεταλλάξεις της ετερότητας. Από την ταξική στην πολιτισμική ετερότητα: Οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος», στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ. 103 - 142).

Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (2005). «Προλογικό σημείωμα», στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ. 9 – 15)

Λεμονίδου, Ε. (2013), «Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος: Ιστοριογραφία, δημόσια ιστορία και ιστορική εκπαίδευση», στο Παληκίδης Α. (επιμ.) *Κριτικές προσεγγίσεις του ναζιστικού φαινομένου: Από την ιστοριογραφία και την πολιτική θεωρία στη σχολική ιστορική μάθηση*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο. (σ. 43 – 56).

Ντίνας, Κ.. (2005), «Η γλωσσική – κοινωνική ετερότητα και η ονοματολογία: μια κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση των κοζανίτικων επωνύμων », στο Κυρίδης, Α. και Ανδρέου, Α. (επιμ.). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg. (σ. 73 – 102).

Παληκίδης, Α. (2013), «Εισαγωγή», στο Παληκίδης, Α. (επιμ.). *Κριτικές προσεγγίσεις του ναζιστικού φαινομένου*. Θεσσαλονίκη. Εκδόσεις: Επίκεντρο. (σ. 7 – 16).

Παληκίδης, Α.,(2013), «Ο Ναζισμός στα ελληνικά σχολικά εγχειρίδια ιστορίας», στο Παληκίδης Α. (επιμ.), *Κριτικές προσεγγίσεις του ναζιστικού φαινομένου: Από την ιστοριογραφία και την πολιτική θεωρία στη σχολική ιστορική μάθηση*, Επίκεντρο: Θεσσαλονίκη, (σ. 75 - 127).

Σακκά, Β. (2013), «Εμείς και οι "άλλοι": η εμπειρία του ανεπαίσθητου εκφασισμού μιας κοινωνίας και η σύγχρονη συγκυρία», στο Παληκίδης, Α. (επιμ.), *Κριτικές προσεγγίσεις του ναζιστικού φαινομένου*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο. (σ. 203- 251).

Ιστοσελίδες:

Αγτζίδης, Β. (2011). *Περί «Ρωσοποντίων», «Μεγροαμερικάνων» και λοιπών υποτιμητικών*. Ανακτήθηκε

από: <https://kars1918.wordpress.com/2011/01/24/rosoponti%CE%B9/>

Αντισημιτισμός. (Άρθρο με περικοπές). Ανακτήθηκε από:

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/antisemitism-abridged-article>

Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα: Άρθρο 16. Ανακτήθηκε από:

<https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-16/>

Γενοκτονία των Ευρωπαίων Ρομά (Τσιγγάνων), 1939 – 1945. Ανακτήθηκε από:

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/genocide-of-european-roma-gypsies-1939-1945>

Δίωξη ομοφυλοφίλων στο τρίτο Ράιχ. Ανακτήθηκε από:

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/persecution-of-homosexuals-in-the-third-reich>

Δίωξη των Ρομά (Τσιγγάνων) στην προπολεμική Γερμανία, 1933 – 1939. Ανακτήθηκε

από: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/persecution-of-roma-gypsies-in-prewar-germany-1933-1939>

Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις. Εφημερίς της Κυβερνήσεως. Ανακτήθηκε από:

https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2018/EPAL_N_1566_1985.pdf

Η δολοφονία των αναπήρων. Ανακτήθηκε από:

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/the-murder-of-the-handicapped>

Μανιτάκης Α (2003). *Το τέλος της Μεταπολίτευσης και οι μεταμορφώσεις της*

Δημοκρατίας. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία (2013) σ.3. Ανακτήθηκε από : <http://law-constitution.web.auth.gr/manitakis/files/EleytherotypiaMetapoliteusiTelos2003.pdf>

Οι γυναίκες κατά το Ολοκαύτωμα. Ανακτήθηκε από:

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/women-during-the-holocaust>

Οι πολίτες της Ένωσης και τα δικαιώματά τους. Ανακτήθηκε από:

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/145/the-citizens-of-the-union-and-their-rights>

Συνταγματική ιστορία. Ανακτήθηκε από: <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagmatiki-Istoria/>

Τα θύματα της ναζιστικής εποχής: Η ναζιστική ρατσιστική ιδεολογία. Ανακτήθηκε από: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/victims-of-the-nazi-era-nazi-racial-ideology>

